

**İstanbul'da Avrupalı Kadın ve Ev:
Konut Mekânları Üzerinden Bir Kimlik Okuması**

Program Kodu: 3501

Proje No: 113K155

Proje Yürütücüsü:
Doç.Dr. Didem KILIÇKIRAN

Bursiyer:
Melis OĞUZ

OCAK 2016
İSTANBUL

ÖNSÖZ

TÜBİTAK tarafından iki yıl süreyle desteklenmiş bu çalışma, 1990'lardan beri sosyal bilimlerde göç ve kimlik üzerine yapılan çalışmalarda sıkça yapılan 'yer' ve 'ev' kavramları üzerine tartışmalardan yola çıkarak, İstanbul'da yaşayan Avrupalı kadınların konut mekânları üzerinden bir kimlik okuması yapmayı hedeflemiştir. Çalışma, farklı nedenlerle İstanbul'a gelip yerleşen 20 kadının konut mekânlarını geçici de olsa bir kimlik ve aidiyet mekanı olarak kurmaları sürecini etnografik yöntemlerle çözümlenmeye, bu süreçte hem kolektif kimliklere ait öğelerin, hem bireysel yaşam hikayelerindeki süreklilikler ve kırılmaların, hem de yeni bir toplumsal çevre içerisinde oluşturulan yeni aidiyet örüntülerinin izlerini sürmeye odaklanmıştır. Göç ve yabancı bir yere yerleşme sürecinde kimliklerin kurgulanma ve ifade edilme biçimlerini ev mekânları ve mekânsal pratikler üzerinden tartışan bu disiplinler-arası çalışmanın, göç ve özellikle Türkiye'de daha yeni yeni gelişmeye başlayan 'tersine göç' çalışmalarının yanı sıra, konut araştırmaları, maddi kültür araştırmaları ve toplumsal cinsiyet ve mekan araştırmaları alanlarına özgün bir katkıda bulunması beklenmektedir.

Çalışmanın dayandığı araştırma projesinin iki yıl gibi kısa bir sürede gerçekleştirilebilmesinde TÜBİTAK desteğinin rolü büyüktür. Öncelikle, çalışmanın dayandığı, her biri 5-6 saate varan İngilizce derinlikli söyleşilerin zamanında çözümlenebilmesi TÜBİTAK desteğiyle projede çalışan bursiyer Melis Oğuz'un yoğun emeğiyle mümkün olabilmektedir. Yine TÜBİTAK desteği sayesinde, çalışmanın ön sonuçları dört uluslararası sempozyumda yapılan sunumlar yoluyla akademik camia ile paylaşılabilmiştir. Bunların yanı sıra, araştırmaya katkı veren katılımcıların araştırmayı Türkiye'deki bir bilimsel araştırma kurumunun desteklediğini bilmeleri, mahremiyet alanlarının kapılarını yabancı bir araştırmacıya açmalarını kolaylaştırmıştır. Bu çok önemli desteği için TÜBİTAK'a, bana evlerini açan ve benimle çok özel hikayelerini içtenlikle paylaşan kadınlara ve çalışmanın hemen her safhasında yanımda olan Melis Oğuz'a teşekkürü bir borç bilirim.

Didem Kılıçkırın, Ocak 2016

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
ŞEKİLLER LİSTESİ	iii
TABLolar LİSTESİ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Kuramsal ve Metodolojik Dayanakları	6
2. GÖÇ, EV VE KİMLİK	18
2.1 Göç, Ev ve Kadın	23
3. İSTANBUL'DA AVRUPALI KADIN VE EV	31
3.1 Katılımcılar	31
3.2 Göç Deneyimleri	34
3.3 Konut Bölgesi Seçimi, Mahalle ve Komşuluk	43
3.4 Evi Kurmak: Mekanlar, Nesnelere ve Pratikler	52
3.4.1 Anna ve Mia	52
3.4.2 Alexandra, Camile, Matilde, Diana, Emma, Johannah, Holly, Ashley, Janina	60
3.4.3 Binge, Lorissa, Judyta ve Mercede	71
3.4.4 Jade, Rachelle, Agata, Sofia ve Kylie	84
4. TARTIŞMA VE SONUÇ	127
REFERANSLAR	135

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Anna'nın evi; salon	99
Şekil 2. Mia'nın evi; salon	99
Şekil 3. Anna'nın evi; salonda sergilenen nesnelere	100
Şekil 4. Anna'nın evi; altar	100
Şekil 5. Mia'nın evi; salon	101
Şekil 6. Mia'nın evi; salon	102
Şekil 7. Mia'nın evi; salonda bir köşe	102
Şekil 8. Alexandra'nın evi; giriş holü	103
Şekil 9. Emma'nın evi; giriş mekanı	103
Şekil 10. Alexandra'nın evi; yatak odası	104
Şekil 11. Alexandra'nın evi; yatak odasında seyahat haritası	104
Şekil 12. Emma'nın evi; yatak odası	105
Şekil 13. Matilde'nin evi; salon	105
Şekil 14. Camile'in evi; salon	106
Şekil 15. Camile'in evi; girişte tuğla duvar ve Kuzey Fransa'daki evi	106
Şekil 16. Camile'in evi; T.C. bayrağı	107
Şekil 17. Diana'nın evi; salon	107
Şekil 18. Ashley'in evi; salon	108
Şekil 19. Ashley'in evi; salonda yemek bölümü	108
Şekil 20. Ashley'in evi; salonda bir köşe	109
Şekil 21. Holly'in evi; salon	109
Şekil 22. Holly'in evi; salon	110
Şekil 23. Holly'in evi; salon	110
Şekil 24. Johannah'nın evi; giriş/sofa	111
Şekil 25. Johannah'nın evi; oda	111
Şekil 26. Johannah'nın evi; giriş/sofada kitaplık	112
Şekil 27. Janina'nın evi; salon	112
Şekil 28. Janina'nın evi; büyükannesinin mutfak havlusu	113
Şekil 29. Janina'nın evi; yatak odasında "Polonya bayrağı"	113
Şekil 30. Binge'in evi; salon	114
Şekil 31. Binge'in evi; salonda dresuar	114
Şekil 32. Binge'in evi; salonda dolap	115

Şekil 33. Binge'in evi; salonda sergilenen fotoğraflar	115
Şekil 34. Lorissa'nın evi; bahçe	116
Şekil 35. Lorissa'nın evi; girişte sergilenen nesnelere	116
Şekil 36. Lorissa'nın evi; girişte dolap	117
Şekil 37. Lorissa'nın evi; oturma odasında vitrin	118
Şekil 38. Lorissa'nın evi; mutfakta "küçük Hollanda evleri"	118
Şekil 39. Judyta'nın yaşadığı rezidans dairesi	119
Şekil 40. Maria G D'nin evi; oturma odası	119
Şekil 41. Mercede'nin evi; giriş holü	120
Şekil 42. Mercede'nin evi; oturma odasında resim	120
Şekil 43. Mercede'nin evi; mutfak perdesi	121
Şekil 44. Jade'nin evi; resim atölyesi	121
Şekil 45. Jade'nin evi; duvarlardaki resimler	122
Şekil 46. Jade'nin evi; mücevher kutusu	122
Şekil 47. Rachelle'in evi; salon	123
Şekil 48. Rachelle'in evi; salondaki avize	123
Şekil 49. Rachelle'in evi; dekorasyon öğeleri	124
Şekil 50. Agata'nın evi; salondaki kanepeler ve evlilik fotoğrafı	124
Şekil 51. Sofia'nın evi; salon	125
Şekil 52. Sofia'nın evi; salondaki çalışma köşesi	125
Şekil 53. Kylie'in evi; salon	126
Şekil 54. Kylie'in evi; salondaki dekoratif objeler ve resimler	126

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Referans bilgileri	32
Tablo 2. Katılımcılar: Yaşanan bölge, konut tipi ve hane kompozisyonu	33

ÖZET

Bu araştırma projesi, Türkiye’de çok yakın dönemde gelişen ve sosyal bilimler alanında henüz pek az çalışılmış olan ‘tersine göç’ olgusuna odaklanarak, eğitim, iş, macera amacıyla ya da ailevi nedenlerle İstanbul’a gelip yerleşmiş Avrupa ülkeleri vatandaşı kadınların konut mekânları üzerinden bir kimlik okuması yapmayı hedeflemiştir. Projede, kadınların yaşadıkları konut mekânlarını ‘ev’ haline getirme – geçici bir süreliğine de olsa kendilerine ait olan, kendilerini yansıtan bir ‘yer’ duygusu oluşturma – sürecini anlamak ve bu süreçte hem kolektif kimliklere ait öğelerin, hem bireysel yaşam hikâyelerindeki süreklilikler ve kırılmaların, hem de yeni bir toplumsal çevrenin parçası olma sürecinde oluşturulan yeni aidiyet örüntülerinin izleri sürülmeye çalışılmıştır. Kadınların İstanbul’daki deneyimlerini nasıl anlamlandırdıkları; içinde yaşadıkları kentsel çevreye yaklaşımları ve bu çevre içinde kendi mekânsal sınırlarını nasıl belirledikleri; geçmişte yaşadıkları yerlere dair anımsadıkları; gelecek planları; yere bağlı olduğunu düşündükleri ve özellikle mekân kullanım pratiklerini örgütleyen alışkanlıkların göçle birlikte ne kadarını geride bıraktıkları, ne kadarını İstanbul’daki yeni yaşamlarına taşıdıkları ve tüm bunların bir gündelik yaşam ve mahremiyet mekânı olarak evin sınırlarının kurulmasına, mekân kullanımına, sergilenen, korunan ve saklanan nesnelere, özel yaşamın sahnesini oluşturan eşyalara ve onlara verilen anlamlara ve ev içi gündelik yaşam rutinlerine nasıl yansıdığı projenin cevap vermeyi amaçladığı temel sorular olmuştur. İstanbul’da farklı kentsel bölgelerde yaşayan 20 kadınla evlerinde yapılan derinlemesine söyleşiler yoluyla gerçekleştirilen proje, kadınların konut mekanlarına atfettikleri anlamların ve bu mekanları kendileri ve varsa aileleri için bir ‘ev’ mekanı haline getirmeleri sürecinin göçlerinin ardındaki motivasyonlar ve İstanbul’daki yaşamlarını anlamlandırma biçimleriyle yakından ilgili olduğu sonucuna varmıştır.

ABSTRACT

The research project presented here aims to focus on a recently developing type of migration wave to Turkey, that is the migration of citizens of the European Union, and to examine the home spaces of European women in Istanbul in relation to the representation and renegotiation of identities. The main objective of the project is to understand the ways in which these women transform their housing spaces to home-places – that is, render them as milieus where they can find some sense of attachment and belonging even if temporarily – and to unveil both the elements of collective identifications and continuities and ruptures in personal biographies, along with the patterns of new identifications developed in Istanbul. The places where these women think they belong to; the meanings they attach to their new lives in Istanbul; their ideas about the settlement areas where they live and the ways they draw their own spatial boundaries in these places; their memories of their past homes and their projections for their lives in the future; the habits and rituals that they carried from their original home-places and the ones they left behind; and the ways all these become manifest in the construction of the boundaries of their private lives, the use of home spaces, the maintenance of objects and things, and everyday domestic practices, have been central to the research. As a result of the in-depth interviews conducted in the homes of 20 women, the research has reached to the conclusion that there is a close relationship between these women's home-making practices, the meanings they attribute to their domestic milieus, and the motivations behind their migrations and the ways they make sense of their lives in Istanbul.

1. GİRİŞ

Küreselleşmeyle birlikte dünyada yaşanmakta olan en önemli toplumsal olgulardan biri haline gelen uluslararası/ötesi insan hareketi, artan yoğunluğu ve çeşitliliğiyle sadece klasik göç kategorilerinin değil, mekân, insan ve kimlik ilişkisine dair yerleşik kabul ve anlayışların da sorgulanmasına neden olmuştur. 1990'lı yılların ortalarından beri sosyal ve beşeri bilimler altındaki birçok disiplinde, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında milliyetçi ve ırkçı hareketlerin, ayrımcı politikalar ve baskıların, etnik çatışmaların ve doğal felaketlerin yol açtığı büyük ölçekli göç olgusunun yanı sıra eğitim, daha iyi iş imkânları ve yaşam şartları amacıyla giderek artan insan dolaşımının bireyler, yerler ve kimlikler arasındaki ilişkilerin de değişmesine yol açtığı savunulmuştur. Bu süreçte hiç kuşkusuz en çok tartışılan kavramlar 'yer' (*place*) ve 'ev' (*home*) kavramlarıdır. Kimi kuramcılara göre kimlik ve mekân arasındaki ilişkiyi en güçlü biçimde işaretleyen bu kavramlar insanlığın bugünkü durumunu anlamak ve yorumlamak için uygun değildir. Onlara göre artık 'yer'ler yoktur; çağımız 'yersizliğin', Edward Said'in sözleriyle "mültecinin, yerinden olmuş insanın, kitle göçünün çağı"dır (1992: 357). Kimilerine göre ise hareketin ve hareketliliğin egemen olduğu bir zamanda 'yer'i ve 'ev'i, kabul görmüş 'yer' ve 'ev' tanımlarındaki sınırları belli bir coğrafyaya aidiyet ve süreklilik gibi kabullerin aksine, harekete ve değişkenliğe referansla tekrar tanımlamak gerekir. Bu yaklaşım yere aidiyete bağlı, dolayısıyla değişmez bir kimlik anlayışı yerine, kimliği akışkan ve sürekli değişim içinde olan bir olgu olarak tekrar tanımlamak gerekliliğini de beraberinde getirir. Son yıllarda göç ve kimlik üzerine tartışmaların kuramsal çerçevesini kuran 'diaspora' ve 'ulusötecilik' (*transnationalism*) kavramları da bu tür bir anlayışa işaret eder. 'Diaspora', yaşanan ve ait hissedilen coğrafyaların birbirinden kopuşunu ifade ederken (Gilroy, 2000: 124), 'ulusötecilik' coğrafi yerlerin sınırlarını aşan çoklu ve karmaşık aidiyet biçimlerini anlatır (Glick Schiller, Basch, ve Szanton Blanc, 1992). Bu yeni kuramsal çerçeveye dayanan çoğu tartışmada ise 'yer' ve 'ev' ya maddî bileşenlerinden koparılmış, yere bağlı ve değişime direnç gösteren kimlikleri tanımlamak için kullanılan mekânsal metaforlar olarak, ya da göç sürecinde geride bırakılan ve nostaljiyle hatırlanan coğrafyaları simgeleyen kavramlar olarak karşımıza çıkarlar.

Göç hiç kuşkusuz hem gündelik yaşam mekânlarını, hem de sembolik aidiyet mekânlarını ifade eden 'yer' ve 'ev' kavramlarına meydan okuyan bir olgudur. Fakat tam da meydan okuduğu bu kavramlara dair önemli bir çelişkiyi de içerir: yerinden ayrılma tecrübesi yerleşme arzusunu, yeni mekânsal aidiyetler kurma isteğini de beraberinde getirir. Göçe dair bu çelişki göç ve kimlik ilişkisi üzerine öncü çalışmaların bazılarında da ifade edilmiştir (bkz. Ahmet, 1999; Bammer 1996; Brah, 1996). Fakat göç eden bireylerin veya toplulukların gündelik

yaşamlarında bu isteğin nasıl maddeleştigi, yaşadıkları yeni mekânlara nasıl yansıdığı ve gündelik yaşam mekânlarının göçten sonra kimliklerin tekrar kurgulanma ve ifade edilme sürecinde nasıl bir rol oynadığı üzerine araştırmalar halen oldukça azdır. Varolan çalışmalara bakıldığında ise henüz pek az araştırmacının özel yaşamların sınırlandırdığı konut iç mekânının, yani 'ev'in kapılarını aralamış olduğu görülmektedir. Gündelik yaşamın önemli bir kısmının bu özel alanda geçtiği düşünülürken, evin kapalı kapıları ardındaki yaşama dair bilginin yetersizliğinin göç ve kimlik ilişkisini çözümlenmeyi amaçlayan çalışmalar açısından önemli bir eksiklik olduğu ortaya çıkmaktadır (Kılıçkiran, 2010).

Bu çalışma, yukarıdaki çerçeveden hareketle ve Türkiye'de çok yakın dönemde gelişen ve sosyal bilimlerde henüz pek az çalışılmış olan 'tersine göç' olgusuna odaklanarak, ailevi nedenler veya eğitim, iş ya da macera amacıyla İstanbul'a gelip yerleşmiş Avrupa ülkeleri vatandaşı kadınların konut mekânları üzerinden bir kimlik okuması yapmayı hedeflemektedir. Çalışmanın temelinde kadınların yaşadıkları konut mekânlarını 'ev' haline getirme – yani geçici bir süreliğine de olsa kendilerine ait olan, kendilerini yansıtan bir 'yer' duygusu oluşturma – sürecini anlamak ve bu süreçte hem kolektif kimliklere ait öğelerin, hem bireysel yaşam hikâyelerindeki süreklilikler ve kırılmaların, hem de yeni bir toplumsal ve kültürel çevrenin parçası olma sürecinde oluşturulan yeni aidiyet örüntülerinin izlerini sürmek yatmaktadır. Kadınların kendilerini nereye ait hissettikleri; İstanbul'daki yeni yaşamlarını nasıl anlamlandırdıkları ve göç deneyimlerinden beklentileri; içinde yaşadıkları kentsel çevreye nasıl yaklaştıkları, bu çevrede nasıl hareket ettikleri, ne tür ilişkiler kurdukları ve kentte kendi mekânsal sınırlarını nasıl belirledikleri; geçmiş yaşamlarına ve geçmişte yaşadıkları yerlere dair düşünceleri, hatıraları; gelecekleri için planları; yere bağlı olduğunu düşündükleri ve özellikle mekân kullanım pratiklerini örgütleyen alışkanlıkların İstanbul'daki deneyimleriyle beraber ne kadarını geride bıraktıkları, ne kadarını yeni yaşamlarına taşıdıkları ve tüm bunların bir gündelik yaşam ve mahremiyet mekânı olarak evin sınırlarının kurulmasına, mekân kullanımına, sergilenen, korunan ve saklanan nesnelere, özel yaşamın sahnesini oluşturan eşyalara ve onlara verilen anlamlara ve ev içi gündelik yaşam rutinlerine nasıl yansıdığı çalışmanın temel sorularıdır.

Çalışmanın konut iç mekâna odaklanmasının temelinde son yıllarda sosyal bilimlerde bu mekâna olan ilginin hızla artarak çok-disiplinli bir araştırma alanı yaratmış olması yatmaktadır. 1990'ların sonundan beri antropoloji, kültürel coğrafya ve mimarlık gibi birçok disiplinde, özellikle de maddî kültür çalışmaları alanından araştırmacıların katkılarıyla gelişen ve konut iç mekânına ve onunla yakından ilgili 'domestisite' olgusuna odaklanan bu araştırma alanı, sosyal disiplinlerde daha önceki dönemlerde göz ardı edilmiş mahremiyet

mekânı evin toplumsal ve mekânsal olguları anlamak için en zengin alanlardan biri olduğunu ortaya koymuştur (bkz. Chapman ve Hockey, 1999; Cieraad, 1999; Blunt, 2005; Blunt ve Dowling, 2006; Easthope, 2004; Mallett, 2004; Morley, 2000; Miller, 2001; Pink, 2004). Hatta öyle ki, Miller, bu özel alanın sınırlarını aşmayan bir antropoloji disiplininin geleceğinin de olamayacağını savunmuştur (Miller, 2001). Göç ve yeni bir toplumsal çevreye yerleşme sürecinde kimliklerin kurgulanma ve ifade edilme biçimlerini ev mekânları ve mekânsal pratikler üzerinden tartışan bu çalışma da, hem bu yeni gelişen araştırma alanına, hem de uluslararası literatürde 'yer' ve 'ev' kavramları üzerinden ilerleyen göç ve kimlik çalışmalarına katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Çalışmanın bir hedefi de Türkiye'deki güncel göç literatürüne katkıda bulunmaktır. Küreselleşmenin etkisiyle Türkiye'nin göç haritasında önemli değişimler yaşanmış, Türkiye göç veren bir ülke konumundan göç alan bir ülke konumuna gelmiştir. Bu süreçte özellikle Avrupa Birliği vatandaşlarının Türkiye'ye göçü Türkiye'deki toplumsal değişimin de önemli göstergelerinden biri olmuştur. Kaiser'in (2000) de değindiği gibi, ülkenin 80'li yıllardan beri siyasî ve iktisadî olarak dünyaya açılması, bir turizm bölgesi olarak tercih edilmesi ve iyi izlenimlerle ayrılan Avrupalıların burada yaşamak istemelerinin yanı sıra, özellikle 2005'ten beri Avrupa Birliği'ne uyum süreçlerinin hızlanmış olması, Türkiye'yi Avrupalılar için çekici bir yerleşme alanı kılmıştır. Küresel bir kent olan İstanbul ise kuşkusuz bu göç dalgasından nasibini en fazla alan kenttir. Keyder'in (2000) de belirttiği gibi İstanbul'da 19. Yüzyıl'dan beri Avrupalıların varlığından söz edilebilir. Fakat 1980 sonrası hız kazanan liberalleşme süreci İstanbul'un dünyaya açılmasını sağlamış, kente yerleşen dünyanın birçok yerinden göçmenle birlikte Avrupa Birliği vatandaşlarının sayısı da hızla artmıştır (Kaiser, 2010; Kurşunlugil, 2010). Bu alanda yapılan en güncel araştırmaya dayanan Kurşunlugil'in (2010) yazısında belirtildiği gibi, Türkiye İstatistik Kurumu'ndan alınan verilere göre 2010 itibarıyla İstanbul'da yaşayan, çoğunluğu kadın olmak üzere 54.644 yabancı göçmen vardır ve bunların geldiği ülkelerden en üst sıralamadaki ilk on ülkede Almanya, Hollanda, Fransa ve İngiltere gibi gelişmiş Batı ülkeleri bulunmaktadır. Yine de, 'expat göçü' ya da 'yıldızlı göç' (*gilded migration*) (Kurşunlugil, 2010) olarak da anılan bu 'tersine göç' olgusunun sosyal bilimler alanında ancak yeni yeni çalışılmaya başlanan bir olgu olduğu, bugüne değin gerçekleştirilen çalışmaların ise çoğunlukla göçün niteliği ve hacmini anlamaya yönelik olarak kurgulanmış çalışmalar olduğu, göçmenlerin gündelik yaşam deneyimleri üzerinde çok az durulduğu görülmektedir.¹ Türkiye'deki göç çalışmalarının geneline bakıldığında da bir gündelik yaşam mekânı olarak eve odaklanan çalışmaların pek az sayıda olduğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye'den araştırmacıların yaptığı ve göçmenlerin evlerine odaklanan araştırmaların hemen

¹ Varolan çalışmalar için bkz. Pusch ve Wikoszewski, 2010; Düvell, 2014.

hemen tamamı Türkiye'den Avrupa'ya göç etmiş gruplar üzerine odaklanmıştır (örneğin bkz. Çağlar, 2002; Kılıçkiran, 2003, 2010; Savaş, 2010). Bu anlamda, Avrupa ülkelerinden farklı nedenlerle İstanbul'a gelip yerleşmiş kadınların gündelik yaşamlarına ve özelde de yaşadıkları konut mekânlarına odaklanan bu çalışmanın, Türkiye'deki güncel göç literatürüne ve özellikle yeni yeni oluşmaya başlayan 'tersine göç' literatürüne özgün bir katkıda bulunması beklenmektedir.

Çalışma, kadınların göçmenlik deneyimlerine odaklanması anlamında da güncel göç literatürüne katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Bilindiği gibi, 1980'lere kadar kadınlar göç üzerine yapılan akademik çalışmalarda hemen hemen görünmez konumdadırlar (Gabaccia, 1991). 1980'lerden beri ise kadınlar göç çalışmalarında daha görünür hale gelmiş (Morokvasic, 1984), göç ve toplumsal cinsiyet üzerine çalışan farklı disiplinlerden araştırmacıları bir araya getiren ve kadınların göç ve yerleşme sürecinde en az erkekler kadar aktif özneler olduğunu vurgulayan zengin bir çalışma alanı oluşmuştur. Bu alanda yapılan araştırmalar kadınların göçü tecrübe etme biçimlerinin erkeklerden farklı olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Yine de, göçmen kadınlara odaklanan çalışmaların çoğunluğunda, evin dışında ücretli çalışmanın kadını özgürleştireceği varsayımından hareket edilerek kadınların göç ettikleri yerdeki ücretli çalışma durumlarına odaklanıldığı ve kadına özel olan gündelik yaşam deneyimleri ve pratiklerinden çok kadınların yaşamlarının erkeklerin yaşamlarına benzeyen yanlarına vurgu yapıldığı görülmektedir (Morokvasic, 1983; ayrıca bkz. Kadioglu, 1994). Kadınların özel alandaki yaşamlarına yönelik bu ilgi yoksunluğu kuşkusuz toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmaları alanında etkili olan feminist söylemlerin ev mekânına ve daha genelde de aidiyeti simgeleyen bir kavram olarak 'ev'e karşı oldukça negatif tutumuyla yakından ilişkilidir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında 'İkinci Dalga Feminizm' akımıyla güçlenen ve feminizmin asal görevlerinden birinin kadınlara ev arasındaki güçlü bağı kırmak olduğu fikrine dayanan (Johnson, 1996, 2004; Young, 2001) bu tutum, küreselleşme tartışmaları bağlamında kimliği yere bağlı referanslarından koparıp hareket, yolculuk ve göçe referansla tanımlayan söylemlerle birlikte yeni bir ivme kazanmış, 'ev' sınırları tanımlı aidiyetleri, değişikliklere kapalı kimlikleri ve apolitik bir varoluş biçimini temsil eden bir metafor olarak kullanılırken, hareket ve göç kadını özgürleştirici olgular olarak kutlanmıştır (bkz. De Lauretis, 1990; Honig, 1994). Bu çalışma, özellikle feminist coğrafyacıların (bkz. McDowell, 1999; Pratt, 1999) tartıştıkları gibi, 'ev'e yönelik bu neredeyse düşmanca duruşun ve genel anlamda hareketin kutlanması farklı kadınlık tecrübelerinin, gerçek bağlamların ve mekânsal deneyimlerin üstünü örttüğü görüşünden ve hem göçmen kadınlar üzerine gelişen literatürün, hem de feminist literatürdeki 'ev', kadın ve kimlik tartışmalarının geleceğini farklı sosyokültürel gruplardan, farklı kadınlık deneyimlerine ve farklı hareket

özgürlüklerine sahip olan, farklı göç süreçleri yaşamış kadınların mekânsal aidiyetler kurma süreçlerine odaklanan çalışmaların belirleyeceği inancından yola çıkmaktadır. Bu anlamda çalışma, gelişmiş Avrupa ülkelerinden İstanbul'a göç eden kadınların gündelik yaşam mekânlarına, mekânsal deneyim ve pratiklerine odaklanarak feminist literatüre ve toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmaları alanına da katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Çalışma, İstanbul'da farklı nitelikteki yerleşim alanları ve konut mekânlarında yaşayan kadınların bu mekânlarda kimliklerini nasıl ifade ettiklerini, göçü deneyimleme biçimlerinin ve İstanbul'daki deneyimlerinin yaşamlarına getirdiği değişimlerin ev mekânlarına nasıl yansıdığını anlamaya çalışmaktadır. Bunun yanı sıra çalışma, kadınların yaşadıkları yerleşim alanları ve konut mekânları arasındaki niteliksel farklılıkların (örneğin kent merkezi dışındaki kapalı sitelerle, kent merkezindeki apartmanlar veya tarihî nitelikteki konut yapıları arasındaki farklılıklar gibi) konut mekânının benimsenerek geçici de olsa bir aidiyet mekânı olarak kurulmasında oynadığı rolü ve yerleşim alanının kadınların sosyal yaşamları ve kente uyum sağlama süreci üzerine etkilerini de çözümlenmeye de çalışmaktadır. İstatistiksel verilerle sağlanabilecek ve göç çalışmaları alanında sıklıkla rastlanan türden genellemeler yapmayı değil, kadınların yaşamlarının ve mekânlarının dokusunu, özgül koşullara referansla, detaylı ve kapsamlı bir çerçevede çözümlenip aktarmayı amaçlanan çalışma, 20 kadınla evlerinde yapılan derinlikli, yarı-yapılandırılmış (*semi-structured*) görüşmeler, evlerde gündelik yaşam pratiklerine dair gözlemler ve mekânsal niteliklerin, eşyaların ve nesnelerin görsel dökümü gibi etnografik yöntemlerle gerçekleştirilmiştir. Yine aynı anlayışla, projeye katkı veren görüşmeciler geniş bir yelpazeden seçilmiş, hem çalışma nedeniyle İstanbul'a gelen eşlerini izlemiş ve yabancı bir ortamda eşleri ve varsa çocukları için bir yuva kurma görevini üstlenmiş kadınlar, hem de evli olmayan, macera, eğitim veya çalışma gibi farklı amaçlarla göç eden kadınlara ulaşılmaya çalışılmış, böylece farklı göç ve kadınlık deneyimlerinin aktarılması ve konut mekânları üzerinden tartışılması ve karşılaştırılması sağlanmıştır. Kimliğin kökenlerden çok gündelik yaşam pratikleri ve birey ve toplulukların kendilerini temsil biçimleriyle ilgili olduğu görüşü çalışmanın etnografik kapsamını da belirlemiştir. Bu çerçevede çalışma, kadınların göç ettikleri yerlerdeki yaşamları ve özellikle ev yaşamına ilişkin alışkanlıklar ve pratiklerden, İstanbul'daki yeni evlerine taşınma ve yerleşme süreçlerine, ev içinde ve dışında geçirilen gündelik yaşama, domestik rutin ve mekânsal pratiklere, ülkelerinden taşıdıkları ve sakladıkları eşyalara, evlerini dekore etme biçimlerine ve evde gerçekleşen sosyal pratiklere kadar hemen her şeyi inceleyerek kimlik olgusuna referansla tartışmaktadır.

1.1 Araştırmanın Kuramsal ve Metodolojik Dayanakları

1990'ların sonundan beri 'ev' üzerine uluslararası literatürün hızla gelişip zenginleştiği görülmektedir (bkz. Blunt ve Dowling, 2006; Cieraad, 1999; Chapman ve Hockey, 1999; Flanders, 2014; Kusenbach ve Paulsen, 2013; Morley, 2000; Miller, 2001; Painter, 2002; Pink, 2004; Porteous ve Smith, 2002). Felsefeden antropoloji ve sosyolojiye, beşeri coğrafyadan mimarlığa varan farklı birçok disiplinden araştırmacı ev üzerine farklı tanımlar ortaya koymuş ve evin hem bir kavram hem de bir mekân olarak nasıl anlamlandırılacağı üzerine çeşitli çerçeveler sunmuşlardır. Bütün bu çalışmaların ortaya koyduğu, evin ne olduğu sorusuna yanıt vermenin pek de kolay olmadığıdır. Bugün ev üzerine çalışan birçok araştırmacının uzlaştığı belki de en temel nokta evin, insanların kendileriyle, birbirleriyle, toplum, yerler ve nesnelere aralarındaki ilişkilere dair, bazen birbiriyle bağlantılı, bazen de tamamıyla çelişen toplumsal ve kültürel düşünce ve algıların neredeyse bir repertuarı gibi işlev gören, oldukça karmaşık ve çok boyutlu bir olgu olduğudur (Easthope, 2006; Mallett, 2004; Porteous ve Smith, 2001). Mallett'in (2004) kapsamlı literatür analizi de bu karmaşıklığı ve çok boyutluluğu yansıtır niteliktedir. Onun da belirttiği gibi, 'ev' bir barınma alanını veya insanların yerlerle gündelik yaşam içerisinde kurdukları etkileşimi ifade edebilir. 'Ev', tekil ya da çoğul, sabit ve değişmez ya da mobil ve değişken olabilir; konfor, samimiyet ve yakınlık, rahatlık ve güvenliği ifade edebildiği gibi, baskı ve zulümle de ilişkilendirilebilir (Mallett, 2004: 84). Aileyle ilişkilendirilebilir ya da ilişkilendirilmeyebilir; kimliğin ve benliğin ifadesi olabilir ya da salt bedeninin kendisi "benliğin evi" olarak düşünülebilir; aidiyetin yeri olabileceği gibi toplumsal yabancılaşmanın ve marjinalleşmenin en derinden hissedildiği yer de olabilir. 'Ev' bir "ideolojik kurgu" olarak anlaşılabilir gibi var olmanın temellerinden biri olarak da düşünülebilir (Mallett, 2004: 84). Tüm bunların ötesinde, tüm bu anlamlar ve tanımlar tek bir birey veya topluluk için aynı anda, bir arada geçerli olabilir (Porteous ve Smith, 2001: 61). Dolayısıyla 'ev' dendiğinde sabit bir anlama, üzerinde uzlaşma sağlanabilecek kesin bir tanıma varmak mümkün değil gibidir.

Bu çalışma her şeyden önce evin, anlamı detaylı bir araştırma ve keşif sürecinden bağımsız olarak saptanabilecek ampirik bir değişken olmadığı görüşüne dayanmaktadır (Dovey, 1985: 34). Mallett'in (2004) de tartıştığı gibi 'ev', hem bireyler için ifade ettiği anlamlar, hem de bu anlamları açığa çıkarmaya çalışan araştırmacıların benimsedikleri yaklaşımlar açısından son derece değer-yüklü bir kavramdır. Dolayısıyla ev üzerine yapılan her çalışma, sadece hedefleri ve motivasyonları açısından değil, çalışmanın gerçekleştirildiği bağlam ve kuramsal ve metodolojik dayanakları açısından da şeffaf olmalıdır. Buradan yola çıkarak bu çalışmayı yönlendiren kuramsal ve metodolojik yaklaşım aşağıda kısaca aktarılacaktır.

Lawrence'ın (1995: 53) da belirttiği gibi 'ev', yerleşik disiplinler sınırları aşma cesareti göstermeyen geleneksel akademik kuramlar veya yöntemlerle çalışılmayacak kadar karmaşık bir olgudur. Göç ve ev kurma deneyimleri arasındaki ilişkiyi keşfetmeyi amaçlayan bu çalışmanın en önemli dayanağı da disiplinler-arası yaklaşımdır. Çalışma, herhangi bir bilgi alanına ait belli bir kuramsal çerçeve içerisinden değil, göç ve diaspora çalışmaları, kimlik çalışmaları, toplumsal cinsiyet çalışmaları, maddî kültür çalışmaları alanlarında ve bunların yanı sıra farklı disiplinler içerisinden, farklı sosyo-kültürel bağlamlardaki birey ve grupların eve ve yere atfettikleri anlamlar ve ev kurma deneyimlerine odaklanan çalışmalarda sunulan tanımlar, tartışmalar ve bulgular ışığında kurgulanmıştır. Bu farklı alanların göç ve ev üzerinden ilişkilendirilmesinin, hem evin, hem de göç ve ev kurma deneyimleri arasındaki ilişkinin daha derinlemesine anlaşılabilmesini sağlayacak bir çerçeve oluşturması beklenmektedir.

Bununla birlikte, çalışmayı yönlendiren temel anlayış, yakın zamanda kültürel antropoloji ve kültürel coğrafya alanlarında 'ev' ve 'yer' kavramları üzerine çalışan araştırmacılar tarafından benimsenen, özellikle feminist coğrafyacı Doreen Massey'in çalışmalarında (1991, 1992, 1994b, 1995, 2004, 2005) sunduğu ve yine coğrafyacılar Alison Blunt ve Robyn Dowling'in (2006) "evin eleştirel bir coğrafyası" (*a critical geography of home*) olarak adlandırdıkları çerçeve içerisinde tanımladıkları anlayıştır. En basit şekilde ifade edilecek olursa, bu anlayışa göre 'ev', fiziksel bir lokasyon / bir yer ile, o yerle ilişkilendirilen duyguların ve bireysel ve toplumsal anlamların bütünlüğüne dair bir kavramdır. Buna göre, evi mekân içerisinde konumlandırmak mümkün olsa da, ev sadece bu konumlandırmadan ibaret değildir: ancak "kendimi evimde hissediyorum" cümlesiyle ifade edilen belli duygular ve anlamlar mekânda belli bir yerle güçlü bir biçimde ilişkilendirildiğinde 'ev'den bahsetmek mümkün olabilir (Blunt ve Dowling, 2006; Easthope, 2004). Hatta 'ev', Blunt ve Dowling'e göre, bu ilişkilendirmenin, başka bir deyişle duygu, anlam ve yerin kenetlenmesi durumunun ta kendisidir. Yazarların 'ev'i "mekânsal bir imge" (*a spatial imaginary*) olarak tanımlarken anlatmak istedikleri de budur. Ev hem maddî hem de imgesel bir coğrafyadır – evi anlayabilmek için fiziksel lokasyonla ona atfedilen duygu ve anlamları birbirinden ayrı şeyler olarak değil, bir karşılıklı bağımlılık ilişkisi üzerinden düşünmek gerekir (Blunt ve Dowling, 2006: 22). Coğrafyacı Sommerville de, evin "gerçek" ve "düşüncel" (*ideal*) boyutlarda kurulduğunu ve bu boyutlarının her zaman birbirleriyle ilişkili, diyalektik bir biçimde ve "tek bir sürecin parçası olarak" oluştuklarını söylerken bunu ifade etmeye çalışır (1997: 226).

Öyleyse, bireyler mekânda belli bir noktayı 'ev' olarak adlandırdıklarında, oraya dair duygularını ve oraya atfettikleri anlamları nasıl okuyabiliriz? Bir yeri 'ev' haline getirme, 'ev kurma' sürecini nasıl çözümleyebiliriz? Bugün farklı bağlamlarda ev üzerine yapılan birçok araştırmada cevaplanmaya çalışılan bu sorular bu çalışmanın da temellerini oluşturan sorulardır.

Bu sorulara cevap verebilmek üzere çalışmada belli kavramsal dayanaklar benimsenmiştir. Bunlardan en önemlisi 'ev' ve 'kimlik' arasındaki ilişkidir. Bu çalışma, bu iki olgu arasında karşılıklı bir kurucu ilişki olduğu anlayışı üzerine temellendirilmiştir. Bu anlayışa göre, ev kimlikleri kuran ve kimlikler tarafından kurulan bir coğrafyadır. Bireylerin kendilerini anlama ve toplumsal mekânda konumlandırma biçimleri büyük ölçüde 'ev' addedilen coğrafyalarda yaşadıkları deneyimler ve bu coğrafyalara atfettikleri anlamlarla üretilirken, bu deneyimler ve anlamlar da bu anlama ve konumlandırma biçimleri tarafından biçimlendirilirler (Blunt ve Dowling, 2006).

Çalışmanın ikinci kavramsal dayanağı da, bu anlayışla paralel olarak, 'ev'in bağlama dayalı bir olgu olduğu anlayışdır. Hollander'ın (1991) da öne sürdüğü gibi, "ev nedir?" sorusuna verilebilecek tek doğru cevap bunun tamamıyla hangi bağlamdan bahsettiğimize bağlı olduğudur. Yine Blunt ve Dowling'in önerdiği gibi, ev bir zamandan başka birine, bir mekândan bir diğerine değişkenlik gösteren toplumsal, politik ve kültürel süreçlerle biçimlenir; evin ne olduğu ve ne anlama geldiği gibi sorular, "kimin evi?" ve "hangi yer?" sorularından bağımsız olarak cevaplanabilecek sorular değildir (2006: 253). Dolayısıyla, evi tanımlamak ya da mekânda belli bir yerin bireyler ya da toplumsal gruplar tarafından bir ev coğrafyası olarak kurulma sürecini anlamak, ancak daha geniş bir bağlam içerisinde bakıldığında mümkün olabilir (Mallett, 2004).

Çalışmayı yönlendiren bir diğer kavramsal dayanak ise ilişkisel bir 'ev' anlayışı, başka bir deyişle, evin mekân içerisinde başka yerlerle kurduğu ilişkilerle üretildiğini öngören anlayıştır. Burada esin kaynağı yine coğrafyacı Massey'in (1992, 1994a, 1994b, 1995, 2004, 2005) kavramsallaştırdığı 'yer' anlayışdır. Massey'e göre yer, kendi mekânsal sınırları içerisinde kapalı bir alan değil, farklı yerlerle farklı ölçeklerde kurduğu ilişkiler yoluyla tanımlanan, bu ilişkiler yoluyla özgüllüğünü, anlamını, yani 'bir yer' niteliğini kazanan bir alandır (1992, 12). Yeri biçimlendiren toplumsal ilişkiler hiçbir zaman yerin mekânsal sınırlarıyla sınırlı değildir; dolayısıyla yer, kabul görmüş 'yer' anlayışının aksine mekân içerisinde sınırlı ve kapalı bir alan olarak değil, tam tersine açık ve gözenekli bir alan olarak anlaşılmalıdır. Bu anlayış,

yerlerle ilişkilendirdiğimiz kimlikleri anlama biçimlerimizi de doğrudan etkiler: yerin kimliği her zaman o yerin sınırlarını aşan ilişkilerle, hareket ve iletişimle kurulur (Massey, 1992: 13).

Bu anlayıştan hareket edildiğinde, bir gündelik yaşam alanı olarak ev üzerine yapılan çalışmalarda, evi toplumsal mekândan ayrı bir alan, bir korunma ve mabet alanı, dışarıdaki dünyanın karmaşasından uzak bir masuniyet bölgesi, ya da Benjamin'in sözleriyle "evrenin tiyatrosu içerisinde bir kutu" – onu uzaktan gözlemleyebileceğimiz bir kaçış noktası (Morley, 2000: 29) – olarak gören, ev üzerine literatürü de büyük ölçüde etkisi altına almış normatif kurguların sorgulanması gerektiği açıktır. En önemlisi, evin kamusal alandan tamamıyla ayrı ve farklı bir alan olduğuna dair yaygın kanı mutlaka sorgulanmalıdır. Massey gibi birçok feminist coğrafyacının da uzun zamandır tartıştığı gibi, ev hem özel hem de kamusal bir alandır – dışarıdaki kamusal dünyadan ayrı kalarak değil, onunla kurulan ilişkiler yoluyla biçimlenir (bkz. Blunt, 2005; Domosh ve Seager, 2001; McDowell, 1999; Rose, 1993). Bu ilişkiler, sadece gündelik hayatın sürdürülebilmesi için gerekli temel ilişkiler değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet, sınıf ve etnik kökene dayalı kimliklerin kurulmaları ve sürdürülmelerinde de asal bir rol oynarlar. Evin sınırları dışındaki dünyadan kopuk bir kaçış alanı olduğu görüşü günbegün kontrol altında tutulan bu ilişkilerin göz ardı edilmesine yol açar. Bu çalışmanın dayandığı ilişki ev anlayışı ise, özel ve kamusal alan arasında kurulan ilişkilerin niteliğini anlamayı ve evin sınırlarının bu ilişkilerin düzenlenmesi yoluyla nasıl kurulduğunu ve kontrol altına alındığını sorgulamayı gerektirir. Bu yaklaşım özellikle göç deneyimine odaklanan çalışmalarda, gündelik yaşam mekânı olan ev ile diğer aidiyet coğrafyaları arasında kurulan bağların ve bireylerin bu bağlara attıkları anlamların açığa çıkarılabilmesi açısından da önemlidir.

Çalışmanın bir diğer kavramsal dayanağı ise ev ile pratik arasındaki ilişkidir. Ginsburg'un (1998: 31) da öne sürdüğü gibi 'konut' nerede yaşadığımızla ilgili bir kavramken, 'ev', buna ek olarak, nasıl yaşadığımızla bağlıdır. Ev bireyler tarafından kurulan bir olgudur; dolayısıyla bu kurma eyleminden önce veya ondan bağımsız bir şekilde var olan ve anlaşılması mümkün olan bir şey değildir. Ve ev gibi, evi kuran pratiklerin de hem maddî hem de imgesel bileşenleri vardır: toplumsal ve duygusal ilişkiler, mekânda gerçekleştirilen fiziksel değişiklikler, mekâna yerleştirilen, korunan ve taşıdıkları anılar için saklanan nesnelere gibi. Çalışma burada Michel de Certeau'nun (1984) bireylerin yaşadıkları çevreleri kendi yaşamlarına, ideallerine ve inançlarına uyarlarken gerçekleştirdikleri gündelik yaşam pratiklerine dair tartışmalarıyla beraber Daniel Miller'ın ev üzerine yazılarında kavramsallaştırdığı, Türkçeye "uzlaştırma" olarak çevrilebilecek "*accommodation*" kavramından da esinlenmektedir. Miller'a (2002) göre ev kurmak, bireyin barındığı yeri

kendisine uygun hale getirmeye çalışırken (*appropriation*), kendisinin de yer tarafından ona uyum sağlayabilmesi için dönüştürüldüğü karşılıklı bir uzlaştırma sürecidir. Burada vurgulanması gereken, her iki perspektifte de evin gündelik yaşam pratikleriyle, hem mekânın hem de kullanıcının aktif olarak rol oynadığı bir süreç içerisinde kurulduğu anlayışıdır.

Son olarak, çalışmanın bir diğer kavramsal dayanağı, evin biyografik bir olgu olduğuna dair anlayıştır. Bu anlayış, özellikle göçmenlik deneyimleri bağlamında çok önemlidir. Göçmenler geldikleri coğrafyalardan kültürel olarak tanımlanmış roller ve değerleri de beraberlerinde taşırlar (Fong and Peskin, 1973; Engelbrektsson, 1978) ve yabancı bir çevrede varlıklarını sürdürürebilmek için, farklı birçok faktöre bağlı olarak, ya bu roller ve değerlere bağlı kalmayı ya da bunlarla yerleştikleri yeni toplumsal ve kültürel çevrenin bastırdığı rol ve değerleri kaynaştırmaya çalışırlar (Rayaprol, 1997: 60). Dolayısıyla, göç edilen yerdeki gündelik yaşam mekânının ev olarak kurulma ve anlamlandırılma sürecini göçmenin taşıdığı bu kültürel yükten bağımsız olarak anlayabilmek de mümkün değildir. Bu da ancak bireylerin geçmişte yaşadıkları yerlerdeki deneyimlerinin açığa çıkarılmasına ve bugünle ilişkilendirilmesine dayanan biyografik bir yaklaşımla mümkün olabilir. Yine bu çerçeveye göre, evin anlamlandırılması ve bir kimlik mekânı olarak kurulması sürecinde kişisel yaşam deneyimlerinin ve bunlara bağlı olarak bireylerin toplumda kendi yerlerini kurgulama biçimlerinin rolü büyüktür.

Kuşkusuz yukarıda aktarılan kavramsal çerçeve çalışmanın metodolojik yaklaşımı açısından da belirleyici olmuştur. Evin yabancı bir çevrede tekrar kurulma biçimlerini, bireylerin göç deneyimleri ve kendilerini yeni bir toplumsal çevreye yerleştirme, kimliklerini yeniden kurma biçimleri açısından çözümlenmeye; evi daha geniş bir toplumsal ve kültürel bağlam çerçevesinden, sınırlarının hangi pratiklerle kurulup korunduğunu anlamaya; ve tüm bunları bireylerin geçmiş deneyimleriyle de ilişkilendirmeye yönelik bir çaba hiç kuşkusuz küçük ölçekli fakat derinlikli, etnografik nitelikte bir araştırmaya işaret etmektedir. İnsanları gözlemlemeye, yaşamlarına katılmaya ve dünyalarını anlamaya çalışırken, onların bazı deneyimlerini de paylaşmaya ve bunları mümkün olduğunca kendi yorumlarına en yakın biçimde aktarmaya dayanan etnografik yaklaşım (Robinson, 1998: 421), farklı sosyokültürel bağlamlarda ev kurma pratikleri ve evin anlamı üzerine çalışan Kellett (2005), Miller (2008), Walsh (2006) gibi araştırmacılar tarafından da vurgulanmıştır. Bu araştırmacıların da belirttiği gibi, katılımcı gözlem ve derinlikli söyleşiler gibi etnografik yöntem ve teknikler, evin bireylere özgü ve ilk anda göze çarpmayan anlamlarını, gündelik yaşamın sıradan detaylarını ve özel alanı bir ev coğrafyası olarak kurmanın duygusal yanlarını çözümlenmekte sosyal bilimlerdeki

diğer yöntemlerden çok daha güçlüdür. Araştırmacının evin sınırlarını aşip oradaki yaşamı geçici bir süre için dahi olsa deneyimlemesi, Miller'ın (2001, 4) da belirttiği gibi, özel alan ve kamusal alan arasındaki ilişkilerin düzenlenme ve korunma biçimlerinin ve özel alanın güvenli ve sakin bir kabuk değil de bir müzakere alanı olarak kurulmasında rol oynayan çatışma ve uzlaşmaların anlaşılabilmesi için şarttır. Bu ilişkilerin, çatışmaların, uzlaşmaların ve tüm bunların kimliklerin kurulma ve müzakeresinde oynadıkları rolün, istatistiksel ölçümlerle, anketlerle, ya da araştırmacının evin ve bireylerin mahremiyetlerinin eşliğini aşmasını gerektirmeyen başka yöntem veya tekniklerle kavranabilmesi mümkün değildir. Bu çalışmanın dayandığı alan araştırması da, Putnam'ın (1993: 155) da iddia ettiği gibi, bir gündelik yaşam mekânı olarak evi anlamaya odaklanan tüm araştırmaların yöntemlerini etnografik bir eksende tanımlamaları gerektiği düşüncesinden yola çıkılarak kurgulanmıştır.

Araştırmacının insanların yaşamlarına ve mekânlarına katılabildiği, onlarla yakınlaşarak deneyimlerini paylaşabildiği bir araştırma ortamı sağlayan etnografik yöntemlerin farklı disiplinlerde gerçekleştirilen göç üzerine araştırmalarda da benimsendiği görülmektedir. Göç çalışmalarına odaklanan birçok araştırmacı göçmenlik deneyimlerinin anlaşılmasında etnografinin avantajlarını vurgulamıştır. Örneğin coğrafyacı McHugh, bireyler ve toplulukların mekânlar ve zamanlar arasındaki hareketlerinin ritim ve tempolarının, mekânsal hareketin hem yerler hem de insanlar üzerindeki etkilerinin, ayrıca farklı sosyokültürel bağlamlarla özdeşleşen yaşam deneyimlerinin zengin içerik ve anlamlarının ancak etnografiyle görülür hale gelebileceğini savunmuştur (2000: 72). Benzer biçimde, Fielding de ancak etnografik yöntemlerin göç deneyiminin kendine özgü detaylarını açığa çıkarabileceğini belirtmiştir (1992: 205). Göçmenlik deneyimleri ve kimlik üzerine son yirmi yılda yapılan önemli çalışmalardan *Barbadians in London* (Western, 1992), *Gendered Transitions* (Hondagneu-Sotelo, 1994), *Contesting Culture* (Baumann, 1996), *Negotiating Identities* (Rayaprol, 1997), *Dreams in the Shadows* (Thomas, 1999), *The Making of a Refugee* (Hadjiyanni, 2002), *Longing in Belonging* (Ilcan, 2002), *Caribbean Journeys* (Fog Olwig, 2007), *Gender and Diasporic Identities in Transnational Migration* (Jin, 2015) gibi çalışmalar da göçmenlerin gündelik yaşamlarının, mekânlarının ve kimliklerinin tekrar kurulma süreçlerinin anlaşılmasında etnografik yöntemlerin gücünü kanıtlar niteliktedir.

Etnografik yöntem ve teknikler, kadınların deneyimlerine odaklanarak bilginin üretiminde kadını merkeze yerleştiren feminist araştırmacılarca da benimsenmiştir (Nielsen, 1990: 19). Feminist metodolojiye göre, kadınların deneyimlerinin yine kadınlar tarafından ortaya konulması toplumsal araştırma ve bilgi üretimi için önemli bir kaynaktır. Dolayısıyla, öznelerin deneyimleri üzerinden kurulan ve bu deneyimlerin onların yorumlarına olabilecek en yakın

biçimde temsil edilmesine yönelik katılımcı gözlem ve derinlikli söyleşiler gibi yöntemler, kadınların eylemlerini ve bu eylemlerin anlamlarını açığa çıkarmak açısından en güçlü yöntemler olarak görülmüştür (Duelli Klein, 1983; Dyck, 1993: 53; Mies, 1983; Stanley ve Wise, 1983a; 1983b). Araştırmacıyla araştırmanın öznelere olan kadınlar arasındaki ilişki de feminist metodoloji açısından son derece önemlidir. Bu ilişkinin hiyerarşik bir yapıda ve araştırmacının çıkarları gözetilerek kurulmasına karşı çıkan feminist araştırmacılar, araştırmanın mutlaka eşitlikçi ve mütakabiliyet üzerine kurulu bir süreç üzerinden ilerlemesi gerektiğini savunurlar (Stacey, 1988: 115). Araştırmacının çalıştığı grubun bir parçası haline geldiği katılımcı yöntemler ve deneyimlerin karşılıklı olarak paylaşıldığı, araştırmacının katılımcılarla daha yakın bir etkileşime girdiği derinlikli söyleşiler, sosyal bilimlerdeki diğer yöntemlerden çok daha eşitlikçi, her iki tarafın da öğreten ve öğrenen konumunda olduğu bir sürecin kurulmasına katkıda bulunurlar (Lorber ve Farrell, 1991: 214).

Etnografik araştırmaların gündelik yaşamı anlamak ve aktarmadaki gücü de feminist metodoloji açısından önemlidir. Nast'ın (1994: 54) da belirttiği gibi feminist araştırma, sosyal bilimlerin tarihsel olarak erkeği merkeze koyan kuramsal ve ampirik temellerini kadının sıradan gündelik yaşamının içinden üretilen bilgiyle sarsıp dönüştürmeyi hedefler. Gündelik yaşamı bir problem alanı olarak ön plana koyan, gündelik yaşam deneyimlerinin bireyin kendini ve içinde yaşadığı toplumu anlama ve algılama sürecinin başladığı yer olduğu anlayışına dayanan (Smith, 1987: 173) bu tutum da, araştırmacının araştırmanın öznelereyle yakın etkileşim içerisinde olduğu ve her birinin sıradan hayatlarının dokusuna geçici bir süreliğine de olsa nüfuz edebildiği küçük ölçekli ve etnografik nitelikteki araştırmaların feminist araştırmacılar tarafından benimsenmesini getirmiştir. Kadınların yaşamlarının ve mekânlarının dokusunu, onlara özgül koşullara referansla, detaylı ve kapsamlı bir çerçevede anlayabilmeyi ve paylaşmayı amaçlayan bu çalışma da, feminist metodolojinin öngördüğü prensiplerle şekillenen etnografik bir yaklaşımla kurgulanmış ve Reinharz'ın "kadınların eylemlerini ve yaşamlarını belgelemek; onların deneyimlerini anlamaya ve kendi perspektiflerine referansla aktarmaya çalışmak ve davranışlarını içinde buldukları toplumsal bağlamlarla ilişkili ifadeler olarak yorumlamak" (1992: 51) şeklinde aktardığı feminist etnografinin temel hedeflerinden yola çıkarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırma, Avrupa Birliği ülkelerinden İstanbul'a çalışma, macera, eğitim veya ailevi nedenlerle gelip yerleşmiş 20 kadının konut mekânlarını bir ev olarak kurma süreçlerindeki deneyimlerini, göç deneyimleri ve kendilerini yeni bir sosyokültürel bağlama yerleştirme deneyimleri çerçevesinden anlayabilmeyi amaçlayan sorularla biçimlendirilmiş derinlikli söyleşiler yoluyla gerçekleştirilmiştir. Ortaklık ve benzerlikler kadar farklılıkların da izlerini

sürmek hedeflenmiş, yukarıda da sözü edildiği gibi mümkün olduğunca İstanbul'un farklı bölgelerinde ve farklı nitelikli konut alanlarında yerleşmiş, farklı hane kompozisyonları içerisinde yaşayan kadınlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın böylece farklı göç, kadınlık ve ev kurma deneyimlerini aktarabileceği ve bunun yanı sıra, gündelik yaşam perspektifinden Türkiye'de hemen hiç çalışılmamış 'tersine göç' olgusu üzerine odaklanacak çalışmalar için bazı davranış biçimlerini ve eğilimleri belirleyeceği, gelecekte yapılabilecek daha geniş ölçekli ve kapsamlı çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Yukarıdaki çizilen çerçeveden hareketle tasarlanan yarı-yapılandırılmış derinlikli söyleşiler, konut mekânı ve ev yaşamı üzerine hemen her şeyin konuşulmasını sağlayacak biçimde tasarlanmıştır. Açık uçlu sorulardan oluşan 14 bölüm içeren söyleşiler tematik olarak ikiye bölünmüş ve her bir kadınla farklı iki günde görüşülmüştür. İlk bölüm, yürütücü ve katılımcının bir anlamda tanışmasını amaçlayan ve katılımcının isim, yaş, uyruk, doğum yeri, medeni durumu, Türkiye'ye göç ettiği tarih, adres, konut tipi, yaşanılan semt ve mülkiyet durumu gibi soruların sorulduğu bir girişten sonra

- Katılımcı ve hane hakkında genel / biyografik bilgiler (*General / biographical data about the interviewee and the household*)
- Göç deneyimleri ve İstanbul'da yaşam (*Migration stories / experiences and life in Istanbul*)
- Semt / mahalle (*The neighbourhood*)

başlıkları altındaki sorularla; ikinci bölüm ise sırasıyla

- Konut geçmişi (*Home biographies*)
- Bina / Konut yapısı ve tipi (*Building / Accommodation*)
- Ev yaşamı (*Home life*)
- Gündelik yaşam (*Everyday life*)
- Ziyaretçiler / Sosyal etkinlikler (*Visitors / Social occasions*)
- Konut mekânları: Aktiviteler ve kullanımla ilgili düşünceler (*Home spaces: Activities and functional considerations*)
- Dekorasyon (*Decoration*)
- Maddî kültür – Nesnelere ve anlamları (*Material culture – Home possessions and their meanings*)
- Taşınma planları (*Moving on*)

- Ev ve kimlik (*Home and identity*)

başlıkları altında kurgulanmış sorularla şekillenmiştir. Bu bölümlerin içerik ve amaçları aşağıdaki gibidir.

- Katılımcı ve hane hakkında genel / biyografik bilgiler (*General / Biographical data about the interviewee and the household*):

Bu bölüm, katılımcının eğitim durumu, mesleği, konuştuğu diller (özellikle Türkçe bilip bilmediği veya öğrenmeye çalışıp çalışmadığı), İstanbul'da çalışma durumu, çalışıyorsa eğer nerede çalıştığı ve iş yerine nasıl gidip geldiği üzerine sorularla şekillenmiştir. Katılımcı İstanbul'da ailesi veya başkalarıyla evini paylaşıyorsa bu bireyler hakkında da benzer sorular sorulmuştur.

- Göç deneyimleri ve İstanbul'da yaşam (*Migration stories / experiences and life in Istanbul*):

Bu bölümde katılımcının İstanbul'a göç hikâyesiyle birlikte varsa daha önceki göç deneyimlerini öğrenmeyi amaçlayan soruların yanı sıra, katılımcının kendi ülkesinde (varsa) aile bireyleri ve arkadaşlarıyla ne kadar sıklıkla görüşüp bağlantı kurduğu, ülkesine geri dönme düşüncesinin olup olmadığı, ülkesini hâlâ ait olduğu yer, 'ev' olarak görüp görmediği gibi sorular sorulmuştur. Bu soruları katılımcının İstanbul'daki yaşamı hakkında genel içerikli sorular izlemiştir. Kendi ülkesindeki yaşamıyla İstanbul'daki yaşamı arasında gördüğü en önemli farklar; İstanbul'da gözlemlediği, benimsediği veya ona ters gelen kültürel farklılıklar; bir kadın olarak İstanbul'da deneyimlediği zorluklar; sosyal çevresi (özellikle arkadaş çevresinin çoğunlukla yabancılardan oluşup oluşmadığı; varsa kaç tane samimi Türk arkadaşının olduğu ve onlarla neler yaptığı, nerelerde görüştüğü), İstanbul'da sıklıkla kullandığı ve sosyalleştiği mekânlar üzerine sorular bunlardan bazılarıdır.

- Semt / mahalle (*The neighbourhood*):

Katılımcının İstanbul'da yaşadığı (varsa daha önce yaşamış olduğu) semt(ler)le ilgili sorular bu bölümü oluşturmuştur. Bugün yaşanan semte ne zaman taşınıldığı, neden burasının seçildiği, yakında arkadaş ve özellikle başka yabancıların olup olmadığı ve bunun önemi, aynı binada ve yakın çevrede yaşayanlarla ilişkiler ve semtle ilgili görüşlerin yanı sıra, katılımcının semtte açık veya kapalı kamusal alanları kullanıp kullanmadığı (ne kadar sıklıkla kullandığı), alışverişini semt içerisinde yapıp yapmadığı ve semtteki kafe, restoran gibi mekânlarda sosyalleşip sosyalleşmediği gibi, katılımcının yaşadığı semtle ilişkisini detaylarıyla anlamaya yönelik sorular da bu bölümün sorularıdır.

- Konut geçmişi (*Home biographies*):
Bu bölüm katılımcının geçmişte yaşadığı konutlarla ilgili sorularla şekillenmiştir. Bunlar, evin tarihsel bir olgu olduğu, bugün ev kurma pratiklerinin geçmişte yaşanan yerlerden ve oralardaki deneyimlerden bağımsız olmadığı, özellikle Pierre Bourdieu'nün (1977, 1981, 1984, 1990) 'habitus' kavramından yola çıkarak saptanan sorulardır. Katılımcıdan geçmişte yaşadığı konutlar ve konut çevreleriyle ilgili genel bir bilgi alındıktan sonra 'ev' diye niteleyebileceği, belleğinde izlerinin hâlâ canlı olduğu bir konutu seçmesi istenmiş ve buradaki gündelik yaşam, aile ilişkileri, komşularla ilişkiler, mekânlar ve nesnelere üzerine detaylı bilgi almaya yönelik sorular sorulmuştur. Katılımcının buradan fotoğrafları olup olmadığı, bu evden bir nesneyi hâlâ yanında taşıyıp taşımadığı ya da neyi taşımış olmayı isteyebileceği gibi sorular yoluyla geçmişteki evlerin bellekte ve nesnelere yoluyla bugüne nasıl taşındığı anlaşılmasına çalışılmıştır.
- Bina / Konut yapısı ve tipi (*Building / Accommodation*):
Bu bölümde katılımcının bugün yaşadığı konuta taşınma hikâyesi, buraya taşındığında konutun durumu, taşındıktan sonra varsa konutta yaptığı değişiklikleri anlamaya yönelik sorular sorulmuştur.
- Evde yaşam (*Home life*):
Bu bölümde katılımcının evdeki gündelik yaşamı, nasıl bir düzen kurmaya çalıştığı, varsa aile bireyleri veya evi paylaştığı diğer kişilerle evde yapılan iş bölümünü anlamaya yönelik sorular sorulmuştur. Bunların yanı sıra hanedeki bireylerin birlikte geçirdikleri zamanın ve varsa evde gerçekleştirilen hobilerin niteliğini saptamaya amaçlayan sorular da bu bölümdeki diğer sorulardır. Katılımcı için ev aynı zamanda işini de yürüttüğü yer olduğu durumlarda sorular bu yönde geliştirilmiştir.
- Gündelik yaşam (*Everyday life*):
Bu bölüm katılımcının ev ve ev dışındaki gündelik yaşamını anlamaya yönelik sorularla şekillendirilmiştir.
- Ziyaretçiler / Sosyal etkinlikler (*Visitors / Social occasions*):
Katılımcının evi aynı zamanda bir sosyalleşme mekânı olarak kullanıp kullanmadığı, varsa eve arkadaşları tarafından yapılan ziyaretlerin niteliği ve bu durumlarda en çok hangi mekânların tercih edildiği gibi sorular bu bölümün sorularıdır.
- Konut mekânları: Aktiviteler ve kullanım ile ilgili düşünceler (*Home spaces: Activities and functional considerations*):
Bu bölüm, konut mekânlarının kullanım biçimini ve hangi aktivitelerin hangi mekânlarda gerçekleştirildiğini anlamaya yönelik sorularla oluşturulmuştur. Katılımcının yaşadığı konutta konforlu olup olmadığı, mekânların kendisi için yetersiz kaldığını düşündüğü

noktaları açığa çıkarmayı amaçlayan sorularla birlikte özellikle mahremiyet ihtiyacının karşılanıp karşılanamadığına yönelik sorular da bu bölümde yer alan sorulardır.

- Dekorasyon (*Decoration*):

Katılımcının yaşadığı konutun taşındığında mobilya ve diğer ev eşyalarıyla döşeli olup olmadığı, katılımcının mekânı dekore etmek ve kullanımına uygun hale getirmek için kendisinin gerçekleştirdiği yeni eşyalar almak, varolanların yerlerini değiştirmek, duvarları boyamak veya gerekli tamirat işlerini yapmak gibi eylemleri anlamak üzere şekillendiren sorular yoluyla bu bölümde, katılımcının konut mekânlarına kendisinden neler kattığı ve katılımcının mekâna katkılarının sembolik anlamlarını ortaya çıkarmak hedeflenmiştir.

- Maddî kültür – Nesnelere ve anlamları (*Material culture – Home possessions and their meanings*):

Bu bölümde evdeki mobilya ve diğer nesnelere katılımcı için varsa özel değerlerini anlamaya yönelik sorular sorulmuştur. Özellikle geçmişte yaşanan yerlerden taşınan nesnelere, sergilenen şeyler, katılımcının yakınlarından gelen hediyeler, evdeki bu nesnelere hangilerini en değerli görüp bundan sonra yaşayacağı yerlere de taşımak isteyeceği gibi sorular bu bölümün sorularını oluşturmuştur. Katılımcı için özel değeri olan, ona yakınlarını hatırlatan ve konutun bir ev haline getirilmesinde özel rol oynadığı düşünülen bu nesnelere fotoğrafları da çekilmiştir.

- Taşınma planları (*Moving on*):

Katılımcının bugün yaşadığı konuttan taşınma isteği varsa bunun nedenlerini anlamaya yönelik sorular bu bölümde sorulmuştur.

- Ev ve kimlik (*Home and identity*):

Araştırmanın temelini oluşturan expat göçünde ev ve kimlik ilişkisi üzerine doğrudan sorulan sorular söyleşilerin bu bölümünü şekillendirmiştir. Katılımcının evini sevip sevmeyeceği, evin kendi yaşam biçimini ve kimliğini yansıtmayı yansıtmadığı, burayı tipik bir 'expat' evi olarak görüp görmediği, ülkesinden ayrılışı ve İstanbul'a gelişiyle birlikte 'ev' kavramının onun için değişip değişmediği gibi sorular bu soruların bazılarıdır.

Yukarıdaki gibi kabaca sınıflandırılan bu sorular katılımcıya görüşmeyi yönlendirebilme özgürlüğü verecek biçimde tasarlanmıştır. Bunun yanı sıra, her söyleşinin sonunda katılımcılara eklemek, ayrıca paylaşmak istedikleri şeyler sorulmuş, bu şekilde hem söyleşilerin geliştirilmesine katkı yapmaları hem de söyleşinin sonunda sözü tamamıyla onlara bırakmak hedeflenmiştir. Böylece söyleşiler yoluyla, katılımcıların İstanbul'daki yaşama uyum sağlama süreçleri; gündelik yaşamlarının ve mahremiyet alanlarının sınırlarını kurma biçimleri (bu sınırların kimleri dışlayıp kimleri içerdiği); konut mekânının bakımı,

düzenlenmesi, temizliği gibi aktiviteler yoluyla zamanının ve emeğinin ne kadarını bu mekân için harcadığı; dekorasyon öğelerinin anlamları, varsa anavatanlardan taşınan nesnelere anlamları ve kolektif kimlikler ve kişisel belleklerle ilişkileri; geride bıraktıkları coğrafyalarla nesnelere, eşyalar veya yazılı ve görsel medya üzerinden bağlantı kurma biçimleri; kişisel beğenileri; geçmiş yaşam deneyimleri, mekânsal pratiklerini örgütleyen alışkanlıkları gibi kimliklerin kurulma ve ifade edilme biçimleri hakkında etkili olan süreç ve faktörler hakkında detaylı ve kapsamlı bilgi edinilmiştir. Her bir söyleşi çözümlendikten sonra, her seferinde farklı temalara odaklanmak kaydıyla birkaç kez okunmuş ve karşılaştırmalı bir analiz sürecine tabi tutulmuştur. Bu raporda, söyleşi yapılan her kadının yaşadığı mekânla ilişkili olarak kendi dünyası içinden söyleşiler sırasında ön plana çıkardığı, mekânlarında da izleri sürülebilen temalara odaklanılmıştır.

2. GÖÇ, KİMLİK VE EV

Göç, küreselleşmeyle birlikte dünyada yaşanmakta olan en önemli toplumsal olgulardan biri haline gelmiştir. Kuşkusuz dünya ölçeğinde göç hareketleri yeni değildir. Yirminci Yüzyıl ta en başından beri savaşların, ırkçı ve milliyetçi hareketlerin ve doğal afetlerin yerlerinden koparıp göçe zorladığı insanların yeni coğrafyalarda ve dillerde yeni yaşamlar kurmalarına tanık olmuştur (Clifford, 1997; Friedman, 1994; Sassen, 2000). Yine de, yüzyılın sonunda küreselleşmenin son fazıyla birlikte sermayenin, bilginin ve imgelerin yanı sıra insan dolaşımının da daha önce görülmemiş bir ölçekte ve hızda artışı ve çeşitlenmesi göç olgusunu, daha önce kendi başına bir uzmanlık alanı sayılan ‘göç çalışmaları’ alanının sınırlarından çıkarıp sosyal bilimlerin merkezine yerleştirmiş ve göçü bugünün toplumlarının anlaşılmasında önemli bir anahtar kavram haline getirmiştir. Bu süreçte yalnızca ulus-devletlerin sınırları içinde ve arasında olmak üzere ‘iç göçler’ ve ‘dış göçler’ olarak adlandırılan klasik göç kategorileri ve göç eden insan topluluklarının yaşadıkları toplumlardan ve kültürlerden kopup zamanla yeni yerleştikleri coğrafyaların kültürel iklimine uyum sağlayacakları varsayımı yerle bir olmamış, mekân, insan ve kimlik ilişkisine dair yerleşik kavram ve paradigmanın sorgulandığı yeni bir kuramsal alan oluşmuştur (Öncü ve Weyland, 2000: 18; ayrıca bkz. Clifford, 1997; Friedman, 1994; Ihlamur-Öner ve Öner, 2012). Sosyal bilimlerin birçok disiplininin katkı verdiği bu alanda, küreselleşmeyle birlikte değişen zaman-mekân ilişkilerinin ve yoğunlaşarak artan insan dolaşımının mekânlar ve kimlikler arasındaki ilişkilerin de radikal anlamda değişmesine yol açtığı savunulmuştur (Clifford, 1997; Morley, 2000; Olwig ve Hastrup, 1997). Bu tartışmaların merkezinde ise ‘yer’ ve ‘ev’ kavramları ve bu kavramların hareketin egemen olduğu bir dünyayı anlamak üzere yeniden tanımlanmasına yönelik çabalar vardır.

Yerleşik, kabul görmüş anlamlarıyla ‘yer’ ve ‘ev’, sınırları belli coğrafyalar içerisindeki statik yaşam biçimlerine dair kavramlardır; insan gruplarının, kültürlerin ve kimliklerin belli toprak parçalarına ‘kökler’le bağlıymışçasına ait oluşlarını anlatırlar. Martin Heidegger (1966) ve Simone Weil’in (1949) varoluşçu felsefelerinde ifade ettikleri ‘her insanın ve topluluğun bir yere kök salma ihtiyacı duyduğu’ anlayışı çok yakın zamana kadar beşeri coğrafyadaki ‘yer’ ve ‘ev’ tanımlarında da belirleyici olmuştur. Örneğin Relph’e göre ‘yer’ “varoluşsal bir *içeride* olma” (*existential insideness*) durumudur; ‘ev’de olmak ve barınmak, *orada* değil ‘*burada*’, yani tanımlı bir alanın sınırları içerisinde varolmayı gerektirir (1976: 40). ‘Ev’ insanın doğumundan ölümüne kadar ait olduğu yerdir – onun “nereden” olduğuyla ilgilidir (Porteous ve Smith, 2001: 57); gideceği istikameti ve varacağı yeri değil, geldiği yeri, kökenini ifade

eder (Dath, Morse, 1999 içinde: 68). Yine Relph'e göre 'ev' sonsuz mekân içerisinde "yola çıktığımız ve bütün hayatımızı yönlendiren nokta"dır – varoluşumuzun değişmez merkezi, ait olduğumuz yerdir ve onun dışındaki tüm yerlerin pek az önemi vardır (1976: 40).

Bu anlayış 'yer' ve 'kimlik' ilişkisinin ele alınış biçimine de yansır. Örneğin Casey'e göre, kimlikle 'yerleşmek' arasında belirleyici bir ilişki vardır. Bir yere yerleşmek ve oraya ait hissetmek kimliğin ve benliğin belirleyicisidir ve bu yerleşme ve aidiyete karşı ortaya çıkan her tehdit kimliği ve benliği de tehdit eder (1993: 307). Bu 'özcü' (*essentialist*) anlayış, 'millet' (*nation*), 'vatan' (*homeland*) ve 'milliyetçilik' (*nationalism*) kavramlarının da temelinde yatan anlayışın ta kendisidir. Bu kavramların hepsi özlerinde bir topluluğun sınırları belli bir coğrafyaya sarsılmaz köklerle bağlılıklarını ifade ederler (Malkki, 1995). Anderson'ın *Hayali Cemaatler (Imagined Communities, 1991)* kitabında da belirttiği gibi, 'anavatan', 'yurt', 'memleket' gibi kavramların hepsinde insan topluluklarının sınırları belli bir toprak parçasına kendi seçimlerinin dışında, doğal, organik bağlarla bağlı oldukları kabulü yatar. Antropoloji disiplinin temelini oluşturan 'kültür' kavramı da, açıkça ifade edilmese de, bu özcü anlayışa dayanır. Malkki'nin (1997) de tartıştığı gibi, kök, toprak ve sınır imgeleri kültürü ve kültürel kimliği tasavvur etme biçimimizin derinlerinde yatan imgelerdir. Kültür de, tıpkı millet gibi, belli bir coğrafyaya ait olan, o coğrafyanın kendine has özelliklerinden ortaya çıkan ve sınırları içerisindeki toplumsal ilişkileri düzenleyen yerel bir olgu olarak kabul edilir. Bu anlamda 'yer'in sınırları kültürün de sınırlarıdır (Hall, 1990, 1995).

1990'ların başından beri bu özcü anlayış – Malkki'nin (1995) deyişiyle "özcü metafizik" (*essentialist metaphysics*) – özellikle antropoloji disiplinde, disiplinin kendi temellerini de sarsan ciddi bir eleştiriye tabi tutulmuştur. Disiplinden birçok kuramcı, sınırları belli coğrafyaların sınırlarıyla özdeşleşmiş, insan topluluklarının doğal olarak ait oldukları varsayılan yerel bir kültür anlayışının bugünün küresel ölçekte mekânsal ve toplumsal ilişkilerle şekillenen dünyasında geçerliliğini yitirdiğini savunmuş ve kültürü ve kültürel kimlikleri coğrafi yerlerin sınırlarına ve o sınırlar içindeki statik yaşamlara değil, coğrafi sınırların çözümlenmesine neden olan hareket ve hareketlilik süreçlerine referansla yeniden tanımlamak gerektiğini öne sürmüşlerdir (Appadurai, 1991, 1996; Clifford, 1992, 1994, 1997; Gupta ve Ferguson, 1997a,b; Hannerz, 1996; Olwig ve Hastrup, 1997; Rapport ve Dawson, 1998a,b). Örneğin Clifford (1997: 3), Yirminci Yüzyıl sonundaki küresel bağlantıların ve insan dolaşımının yoğunluk ve hızının, antropolojinin yerleşikliği ve barınmayı toplumsal varoluşun doğası, yolculuğu ise ona ilave bir olgu olarak gören yere dayalı kültür anlayışını kökünden sarstığını savunur. Ona göre, disiplinin bu anlayışı geride bırakıp, yerinden olma/edilme (*displacement*) süreçleriyle oluşan kültürel anlamlara da açık olan ve kültürel farklılıkların en

az yerleşik olmak kadar hareket ve yolculukla da kurulabileceğinin tahayyül edilebilmesine olanak verecek yeni bir kavramsal çerçeve kurması gerekir. Clifford'un deyimiyle antropolojinin köklere (*roots*) değil 'yollara' (*routes*) odaklanmasını sağlayacak bu kavramsal çerçevede kültür, ancak belli coğrafi sınırlar içerisinde var olabilen ve değişime kapalı bir olgu olmaktan çıkıp, coğrafi sınırların aşılması süreçlerine bağlı olarak gelişen ve dolayısıyla değişime açık bir olgu - yerleşikliğin değil, 'yolculuğun alanı' (*a site of travel*) olarak görülebilir (1997: 25; ayrıca bkz. Clifford, 1988). Bu anlayışa yere bağlı ve onun sınırlarıyla tanımlı bir kimlik anlayışı yerine, kimliği hareket ve yolculukla biçimlenen, sınırları olmayan, akışkan ve sürekli değişim içerisinde olan bir olgu olarak gören anlayış eşlik eder (bkz. Hall, 1990, 1995, 1996).

Bu tartışmalara paralel olarak sosyal bilimlerde 'yer' ve 'ev' kavramlarına dair iki yaygın söylemin oluştuğu görülür. Birinci söyleme göre bu kavramlar insanlığın bugünkü durumunu anlamak ve yorumlamak için uygun değildirler. Coğrafi anlamda yerler onları diğer yerlerden farklı yapan niteliklerini yitirmişlerdir ve artık kimliklerin kurulma süreçlerini etkilememekte ve varolan kimlikleri desteklememektedirler (Morley ve Robins, 1989; 1995). 20. Yüzyılın sonunda dünya, bireylerin ve insan topluluklarının bir yere ait oldukları inancını yitirdikleri, içinde yaşadıkları coğrafyadaki varlıklarının tamamen tesadüfî olduğu bilincine vardıkları bir dünyadır (Heller, 1995). Bu söyleme göre, mekânda yerleşikliğin yerini hareketin ve göçün aldığı bir çağda artık yerler yoktur; çağımız 'yersizliğin', Edward Said'in sözleriyle "mültecinin, yerinden edilmiş insanın, kitle göçünün çağıdır" (1992: 357). Hâkim ikinci söyleme göre ise, hareketin ve hareketliliğin egemen olduğu bir zamanda 'yer'i ve 'ev'i de harekete referansla tekrar tanımlamak gerekir. Örneğin Rapport ve Dawson, geleneksel ev anlayışındaki evin mekânda tek bir aidiyet noktası olarak sabitlenmesi olduğu görüşüne karşı, bireylerin ve toplulukların mekân ve zamanda hareketliliğine odaklanan "daha mobil bir ev" anlayışını savunurlar (1998: 7). 'Ev' artık mekânda bir yer olmaktan çıkmış, bir yerden bir diğerine taşınabilen bir şey haline gelmiştir. Onlara göre, John Berger'in (1984) gezginler, göçmenler ve sürgünlerin yaşamlarında evin rutin pratiklerden, alışkanlıklardan, anılardan ve yaşanmış hikâyelerden ibaret olan ve beden ve belleklerde bir yerden başka bir yere taşınan bir şey olduğu söylemi bugün evrensel bir gerçeklik haline gelmiştir. Coğrafyacı Bammer (1992: ix) da, benzer biçimde, bugün evin coğrafi bir yerden çok bir 'performans' olduğunu iddia eder. Chambers ise gittikçe hızlanan küreselleşme süreçlerinin, göçün ve başka yerlere yerleşme umudu ve çabasının şekillendirdiği insanlığın güncel durumunun "başka bir 'ev' anlayışını", "yaşanan yeri seyyar bir habitat olarak algılama" anlayışını gerektirdiğini savunarak bu söyleme katılır (1994: 14).

Bu tartışmalarda dikkat çeken, 'yer' ve 'ev' kavramlarının maddî (*material*) ve mekânsal bileşenlerinden koparılırken, aynı zamanda, genelde 'hareket' özelde ise 'göç' kavramlarının mekân içerisinde tanımlı bir alan anlamında 'yer' ve 'ev' kavramlarıyla karşı karşıya getirilmesi, 'hareket' ve 'göç'ün 'yer'in ve 'ev'in antitezleri olarak tanımlanmasıdır. Son yıllarda göç ve kimlik üzerine söylemlerin kuramsal çerçevesini kuran 'diaspora' ve 'ulusötecilik' (*transnationalism*) kavramları da bu tür bir anlayışa dayanır. 'Diaspora' içinde yaşanan ve ait hissedilen coğrafyaların birbirinden kopuşunu ifade ederken (Gilroy, 2000: 124), 'ulusötecilik' coğrafi yerlerin sınırlarını aşan çoklu ve karmaşık aidiyet biçimlerini anlatır (Glick Schiller, Basch, ve Szanton Blanc, 1992). Her iki kavram da, melez (*hybrid*), yani "bir tek kültürel mekâna ait olmayan", başka bir deyişle bir 'ev'i olmayan kimlikleri işaret ederler (Lavie ve Swedenburg, 1996a, 1996b). Bunun da ötesinde, birçok kuramcı bu kimliklerin, yere bağlı kimliklerin aksine, değişime açık, sınır tanımayan, ilerici (*progressive*) kimlikler olduğunu savunurlar (bkz. Bhabha, 1994; Chambers, 1994; Appadurai, 1990, 1991, 1996). Bu anlamda 'yer' ve 'ev', diasporik, melez kimliklerin kavramsallaştırılması sürecinde yere bağlı olan ve değişime direnç gösteren kimliklere işaret eden mekânsal metaforlar olarak araçsallaştırılırlar.

Şüphesiz tüm bu söylemler ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. İlgili literatüre bakıldığında, yukarıda tartışıldığı gibi hareketin, göçün ve yerinden olma/edilme durumunun bugünün küresel dünyasında artık evrensel bir durum olduğu görüşünün, mekânda hareket edebilme özgürlüğü olanlar ve olmayanlar ve farklı göç ve yerinden olma/edilme süreçleri arasındaki farklılıkları yok saydığı yolundaki eleştirinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, alanda çalışan birçok akademisyen ve araştırmacı, diasporik kimliklerin genel anlamda değişime açık ve ilerici kimlikler olarak kavramsallaştırılmasının, göç öncesi ve sonrası bağlamlar ve yaşam şartları arasındaki farklılıkların ve özellikle zorunlu olarak göçe maruz kalan bireyler ve insan topluluklarının yaşadıkları travmaların ve yabancılaşmanın üstünü örttüğünü savunmuşlardır (bkz. Al-Ali ve Koser, 2002; Anthias, 1998, 1999; News, 2015; Yeoh ve Huang, 2000; Rayaprol, 1997). 'Yer' ve 'ev' kavramlarının mekânsal ve maddî koordinatlarından koparılıp küresel dünyanın 'yeni' kimliklerinin kavramsallaştırılmasında kullanılabilecek metaforlara indirgenmesi de özellikle coğrafyacılara tarafından sorgulanmıştır. Örneğin Pratt'e göre, her ne kadar birbirleriyle ilişkili olsalar da, "bir *kimlik* olarak 'ev', mekânda bir *yer* olarak 'ev'den farklıdır"; dolayısıyla güncel göç ve kimlik tartışmalarına coğrafi bağlamı ve mekânsal sınırları geri getirmek gerekir (1999: 160; ayrıca bkz. Mitchell, 1997; Kirby, 1996).

Yukarıda tartışılan söylemlerdeki bir diğer problem ise özellikle göç kavramının mekân içerisinde tanımlı bir alan anlamında 'yer' ve 'ev' kavramlarıyla karşı karşıya getirilmesinin sonucu olarak göçmenliğin bir 'yersizlik' durumuyla özdeşleştirilmesidir. Göç hiç kuşkusuz hem gündelik yaşam mekânlarını, hem de vatan ve memleket gibi sembolik aidiyet mekânlarını ifade eden 'yer' ve 'ev' kavramlarına meydan okuyan bir olgudur. Fakat tam da meydan okuduğu bu kavramlara dair önemli bir çelişkiyi de içerir: yerinden ayrılma tecrübesi yeni bir yere yerleşme arzusunu ve yeni mekânsal aidiyetler kurma isteğini de beraberinde getirir. Göçe dair bu çelişki göç ve kimlik ilişkisi üzerine literatürde sıkça referans verilen çalışmaların bazılarında da ifade edilmiştir (bkz. Ahmet, 1999; Bammer, 1996; Brah, 1996). Bu çalışmalara göre 'yer' ve 'ev', göç sürecinde geride bırakılan ve nostaljiyle hatırlanan şeyler değildir: göç, yeni aidiyet mekânlarının kurulmasını da beraberinde getiren bir süreçtir. Özellikle 2000'li yıllarda, diaspora çalışmalarının 'yere basması' gerektiğinin, yani mekânsal metaforların baskın olduğu karmaşık bir kuramsal alanın ötesine geçip, kimlikleri gerçek bağlamlara ve içinde yaşanan, gerçek mekânlara ve özgül durumlara referansla tartışması gerektiğinin vurgulanması da aynı görüşe işaret etmektedir (bkz. Ahmed, Castaneda, Fortier, Sheller, 2003; Çağlar, 2002; Ley, 2004).

Fakat göç eden birey veya toplulukların gündelik yaşamlarında yeni bir yere yerleşme ve yeni aidiyet örüntüleri kurma ihtiyaçlarının nasıl maddeleştiği, yaşadıkları yeni mekânlara nasıl yansıdığı ve gündelik yaşam mekânlarının göçten sonra kimliklerin tekrar kurgulanma ve ifade edilme sürecinde nasıl bir rol oynadığı üzerine araştırmalar halen oldukça azdır. Varolan çalışmalara bakıldığında ise henüz pek az araştırmacının konut mekânının, yani bir gündelik yaşam mekânı olarak evin kapılarını aralamış olduğu görülmektedir. Yine de, bu sayılı çalışmalar konut iç mekânının göç, kimlik ve yer üzerine gelişen literatür için önemini açıkça ortaya koymaktadır. Bu çalışmaların hemen hepsi göçmenler için yeni bir toplumsal ve kültürel ortamda evin kendi alışkanlıkları ve sahip oldukları nesnelere kurup yaşatabildikleri bir alan olarak büyük anlam taşıdığını ve bunun yanı sıra, bu mekânda gerçekleşen gündelik yaşam pratiklerinin ve kullanılan eşya ve nesnelere göçmenlerin içinde yaşadıkları yeni topluma uyum sağlama süreçleri ve geride bıraktıkları yerlere yaklaşımları hakkında da önemli ipuçları barındırdığını göstermektedir (örneğin bkz. Ganguly, 1992; Pahl, 2012; Pieters, 2000; Savas, 2010; Thomas, 1997, 1999; Tolia-Kelly, 2004; Walsh, 2006a, 2006b).

Gündelik yaşamın önemli bir kısmının bu özel alanda geçtiği düşünüldüğünde, evin kapalı kapıları ardındaki yaşama dair bilginin farklı göç süreçlerinden geçen birey ve gruplara odaklanan araştırmalar yoluyla artmasının göç ve kimlik ilişkisine odaklanan disiplinler arası

akademik alana önemli bir katkı sağlayacağı açıktır. Bu araştırma projesinin de temel amaçlarından biri budur. ‘Giriş’ kısmında da açıklandığı gibi, bu çalışmanın ‘ev’ mekânına odaklanmasının temelinde son yıllarda sosyal bilimlerde bu mekâna olan ilginin hızla artması yatmaktadır. 1990’ların sonundan beri antropoloji, kültürel coğrafya ve mimarlık gibi birçok disiplinin, özellikle de maddî kültür alanında çalışan araştırmacıların katkılarıyla gelişen ve ev mekânına ve onunla yakından ilgili ‘domestisite’ olgusuna odaklanan bu çalışma alanı, sosyal disiplinlerde daha önceki dönemlerde göz ardı edilmiş evin toplumsal ve mekânsal olguları anlamak için en zengin alanlardan biri olduğunu ortaya koymuştur. ‘*Home Cultures*’ başlıklı, sadece ev mekânına odaklanan bir derginin 2002’de yayına başlaması ve bugüne değin evin bireylerin hem kendileri hem de içinde yaşadıkları sosyo-kültürel ortamla ilgili düşüncelerini, toplumsal ilişkilerini, inançlarını yansıtan ve bunların kurulmasında da önemli rol oynayan bir alan olduğunu gösteren birçok araştırmayı bir araya getirerek zengin bir kaynak haline gelmesi bu hızla artan ilginin en önemli kanıtıdır. Göç ve yeni bir toplumsal çerçeveye yerleşme sürecinde kimliklerin kurgulanma ve ifade edilme biçimlerini ev mekânları ve mekânsal pratikler üzerinden tartışan bu çalışma, bu yeni ilgi alanından ilham almış ve bu alana özgün bir katkı yapmayı amaçlamıştır.

2.1 Göç, Ev ve Kadın

Çalışma, kadınların göçmenlik deneyimlerine odaklanarak kuşkusuz güncel göç çalışmalarına katkıda bulunmayı da hedeflemektedir. Bilindiği gibi, 1980’lere kadar kadınlar göç üzerine yapılan akademik çalışmalarda hemen hemen görünmez konumdadırlar (Gabaccia, 1991). Dumon’un da belirttiği gibi bu çalışmaların çoğunda kadınlar ‘kadın göçmenler’ değil ‘göçmenlerin eşleri’ olarak anılmış, göç sürecindeki rolleri erkekleri izlemeye indirgenmiştir (Dumon, 1981). Kadınların göz ardı edilmediği durumlarda ise onların yaşamlarının ücretli emek gibi erkeklerin yaşamlarına benzeyen yanları vurgulanmış, göçmen toplulukların oluşmasında rolü olmadığı düşünülen ev işi ve çocuk bakımı gibi kadınlara özgü olan şeyler kapsam dışında tutulmuştur (Gabaccia, 1991: 64). Bir anlamda, toplumsal hayatın kamusal alan ve özel alan olarak kesin çizgilerle ikiye ayrıldığı ve erkeğin kamusal alana, kadının ise özel alana ait olduğu, bunun yanı sıra kamusal alanın toplumsal anlamda daha önemli olduğu şeklindeki yaygın kabulün, kadınların deneyimlerine odaklanan göç çalışmalarında da etkisini gösterdiği söylenebilir.

1980’lerden beri ise kadınlar göç çalışmalarında daha görünür hale gelmiş (Morokvasic, 1984), göç ve toplumsal cinsiyet üzerine çalışan farklı disiplinlerden araştırmacıları bir araya getiren ve kadınların da göç ve yerleşme sürecinde aktif özneler olduğunu vurgulayan zengin

bir çalışma alanı oluşmuştur. *International Migration Review* dergisinin 1984 tarihli özel sayısındaki makaleler ve Seller (1981), Browner ve King (1989), Gabaccia (1992) ve Knorr ve Meier (2000)'in çalışmaları gibi göçmen kadınlara odaklanan çalışmalar, kadınların göçü tecrübe etme biçimlerinin erkeklerden farklı olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Yine de, göçmen kadınlara odaklanan çalışmaların çoğunluğunda, kadınların deneyimleri göç ve özgürleşme (*emancipation*), yani ataerkil toplumsal cinsiyet normlarının çözülmesi arasında doğrudan bir ilişki olup olmadığı sorusu etrafında biçimlenen bir modernist çerçeve ile gölgelenmiştir. Sosyal bilimlerde göç çalışmalarının genelde gelişmemiş, geleneksel toplumlardan insan gruplarının, gelişmiş, modernleşmiş toplumlara akışına odaklandığı da burada göz önünde tutulmalıdır. Bu durumda, kadınların göç öncesi ve sonrası statülerinin 'geleneksel' ve 'modern' gibi ikili karşıtıklara referansla tartışıldığı çok kısıtlayıcı bir çerçevede, 'geri' ve 'baskıcı' olarak nitelenen göç veren toplumdaki toplumsal cinsiyet normlarından en ufak bir sapma yeni yerleşilen yere uyum sağlandığının göstergesi olarak düşünülmüştür. Bu çalışmaların çoğunda da evin dışında ücretli çalışmanın kadını özgürleştireceği varsayımı kadınların göç ettikleri yerlerdeki ücretli çalışma durumlarına odaklanılmasını getirmiş ve bu anlamda daha erken çalışmalardaki gibi kadına özel olan gündelik yaşam deneyimleri ve pratiklerinden çok kadınların yaşamlarının erkeklerin yaşamlarına benzeyen yanlarına vurgu yapma eğilimi devam etmiştir (Morokvasic, 1983; ayrıca bkz. Kadioglu, 1994).

Aynı eğilimin sosyal bilimlerde yeni yeni gelişen tersine göç çalışmalarında da sürdüğü söylenebilir. Bu çalışma alanında toplumsal cinsiyet çerçevesinden yapılan araştırmaların çoğunlukla ya gelişmiş ülkelerdeki uluslararası şirketlerce dünyanın farklı yerlerinde belli bir süre için görevlendirilen '*expat*' erkeklerin deneyimlerine, ya '*expat*' kadınların ücretli çalışma alanlarındaki veya kent mekânlarındaki deneyimlerine, '*expat*' eşlerini görevlendirmelerinde izleyen '*expat wives*' olarak nitelenen kadınların yeni yaşamlarına uyum sağlama sürecinde karşılaştıkları zorluklara odaklanıldığı görülmektedir (örneğin bkz. Beaverstock, 2005; Bochove ve Engbersen, 2013; Groes-Green, 2013; Leonard, 2012; Lundström, 2012, Thang, MacLachlan, Goda, 2002; Shen, 2008, Walsh, 2011).

Göç çalışmalarında kadınların özel alandaki yaşamlarına yönelik ilginin azlığının kuşkusuz toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmaları alanında etkili olan feminist söylemlerin 'ev' mekânına, ve daha genelde de aidiyeti simgeleyen bir kavram olarak 'ev'e karşı oldukça negatif tutumuyla da ilişkili olabileceğini burada belirtmek gerekir. Kadın, 'ev' ve kimlik arasındaki ilişki yirminci yüzyılın ikinci yarısında feminist düşüncenin toplumsal cinsiyet rolleri ve ideolojileri ile mekân ve yer arasındaki bağları çözümlenmek üzere ürettiği tartışmalarda

önemli bir alt başlık olagelmıştır. Bilindiği gibi, batılı feminist yazarlar ev mekânını kadının ezildiği, kendi benliğine yabancılaştırıldığı, kimliğinin toplum tarafından ona dayatılan annelik ve eşlik gibi rollerle sınırlandırıldığı ve toplumda kendi başına var olabilecek bir birey olabilmekten alıkoymulduğu bir yer olarak görmüş, kadının toplumsal bir birey olarak kendi kimliğini ancak evi ve bu özel alanla ilişkilendirilen rollerini terk ederek, kendine kamusal mekânda bir yer edinerek elde edebileceğini öne sürmüşlerdir (bkz. de Beauvoir, 1952; Friedan, 1963; Oakley, 1974). 1960 ve 1970'lerde 'İkinci Dalga Feminizm' akımının etkisiyle gelişen ve sonrasında sosyoloji, antropoloji ve kültürel coğrafya gibi farklı disiplinlerden beslenerek güçlenen bu söylem, feminizmin ataerkil cinsiyet normları ve ideolojileriyle verdiği mücadelesindeki en önemli araçlarından biri olarak görülmüş ve bunun da ötesinde, feminizmin asal görevlerinden birinin kadını ev arasındaki güçlü bağı kırmak olduğu savunulmuştur (Johnson 1996, 2004; Young, 2001). 1990'lardan beri ise bu söylem, önceki bölümde tartışılan söylemlerle, yani küreselleşme tartışmaları bağlamında kimliği yere bağlı referanslarından koparıp 'hareket', 'yolculuk' ve 'göç'e referansla tanımlayan söylemlerle birlikte yeni bir ivme kazanmıştır. Bu çerçevede 'ev'in daha genel anlamda ifade ettiği 'yer' kavramı sıkça sorgulanmış, 'yer'in aslında toplum tarafından kadına dayatılan kimliğin ta kendisi olduğu (Rose, 1993), dolayısıyla kadının özgürleşebilmesi ve kendi benliğini bulabilmesi için ait olduğu yeri, evini terk etmesi gerektiği savunulmuştur. Oldukça soyut görünen bu söylemde de, evin yine maddî ve mekânsal bağlam ve içeriğinden koparıldığı, sınırları tanımlı aidiyetleri, değişikliklere kapalı, özcü kimlikleri ve apolitik bir varoluş biçimini temsil eden bir metafor olarak kullanıldığı, ve hareketin ve göçün kadını özgürleştirici, onun için ilerici kimliklerin yolunu açan olgular olarak kutlandığı görülmektedir (bkz. De Lauretis, 1990; Honig, 1994; kapsamlı bir literatür analizi için bkz. Kilickiran, 2013).

Kısaca tartışılan bu feminist söylemin eleştirisi de yine feminizm içinden gelmiş, 'ev'e yönelik neredeyse düşmanca duruşun ve genel anlamda hareketin kutlanmasının farklı kadınlık tecrübelerinin, farklı toplumlardaki kadınların mekânda hareket özgürlüklerinin, gerçek bağlamların ve mekânsal tecrübelerin üstünü örttüğü savunulmuştur (bkz. McDowell, 1999; Pratt, 1999; Young, 2001). Bu söyleme karşı en sert cevaplar ise Iris Marion Young'ın 'House and Home: Feminist variations on a theme' (2001) başlıklı denemesi ve Siyah Feminizm'in önde gelen isimlerinden bell hooks'un *Yearning: Race, Gender and Cultural Politics* (1990) başlıklı kitabında yer alan 'Homeplace: A site of resistance' başlıklı metninde verilmiştir. Feminizmin içinden daha nesnel ve olumlu bir 'ev' kavramsallaştırmasını mümkün kılmak yanı sıra, kadın, ev ve kimlik ilişkisinin, mekânsal sabitlik / hareket, özcü kimlikler / ilerici kimlikler gibi ikili karşıtlıkların ötesine geçip, gerçek mekânsal deneyimler ve ev kurma pratikleri üzerinden ve kimliklerini domestik ev mekânlarını da içeren coğrafyalarla ilişki

içerisinde kuran kadınların da seslerine referansla tartışılabileceği bir çerçeveyi çizmiş olmaları açısından her iki metni de burada tartışmak önemlidir.²

Young'ın metni Heidegger'in '*Building, Dwelling, Thinking*' (1971) başlıklı ünlü çalışmasında varolma (*being*) ve barınma (*dwelling*) arasında kurduğu ilişkiyi tartışarak başlar. Heidegger'e göre barınma, bina yapmanın (*building*) iki farklı biçimi olan koruma (*preservation*) ve inşa etme (*construction*) ile ilgilidir. Değer vermeyi, gözetmeyi ve sakınmayı içeren koruma, Heidegger'in deyimiyle şeyleri kendi doğalarında, oldukları gibi muhafaza etmekken, inşa etme, cesur ve yaratıcı bir yer kurma eylemidir (Young, 2001: 255). Young, Heidegger'in varolma ve barınma arasındaki ilişkide her ikisinin de önemli olduğunu vurguladığı halde, tartışmasının devamında korumayı geride bırakıp inşa etmeyi ön plana çıkardığını saptar. İnşa etmeye tanınan bu imtiyaz eril-yanlı (*male-biased*) bir imtiyazdır; çünkü konutların ve diğer yapıların inşası çoğunlukla erkeklerin gerçekleştirdiği bir eylemdir. Young'ın sözleriyle, eğer inşa etmek bir özne olabilmenin ve dünyada bir tarih ve kimlikle barınabilmenin temeliyse eğer, sadece erkekler özne olabilirler; çünkü kadınlar inşa etme eylemine genelde katılmazlar (2001, 255).

Young, inşa etmenin dünyada bir özne olarak barınabilmenin tek yolu olmadığını savunur ve Heidegger'in ontolojik iddialarında bir tarafa bıraktığı koruma eylemine odaklanır. Şeylere değer vermek, gözetmek ve sakınmak anlamında koruma, tarihsel ve özünde dışı bir eylem olduğu gibi, evi kurmanın da temelinde yatan ve en az inşa etmek kadar değerli olan bir eylemdir. Yine de bu eylem, Batı'nın sadece kimliği ve tarihi anlayış biçimlerinde değil, aynı zamanda kadının evdeki emeğine verdiği sessiz anlamlara sırtını dönen feminist hareketin eve bakışında da göz ardı edilmiştir. Young'a göre bu emek, de Beauvoir'ın '*The Second Sex*' (1952) başlıklı, feminist hareket üzerinde önemli etkisi olan kitabında iddia ettiği gibi, yemek yapmak, banyoları temizlemek, toz alıp yerleri silip süpürmek ve çocuk bezi değiştirmek gibi gerekli olan, ama yaratıcılık ve öznellikten nasibini almayan eylemlerden ibaret değildir. Kadının evdeki emeği, mekândaki şeyleri koruyarak onu hem bireysel hem de toplumsal anlamlar barındıran bir yer haline getirmeyi de içerir. Bu anlamda evi kurmak, kendine özgü bir bireysellik ve tarihsellik içerir (2001: 269).

Koruma eylemini tartışırken Young, ev ve evi kurma deneyiminin kişisel ve domestik yanlarını vurgular. Evin, ne kadar küçük bir dünya olursa olsun, bireyin hayatını çevreleyen nesnelere barındıran, yaşamsal eylemlerini destekleyen ve başından geçen olayları, değer verdiği şeyleri, duygularını ve fikirlerini yansıtan, dolayısıyla neredeyse gözle görülür bir

² Bu bölüm, Kılıçkırın, 2013'e dayanmaktadır.

bireysellik taşıyan bir yer olduğunu anlatır (2001: 270). Kimliğin evde iki boyutlu bir süreç yoluyla maddeleştirdiğini savunur. İlk olarak, kişiye ait olan şeyler mekânda bedensel alışkanlık ve rutinlerin uzantıları olarak ve onları destekler biçimde yerleştirilirler. İkinci olarak ise, evde sergilenen nesnelere ve mekânın kendisi bireysel anlamlar taşıdıkları gibi, kişisel bir hikâyeyi de aktarır ve destekler. Young için evi kurmak, nesnelere ve mekânları özel anlamlarla donatmaktır. Nesnelere ve mekânlar, bireylerin ve onların parçası oldukları toplumsal grupların kendi hikâyelerini kurmalarında rol oynayan olay ve ilişkilerin imleyicileri haline gelerek değer kazanırlar. 'Bugün aralarında yaşadığımız nesnelere, hikâyeler, [...] anılar, ritimler ve etkileşimlerle katmanlaşan hayatımızdaki olaylar ve çıktığımız yolculuklarla kendi anlamlarını kazanırlar; bu yüzden onlara paha biçmek mümkün değildir' (2001: 271).

Young'a göre evi kurmak, nesnelere anlam kazandırmak, onları mekânda sahiplerinin gündelik yaşamlarını destekler biçimde yerleştirmek ve anlamlarıyla birlikte korumaktır. Bunları yaparak evi anlamlı bir yer kılan ise çoğunlukla kadındır. Evi eşyalarla donatıp dekore eden o olduğu için, ev çoğunlukla kadının beğenilerini, duygularını aktarır; kendisini ve ailesini temsil etmek üzere seçtiği imgeyi yansıtır (2001: 272). Bir anının, değer verilen bir kişinin veya kişilerin ruhunu taşıyan nesnelere ihmal, kayıtsızlık ve unutuluştan koruyan da kadındır: kadındır onları temizleyen, tozlarını alan, çoğu zaman tamir eden, anlamlarını ve öykülerini dillendirip bu anlamların ve öykülerin geleceğe aktarılmasını sağlayan. Kadının koruma eylemi, çocuklara etraflarındaki nesnelere anlamlarını ve o anlamları canlı tutan pratikleri öğretmeyi de içerir. Bu anlamda koruma, bireylere sadece konforlu bir yaşam alanı sağlamakla kalmayıp, onların yaşamlarına bir bağlam kazandırır ve tarihi bireysel anlamlarla zenginleştirip kişiselleştirebilmelerine olanak verir (2001: 274).

Bu çerçevede koruma yoluyla evi kurmak, içinde barınılabilecek güvenli bir niş yaratmak için kimlikleri de sabitlemeye yönelik bir eylem gibi görünse de, Young'ın savunduğu bu değildir. Nesnelere ve anlamlarının korunmasıyla desteklenen kimlikleri zamanda ve mekânda sabitlenmiş gibi düşünmemek gerekir. Young'a göre sabit ve değişmez kimlikler yoktur; çünkü yaşanan olaylar, etkileşimler ve bireyin çevresindeki değişimler yaşamları akışkan ve değişken kılarlar. Korumayla bağlantılı eylemler bireyler için bu değişimin ortasında bir devamlılık hissi yaratırlar: sürekli değişim içinde olan bireyin dünü ve bugünü birbirine bağlayabilmesini, yeni olay ve ilişkileri kendi biyografileri, aileleri ve içinde yaşadıkları toplumsal grubun yaşam hikâyesiyle bütünleştirebilmelerini mümkün kılarlar (2001: 274). Koruma, nostalji ve kaybedilen bir eve duyulan özlemden de farklıdır. Çünkü koruma anımsamaya (*remembrance*) dayanır. Nostaljik özlem her zaman başka bir yere duyulan özlemdir; oysa anımsama, geçmişin acı ve mutluluklarını barındıran nesnelere yoluyla kim

olduğumuza ve nerede olduğumuza dair sağlam bir güven örebilmemizi, bizi buraya taşıyan şeylerin ayırdına varmamızı sağlar (2001: 275). Young, korumanın romantikleştirilmemesi gerektiğini de savunur. Çünkü koruma tutucu olabileceği gibi, yeniden yoruma açık bir eylem de olabilir. Korumayla ilintili eylemleri değerlendirirken, 'bizi buraya getiren şeyler'le ilgili tarihsel anlatıların asla sabit olmadığı ve korumanın önemli bir işlevinin geçmişi ve geleceği yeni olaylar, ilişkiler ve politikalar üzerinden kurmak olduğunun anlaşılması gerekir. Dolayısıyla, koruma yoluyla evi kurmak kimliklerin değişkenliğini engelleyip onları sabit kılmak değil, bireylerin kendilerini sürekli bir anlatı içerisine yerleştirebilmelerine olanak verecek bir alan, bir dayanak noktası yaratmaktır. Young'a göre, böyle bir dayanak noktası olmaksızın yaşamak kaybolmak demektir (2001: 271-72).

Young'ın deneme yazısı feminizm için eve dair daha olumlu bir yaklaşım geliştirmesi açısından önemlidir. Ona göre, ev çok boyutlu, çok anlamlı bir kavram ve mekândır. Feminizm, kadının evle ilişkisinin baskıya dayalı yönlerini açığa çıkarmak kadar, evin olumlu anlamlarını da okuyabilmelidir. Evi kurmanın ve özellikle koruma ile ilgili eylemlerin bireysel ve kültürel kimliklerin desteklenmesindeki değeri feminizm tarafından yadsınamaz. Feminizm bu değeri görmezden gelmeyi bıraktığında, kadının çoğu zaman fark edilmeyen emeğinin değerini de kabul edecektir.

Young, evin kadın için anlamını yorumlarken evi kurmanın yarattığı zorluklar ve potansiyellere dair kendi yaşadıklarından yola çıkar. Çocukluğu, onu tek başına yetiştirmek zorunda kalan annesinin alkol bağımlılığı yüzünden, toplumun dayattığı ideal ev kadınlığı ve anne rolünü yeterince üstlenemiyor oluşu söylemiyle, devlet tarafından evinden sık sık koparılarak geçmiştir. Evin baskıcı ve ezici yanlarını ev kurma eyleminin olumlu yanlarıyla dengeleme çabası, onun evinden ve annesinden ayrılma deneyimlerine dayanır. Feminist literatürde eve dair olumlu değerleri vurgulayan ikinci önemli metnin de yine kişisel deneyimlere dayanıyor oluşu tesadüfi değildir. '*Homeplace: A site of resistance*' başlıklı bu metinde bell hooks (1990), evin taşıdığı mahremiyet ve güvenlik gibi niteliklerin Afrika kökenli Amerikan halkı için ne denli önemli olduğunu tarihsel referanslar ve kendi tecrübelerine dayanarak anlatır. Batılı, beyaz feminist düşünürlerin evin apolitik bir alan olduğu iddiasına karşılık olarak o, ırkçı bir toplumda evin tanımlı ve güvenli sınırlarının dışarıdaki dünyada yaşanan baskı, aşağılanma ve dışlanmaya karşı bir direnişin geliştirilebileceği tek alan olduğunu çarpıcı bir dille ifade eder. En önemlisi, bu direnişin mimarları kadınlardır. Çünkü onlar, siyahlar için güvenli ve insanca bir varoluşun mümkün olmadığı bir toplumda evi, insanca değerleri yaşatabildikleri, kendilerini güvende hissedebildikleri, geçmişlerinden kalanları koruyup saklayarak ve geleneklerini yaşatarak benliklerini ve kimliklerini yok

olmaktan kurtarabildikleri tek yer haline getirenlerdir (1990, 43). hooks'a göre, Afrika kökenli Amerikan halkı, hikâyeler, şarkılar ve nesnelere, dışarıdaki toplumun yıkıcılığına karşı kendilerini koruyabildikleri evleri kuran bu kadınları saygıyla anmalıdır.

bell hooks'un yazısı sadece kadın ve ev ilişkisi üzerine feminizm açısından daha olumlu bir anlayış geliştirdiği için değil, aynı zamanda evin bir bağlam meselesi olduğunu gösterdiği için de önemlidir. Coğrafyacılar Alison Blunt ve Robyn Dowling'in de öne sürdüğü gibi, evin ne olduğu ve ne anlama geldiği, kim olduğunuz ve nerede olduğunuzla bağlıdır (2006: 253). Ev, hangi kimliklerden ve hangi coğrafyalardan bahsettiğimizden bağımsız olarak tartışabileceğimiz bir şey değildir. Geraldine Pratt (1999) de bunu güçlü bir biçimde vurgulayarak kimlikler ve yerler üzerine soyut bir sorgulama yapmanın mümkün olmadığını öne sürer. Evi genelde 'iyi' veya 'kötü' olarak etiketlemenin hiçbir anlamı olmadığı gibi, sabit kimliklerle ilgili yargılarımız da yerlerle ilgili değerlendirmelerimizle sorunsuz bir biçimde çakıştırılmaz (Pratt, 1999: 159-160). Evin anlamı ve değeri, insanların toplumdaki yerlerine bağlıdır. En önemlisi de, ev toplumsal değişim süreçlerinin önemli bir parçasıdır. Evin kimliği, içinde barındırdığı insanların kimlikleri gibi değişkendir; bu kimlik, sınırları dışındaki süreçlerden bağımsız bir şekilde var olabilen birşey değildir. Massey'in (1992) de hatırlattığı gibi, ev diye adlandırdığımız yerlerin kimlikleri, sınırlarının kapalılığı üzerine kabuller üzerinden değil, o sınırları çizen ve farklı biçimlerde esneten ve dönüştüren pratiklere ve toplumsal ilişkilere referansla tartışılmalıdır.

Tüm bu tartışmalar göstermektedir ki hem göç ve kadın üzerine gelişen literatürün, hem de feminist literatürdeki 'ev', kadın ve kimlik tartışmalarının geleceğini farklı sosyokültürel gruplardan, farklı kadınlık deneyimlerine ve farklı hareket özgürlüklerine sahip olan, farklı göç süreçleri yaşamış kadınların mekânsal aidiyetler kurma süreçlerine odaklanan çalışmalar belirleyecektir. Yukarıda da belirtildiği gibi, hali hazırda göç üzerine literatürde ev mekânına ve bu özel mekândaki gündelik yaşam pratiklerine odaklanan araştırmaların sayısı azdır. Göç ve göçmen kadınlar üzerine uluslararası literatürdeki çalışmalarda yeni mekânsal aidiyetlerin ve yerlerin kurulma süreçleri incelenmiştir (örneğin bkz. Blunt, 1999, 2002, 2005; Fortier, 2000, 2003; Hondagneu-Sotelo, 1994; Rayaprol, 1997), fakat bunların pek azının asal odağı bir gündelik yaşam mekânı olarak evdir (örneğin bkz. Bahloul, 1996; Botticello, 2007; Ergan, 1996; Ganguly, 1992; Hadjianni, 2002; Ilcan, 2002; Kılıçkiran, 2003; Thomas, 1997). Daha önce de belirtildiği gibi, son yıllarda farklı disiplinlerin kesiştiği bir çalışma alanı haline gelen maddî kültür alanında da konut iç mekânı başlı başına bir araştırma konusu haline gelmiştir. Fakat benzer biçimde, bu alandaki çalışmalardan da pek azı göçmenlerin konut mekânlarına odaklanmıştır (örneğin bkz. Caglar, 2002; Miller, 1988, 2008; Olesen, 2010; Parkin, 1999;

Savas, 2010; Tolia-Kelly, 2004; Walsh, 2006). Bu çalışmalardaki önemli bir eksiklik ise genellikle konut mekânının göçmenler tarafından bir 'ev' olarak yeniden kurulmasında eşya ve nesnelere önemine odaklanması, fakat alışkanlıkların, gündelik rutinlerin, konut mekânlarının içinde buldukları yakın çevrenin özelliklerinin ve bu çevreyle kurulan ilişkilerin ve konut mekânının mimari ve fiziksel özellikleri gibi bu mekânın göçmenler tarafından benimsenmesinde ve kendi yaşamlarına uyumlu hale getirilmesinde önemli olan faktörlerin arka planda kalmasıdır.

Bu genel çerçevede ışığında bu çalışmanın sorularını daha da detaylandırmak anlamlı olacaktır. Göç çalışmalarının genel eğilimi içerisinde odaklanılan, gelişmemiş ülkeden gelişmiş olana, eşlerini izleyerek, ekonomik nedenlerle veya zorunlu olarak göç eden kadınlardan farklı olarak, gelişmiş Avrupa ülkelerinden kendi istekleri ve iradeleriyle, eğitim, çalışma, macera ya da ailevi nedenlerle Türkiye'ye, İstanbul'a gelip yerleşen kadınlar hangi mekânlarda, nasıl yaşamaktadırlar? Yaşadıkları konut mekânlarının onlar için anlamları nedir? Mahremiyetlerinin sınırlarını nasıl kurmakta, yakın çevreleriyle nasıl ilişkiler içerisine girmektedirler? İstanbul'a gelirken yanlarında getirdikleri, kendileri için değerli olan nesnelere, eşyalar nelerdir? Neleri korumakta, neleri saklamaktadırlar? Eğer bir sırt çantasıyla gelip yerleştilerse, bunun sebebi nedir? Ev yaşamına dair gelenekleri, rutin ve alışkanlıkları burada yaşadıkları mekânlarda sürdürmekte midirler? Kişiliklerini, kimliklerini yaşadıkları mekâna nasıl yansıtmaktadırlar? Yaşadıkları konutlar ne kadar 'ev'dir, ne kadar değildir? En önemlisi, mekânda özgürce hareket edebilen bu kadınların 'ev' diye nitelendirdikleri, ait olduklarını hissettikleri bir yer var mıdır? Yoksa, yukarıda da tartışılan göç ve kimlik üzerine söylemlerdeki gibi artık hiçbir mekânsal aidiyetleri kalmamış mıdır? Alıştıkları, bildikleri mekânları geride bırakmış olmak, ev karşıtı feminist söylemlerde iddia edildiği gibi onları herhangi bir yere aidiyet ihtiyacından kurtarıp özgürleştirmekte midir? Kadınlar kendi yaşamlarındaki değişimler, kendilerini anlama biçimleri ve göç deneyimleriyle, İstanbul'daki konut mekânlarındaki yaşam biçimleri arasında nasıl bağlar kurmaktadır?

İlerideki sayfalarda araştırma süresinde görüşülen 20 kadının her biri için bu soruların cevapları araştırılacak, kadınların kendi yaşamsal bağları içerisinde kendi hikâyelerinde ön plana çıkarttıkları ve mekânlarında izlenebilen temalara odaklanarak yaşadıkları mekânların onlar için anlamları çözümlenmeye çalışılacaktır.

3. İSTANBUL'DA AVRUPALI KADIN VE EV

3.1 Katılımcılar

Araştırma süresinde katılımcıların çoğunluğuna sosyal medyadaki 'International Women of Istanbul', 'İstanbul Moms' ve 'Yabangee' gibi expat grupları vasıtasıyla ulaşılmıştır. Araştırmanın tanımı ve amaçlarının açıklandığı kısa bir yazı bu gruplara gönderilerek yazının sosyal medyada paylaşılması sağlanmış, katkı vermek isteyen kadınlarla e-posta üzerinden tanışılmış ve araştırmada hedeflenen deneyim çeşitliliği çerçevesinde uygun görülenlerle söyleşiler yapılmıştır. Katılımcılardan ikisi yürütücünün çevresindeki yabancıların araştırmaya ilgi duyan arkadaşları, ikisi de proje bursiyerinin bu süreçte tanıştığı yabancı kadınlardandır.

Tablo 1'de de görülebileceği gibi, araştırma sürecinde 6'sı İngiltere, 3'ü İtalya, 3'ü Polonya, 2'si Fransa, 2'si Almanya, ve diğerleri de Hollanda, İrlanda, İspanya ve Yunanistan vatandaşları olmak üzere 20 kadınla söyleşi yapılmıştır. Yaşları 26 ile 55 arasında değişen bu kadınların tamamı yüksek öğrenim görmüş ve söyleşiler sırasında ücretli bir işte çalışmıyor olanlar dahil, hepsi meslek sahibi, çalışma deneyimi olan kadınlardır. Medenî durum açısından da katılımcılar arasında dengeli bir dağılım olduğu ifade edilebilir: söyleşiler sırasında kadınların 12'si bekâr, 8'i ise evlidir (bekâr olan kadınlardan İspanyol Sofia, kendisiyle yapılan görüşmeler tamamlandıktan sonra Türk nişanlısıyla evlenmiştir). Evli olan 8 kadından beşinin çocukları da vardır ve oğlu yakın zamanda üniversite eğitimi için Fransa'ya taşınan en yaşlı katılımcı Alman Binge (55) dışında hepsi çocuklarıyla birlikte yaşamaktadırlar. Heybeliada'da ve Anadolu Hisarı'nda bir sitede yaşayan iki kadın dışında, katılımcıların hepsi Avrupa ve Anadolu yakalarında, İstanbul'un bilinen, merkezi konut alanlarında yaşamaktadırlar. Konut alanı seçiminde ön plana çıkan kriterler aşağıda detaylı olarak tartışılacaktır.

Katılımcıların Türkiye'de bulunma süreleri açısından da farklılıklar gösterdikleri, 12 kadının 2010 sonrasında, 7 kadının geçtiğimiz on yıl içerisinde ve birinin ise 1990'da Türkiye'ye geldiği yine Tablo 1'de görülecektir. Bu farklılıkların yabancı bir toplumsal ve kültürel bağlama yerleşme ve ev kurma deneyimleri açısından, 'ev' kavramına bir süreç olarak yaklaşan ve bireysel deneyimleri ön plana koyan bu çalışmaya zenginlik katacağı düşünülmüştür.

Tablo 1. Katılımcılar: Referans bilgileri³

Katılımcı	Geldiği ülke	Yaş	Medeni durumu	Göç tarihi	Eğitim durumu	İstanbul'da yaptığı iş ve işyeri konumu
Anna	İtalya	39	Bekâr	2011	Üniversite mezunu	Bağımsız yazar (ev-ofis, Nişantaşı)
Ashley	İngiltere	43	Bekâr	2011	Üniversite mezunu	İngilizce öğretmeni (Özel okul (ortaöğrenim), Göktürk Mahallesi)
Alexandra	Yunanistan	30	Bekâr	2012	Yüksek Lisans	Mimar (Mimarlık ofisi, Beşiktaş)
Binge	Almanya	55	Evli (Eşi Alman)	2006	Doktora	Bir Alman kültür merkezinde Almanca sınav koordinatörü (Taksim)
Camile	Fransa	26	Bekâr	2014	Üniversite mezunu	Muhasebeci (Uluslararası bir spor mağazası, Zeytinburnu)
Diana	İrlanda	26	Bekâr	2013	Yüksek lisans	İngilizce öğretmeni (Özel Okul (ortaöğrenim), Bakırköy)
Emma	İngiltere	28	Bekâr	2012	Üniversite mezunu	İngilizce öğretmeni (Özel okul (ortaöğrenim), Göktürk Mahallesi)
Agata	Polonya	30	Evli (Eşi Türk)	2010	Üniversite mezunu	İngilizce öğretmeni (Özel bir uluslararası okul (ortaöğrenim), Çamlıca)
Holly	İngiltere	35	Bekâr	2006	Üniversite mezunu	Bağımsız gazeteci (ev-ofis, Kadıköy)
Janina	Polonya	30	Bekâr	2012	Üniversite mezunu	İhracat sorumlusu (Giyim firması, Nişantaşı)
Jade	İngiltere	45	Evli (Eşi Türk)	1990	Üniversite mezunu	Ev kadını - ressam (ev-atölye, Anadolu Hisarı)
Johannah	Almanya	30	Bekâr	2007	Doktora	Çalışmıyor (Doktora çalışmasını yeni tamamladı)
Judyta	Polonya	31	Evli	2014	Üniversite mezunu	Ev kadını
Kylie	İngiltere	40	Evli	2004	Üniversite mezunu	Ev kadını, özel İngilizce dersleri veriyor
Nina	Hollanda	45	Evli (Eşi Hollandalı)	2005	Üniversite mezunu	Kendi firmasında mali işler müdürü (Seyrantepe)
Mia	İngiltere	47	Bekâr	2012	Üniversite mezunu	Söyleşiler sırasında İngilizce eğitimliğine

³ Katılımcıların mahremiyetlerini koruyabilmek adına çalışmada gerçek isimleri kullanılmamıştır.

						başlamıştır.
Mercede	İtalya	45	Evli	2012	Yüksek lisans	Turizm rehberi (Beşiktaş)
Matilde	İtalya	27	Bekâr	2014	Üniversite mezunu	Muhasebeci (Uluslararası bir spor mağazası, Zeytinburnu)
Sofia	İspanya	30	Bekâr (Bir Türkle nişanlı)	2009	Yüksek lisans	Araştırmacı, Cibali
Rachelle	Fransa	38	Evli (Eşi Türk)	2008	Yüksek lisans	Ev kadını

Tablo 2. Katılımcılar: Yaşanan bölge, konut tipi ve hane kompozisyonu

Katılımcı	İstanbul'da yaşadığı semt	Konut	Hane kompozisyonu
Anna	Nişantaşı	Kira – 2+1 Apartman dairesi	Yalnız yaşıyor
Ashley	Cihangir	Kira – 1+1 Apartman dairesi	Yalnız yaşıyor
Alexandra	Beşiktaş	Kira - 3+1 Apartman dairesi	Yunan erkek arkadaşı ve Suriyeli bir erkekle paylaşıyor
Binge	Sultantepe (Üsküdar)	Kira - 4+1 Apartman dairesi	Alman eşyle birlikte yaşıyor
Camile	Cihangir	Kira 1+1 Apartman dairesi	Yalnız yaşıyor
Diana	Ataköy	Kira 1+1 Sitede apartman dairesi	Yalnız yaşıyor
Emma	Cihangir	Kira 2+1 Apartman dairesi	Bir Türk kadınla daireyi paylaşıyor
Agata	Fenerbahçe	Kira 2+1 Apartman dairesi	Türk eşyle birlikte yaşıyor
Holly	Kadıköy	Kira 3+1 Apartman dairesi	İngiliz erkek arkadaşıyla yaşıyor
Janina	Avcılar	Kira - 3+1 Apartman dairesi	Söyleşilerin ilk kısmında Beşiktaş'ta iki yabancı kadınla bir apartman dairesini paylaşan katılımcı, hemen sonrasında Türk erkek arkadaşının yanına, Avcılar'da bir kapalı siteye taşınmıştır.
Jade	Anadolu Hisarı	Kira 5+1 4 katlı müstakil, bahçeli	Eşi ve 3 çocuğuyla yaşıyor
Johannah	Heybeliada	Kira 2+1	Türk erkek arkadaşıyla birlikte yaşıyor
Judyta	Bomonti	Kira, stüdyo tipi	Bir residans dairesinde eşyle yaşıyor

Kylie	Dikilitaş	Kira, 2+1	Türk eşi ve çocuğuyla yaşıyor. Söyleşiler sırasında ikinci çocuğuna hamile
Nina	Boyacıköy (Emirgan)	Kira 6 oda 3 katlı müstakil, bahçeli	Hollandalı eşi ve 2 çocuğuyla yaşıyor
Mia	Kozyatağı	Kira 3+1 2 katlı apartman daresi	Yalnız yaşıyor
Mercede	Balat	Kira 3+1 Bugüne uyarlanmış geleneksel, 3 katlı bir konut yapısının ikinci katı	Suriyeli eşi ve iki çocuğuyla yaşıyor
Matilde	Tophane	Kira 1+1 Apartman daresi	Yalnız yaşıyor
Sofia	Bomonti	Kira 1+1 Apartman daresi	Türk nişanlısıyla birlikte yaşıyor
Rachelle	Nişantaşı	Ev sahibi 4+1 Apartman daresi	Türk eşi ve iki çocuğuyla birlikte yaşıyor

Çalışma, mümkün olduğunca farklı göç ve ev kurma deneyimlerinin izlerini sürmeyi hedeflese de, araştırma sürecinde söyleşi yapılan katılımcıların anlamlı alt gruplar oluşturmaları da gözlemlenmiştir. Göç nedenleri dikkate alındığında oluşan alt grupların yaş ve ev kurma deneyimleri açısından da benzerlik göstermesi dikkat çekici ve sonuçların yorumlanabilmesi açısından da yol göstericidir. Aşağıda bu alt gruplara referansla katılımcıların Türkiye'ye gelme nedenleri ve göç deneyimleri aktarılmaktadır.

3.2 Göç Deneyimleri

Göç nedenleri açısından bakıldığında katılımcıların “farklı yaşam deneyimleri edinmek için İstanbul'a gelen kadınlar”; “çalışmak amacıyla veya eğitim için İstanbul'a gelen kadınlar”; “erkek arkadaşlarını ya da eşlerini izleyerek İstanbul'a gelen kadınlar” ve “Türk erkekleriyle evlenerek İstanbul'a yerleşen kadınlar” olarak dört alt grup oluşturdukları gözlenmektedir. Fakat ileride de belirtileceği gibi, bunlar birbirinden kategorik olarak ayrılabilir alt gruplar değildir. Örneğin çalışmak veya eğitim amacıyla İstanbul'a gelmiş olan kadınlardan bir kısmı burada Türk erkekleriyle tanışıp ilişki kurdukları veya evlendikleri için kalmışlardır. Ayrıca, Suriyeli eşi ve iki çocuğuyla ülkedeki iç savaştan kaçarak ailesiyle İstanbul'a gelip yerleşen İtalyan Mercede'nin de göç deneyimi diğer kadınlardan kuşkusuz farklıdır. Kadınların her birinin göç öykülerinin aşağıdaki gibi detaylandırılması bu yüzden önemlidir.

İtalyan Anna (39) ve İngiliz Mia (47), katılımcılar arasında farklı yaşam deneyimleri edinmek üzere İstanbul'a gelip yerleşen kadınlar olarak en küçük alt grubu oluşturmaktadırlar. Katılımcılar arasında daha ileri yaşlarda olan bu kadınların her ikisi de İstanbul'a gelmeden önce işleri nedeniyle New York'ta uzun süre yaşamışlar ve bu süreç içerisinde hem çalışma hayatları, hem de yaşadıkları olumsuz deneyimler, özellikle de duygusal ilişkilerinin bitmesi sonucu, yaşamlarının akışını değiştirmek, yeni bir yerde yeni bir hayata başlamak istemişlerdir. Her ikisinin de bunun için İstanbul'u seçmelerinin nedeni daha önce İstanbul'a gelip kentten etkilenmiş olmaları ve kentte yaşayan arkadaşlarının bulunmasıdır. New York'ta uluslararası bir ticaret ve pazarlama firmasında on beş sene çalıştıktan sonra 2012'de İstanbul'a taşınan Mia, karar verme sürecini nasıl yaşadığını şu şekilde aktarmaktadır:

New York'ta çok uzun yıllar yaşadım. Oldukça yorucu, rekabetçi bir ortamdı ve kendimi artık bıkmış hissediyordum. Yeni bir şey arayışı içindeydim. Yeni bir şey, başka bir yer. New York'a taşındığımda bir erkek arkadaşım vardı. O daha önce Londra'dan oraya gitmişti. New York benim için de yeni iş imkânları demekti. Kısa süreli olacağını düşünmüştüm en başta ama olmadı. 15 yıl kaldım sonunda. Ve son 4-5 yıl tek başımaydım, çünkü erkek arkadaşım ayrılmıştı. Son bir yıl boyunca yeni bir şey arayışı içindeydim. O vakitler Noel yortusu için İngiltere'ye geri gidiyordum ve son gittiğimde büyükannem hastalandı. Hastalığı boyunca, ölene kadar onun yanında kaldım, sonra cenazeyi organize ettim; üç ay boyunca oradaydım yani. O sırada Türkiye'de arkadaşlarım vardı. New York'tayken de Türk arkadaşlarım vardı aslında – iki-üç kere İstanbul'a gelmişim ve kente aşinalığım vardı zaten. Sonra bir arkadaşım “neden bütün bu olan biteni bırakıp bir ara vermiyorsun?” dedi. Yemek yiyorduk bir akşam ve New York'tan birkaç aydır uzaktaydım. Başka bir yere gitmem gerektiğini hissettim. Avrupa ekonomik açıdan çok parlak değildi üç sene önce. Türkiye iyi durumdaydı. Dinamik bir ortamdı ve birçok şey oluyordu. [...] İngiliz Ticaret Odası'na (*British Chamber of Commerce*) bağlıydım o vakit, oradaki avukatlarla konuştum – nasıl taşınırım, ne yaparım... Buraya taşınmak kolay, yerleşmek kolay; burada yaşamak kolay... Her şey çok basit gözükte ve “tamam” dedim. Oradaki dairemi kiralamak için New York'a döndüm. İki gün içinde kiraladım ve dört yıllık kirayı peşin aldım. Bu da bir işaretti - o noktada durmamam, devam edip neler olabileceğini görmem gerekiyordu. Ve herşey çok çabuk oldu – bir ay içinde buraya taşındım. İlk önce üç haftalığına mahalleyi öğrenip kolaçan etmek için geldim. O üç hafta içinde oturma iznimi de aldım. Arkadaşlarım da hep yanımdalardı. “Tamam, bunu durdurmayacağım” dedim.⁴

⁴ “I've been in New York for many years. It is quite exhausting and quite competitive environment. I was quite kind of tired of it all. I was looking something else, something new, somewhere else. When I moved to New York, I had a boyfriend. He'd already moved there from the UK. [...] And it was an incentive for me to go there to find job opportunities. It must be short-term. And obviously it wasn't. it was for 15 years. In the end, I'm on my own, we've separated. I was looking to do something else. I was really on my own for about 4 or 5 years there. And for about a year I was looking, and I did come back for Christmas holidays, and my grandmother became very sick. So I spent some time when my grandmother was sick and passed away, organizing the funeral, spent three months in the UK. Once I was there, I had friends in Turkey, I had Turkish friends actually in New York interestingly. I had Turkish friends here, I visited for three or two years. So I got to know Istanbul a little bit. And one of my friends said, “why don't you give a break from all this stuff going on.” So we were having dinner one night. I've been away from New York for a couple of months. I think I need to go somewhere else. European economy was not very good three years ago. Turkey was pretty good. It was very dynamic.

Serbest yazar olan Anna ise İstanbul'a ilk defa 2009'da iki Türk arkadaşının davetiyle ve 10 günlük bir ziyaret niyetiyle gelmiş ve kendi deyimiyle "kente âşık olarak" bir yıl kalmıştır. Daha sonra farklı nedenlerle New York'a geri dönmek zorunda kalmış ve orada bir yıl daha yaşadktan sonra 2011'de İstanbul'a taşınmıştır. Mia için olduğu gibi, Anna için de New York'taki yaşamı bıkkınlık ve mutsuzlukla sonuçlanmış, İtalya'da ailesinin yanında da aradığını bulamamış ve o da yeni bir yaşam kurmak için İstanbul'u seçmiştir:

2009'da üç aylığına İtalya'daydım. [O vakitler] İtalya'da dönüp yerleşmeyi düşünüyordum, çünkü New York'ta çok mutsuzdum. Fakat sonra İtalya'da çok mutsuz oldum. Ailemin yaşadığı kasabada, çok güzel bir evdeydim. Büyükbabamın ailesinin evi – ailede nesilden nesile geçmiş bir ev. Hayal edebileceğin en güzel ev! Hayal edebileceğin en güzel yerde! Üç aylığına, bir kitap yazmak için oradaydım. Ama o kadar mutsuzdum ki, üç ay boyunca her an ağladım! Bir gün Türk arkadaşım Ezgi ile telefonda konuşurken "çok yakınsın, neden buraya gelip bizleri ziyaret etmiyorsun?" dedi. Ve İstanbul'a geldiğimde "ah, işte olmam gereken yer burası! Burada çok mutlu olabilirim" dedim. Sanki bir düğmeye basıldı o an. İstanbul'a âşık oldum! Bağımsız çalışabildiğim ve internet üzerinden işlerimi yapabildiğim için bir sene kalabildim. Sürpriz bir şeydi... Tamamıyla beklenmedik bir şeydi. Fakat birçok nedenle New York'a geri dönmek zorundaydım. Herşeyim bir depodaydı ve bu çok maliyetliydi. [...] Sonra New York'ta bir sene kaldım ve İstanbul'a geri dönüp yerleştim. Şimdi üç senedir buradayım.⁵

Bu kadınların her ikisi de İstanbul'da mutlu olduklarını ve kenti çok sevdiklerini dile getirmişlerdir. Özellikle Mia, İstanbul'da yeni bir yaşam kurmak için buraya geldiğini ve ciddi bir problemle karşılaşmadığı takdirde geri kalan yaşamını burada geçirmek istediğini söyleşi boyunca sık sık vurgulamıştır. Yalnız yaşayan bu iki kadın da kendilerini ait hissedecekleri bir yer arayışında olduklarını ve İstanbul'un bu yer olduğunu düşündüklerini yine sık sık dile getirmişlerdir. Ülkelerine geri dönmeyi de düşünmemektedirler. Mia, İngiltere'den çok uzun

And so many things happening. [...] I have been with British Chamber of Commerce, I asked lawyers and other people how do I move... easy to move, easy to settle, easy to live here... And all of these seemed quite straightforward. So, I though ok. I went back to New York to rent my apartment. Two days later my apartment was rented. Four years rent was paid in advance. So, this was a sign. I am not going to put the breaks on, let's see what happens. And all happened so quickly, within a month I moved here. I came for three weeks just to sort of get to know the neighborhood. I got my residency permit in three weeks. I was all set with my friends and the apartments. I said "ok, I won't stop this."

⁵ "[In 2009], I was in Italy for three months and I thought I would settle back in Italy as I was very tired of New York. Then I was very unhappy in Italy too. I was living in a town, where my family is from. In a beautiful house. That was ancestrally my mother's father's family's house – going back for generations. Most beautiful house you can imagine! Most beautiful place! I was there for three months to write a book. And I cried for three months because I was so unhappy! So one day my Turkish friend Ezgi said, "you're so close, come and visit". And when I came to Istanbul, I was like "ah, this is where I should be! I am very happy here!". So it was like a switch went off. I fell in love with Istanbul! And because I was able to freelance and do my work online, I was able to stay a year. It was kind of surprising... It was completely unexpected! But I had to go back to New York for several reasons. I had my stuff in a storage; I was paying a lot of money for that. [...] So I stayed a year in New York and I came back here and I have been here now for three years."

zamandır uzakta yaşadığını ve artık ülkesini bir gün geri döneceği yer olarak görmediğini ifade etmiştir. Anna ise, yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı gibi, İtalya’da ailesinin bulunduğu kentte yaşamayı denediğini ama orada mutlu olmadığını, ailesine yakın yaşamının, kendisini uzun süre önce koptuğu geleneksel aile yapısının, aile içi bağların ve karşılıklı sorumlulukların tekrar içinde bulmak anlamına geleceğini ve bunu istemediğini ifade etmiştir. İstanbul’da sürdürdüğü bağımsız yaşam onu mutlu etmektedir. Fakat bu, insan ilişkilerinden kopuk, izole bir yaşamı olduğu anlamına da gelmemektedir. Tam tersine, İstanbul’u sevmesinin bir nedeni de, kenti insan ilişkileri açısından sıcak, kendi deyimiyle “dişi” bir kent olarak imgelemesidir. İstanbul’u New York ile karşılaştırdığı aşağıdaki alıntı da bu açıkça okunabilir:

İstanbul’la ilginç bir ilişkim var. Kent bana bir kadın gibi geliyor. New York erkekti, çok zor bir erkek. Roma’da da yaşadım ben, Roma da bir kadın gibi. İstanbul’un da kadınsı bir kent olduğunu hissettiğim için burada kendimi daha kendim gibi hissediyorum. [...] Sokakların yapısında hissediyorum bunu. Boğaz’ın kentin ayrılmaz bir parçası oluşunda hissediyorum. Su benim için çok kadınsı bir element. New York da bir ada, ama “çık çık çık” – çok net bir ızgara planı var. İstanbul’un ruhu sanki daha çok anı yaşamak, yaşamdan zevk almak, arkadaşlarıyla beraber olmak ve insanlarla iletişim kurmakla ilintili. Çok daha insancıl bir kent. New York’ta insanlar sokakta sana çarpıp sonra da küfredeler. Orada da iyi insanlar var tabii, ama kentin enerjisi... Sürekli bir şey başarman gerek. Sürekli bir şey yapman gerek. Kim olduğun değil, ne iş yaptığın önemli orada. Ve eğer ilginç, harika ve etkili bir şey yapmıyorsan kendini sıkışıp kalmış hissediyorsun.⁶

New York’taki son yıllarında kendini yalnız hissetmiş bu kadın için İstanbul’da kurduğu arkadaşlık ilişkileri çok önemlidir. Mia için de bu geçerlidir. Hatta o, yeni bir yaşam kurmak üzere İstanbul’u seçmesinin ardındaki en önemli nedenlerden birinin, İstanbul’un kalıcı arkadaşlık ilişkileri kurabileceği bir yer olduğuna inanması olduğunu vurgulamıştır. İnsanların geçici süreler için gelip yaşadığı ve sonra terkettiği bir yer, kendi deyimiyle “*a transitional city*” olarak nitelediği New York’ta, kurduğu ilişkiler de bu hareketliliğe bağlı olarak geçici ilişkiler olmuş ve kendini sürekli terkedilmiş hissetmiş, yeni arkadaşlıklar kurmak için çabalamaktan yorulmuştur. Dolayısıyla İstanbul’da yaşayan, kentte kalıcı olan Türk arkadaşlarının olmasını kalıcı bir sosyal çevresi olacağının güvencesi olarak görmektedir. İlerideki sayfalarda tekrar

⁶ “I have a very interesting relationship with Istanbul as well. I find it as a city that feels like a woman to me. New York feels like a man, very though man. And I also lived in Rome, and Rome also feels like a woman. And because it feels like a feminine city, I feel more like myself here. [...] I feel it in just the way the streets are constructed. I feel in the way that Bosphorus is part of the city. Water to me seems to me a very feminine element. New York is an island, but New York is like “çık çık çık” - very harsh with the grid-iron plan. I feel like the spirit of Istanbul is about more being in the moment, enjoying, being with your friends, and connecting with people. It also feels like a much more humane city to me. In New York people bump into you and curse you. I do not mean to say New York does not have friendly, beautiful people. It definitely does. But the energy of New York... You have to achieve something all the time. You have to do something. It is not about who you are, but it is about what you do. And if you do not do something interesting, or wonderful, or power ful – you kind of feel stuck.”

üzerinde durulacağı gibi Mia, İstanbul'da yaşayacağı bölgeyi seçerken de kentte geçici olan *expat*'lerin yoğun olarak yaşadığı yerleri özellikle tercih etmediğini belirtmiştir. Söyleşinin İstanbul'a gelme nedenlerini aktardığı kısmında bunları ifade etmektedir:

Tüm bunların büyük bir parçası değişmek istemektir. Bir de... New York bir geçiş kentiydi. Arkadaşlarımın çoğu kentten ayrılıyorlardı. Amerikalı arkadaşlarım da vardı ama onlar da ailevi nedenlerle başka kentlere taşıyorlardı ya da başka eyaletlere gidiyorlardı. Yeni arkadaşlar edinmeye çalışmaktan yorulmuştum. En yakın arkadaşlarımdan biri – o da İngilizdi – finansal kriz sırasında işini kaybetti ve dört hafta içinde ülkeden ayrılmak zorunda kaldı. [Tanıdığım] insanlar kenti yavaş yavaş terk ediyorlardı. Bahsettiğim arkadaşım ülkeden ayrıldığında Ekim ayıydı; ben de Mayıs öncesi ayrıldım. Yeniden iyi arkadaşlar edinmek için çabalamak istemiyordum artık. Buraya geldiğimde ise çok bilinçli bir çaba gösterdim. Gelmemin en önemli sebebi hali hazırda Türk arkadaşlarımdan olmasıydı. Anadolu yakasında yaşamak istedim, çünkü bu yakada daha az *expat* var – *expat*'ler de geçici çünkü; sadece iki yıllığına gelip işleri için nereye gitmeleri gerekirse oraya gidiyorlar. Ve genelde kadınlar erkeklere eşlik ediyor. Onlarla da arkadaş olmak için özellikle çaba göstermedim. [...] Yani buraya taşındığımda çok bilinçli bir şekilde karar verdim. Sadece Türklerle veya buraya gelmiş ve Türklerle evlenip kalmış, hayatı artık burası olan yabancılarla arkadaşlık kurdum. Ancak bu şekilde burada bir yuva kurabileceğimi biliyordum. Çok bilinçli bir şekilde karar verdim. Çünkü arkadaşlar gidince yerlerinde büyük bir boşluk bırakıyorlar; çünkü yabancı bir yerde kendi ülkedeki gibi okuldan vs. tanıdığın insanlardan oluşan kalıcı bir sosyal çevreden ve aile desteğinden yoksun kalıyorsun. Bu durumda arkadaşlıklar çok önemli oluyor ve arkadaşlar gidince geride büyük bir boşluk kalıyor. Dolayısıyla taşındığımda arkadaşlıklar ve nasıl ve kimlerle arkadaş olacağım konusu benim için çok önemliydi.⁷

İstanbul'a çalışmak veya eğitim için gelen kadınlar ise katılımcılar arasındaki en büyük grubu oluşturmaktadırlar. Yaşları 27 ve 43 arasında değişen bu grup aynı zamanda katılımcılar arasında en genç olan kadınları da içermektedir. Alman Johannah, İngiliz Ashley ve Emma, İrlandalı Diana, Polonyalı Janina, İtalyan Matilde ve Fransız Camile'den oluşan bu gruptaki kadınların çoğu daha önce Türkiye'ye kısa süreli ziyaretlerde bulunmuş ve ülkeden olumlu

⁷ "A big part was wanting to change. But also New York was such a transitional city so many of my friends were leaving. I had a few American friends, but they were moving out the city for families or moved to another state. I was tired of making new friends. It was really one of my close friends, she was British but lived in Australia. She lost her job in the financial crisis. Within four weeks she had to leave the country. [...] People were just moving. And this was one of my best friends who left in October. And by May I left also. I just don't want to give the effort making other good friends. When I moved here, I made a conscious effort. One of the reasons I moved here, I already had Turkish friends. I want to leave on the Asian side, because there are less expats and they're transitional and they're only here for two years for work – you know, movement in their jobs and bounces. It's usually women often attached to men. I didn't want to make friends with one of them particularly. [...] I wanted to make friends with either Turks or expats that have lived here for a long time and married to Turks and this is their life. [...] Then I knew that I could make a home. It was a very conscious decision, when I moved here. [...] Because when friends leave they leave a big hole... Because you don't have that strong network that you do in your country from school days and etc., or family around you. So, friendships become really important. And when they go, they leave a big hole. So when I moved [...] friendships was something that I was very conscious about and how I made friends was very important."

izlenimlerle ayrılmışlardır. Çoğunun Türkiye’den arkadaşları da olmuş, ülkenin Avrupa’daki hızla gelişen ve ekonomisi güçlenen, yaşam tarzı ve kültürel açıdan Avrupa’ya yaklaşan bir ülke olarak yarattığı imaj da onları etkilemiştir.

Bu gruptaki İngiliz Ashley, Emma ve İrlandalı Diana İstanbul’a İngilizce eğitmenliği yapmak üzere gelen kadınlardır. Bu kadınlar kendi ülkeleri dışında belirli bir süre yaşamak istemişler, bu amaçla İngilizce dil eğitmenliği kurslarına katılmışlar ve farklı ülkelerdeki ajanslar aracılığıyla kendilerine iş aramışlardır. Hepsinin ortak özelliği doğup büyüdükleri yerlerin küçük kent ve kasabalar olmasıdır. Yaşamlarını bu yerlerle sınırlandırmak istemeyen, seyahat etmek ve farklı coğrafyalarda yeni deneyimler edinmek arzusunda olan bu kadınların kendi ülkeleriyle bağlarının da zayıf olduğu söylenebilir. Farklı coğrafyalarda geçici süreliğine yaşamaktan hoşnutturlar ve İstanbul onların bu anlamdaki ilk deneyimleri değildir. Örneğin Diana ve Emma, İngiltere’de doğup büyüdükleri kentleri terk ederek Londra’ya taşınmışlar, orada da hayat pahalılığı yüzünden zorlanıp İstanbul’dan önce Japonya (Diana) ve Dubai (Emma) gibi İngiliz *expat*’lerin yoğun olarak buldukları ve kendilerine kendi ülkelerinden çok daha iyi yaşam şartları sunabildiğini düşündükleri yerlerde de çalışıp yaşamayı denemişlerdir. Bu kadınlar için farklı yerlerde yaşadıkları deneyimler kendilerini keşfedip ne yapmak istediklerini anlamının da bir yoludur. Ortalama iki-üç senedir yaşadıkları İstanbul, kozmopolit yapısı ve birçok dünya kentinden daha uygun yaşam şartları sunması açısından cazip olmakla birlikte, onlar için yolculuklarının son noktası değil, sadece bir duraktır. Türkiye’de daha ne kadar süre kalacaklarına ve bundan sonra nereye gideceklerine dair net bir planları da yoktur. İlerideki sayfalarda aktarılacağı gibi, Türkiye’de kalacakları sürenin belirsizliği nedeniyle Türkçe öğrenmeye başlamak konusunda da tereddütte olan bu kadınların, İstanbul’daki zamanlarının çoğunu kendilerine benzer *expat* gruplar içerisinde geçirdikleri görülmektedir. Fakat İstanbul’da kaldıkları sürenin uzaması durumunda, dili öğrenmeye ve sosyal çevrelerini genişletmeye dair bir motivasyonun yavaş yavaş oluşmaya başladığını söylemek de mümkündür. Örneğin 2011’den beri İstanbul’da yaşayan Ashley, önceleri ne kadar süreliğine burada olacağına dair bir fikri olmadığından dili öğrenmek için çaba harcamak istemediğini, fakat dört seneden sonra artık bunu yapmanın zamanının geldiğini hissettiğini ve Türkçe kurslarına gitmeye başladığını ifade etmiştir.⁸

Fransız Camile ve İtalyan Matilde ise ‘*contract-based expats*’ olarak nitelenen kategoride, çalıştıkları uluslararası firmalarca belli bir süreliğine başka ülkelerdeki şubelerinde çalışmak üzere görevlendirilen genç kadınlardır. Her ikisi de uluslararası spor firmalarında çalışan bu

⁸ “When I first came, I didn’t know how long I was gonna be here. I was like, shall I invest my time or not? Now I have been here for four years, so I should invest my time.”

kadınlar, İngilizce eğitmenliği yapan Ashley, Emma ve Diana gibi, hareketliliğe, dünyanın farklı yerlerinde yaşayıp farklı deneyimler edinmeye önem veren genç ve maceracı kadınlardır. Onlar için de İstanbul yolculuklarındaki duraklardan biridir. Camile'in sözleriyle "gençtirler ve seyahat etmek istemektedirler".⁹ Fakat her ikisi de 2014'te Türkiye'ye gelmiş olan bu kadınların Türk erkekleriyle duygusal ilişkiler kurarak gelecekte İstanbul'a yerleşmeleri mümkün gibi gözükmektedir. Çalıştığı firma tarafından 2014'de İstanbul şubesine gönderilen Matilde, aynı firmada çalışan bir Türk erkeğiyle tanışıp beraber olmaya başlamıştır. Söyleşiler sırasında firma tarafından Fransa'ya geri gönderilmeye hazırlanan Matilde, oradaki 3 senelik görevinden sonra ilişkisi devam ettiği takdirde İstanbul'a geri dönebileceğini belirtmiştir.

İngiliz Kylie de, Ashley, Emma ve Diana gibi İstanbul'a gelmeden önce İngiltere'deki yaşamından sıkılmaya başlamış ve uzun süreli planlar yapmaksızın dünyanın farklı yerlerinde İngilizce öğretmek daha hareketli bir yaşam sürdürebileceğini düşünmüştür. Fakat bu amaçla İstanbul'a geldiği ilk yılın sonunda bir Türk erkeğiyle tanışmış, âşık olmuş ve onunla evlenerek burada kalmaya karar vermiştir. İstanbul'a çalışmak amacıyla veya eğitim için gelen bu gruptaki diğer kadınların bazıları için de şu an İstanbul'da olmalarının en önemli nedenlerinden birinin burada kurdukları duygusal ilişkiler olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda adı geçen İngilizce eğitmeni İrlandalı Diana da yakın zamanda bir Türk erkeğiyle beraber olmaya başladığını ve işinden çok memnun olmadığı halde bu beraberliğin İstanbul'da kalıp kalmayacağı konusundaki kararlarında etkili olabileceğini ifade etmiştir. Ülkesinde sosyoloji öğrenimi görmüş olan Polonyalı Janina, Gaziantep, Eskişehir ve Ankara'da uluslararası NGO'larla sosyal sorumluluk projelerinde çalıştığı sırada bir Türk erkeğiyle tanışıp onunla birlikte olabilmek için İstanbul'da bir iş bulmuş ve burada yaşamaya başlamıştır. Polonyalı Agata, İspanyol Sofia ve Alman Johannah için de durum benzerdir. Bu kadınlar da İstanbul'a lisansüstü çalışma yapmak amacıyla gelmiş ve bu süreçte Türk erkeklerle tanışıp ilişki kurmuşlardır. Johannah, doktora çalışmasını bitirdikten sonra da Türk erkek arkadaşıyla İstanbul'da yaşamaya devam etmiştir. Agata ve Sofia ise çalışmalarını bitirmelerini takiben ülkelerine geri dönmüş, ilişkilerini bir süre uzaktan sürdürmüş, bu süreçte birçok kez İstanbul'a gelip gitmiş, sonra beraberlikleri için kente geri dönmüş ve İstanbul'da çalışıp yaşamaya başlamışlardır. Agata Türk erkek arkadaşıyla iki yıl önce evlenmiştir. Söyleşiler sırasında nişanlı olan Sofia da 2015 Haziran ayı içerisinde evlenmiştir.

Kylie, Agata ve Sofia'nın durumundan da anlaşılabilir gibi, çalışmak veya eğitim amacıyla İstanbul'a gelip Türk erkeklerle kurulan ilişkilerin ve yapılan evliliklerin, İstanbul'daki Avrupalı

⁹ "I'm young and I want to travel."

kadınların varlığının ardındaki önemli bir neden olduğu araştırma sürecinde ortaya çıkan verilerden biridir. Kuşkusuz Kylie, Agata ve Sofia da katılımcılar arasında Türk erkekleriyle evlenerek İstanbul'a yerleşen kadınlar grubuna da dahildirler. Yine onlar gibi Türkiye'ye farklı bir nedenle gelip bir Türk erkeğiyle evlenen kadınlardan biri de Jade'dir. Jade 1990 yılında, henüz çok gençken ülkeye gelmiş, Antalya'da tanıştığı bir Türk erkeğiyle yuva kurmuş, iki çocuk annesi olmuş ve onunla birlikte kurdukları bir inşaat şirketinde çalışarak uzun süre Antalya'da yaşamıştır. Daha sonra eşini kaybeden kadın, çocuklarının İngiltere'ye uyum sağlayamayacaklarını ve Türkiye'deki iş olanaklarını İngiltere'de bulamayacağını düşündüğünden Antalya'da yaşamaya devam etmiş, bir süre sonra ise İstanbul'da yaşayan bir Türk erkeğiyle tanışıp onunla ikinci evliliğini yapmış ve onun yanına, İstanbul'a taşınmıştır. Yaşamının yarısından fazlasını Türkiye'de geçirmiş olan Jade, kendisini hâlâ bir '*expat*' olarak tanımlamakla birlikte buradaki yaşama son derece iyi adapte olmuştur. Türkçeyi son derece akıcı bir şekilde konuşan bu kadın, İstanbul'daki yaşamın çoğu zaman onu zorladığını fakat ayrılmayı düşünmediğini ifade etmiştir.

Fransız Rachelle ise, New York'ta MBA çalışmasını sürdürürken aynı üniversitede finans alanında yüksek lisans yapan İstanbullu erkek arkadaşıyla evlenmiş ve her ikisi de çalışmalarını tamamladıktan sonra, 2007 yılında İstanbul'a gelip yerleşmişlerdir. Jade gibi Rachelle de iki çocuk annesidir. Jade'nin aksine o artık kendisini bir '*expat*' olarak görmemekte, ileride tartışılabileceği gibi birçok açıdan kendisini 'yabancı' hissetse de, bir Türk erkeğiyle aile kurup İstanbul'a yerleşmiş ve burada bir ev sahibi olmuş olmasının, yaşamında İstanbul'dan sonra başka bir durak olup olmayacağına dair net bir kanısının bulunmayışının, '*expat*' kelimesiyle kastedilen coğrafi hareketlilik tanımına uymadığını belirtmiştir:

Expat olduğumu söyleyemem. Eskiden öyleydim. Amerika'da öğrenciyken... o vakit de *expat* değildim, 'yabancı öğrenci'ydim. Ama orada çalışıyorduk da. Oradan sonra başka bir yere gideceğimizi biliyorduk. '*Expat*' deyince ... bundan sonra da bir adım daha var demek. Bundan önce de bir adım vardı, bu da bir adım ve sonra üçüncü adım... Öyleydim ben de, evet; ama şimdi değilim. Birincisi, burada bir Türk erkeğiyle evliyim. İkincisi, bir süre buradayız. Sonrasını bilmiyorum, o her zaman bir soru işareti. Sanırım hepimizin aklında olan bir soru bu, ama bilmiyorum... Çocuklar da okula başlayınca işler değişiyor.¹⁰

¹⁰ "No, I can't say I'm an expat, because I used to be. When I was living in US... I was not an expat, but I was foreign student. But still we worked there. We knew that we would go. The definition of expat is ... there is a step too after. There was step one before, and this is step B, and three. So, yes, I was that; now, no. A, because I'm married with a Turkish person; and B, because we are here for some time. After, I don't know, there is always a question. I guess it's everyone's minds, but I don't know... with the children starting school, things may change."

Katılımcılar arasında son grubu ise partnerlerini veya eşlerini izleyerek ülkeye gelen kadınlar oluşturmaktadır. İngiliz gazeteci Holly, kendi ülkesinde tanışıp ilişki kurduğu Türk erkek arkadaşı Türkiye'ye dönmek zorunda kalınca onunla birlikte Ankara'ya gelmiş ve üç yıl boyunca burada yaşamış, bu ilişkisi bittiğinde ise İstanbul'da tanıştığı Amerikalı bir erkekle birlikte olabilmek için İstanbul'a taşınıp yerleşmiştir. Alexandra ise, kendisi gibi Yunan olan erkek arkadaşı ile birlikte İskoçya'da Mimarlık alanında yüksek lisans eğitimini bitirdikten sonra İstanbul'a gelmiştir. Çift kendi ülkelerine geri dönmek istememiş, öncelikle her ikisi de Edinburg'da ve İngiltere'de farklı kentlerdeki mimarlık ofislerinde iş bulmaya çalışmış, fakat bu da mümkün olmamıştır. Bu süreçte erkek arkadaşı İstanbul'daki bir mimarlık ofisinde uygun bir pozisyon bulup İskoçya'dan ayrılınca, Alexandra da İstanbul'da bir iş arayışına girmiş ve birkaç ay sonra onun peşinden İstanbul'a gelmiştir. Çiftin İstanbul'a gelişleri tamamen şans eseri olmuş ve burada yaşamak ilk tercihleri de olmamıştır. Şu an küçük bir mimarlık ofisinde çalışan Alexandra, İstanbul'a gelişlerini şu şekilde aktarmaktadır:

İskoçya'da bir iş bakıyorduk. Önce Edinburg'da bir işe başvurduk – 2009 yılıydı. Fakat ekonomik kriz yüzünden orada iş bulmak çok çok zordu. Sonra erkek arkadaşım İstanbul'da bir pozisyon buldu ve başvurdu. Tamamen tesadüf eseri olan bir şeydi yani. İngiltere'de çalışabilmek için de uğraştık ama çok zordu. Biz de her yere bakmaya başladık. Sonra erkek arkadaşım İstanbul'daki işe kabul edildi. Ondan birkaç ay sonra da ben de burada iş bulup yanına geldim.¹¹

Gruptaki diğer kadınlar ise uluslararası göç literatüründe '*expat wives*' olarak anılan, eşlerinin yurt dışı görevlendirmelerinde onlara eşlik eden ve bu süreçte evi kurmak ve aileye korumakla yükümlü olan kadınlardır. Katılımcılardan Binge ve Nina için İstanbul'daki deneyimleri ilk değıldir. Her ikisi de daha önce eşlerinin görevleri dolayısıyla farklı ülkelerde yaşamışlardır. Katılımcılar arasında ileri yaşlarda olan bu iki kadın aynı zamanda mobilite deneyimleri de en fazla olanlardır. Her iki kadın da ilk çocuklarını eşlerinin daha önceki görevleri için buldukları ülkelerde dünyaya getirmişler (Nina 2. çocuğunu İstanbul'da dünyaya getirmiş) ve İstanbul'daki yaşamları, en azından ilk yıllarda, çocuk yetiştirmek ve çocuklarının eğitimi üzerinden şekillenmiştir. Yine de bu kadınların İstanbul ve daha önceki yabancı ülkelerdeki deneyimleri düşünüldüğünde, hayatlarının eşlerinin peşinden gittikleri yerlerde ev kurmak ve çocuk yetiştirmekten ibaret olduğunu söylemek yanlış olur. Her iki kadın da, İstanbul ve geçmişte eşlerinin görevleri için buldukları diğer yerlerde çeşitli işlerde çalışmışlardır. Tarih alanında doktora derecesi olan Binge, İstanbul'da bir Alman

¹¹ "We were looking for a place in Scotland. We applied for a job in Edinburgh first. It was back in 2009. It was very very difficult because of the crisis. Then he found a vacancy and he applied to an office in Istanbul. So it was completely by accident actually. We were first looking for a place in the UK, but it was very difficult. So we started looking everywhere. And he got an acceptance from Istanbul. After like a few months, I also joined him. I also found a job."

kültür enstitüsünde çalışmakta ve bunun yanı sıra çeşitli yardım kuruluşlarında görev almaktadır. Nina 2009'da İstanbul'da '*online marketing*' üzerine kendi firmasını kurmuş, daha sonra eşi de çalıştığı firmadan ayrılıp onunla birlikte çalışmaya başlamıştır. Bu kadınların her ikisi de yabancı bir ülkede yaşamlarını kurabilmek için büyük çaba sarf eden eğitilmiş ve güçlü kadınlardır. Aileleri için evi kurmak da bu çabanın önemli bir parçasıdır.

Binge ve Nina'dan daha genç olan Polonyalı Judyta ise bir '*expat wife*' olarak ilk deneyimini İstanbul'da yaşamıştır. Söyleşiler sırasında birkaç hafta içerisinde yine eşinin uzun süreli bir görevlendirilmesi nedeniyle onunla Kahire'ye gideceğini belirtmiştir. Polonya'da iken eşiyle aynı şirkette çalışan kadın, İstanbul'a kocasıyla birlikte gelebilmek için işini bırakmış ve eşine düzenli bir ev yaşamı sağlama rolünü üstlenmiştir. İstanbul'da yeniden çalışmaya başlamamış, ancak uzun zamandır hobi olarak ilgilendiğini söylediği aşçılık üzerine bir kursa katılmıştır.

Gruptaki son kadın ise İstanbul'a gelmeden önce Suriyeli eşi ve iki çocuğuyla birlikte Suriye'de yaşamış ve savaş sırasında eşi ve iki kızıyla birlikte ülkeden kaçarak İstanbul'a yerleşmiş İtalyan Mercedes'dir. Bir aile oteli işleterek Şam'da yaşamaktayken, Suriye'deki savaş ortamı kendileri için de korkutucu olmaya başladığında aile güvenli yeni bir yer arayışına girmiş, İtalya ve Türkiye arasında seçim yapmak durumunda kalmışlar ve şanslarını İstanbul'da denemeye karar vermişlerdir. Bunda eşinin Suriye vatandaşı olması nedeniyle İtalya'ya yerleşip iş bulmakta yaşayabileceği zorluklara dair öngörülerinin yanı sıra, Mercedes'nin İtalya'da yüksek lisans çalışmalarını sürdürdüğü vakitlerden beri doğu kültürüne ve özellikle İstanbul'a karşı duyduğu heyecan etkili olmuştur. Mercedes ve eşi İstanbul'da turizm rehberleri olarak çalışmaktadırlar. Aynı zamanda Suriye'den kaçıp kente Avrupa'ya geçiş için gelen Suriyeli eş ve dostlarına kapılarını açmakta ve onlara ev sahipliği yapmaktadırlar.

3.3 Konut bölgesi seçimi, mahalle ve komşuluk

Yukarıda, Tablo 2'de de görülebileceği gibi, katılımcıların İstanbul'da yaşadıkları semtler çoğunlukla İstanbul'un merkezi bölgelerindeki konut alanlarını işaret etmektedir. Bununla birlikte araştırma süreci boyunca konut bölgesi seçiminde hane yapısı, yaş ve gelir düzeyinin yanı sıra, göç nedenleri ve buna bağlı olarak katılımcıların İstanbul'daki yaşamlarından beklentileri, sosyal çevreleri, yaşam tarzları gibi birçok faktörün rol oynadığı görülmüş, bu durum her katılımcının kentte yaşamayı tercih ettiği yere dair söylemlerinin, bu tercihlerin göç deneyimleri ve kendilerini yeni bir toplumsal coğrafyaya nasıl yerleştirdikleri ile bağlantılı

olarak anlaşılabilmesi için, mümkün olduğunca detaylandırılması gerektiğini ortaya koymuştur.

Araştırmanın ilk safhâlarında, özellikle Anna, Mia, Alexandra, Janina ve Holly'le yapılan söyleşilerde, kentin belli bölgelerinin '*expat* mahalleleri' (*expat neighbourhoods*) olarak nitelendirildiği ve bunun İstanbul'daki yabancılar arasında yaygın bir nitelendirme olduğu fark edilmiştir. Bu kadınlar, Cihangir ve Tophane gibi, gelişmiş ülkelerden geçici süreliğine gelen *expat* göçmenlerin yoğunlukla yaşadığı bu bölgelerde yaşamak istemediklerini özellikle vurgulamışlardır. Onlara göre, konut kiralalarının oldukça yüksek olduğu ve yabancılarla birlikte İstanbul'daki yüksek gelir gruplarının da tercih ettiği bu bölgelerde yaşamak, Türkiye'nin güncel gerçeklerinden uzak, homojen bir kentsel çevrenin içinde İstanbul'daki toplumsal ve kültürel farklılıklarla yüzleşmeden yaşamayı seçmek anlamına gelmektedir. Sosyal çevrelerinin sadece yabancılarla sınırlı olmadığı, Türkiyeli arkadaşlarının da olduğu, çoğunlukla yabancıların sıklıkla gittikleri belli eğlence ve yeme-içme mekânları dışında mekânlarda da sosyalleştikleri düşünüldüğünde, bu durum katılımcıların yerel toplum ve kültürle kaynaşma isteklerinin bir göstergesi olarak görülmüştür. Kuşkusuz bazı kişisel özellikler, ilgi alanları ve deneyimler de bunda etkilidir. Örneğin bir yazar olan Anna için, sosyoloji eğitimi almış Janina için ve Türkiye'de gazetecilik yapan Holly için, içinde buldukları toplumu yakından tanımak, dolayısıyla İstanbul'un kültürel ve toplumsal katmanlarını, çeşitliliklerini yansıtan yerlerde bulunabilmek önemlidir. Yukarıdaki bölümden hatırlanacağı üzere, İstanbul'da yeni bir yaşam kurmak isteyen Mia ise kentte geçici olan *expat*'lerden ve dolayısıyla kalıcı olmayan arkadaşlık ilişkilerinden uzak durmak için çok bilinçli olarak *expat*'lerin daha az olduğunu düşündüğü Anadolu Yakası'nda yaşamayı tercih ettiğini belirtmiştir.

'*Expat* mahalleleri'nden uzak durmayı tercih eden bu kadınların yaşadıkları Nişantaşı, Beşiktaş ve Kadıköy gibi İstanbul'un iki yakasındaki merkezi bölgelerin ortak niteliği zemin üstü konut, zemin katlarda ise esnaf ticaretinin yoğun olduğu ve mahalle yaşantısının halen devam ettiğinin söylenebileceği yerler olmalarıdır. Alexandra ve Janina gibi başkalarıyla ev paylaşan genç *expat* kadınlar için buralarda nitelikli ve mobilyalı konutların kiranın paylaşılması yoluyla kiralanabilmesi önemlidir. Bu bölgelerde ev paylaşmak isteyen insanlara erişmek de göreceli olarak çok daha kolaydır. Ayrıca, toplu taşıma akslarının da kesişim noktası olma özelliği taşıyan bu bölgelerde yaşamak kadınların hem çalıştıkları hem de sosyalleştikleri yerlere daha rahat ulaşmalarını sağlamaktadır. İstanbul'un bu bilinen merkezlerinde yaşayan kadınların hepsi toplu taşıma araçlarını kullandıklarını, hatta çoğu zaman işe yürüyerek gidebildiklerini belirtmişlerdir. Nişantaşı, Beşiktaş merkez ve Kadıköy

merkezin temel kültürel ve sanatsal aktivitelerin gerçekleştiği ve yeme-içme, alış-veriş ve eğlenceye yönelik işlevlerin de yer bulunduğu semtler olması (özellikle Beşiktaş ve Nişantaşı'nın bu anlamda bir 'hub' niteliğinde olan Beyoğlu'na da yakınlığı) ve katılımcıların buralarda tüm temel ihtiyaçlarını giderebiliyor olmaları da önemli tercih nedenleridir.

Araştırmaya daha sonraki safhâlarda katılan İngilizce öğretmenleri ve '*contract-based expats*' olarak nitelenen, çoğunluğu genç yaşlardaki katılımcılarla birlikte, konut bölgesi seçiminde daha farklı yaklaşımlar ortaya çıkarmıştır. Örneğin yaş ve buna bağlı olarak sosyal yaşamın önemli etkenler olarak ön plana çıktığı söylenebilir. İngilizce öğretmenleri olan Ashley ve Emma ile çalıştıkları şirketlerce belirli bir süre için İstanbul'a gönderilen Camile ve Matilde, Avrupa yakasında merkezde, '*expat mahalleleri*' olarak nitelendirilen Cihangir ve Tophane çevresinde yaşamayı tercih etmişlerdir. Bu grup yerel halkla pek kaynaşmayan, sosyalleştikleri çevreyi de büyük oranda kendileri gibi *expat*'lerle kuran bir grup olduğundan bu bölgeleri seçmeleri anlamlıdır. Öyle ki, sosyal yaşamlarının bu kadınların konut bölgesi seçimlerinde iş yerlerinin kentteki lokasyonundan daha fazla ön plana çıktığı da söylenebilir. Örneğin Ashley ve Emma, Göktürk'te bulunan okullarından oldukça uzak bir mesafede yaşadıkları halde bundan şikayetçi değillerdir.

Camile ve Matilde ise çalıştıkları şirket kiralalarını ödediği için kentin diledikleri herhangi bir yerinde yaşayabilirler. Ancak her ikisinin de İstanbul'da kalma süreleri kısıtlı olduğundan, uzun ve meşakkatli bir ev arayışına girmek yerine, kendilerinden önce şirketleri tarafından İstanbul'a gönderilen kişilerden öneri ve destek alarak yaşayacakları yerleri ve konutları seçmişlerdir. Tophane ve Cihangir'de özellikle *expat*'lere yönelik olarak, kısa süreli kullanım için restore edilmiş ve döşenmiş, kiralari epey yüksek olsa da oldukça konforlu ve kullanışlı dairelerin varlığının bu bölgeleri bu grup için bilinir ve cazip hale getirdiği de anlaşılmaktadır. Örneğin Camile de, şirketi tarafından ona doğrudan Cihangir'de yaşamak isteyip istemeyeceğinin sorulduğunu, önceden gelip yer seçmek gibi bir şansı ve ev aramak için vakti olmadığından, daha önce burada yaşamış iş arkadaşlarının tavsiyeleri doğrultusunda bunu kabul ettiğini ve evin daha İstanbul'a gelmeden kendisi için kiralandığını ve geldiğinde her şeyi hazır bulduğunu anlatmıştır. Onun deyimiyle, kendisi gibi "hafif seyahat eden *expat*'ler"¹² için bu son derece uygun bir durumdur. Zeytinburnu'nda çalıştıkları için en azından iş saatleri dışında merkezde olabilmek ve farklı ülkelerden *expat*'lerle sosyalleşebilmek de bu genç kadınlar için önemlidir. Ashley ve Emma gibi İngilizce öğretmeni olan Diana da çalıştığı okulun ona sağladığı konut imkânından yararlanmaktadır. İş yerinin hemen yakınındaki Ataköy'de bir sitede yaşayan bu kadın da, kent merkezinden uzak

¹² Katılımcı burada "expats who travel light" deyimini kullanmıştır.

olmaktan hoşnut olmadığını, imkânı olsa Cihangir ve Tophane gibi daha merkezi ve *expat* çevresiyle sosyalleştiği yerlerde yaşamayı tercih edeceğini belirtmiştir.

Gelir seviyeleri oldukça yüksek olan ve katılımcılar arasında en üst yaş grubunu oluşturan Jade, Nina ve Binge ise, deniz veya yeşille ilişkisi olan veya deniz manzarası olan, İstanbul'daki gelir düzeyi yüksek grupların yaşadığı yerleri tercih etmişlerdir. Bu katılımcılar, yaşayacakları yerlerin yoğun kent merkezlerinden, gürültü ve trafikten uzak olmasının önemini birçok kez vurgulamışlardır. İstanbul'da aileleriyle yaşayan bu kadınlar için hem büyük ve konforlu bir evde yaşamak, hem de İstanbul'da olduklarını hissedebilmek – Boğaz'a yakın, manzaralı bir yerde yaşamak – önemlidir. Nina Emirgan'da, Binge Üsküdar sırtlarında, Jade ise Anadolu Hisarı'nda bir sitede yaşamaktadır. Küçük yaşta çocukları olan Nina ve Jade için güvenlik ve kendilerine ait bir bahçenin olması da son derece önemlidir. Jade, yaşadığı müstakil evlerden oluşan siteyi çocukları için güvenli bir ortam olarak tanımlamaktadır. Bahçeli bir evde, büyük yeşil alanları ve çocuklar için oyun alanları olan bir sitede yaşamak onun için önemlidir. Siteyi ilk gördüğünde evleri ve çevresindeki yeşil alanları İngiltere'de kent merkezleri dışında, kendisinin de geçmişte yaşadığı türden yerlere benzettiği için yaşadığı yeri sevdiğini ve kendisini evinde hissettiğini de dile getirmiştir.

Suriye'deki savaştan kaçarak ailesiyle birlikte Balat'a yerleşen Mercede'nin de, yukarıda bahsedilen Jade, Nina ve Binge gibi yaşadığı yeri son derece bilinçli bir şekilde seçtiği söylenebilir. Mercede İstanbul'un tarihi özelliklerini yansıtan, mimari anlamda da belli bir karakteri olan, hem gelir düzeyi, hem etnik köken hem de dini inançlar anlamında farklı grupların yaşadığı ve hâlâ bir mahalle kültürünü barındıran Balat'ta yaşamaktadır. İtalyan bir mimar tarafından tasarlanan, sokak cephe, üç katlı bir sıra evler dizisinin birinde yaşayan kadın için, yüksek tavanlı, deniz manzaralı ve sıkışık bir doku içerisinde de olsa arkasındaki bahçeyle kendi mahrem alanını da yaratan, tarihi nitelikleri bozulmamış bu binada yaşamak da önemlidir. Diğer katılımcılardan farklı olarak Mercede, semtin ve içinde yaşadığı, savaştan kaçan ailenin maddî olanaklarının sınırları dahilinde keyifli bir yaşam sunan bu binanın tarihini de çok iyi bilmektedir. Evin Suriye'den kaçarak Avrupa'ya geçmeye çalışan ve bu süreçte İstanbul'u bir transit noktası olarak kullanan misafirlerini ağırlamak için yeterli büyüklükte olmasının yanı sıra, Balat'ın Suriyeli göçmenlerin çoğunlukla yerleşmeyi seçtikleri bir yer haline gelerek ailesinin yabancılaşmayacağı ve kendi dillerini konuşabildikleri bir ortam sunması da onun için önemlidir.

Nina, Jade ve Mercede gibi küçük çocukları olan kadınlar için kentin neresinde yaşayacaklarına dair seçimleri ve burayla ilişkileri kuşkusuz annelik sorumluluklarıyla da

ilişkilidir. Onlar için rahatça sosyalleşmek ve kenti keşfetmekten ziyade, yakınlarında yeşil alanların, parkların, çocuklarıyla rahatlıkla gidebilecekleri yerlerin olması, çocuklarının tek başlarına evin dışında vakit geçirebilmeleri ve yaşadıkları ortamın aileleri için uyum sağlamayı kolaylaştırıcı niteliklerinin olması çok daha hassas bir irdelemeyi de zorunlu kılmaktadır. Bekâr olan ve İstanbul'daki yaşamlarının belirli bir süreyle kısıtlı kalacağını bilen genç kadınların çoğunun çeşitli sebeplerle Avrupa yakasında yerleşmeyi tercih ettikleri de açıktır. Hali hazırda Bomonti'de yaşayan Sofia'nın evlendiğinde taşınmak istediğini belirtmiş olması da aslında bu veriyi destekler niteliktedir. Bomonti hem kendisinin hem de nişanlısının iş yerine yakın olduğu için çok sevmese de şu an için uygun bulunduğu bir yerdir. Fakat evlenip çocukları olduğunda aile yaşamı ve çocuklar için daha uygun gördüğü Anadolu yakasında bir semte, özellikle de açık yeşil alanlar anlamında zengin ve denizle güçlü bir ilişki kuran Caddebostan'a taşınmak istediğini ifade etmiştir.

Türk erkekleriyle evli kadınların ise eğer İstanbul'da yaşıyorlarsa eşlerinin ailelerine yakın bir yerde yaşadıkları görülmektedir. Örneğin Polonyalı Agata, İstanbullu olan eşinin ailesinin de yaşadığı Fenerbahçe'de yaşamaktadır. Kylie de, aynı şekilde, eşinin ailesiyle aynı bölgede yaşadıklarını söylemiştir. Cezayir asıllı Fransız Rachele ise, eşi ve iki çocuğuyla birlikte Nişantaşı'nda, yine eşinin ailesinden uzak olmayan bir lokasyonda yaşamaktadır. Bu kadınların özellikle eşlerinin anneleriyle ilişkileri, bu ilişkilerin evdeki yaşamlarını etkileme biçimleri ve ev kurma sürecinde yaşadıkları sorunlar ve uzlaşma pratikleri ileride tartışılacaktır. Fakat dönem dönem yaşanan sorunlar ve çatışmalara rağmen, kadınlar eşlerinin ailelerinin, özellikle kayın validelerinin bilhassa çocuk bakımı konularında desteğe ihtiyaçları olduğunda hemen yanlarında olabilmelerinin kendileri için çok önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

Söyleşilerde konut bölgesi seçimi üzerine ortaya çıkan bir diğer bulgu ise, özellikle Avrupa yakası dışında yaşayan kadınların çevreleriyle ilişkilerinde ve hareketlilik anlamında katılımcıların tarif ettiği anlamıyla tipik *expat* davranış biçimleri göstermedikleridir. Yukarıda da aktarıldığı gibi, İngiliz Mia İstanbul'a geldiğinde Kadıköy'e yerleşmiş, burayı çok sevmiş, fakat yaşadığı ekonomik problemler nedeniyle Kozyatağı'nda kirası daha ucuz bir daireye taşınmıştır. Mia, durumunu düzeltir düzeltmez Kadıköy'e geri dönmek istediğini söylemektedir. Johannah ise erkek arkadaşıyla birlikte yaşadığı Beşiktaş'taki evden Heybeliada'ya taşınmıştır. Bunun nedeni hem erkek arkadaşının hem de kendisinin daha önce yaşadıkları Beşiktaş gibi merkezi yerlerdeki gürültü ve kalabalıktan bunalmış olmalarıdır. Erkek arkadaşı bir akademisyen olan Johannah, yakın zamanda doktora tezini teslim etmiştir ve çift için Heybeliada, sosyalleşmeyi kısıtlayabilecekleri, gürültü ve trafikten

uzak, sakin bir ortamda akademik çalışmaları üzerine yoğunlaşabilecekleri, fakat aynı zamanda deniz yoluyla rahat bir şekilde kente ulaşabilecekleri bir yerdir. Holly de şu anda yaşadığı Kadıköy'e taşınmadan önce bir müddet Avrupa yakasında farklı semtlerde yaşamış, ama bu merkezi yerlerdeki gürültü ve kalabalıktan sıkılarak Kadıköy'e taşınmıştır. Onun için her sabah koşabileceği Yoğurtçu Parkı'na yakın olmak başka birçok şeyden daha önemlidir. Holly, daha önce Avrupa yakasında, merkezde ve sosyal çevresini kuran insanlara yakın olabilmek için yaşadığı yerlerde rahatlıkla koşamadığını, hem yoğun kalabalığın ve dar sokakların hem de insanların rahatsız edici tavırlarının bunu engellediğini aktarmıştır.

Yukarıda Tablo 2'de de görüleceği üzere Jade, Nina, Johannah ve Judyta dışında görüşülen kadınların hepsi apartman dairelerinde yaşamaktadırlar. Araştırma sürecinde bu kadınlar için yaşadıkları konutların niteliğinden çok kent mekânındaki lokasyonunun önemli olduğu da ortaya çıkmıştır. Özellikle başkalarıyla ev paylaşan Alexandra, Emma ve araştırma sürecinde geçici bir süre Beşiktaş'ta iki ev arkadaşıyla yaşayan Janina için önemli olan konutun kendisinden çok kentte merkezle ilişkili bir yerde ve çalıştıkları ve sosyalleştikleri yerlere yakın olmasıdır. Huzurlu bir ev ortamı ve ev arkadaşlarıyla uyumlu bir yaşam da, bu kadınlar için konut mekânlarının niteliklerinden önce gelmektedir. Önemli bir sorun yaşandığında veya daha ucuz ve lokasyon anlamında kendilerine daha uygun bir yer bulduklarında taşınabilirler. Binaların birbirlerine çok yakın olması, komşuların rahatsız edici davranışları, ses izolasyonunun iyi olmaması, mahremiyet ile ilgili öğelerin yetersizliği gibi unsurlar kendilerini rahatsız etse de, mevcut durumda idare ekonomisi yaptıkları görülmektedir.

Evden bağımsız (*bağımsız*) çalışarak yaşamını sürdüren ve yalnız yaşayan Anna için de Nişantaşı'ndaki apartman dairesinin sessiz ve güvenli bir sokakta olmasının yanı sıra, Beşiktaş ve Taksim gibi merkezlere ve özellikle sıklıkla kullandığı Maçka Parkı'na yürüyüş mesafesinde olmasının yaşadığı dairenin niteliklerinden daha önemli olduğu açıktır. Anna, bir parçası olmasa da yaşadığı yerdeki mahalle kültürünü, insan ilişkilerini gözlemlemeyi sevdiğini, büyük alış-veriş mekânlarındansa hemen kendi sokağındaki küçük dükkanlardan ihtiyaçlarını karşılamının, esnafla birbirlerini tanıyıp selamlaşmalarının İstanbul'daki gündelik yaşamına önemli tatlar kattığını belirtmiştir. Mia da yaşadığı mahallenin kendisi için önemini vurgulamıştır. Kozyatağı'ndaki iki katlı apartman dairesinden maddî durumunu düzeltir düzeltmez ayrılıp Kadıköy'e geri dönmek istediğini belirten bu kadın için de lokasyonun ön planda geldiği görülmektedir. Kadıköy'ün canlı atmosferinden sonra Kozyatağı'nda salt apartman yapılarından oluşan bir sokakta oturan Mia, burada genellikle ailelerin oturduğunu ve başkalarıyla tanışıp sosyalleşebileceği ve kent yaşamına katılabileceği yeterli ortamın olmadığını düşünmektedir. Hem Anna hem de Mia için yaşadıkları yerlerin New York'tan

sevdikleri ve alışık oldukları mekânların bazı özelliklerini taşımaları da önemlidir. Anna, New York'ta büyük bir kentsel parka çok yakın bir yerde yaşadığını ve Maçka Parkı'na yakın olmanın bu anlamda hayatına bir süreklilik kattığını ifade etmiştir. Mia ise geri dönmek istediği Kadıköy'deki yaşamıyla East Village'de yapmayı sevdiği şeyleri ilişkilendirerek Kadıköy'ün İstanbul'da kendisi için bir geçiş ve uyum sağlama süreci sağlayarak göçle birlikte yaşadığı değişimi kolaylaştırdığını ifade etmiştir.

Yukarıda da aktarıldığı gibi, Türk erkekleri ile evli olan kadınlar da bir anlamda lokasyonu ön planda tutmuşlar, eşlerinin ailelerine yakın olmayı tercih etmişlerdir. Yukarıda bahsedildiği gibi Ashley, Emma, Matilde ve Camile için ise merkezde, diğer *expat*lerle sosyalleşebilecekleri yerlerde yaşamak konutun niteliklerinden daha ön planda gelmektedir. Bu yer seçimlerinde de kendilerinden önce orada yaşayan arkadaşlarının tavsiyeleri, ya da hali hazırda orada yaşayan arkadaşlarının bulunması önemlidir. Bu arkadaşların yakında olmaları ihtiyaç anında da kendilerini daha güvende hissetmelerini sağlamaktadır. Bu kadınların sosyal çevrelerini de zaten tanıdıkları bu insanlar üzerinden genişlettikleri, mahallelerinde ve hatta bazen binalarında başka *expat*lerin yaşadığını bilseler dahi, iletişim kurmak için pek çaba sarf etmedikleri söylenebilir. Bunun yanı sıra, Anna, Holly, Mia gibi kendi kendilerine vakit geçirmeyi seven kadınların aksine, bu genç kadınların hiçbiri yakın çevrelerinde veya kentte yalnız başlarına yapmaktan zevk aldıkları şeylerden veya bir gruba dahil olmadan gitmeyi sevdiği yerlerden bahsetmemişlerdir. Kentin oldukça merkezi bir konumunda yaşamının getirdiği olanakların çeşitliliği ve sayıca fazlalığından dem vururlarken, kendi kendilerine zaman geçirdikleri bir kafe, bar veya restorandan neredeyse hiçbirinin söz etmemiş olması bu genç kadınların yaşadıkları çevreyi kendilerine benzer insanların oluşturduğu gruplar çerçevesinden algıladıkları kanısını uyandırmaktadır.

Gürültü, kalabalık ve trafikten uzak yaşamak ve sosyalleşmeyi kısıtlayarak akademik çalışmalarına odaklanmak isteyen Johannah için de, aynı şekilde, konutun lokasyonunun ön planda olduğu açıktır. Bu kadınların çoğuyla yapılan söyleşilerde, onlar için 'ev'in konutun dört duvarıyla sınırlanan bir alan değil, yakın çevresini de içine alan bir alan olarak görüldüğü ve yaşandığı hissedilmektedir. Bu durum, araştırmanın kuramsal çerçevesinde de belirtildiği gibi evi sınırları belli bir alan olarak değil de bir mekânsal ağ içerisinde çözümlenmeye çalışarak düşünmek gerektiği anlayışına paraleldir.

Yine de, kent mekânındaki lokasyonun ön plana çıkması konut mekânlarının niteliklerinin ve yakın çevreyle mekânsal ilişkilerinin görüşülen kadınlar için önemli olmadığını göstermemektedir. Örneğin, daire kirasını paylaşarak başkalarıyla birlikte yaşayan genç

expat kadınlar için hem binalar arasındaki mesafenin hem de konut içindeki mekânsal kurgunun kendi mahremiyetlerini yaşayabilmelerine olanak tanınması, balkon gibi açık alanların varlığı ve ev içerisinde küçük de olsa sosyalleşebilecekleri bir alanın olması çok önemlidir. Holly ve Anna ise mahremiyetin kendileri için öncelikli olduğunu belirtmişlerdir. Anna oldukça dar bir sokakta yaşamakla birlikte karşısında başka bir apartman dairesi yerine bir duvar olmasının ev içinde perdelerini kapatmaya gerek duymadan rahatlıkla hareket edebilmesini sağlamasından memnundur. Holly ise, İstanbul'da daha önce yaşadığı Kurtuluş gibi yoğun bir apartman dokusuna sahip bölgelerde ciddi mahremiyet problemleri yaşadığını, sürekli başkaları tarafından izlendiğini hissederek rahatsızlık duyduğunu belirtmiştir. Bugün yaşadığı dairenin apartmanın yüksek bir katından Yoğurtçu Parkı'na bakması, önünde başka bir apartman yapısı olmaması ve açık perdelerle yaşayabilmek, ileride de tekrarlanacağı gibi, onun burayı benimsemesinde rol oynayan önemli faktörlerdir.

Katılımcılar arasında, merkezi ve yoğun yapılaşmanın olduğu yerlerde yaşayan diğer genç kadınlar da, yabancı oldukları için çevredekilerin dikkatlerini üzerlerinde hissettiklerini ve bu anlamda da yaşadıkları konutlarda mahremiyetlerini koruyabilmeyen önemli bir unsur olarak ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Örneğin Matilde, Beyoğlu'nda sıkışık bir doku içerisinde yer alan dairesinde perdelerini kapatmadan yaşayamamaktan şikayetçidir. Genç kadın bu dairedeki ilk aylarında akşamları ışığı açtıktan sonra da perdeleri kapatmadan hareket ettiğini, fakat bir süre sonra ev sahibinin komşulardan bunu duyup kendisini uyardığını belirtmiştir. Bu anlamda tutucu yerlerde yaşamamak da, özellikle genç kadınlar için çok önemlidir. Örneğin Alexandra Beşiktaş'ı İstanbul'daki en "açık fikirli" (open-minded) yer olarak tanımlamaktadır. Canı istediği zaman istediği gibi dışarı çıkabiliyor olmak ve bunu mahalleden çok uzaklaşmak zorunda kalmadan yapabiliyor olmak, ayrıca erkek arkadaşıyla birlikte yaşadığı için çevrenin dikkatini çekmemek, kimseye bunu açıklamak durumunda kalmamak onun için önemlidir. "Başka bir yerde yaşasaydım bu kadar rahat hissedemezdim" diyen genç kadın, taşınması gerekirse yine Beşiktaş'ta bir yer arayacağını belirtmiştir.

Mahremiyetlerine verdikleri önemin, kadınların özel mekânlarının sınırlarını net bir şekilde belirlemelerine ve dolayısıyla komşularıyla ilişkilerini de kısıtlı tutmalarına sebep olduğu görülmektedir. Özellikle genç kadınlar, yaşadıkları binalardaki komşularını tanımadıklarını, merdiven veya asansörlerde karşılaştıklarında da selam vermekten öteye gitmediklerini belirtmişlerdir. Çoğu bunun için ne vakitleri ne de yeterli Türkçe bilgileri olmadığını belirtmiş, fakat yabancı oldukları için dikkat çekmek istemediklerini, çevrelerinden Türkiye'deki komşuluk ilişkilerinin samimiyetine dair edindikleri bilgilerin de kendilerini durdurduğunu, çat-kapı komşuculuk oynamanın onların yaşam tarzlarına uymadığını belirtmişlerdir. Komşularla

mahremiyet sınırlarının çizilmesi anlamında en dikkat çekici öyküler ise erkek arkadaşlarıyla yaşayan kadınların öyküleridir. Örneğin Johannah, erkek arkadaşıyla Heybeli Ada'da alt katta yaşayan komşularına evli olduklarını söylemek durumunda kaldıklarını anlatmıştır. Benzer biçimde, Sofia da, Bomonti'de oturduğu apartmandaki komşularına evli olduklarını söylediklerini iletmiştir. Aynı şekilde, Agata da, eşiyile evlenmeden önce birlikte yaşadıkları sırada komşularının ve ev sahiplerinin onları evli bildiklerini aktarmıştır.

Komşularıyla ilişkileri olmasa, hatta gürültü ve mahremiyet ile ilgili sorunlardan dolayı rahatsızlıkları olsa da, genç *expat* kadınların yaşadıkları yerlerde selam verebildikleri insanlar olmasından, mahalle canlılığından hoşlandıkları da söylenebilir. Örneğin Camile, mahalledeki Tekel dükkanı için “my Tekel” demektedir. Bunun aynı zamanda bu kadınlar için bir çeşit güvenlik çemberi oluşturduğu da söyleşiler sırasında hissedilmiştir. Bu hususta Bomonti'de nişanlısıyla birlikte yaşayan Sofia'nın mahalle esnafı ve dükkanların eski, köklü olmasının kendisi için önemli olduğunu belirtmesi ilginçtir. Yeni ve yabancı oldukları yerlerde insanların köklü bir geçmişe sahip olmaları ve birbirlerini tanımaları, kendilerini güvende hissetmelerini sağlıyor gibidir.

Bu noktada Binge, Nina ve Jade gibi gelir düzeyi yüksek kadınlar için İstanbul'da alt gelir gruplarının yaşadıkları yerlerden uzakta yaşamanın da oldukça önemli gibi görüldüğünü eklemek gerekir. Bu kadınların, İstanbul'da yaşayacakları yeri seçebilme lüksüne sahip oldukları için, tercihlerini daha bilinçli yapmış oldukları ve yaşadıkları yer ve komşularına dair de daha açık bir algıları olduğu ortadadır. Nina ve Jade komşularının kim olduklarını bilmekte ve özellikle kendileri gibi yabancılarla gündelik hayatta iletişim kurmaktadırlar. Binge ise, Üsküdar'da muhafazakar bir topluluk içinde yaşıyor olduğunun farkındadır. Bundan rahatsızlık duymadığını ve bu anlamda hiçbir sorun yaşamadığını belirten kadın, komşuluk ilişkileri için vakti olmadığını ve komşularıyla iletişim kurmasını kolaylaştıracak herhangi bir ortak noktaları bulunmadığını düşündüğü için onlarla ilişkilerini minimumda tutmaya özen gösterdiğini de ifade etmiştir. Yine de kendi yaşadığı apartmanda kimin kim olduğunu bilmektedir. Bu durum daha merkezi yerlerde yaşayan genç *expat* kadınlara göre farklılık göstermektedir.

3.4. Evi Kurmak: Mekânlar, Nesnelere ve Pratikler

Sence “tipik bir expat evi”nden söz edilebilir mi? İstanbul'da bunca yıldır yaşayan ve birçok yabancı tanıyan bir olarak ne düşünüyorsun?

Ne tip bir expat'ten bahsettiğine göre değişir. Öncelikle '*contract-based expats*' diye nitelendirilen var. Şirketleri tarafından buraya gönderilmiş, güçlü ve durumları gayet iyi olanlar. Herşeyleri yeni. Ve hiç kitapları yok. Ama birçok DVD'leri ve teknolojik aletleri var. Genelde pek kullanışlı mutfaklara da sahip değiller. Diğerleri... Ne kadar paraları olup olmadığına bağlı. Sadece bu da değil – başkalarıyla mı paylaşıyorlar? Erkek arkadaşlarıyla mı yaşıyorlar? Erkek arkadaşları ya da eşleri Türk mü?... Devam edebilirim... Hayır, "tipik bir expat evi"nden bahsedebileceğimizi sanmıyorum.¹³

Bu bölüme 2006'dan beri İstanbul'da yaşayan Holly'le yapılan söyleşiden yukarıdaki alıntıyla başlamak anlamlıdır. Holly'in de belirttiği gibi, İstanbul'da yaşayan Batı ülkelerinden yabancıların göç nedenleri ve buradaki yaşam koşullarına bakılmaksızın yaşadıkları konut mekânları hakkında genellemeler yapmak mümkün değildir. Araştırmada, evleri ziyaret edilerek kendileriyle görüşülen 20 gibi kısıtlı sayıda kadının her birinin konut mekânlarında yaşam biçimleri, bu mekânlara attıkları anlamlar ve ev kurma pratikleri arasında ortaklıklar kadar önemli farklılıklar da vardır. Bu nedenle, Holly'in söylediklerinden de yola çıkarak, kadınların konut yaşamları ve bu mekânların onlar için anlamı, İstanbul'a göçlerinin altında yatan nedenler ve yaşadıkları konutlardaki hane kompozisyonu – ev paylaşım paylaşmadıkları, aileleriyle yaşayıp yaşamadıkları – açısından gruplara bölünerek aşağıda detaylı bir şekilde ele alınacak, benzerliklerin yanı sıra farklılıkların da altı çizilecektir.

3.4.1 Anna ve Mia

Katılımcıların İstanbul'a göç nedenleri, konut bölgesi seçimlerinde ön plana çıkan kriterler ve çevreleriyle ilişkilerinin anlatıldığı önceki bölümde olduğu gibi, bu bölüme de İstanbul'a yeni bir hayat kurmak için gelmiş olduklarını söyleyen Anna ve Mia'nın deneyimleriyle başlanacaktır.

İtalyan katılımcı Anna, Nişantaşı'nın arka sokaklarından birinde, 1970'lerde inşa edilmiş bir apartmanın üçüncü katında, iki odalı bir dairede yaşamaktadır. 2011'de İstanbul'a taşındıktan sonraki bir-bir buçuk yıl içerisinde Avrupa yakasında Yıldız, İstinye, Beyoğlu gibi farklı yerlerde 2-3 aylık kısa sürelerle başkalarıyla ev paylaşmış ve bu yüzden birçok sorun yaşamış olan kadının, Nişantaşı'ndaki dairesi İstanbul'da kendi başına yaşadığı ilk yerdir.

¹³ "Do you think there is a typical expat home? After all these years here, having met many foreigners, what do you think?"

It depends which kind of expat you're talking about. I think there is one for those who are here on contract, "contract-based expats", the high powered ones. Quite well off. Everything's new. And they never have any books. But they have lots of DVDs. Lots of technology. And generally not very functional kitchens. The other expats, it really depends how much money they have. I am not saying that's the only deciding factor. Are they in a half-share, are they with their boyfriend, is their boyfriend or husband Turkish?... I can go on... So I wouldn't expect a typical expat home."

Daha önce de aktarıldığı gibi, Anna yaşadığı yerden oldukça memnundur. Sokağında alışveriş yapabildiği küçük dükkanların olması, insanların birbirlerini tanınması ve hâlâ mahalle kültürünün canlı olması, özellikle de çok sevdiği Beşiktaş'a, Beyoğlu'na ve sık sık gittiği Maçka Parkı'na yakın olmak bunun en önemli sebepleridir. Bağımsız yazarlık ve editörlük yapan ve evden çalışan kadın için kent merkezlerine çok yakın olduğu halde oldukça sessiz bir yerde yaşamak da önemlidir.

Anna'nın yaşadığı apartman dairesindeki mekânların hepsi geniş bir giriş holüne açılmaktadır. Açık mutfak bu holün bir parçasıyken, ön cephedeki yaşam alanı (oturma odası) da bu mutfak-giriş alanıyla doğrudan ilişkilidir. Bu alanın diğer tarafında, dairenin arka cephesinde ise bir yatak odası ve çalışma odası vardır. Bu iki oda apartmanın arka bahçesine bakan, Anna daireye taşınmadan önce kapatılmış ve kendisinin de ardiye gibi kullandığı bir balkona açılmaktadır. Dairedeki yaşam alanının doğrudan mutfak-giriş alanına açılması sayesinde ışığın mekânın derinliklerine kadar girebilmesi Anna için önemlidir. Yaratıcı olabilmek için sık sık kendi içine dönmek, kendini dinlemek ve düşünmek ihtiyacı hissettiğini söyleyen kadın, mekânın ışık kalitesi ve sessizliğiyle edindiği karakteri bu ihtiyacıyla özdeşleştirmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, ön cephede başka bir binayla değil de yüksek bir duvarla karşı karşıya olmak ve böylece tüm gün perdelerini kapatmadan yaşayabilmek de mahremiyeti konusunda hassas olan Anna için önemlidir. Bu niteliklerinden dolayı Anna, gününün hemen hemen tüm vaktini oturma odasında geçirmekte, burada kitap okuyup burada çalışmakta ve yemek yemektedir (Şekil 1).

Mia ise daha önce belirtildiği gibi Kozyatağı'nda bir apartmanda, üç odalı, iki katlı bir çatı dairesinde yaşamaktadır. Daire giriş katında giriş holü ve bu hole açılan bir oda ve salon, çatı katında ise iki odadan oluşmaktadır. Küçük bir mutfağın doğrudan açıldığı daire, yine daha önce bahsedildiği gibi, maddî durumunu düzeltir düzeltmez Kadıköy'de yaşadığı eski mahallesine dönmek isteyen Mia için geçici olarak kalacağını düşündüğü bir yerdir. Yine de dairesini konforlu bulan kadının, mutfağının küçüklüğü ve doğrudan salona açılması dışında herhangi bir şikayeti yoktur. O da Anna gibi vaktinin çoğunu salonda, ana yaşam mekânında geçirmektedir.

Taşındığında daireyi oldukça temiz ve bakımlı bir durumda bulduğunu söyleyen Mia, yine de günün büyük bölümünü geçirdiği salonu New York'taki dairesinde de kullandığı ve dolayısıyla alışık olduğu pastel bir yeşile boyamıştır. New York ve İngiltere'deki evinden tüm eşyalarını taşımış olan kadın, geçici olduğunu düşündüğü halde bu daireye uygun perdeler, aydınlatma

elemanları gibi eşyaları da İstanbul'dan alarak kendisi için konforlu ve huzurlu bir mekân yaratmaya çalışmıştır (Şekil 2).

Önceki bölümde aktarıldığı gibi, her ikisi de İstanbul'a New York'ta yaşadıkları olumsuz deneyimlerden sonra gelen ve İstanbul'da yeni bir yaşam kurmak istediklerini söyleyen bu iki kadının sahip oldukları eşyalar ve nesnelere vasıtasıyla yaşadıkları mekânları kişiselleştirmek konusunda oldukça farklı tutumları benimsedikleri görülmektedir. Anna, daireyi kendisinden önce kiralayan New York'tan tanıştığı İstanbullu bir arkadaşından devralmıştır. Kadın, daireyi arkadaşının bıraktığı haliyle kullandığını, taşındığından beri hiçbir değişiklik yapmadığını, daireden evlendiği için ayrılan yakın arkadaşının eşyalarını ve evdeki birçok nesneyi de geride bıraktığını ve aralarında kendi zevkine uymayanlar olsa da bu eşyalar ve nesnelere yaşamakta sakınca görmediğini, eve bazı mutfak gereçleri, çarşafklar ve birkaç kupa dışında hiçbir şey almadığını ifade etmiştir:

Taşındığında evin durumu nasıldı?

Hemen hemen şimdiki gibiydi. Hemen hemen tamamıyla aynı eşyalar. Hiçbir şey eklemedim. Bazı şeyleri boyamak isterdim. Ve bazı şeyler de benim zevkime göre değil aslında...

Duvarları da hiç boyamadın veya boyatmadın mı?

Şimdi nasılsa aynen öyleydi. Muhtemelen iyi bir temizlik istiyor.

[...]

Yeni hiçbir şey almadın mı?

Hayır. Hiçbir şey almadım. Burası için sadece bazı mutfak gereçleri, kupalar ve yatak için çarşafklar gibi ufak tefek şeyler aldım. Onlar dışındaki herşey taşındığımda zaten burada olan şeyler.

Bazı şeylerin senin zevkine uymadığını söyledin. Duvardaki martılar örneğin – onlar zevkine uyuyor mu?

Ben olsam onları almazdım. Çıkartmaya çalıştım aslında ama sonra kırarım diye korktum ve neyse dedim. Benim seçimim olmazdı ama öylece bıraktım.¹⁴

Anna, New York'ta uzun süre yaşadığı dairesinden de İstanbul'daki evine hiçbir şey taşımamıştır. New York'taki dairesinin taşındığında tamamıyla boş olduğunu, orayı yıllarla,

¹⁴ "How was the condition of the flat when you moved in?

Pretty much the same as it is now. Almost all the same furniture. I haven't added anything. Some things, I'd like to paint them. And certain things aren't my taste...

You didn't paint the walls either?

It was what it is now. It probably needs a good cleaning.

[...]

You didn't buy anything new?

No. I didn't buy anything. The only things that I bought for this apartment are like little, small things like some cookware, some cups and some sheets for the bed. But mostly everything was here already.

You said some things were not your taste. For instance, the seagulls on the wall - you wouldn't like them?

I wouldn't have them. I tried to take them off, and they were a little bit hard, and I didn't want to break them. And then I said "OK". That wouldn't be my choice, but I just left them."

yavaş yavaş ve özenle dekore ettiğini anlatan kadın, İtalya'ya, ailesine ait eve döndüğünde bu dairedeki tüm eşyaları daha sonra satmak üzere bir depoya bırakmış, İstanbul'a taşındığında bu eşyaları satmaya karar vermiş, satma girişimleri başarısız olduğunda da hepsini hayır kurumlarına bağışlamıştır. Anna, bu kararını İstanbul'a taşındığında "eşyalara tutunmanın anlamsız olduğunu" anladığını ve bunun onun için manevî bir ders olduğunu dile getirerek açıklamıştır:

Avrupa'ya dönüp İtalya'da kaldığımda... New York'taki dairemi bırakmış, tüm eşyalarımı bir depoya koymuştum. Onları orada iki yıl tuttum. Çünkü buraya geldiğimde eşyalara, şeylere tutunmak anlamlı gelmedi. Hepsini satmaya çalıştım ama o da olmadı. Ben de tamamını hayır kurumlarına bağışladım. Çok iyi geldi... Çünkü sadece pratik değil, aynı zamanda manevi bir ders almıştım.¹⁵

Bu alıntıdan da anlaşılacağı gibi, Anna İstanbul'daki evine hemen hiçbir yeni eşya veya nesne almamış ve New York'taki evinden de buraya hiçbir şey taşımamış olmasını doğrudan İstanbul'a taşınmasına, göç etmesinin ardındaki temel nedene, New York'tan sonra değişmek ve yeni bir yaşam kurmak arzusuna bağlamaktadır. Eşyalarını geride bırakmış olmasının İstanbul'da yeni bir yaşam kurması için önemli olduğuna inanan kadın, eski ilişkilerinin, deneyimlerinin ve yaşam biçiminin izlerini taşıyan bu eşyalarla birlikte geçmişi de geride bıraktığını düşünmektedir. Geride bıraktığı bu geçmişin en önemli parçasının sahip olmaya ve tüketmeye dayanan bir yaşam anlayışı olduğunu açıklayan Anna, son yıllarda önemli duygusal ve manevi değişimler geçirdiğini ve İstanbul'un bu değişimlerle kurduğu yeni hayat için bir eşik noktası olduğunu belirtmiştir. Onun deyimiyle, maddîyata değil maneviyata, insanlar ve çevresiyle kurduğu ilişkilere, işinden, kazandığı paradan ve başka birçok şeyden daha fazla önem veren, duygusal ihtiyaçlarını gerektiğinden fazla tüketmeden, satın alınamayan şeylerle, özellikle de doğayla ve insanlarla kurduğu anlamlı ilişkilerle tatmin etmeye çalışan biri haline gelmiştir. Bu anlamda, temiz ve kullanışlı oldukları sürece, kendi zevklerine uymasa bile, başkalarının seçip kullandığı eski eşyaların arasında yaşamının onun için hiçbir sakıncası yoktur:

Sanırım bu bir değişim sürecinin parçası – çok çok derinde değerlerle ilgili bir değişim süreci. Çünkü New York'ta sürekli bir birşeylere sahip olma ihtiyacının insanlarla kurulan bağların yerine geçtiğini hissetmişim. Sanırım insanlar mutlu olmak için metalara dönüyorlar, halbuki mutluluk alabileceğin şeylerin ötesinde bir yerde. Fakat özellikle gençken, birşeyler almak hayatına bir değer katıyor.

¹⁵ "When I first turned back to Europe and stayed in Italy, what I did was... I left the apartment in New York. I took all my possessions and put them in a storage. And I kept them there for almost two years. Because when I came here, it didn't make sense to hold on to furniture, to hold on things. I tried to sell them all, but it didn't go well. So, I just gave them away to different charities. It felt really good... Because it was not only a practical lesson but also a spiritual lesson."

Yaşamın tüketim üzerine kurulmaya başlıyor. [...] Amerika'da çok mutsuz olmasaydım buraya hiçbir zaman gelmezdim. Orada çok iyi bir işim vardı ve dilediğim her şeyi alabiliyordum. [...] Ve dilediğim her şeyi aldım. Çok şey biriktirdim. Ama aldıklarım beni mutlu etmedi.

Oradaki evinden burada olsun isteyeceğin hiçbir şey yok mu?

Hayır.

Hayır?

Dur kendime sorayım bu soruyu... Hayır. Çünkü o başka bir yaşam ve başka bir zamandı. Birşeyleri biriktirerek, birşeylere sahip olarak yaşadığım o yolculuktan öğrendiğim, bunun tüketimden ibaret olduğu, sahip olarak iyi hissetmeye çalıştığım. Fakat bir zaman geldi ve bu iyi hissettirmemeye başladı ve sahip olduğum her şeyi bıraktım. Bunun manevi bir ders olduğunu söylüyorum, çünkü yaşamım ve deneyimlerim yerine tüm enerjimi metalara vermiştim. [...] Orada nasıl çalıştığım, nasıl yaşadığım... O zaman bunun farkında değildim. Sorun olan sahip olduğum şeyler değildi, benim onlarla kurduğum ilişkiydi. [...] Birşeyler alarak kendini güvende hissetmek, evinde hissetmek; sürekli tüketerek. Sahip olduğum her şeyi bıraktığımda hayatımın o döneminden ve tüm o mutsuzluklardan da kurtuldum. Ve kurtulduğumda artık özgürdüm. Özgürdüm!... Buraya geldiğimde başka bir insan olmuşum.¹⁶

Bu durum Anna'nın evine önem vermediği, yaşadığı yere karşı bir aidiyet duygusunun olmadığı veya burada mutlu olmadığı anlamına gelmemektedir. Mutlu olmak ve evini sevmek için eşyalara ihtiyacı yoktur. Anna'nın bu felsefeyle yaşamayı sürdürdüğü apartman dairesinde kendine ait olan şeyler sadece salondaki şifonyerin üzerinde sergilediği Türkiye'deki arkadaşlarının seyahatlerinden onun için getirdiği deniz kabukları gibi doğanın parçası olan nesnelere, İstanbul'da sevdiği mekânlardan topladığı ve buraları simgeledikleri için anlamlı bulduğu küçük dekoratif objeler ve yeğeniyle çektiği bir fotoğraftır (Şekil 3). Anna'nın ev-kurma eylemine daha manevi bir süreç olarak yaklaştığını en güçlü bir biçimde temsil eden nesne ise Türkiye'deki kadın arkadaşlarının ona verdiği, 'altar' olarak tanımladığı

¹⁶ "I think that's a part of transition, a very very deep transition of values. Because I really felt like in New York, the connection between people [...] becomes replaced by a need to acquire things. I think people turn to things, which make them happy, but happiness is outside of the scope of the things you can buy. But I think especially when you are younger, buying things give your life a value. Your life becomes based on consumption. [...] I don't think I would ever come here, if I hadn't been so unhappy in the US. I had a very good job, and I could buy whatever I wanted. [...] And I bought whatever I wanted. I accumulated a lot of things. [But] whatever I bought, didn't make me happy.

[...]

Isn't there anything that you would like to have from your place in New York?

No.

No? That's great.

"Let me ask that question to myself... No. Because that was a different life and time. What I have learned from that journey of accumulating things [...] and having things – that was a part of consuming, about feeling better through having things. But I stopped enjoying them and I let them go. The reason why I say it was a spiritual lesson was because I had placed a lot of energy onto things and not to my own life and not to my own experiences. [...] the way I worked and the way I lived in New York... I didn't understand this at that time. It wasn't about the things, it was about me with the things. [...] Trying to feel secure and at home by means of buying things, by consuming all the time. When I gave all those stuff away, I was free of that part of my life and those feelings of unhappiness. So I needed to be free of that, and once I was free, I was free!... When I came here, I was a different person."

küçük sehpadır (Şekil 4). Salonunun en değerli köşesi olarak gördüğü bu sehpanın üzerine hislerine kulak vererek farklı renklerde örtüler örtmekte, bu örtüleri mumlarla ve manevi ve bedensel ihtiyaçlarını simgelediğini düşündüğü nesnelere süslemektedir. Altar üzerindeki kompozisyonun yaşadığını hissettiği değişimlerle birlikte gündün güne değiştiğini anlatan Anna için altarın tanımladığı mekân bir değişim ve esinlenme mekânıdır ve her evde böyle bir köşenin olması gerekir. Anna altardan ve kendisi için anlamı olan diğer nesnelere bahsederken bunların önemini maddî evinin manevi evini yansıtmaya, onun bir sembolü olmasına bağlamıştır (*“my home is the symbol of my spiritual home”*). Burada bahsettiği, kuşkusuz ‘bir sembol olarak ev’ anlamında soyutlanmış bir ev kurgusu değil, bireysel değişim süreçlerinin kurulmasında rol oynayan yer anlamında ‘ev’dir. İstanbul’da kendisine ait olmayan eşyalar arasında yaşadığı apartman dairesi hem onun bir ‘yolculuk’ olarak nitelendirdiği bu süreci, kim olmak ve nasıl yaşamak istediği hakkında kendisiyle yaptığı müzakareyi yansıtmakta, hem de bu değişim sürecinin devamlılığında rol oynamaktadır.

Mia için de yaşadığı yer bir anlamda New York’tan İstanbul’a taşınmakla yaşadığı değişimin önemli bir parçasıdır. Fakat o, bu değişim sürecinde kendisini güvende hissetmek için Anna’nın tam aksine yıllardır aralarında yaşadığı, alışık olduğu, onun hem tarihini hem de beğenilerini ve yaşam tarzını yansıtan kendi eşyalarına ihtiyaç duymuştur. Yukarıda da aktarıldığı gibi, Kadıköy’e geri dönmek istediği için Kozyatağı’ndaki dairesini geçici bir ev olarak gördüğü halde burayı konforlu ve huzurlu bir mekân haline getirebilmeye çabalamış olan kadın, New York’taki dairesinden ve İngiltere’de çok uzun süre önce ayrıldığı evinden tüm eşyalarını getirtmiştir. Bunların arasında oldukça büyük bir ayna ve kanepeler gibi geçmişteki evlerinin izlerini taşıyan, aralarında kendini rahat hissettiği eşyaların yanı sıra, ailesine, çocukluğuna ve büyüdüğü eve göndermeler yapan nesnelere de vardır (Şekil 5, 6, 7). Bir ressam olan dedesinin yaptığı tablo ve 70 sene önce elleriyle yaptığı vitrin-dolap, annesinin ona çocukken verdiği hikâye kitapları ve romanlar, küçük bir kız çocuğuyken oynadığı ve şimdi yatak odasında bir kutu içerisinde sakladığı bebek evi gibi şeyler, Mia’nın evini onun anılarını, tarihini, kim olduğunu ve nereden geldiğini yansıtan bir yer haline getirmiştir:

Eşyalarımı hemen buraya getirmek çok bilinçli olarak aldığım bir karardı. Çünkü sadece yeni bir çevre, yeni bir kültür, yeni bir ülke istemedim. Kendi kanepemin ve eşyalarımın olduğu, kendi yatağımda uyuyacağım evimde olmayı da istedim. Burada da bazı şeyler aldım, ama genel olarak buradaki her şey zaten benim olan şeylerdi – burayı bir ev yapabilmek için İngiltere’den bile gemiyle getirttiğim şeyler. Çünkü buraya taşınmanın zorlukları olacağını biliyordum [...] ve emin olmak istedim. Bir şekilde güvende hissettim kendimi. [...] Bu koca ayna. 7 fit yüksekliğinde, 7 fit genişliğinde koca bir loft daire aynası! Gemiyle New York’tan getirttim. “Kimbilir kaç parça halinde gelecek” diye düşünüyordum. Ucuz da bir

şeydi aslında. Ama mesele o değildi. Buradaki her şey benim. Hepsi benim anılarımla, yaşadığım evlerle dolu.¹⁷

Mia, göçebe yaşamın getirdiği geçicilikleri yaşı itibarıyla artık geride bırakması gerektiğine inanmakta, bağlanabileceği insanlarla kendini ait hissedebileceği bir yerde yerleşmek istemektedir. İstanbul'un bu yer olduğunu uman kadın, yaşadığı konutu bir ev haline getirmenin İstanbul'a yerleşmenin, burada mutlu olmanın ön koşulu olduğunu düşünmekte ve bunu 'ev' kavramına yüklediği anlamların geçmişteki coğrafi hareketliliği boyunca değişimine bağlamaktadır:

'Ev'in anlamı [*expat* olarak yaşadığım süre boyunca] değişti benim için. [...] Zamanla ne kadar önemli olduğunu anladım. Buraya taşındığımda bir ev kurmak, güvenli ve konforlu bir yer yaratmak çok önemliydi. Çünkü biliyorum – bir *expat* için yaşam hep mücadeleyle dolu. Heyecanların getirdiği çıkışlar, bulanıklığın getirdiği düşümler; kültürel farklar ve zorluklar. Şimdi bunların farkındayım. Bir ev kurmak New York'ta bir zaman sonra çok önemli hale gelmişti. [...] Ve buraya taşındığımda mutlaka kendim için bir ev kurmam gerekiyordu. Bu benim için çok öğretici bir deneyim oldu. Bir *expat* için ev kurmak önemli; buna inanıyorum.¹⁸

Mia, söyleşilerin farklı noktalarında evine karşı tutumunu İstanbul'a geliş motivasyonu ile ilişkilendirmiş, burada yeni bir hayat kurmak istediğini ve bunun sürekli olmasını planladığını tekrar etmiştir. Evine gösterdiği özenin, tanıdık ve kendisini ifade eden eşyaların, önceki yaşamında kurduğu geçici ilişkilerin aksine kalıcı ilişkiler içine girebilmesinde ve burada parçası olmak istediği kalıcı bir sosyal çevreyi kurabilmesinde de önemli olduğunu düşünmektedir:

Eğer geçici bir evim olsaydı bu kadar çaba, emek sarf etmezdim. Komşularıyla ilişki kurabilmek için çabalamazdım. İnsanları burada, evimde ağırlamak istiyorum. Burada bunu New York'ta eski eşimle yaşadığım kiralık dairede yaptığımdan çok daha fazla yapıyorum. [...] Orada arkadaşlarımla dışarıda

¹⁷ "That was a conscious decision to move my furniture here very quickly. Because I didn't want just a new environment, a new culture, a new country. I wanted to be at home and have [my own things] like my sofa, my own bed to sleep in. I bought some things here, but primarily everything is mine, even shipped over from the UK to make this place my home. Because I knew it would be a challenge to move here [...] I knew, I would struggle [...], and I wanted to be sure, because that kind of makes me safe. [...] [This] huge mirror. It's 7 feet high and 3 feet wide... It's a huge loft-size apartment mirror. I shipped it from New York to here. I was thinking, "Oh god! In how many pieces it will arrive in". It was quite a cheap one actually. But that wasn't the issue. These things are my own. They embody my memories, my previous homes."

¹⁸ "Home for me has changed throughout. [...] I have gradually realized how important it was. When I moved here, it was very important to create a home and a safe place, a comfortable place. Because I know, as an *expat*, life is like this, there are always struggles. There are big highs of excitement, and lows of confusion, and cultural differences and difficulties. So, now I am aware of that. Creating a home became very important in New York after a while. [...] And when I moved here, it was essential that I created a home here. It definitely has been a learning experience for me. But I appreciate it. It helps an *expat* to create a home; I believe this."

buluşurdum. [...] Buraya taşındığımda insanları evimde ağırlamak istedim. Çünkü burası hoş bir yer. Konforlu. Dolayısıyla bir evin olması arkadaşlarıyla daha çok şey yapabilmeni sağlıyor; daha iyi hissedebilmeni, konforlu ve rahat hissedebilmeni sağlıyor. Ve çevrende tanıdık şeylerin olması daha da rahatlatıyor. Ben böyle hissediyorum; bu benim deneyimim.¹⁹

Mia, evi için harcadığı emeğin yoğunluğu ve eşyalarına verdiği değerle kendisini başkalarının kullanmış olduğu, kendi zevklerine uymayan eşyalarla veya hazır mobilyalı konutlarda yaşamakta sakınca görmeyen diğer expat'lerden de ayırmaktadır. Aşağıdaki alıntıda da, bir gündelik yaşam mekânı olarak evin kurulmasına atfedilen değeri, göçün ardında yatan motivasyonlara, daha büyük ölçekte göç edilen yerle bir aidiyet bağı kurmak üzere bireylerin açıklığına ve göçle birlikte yaşanan deneyimlere bağlamaktadır:

New York'taki ve buradaki birçok expat buraya çalıştıkları şirketler tarafından 2-3 yıllık kontratlarla geliyorlar. Ve genelde, hatta benim arkadaşlarım da, mobilyalı yerlere taşınıyorlar – yani eşyalar onların seçimleri olmuyor. Biliyorsun – geçici olarak kiraladıkları yerler. O zaman nesnelere / eşyalara tutunmanın pek bir anlamı olmuyor. Çünkü İngiltere'de veya her nereden geliyorlarsa orada zaten bir evleri oluyor. Ve tabii bir gerilim yaşıyorlar, çünkü bir gün döneceklerini biliyorlar. O zaman burada kök salmıyorlar. Fakat benim tanıdığım, burada uzun süredir yaşayan veya Türklerle evli olan expat'lerin evleri farklı tabii. [...] O zaman o ev insanların tek evi oluyor. Ben de 47'yi geçtim. Hayata yeni başlamıyorum. [...] Ucuz oldukları için ikinci el şeyler almak istemiyorum. Evimi kurmaya çalışıyorum – gerekirse aldıklarımı birgün satarım, önemli değil. Evimi ve eşyalarımı seviyorum. Sevdiğim ve konforlu olacağı bir yer olsun istiyorum. Uzun süre dayansın istiyorum. 18 yıldır bu expat hayatı sürdürüyorum ve şimdi geçici bir şey olsun istemiyorum. Artık değil.²⁰

Anna ve Mia'nın durumları, her ne kadar sahip oldukları nesne ve eşyalara yaklaşımları farklı olsa da, ev mekânının, hem bireysel hikâyeleri, hem göç deneyimleri, hem de yeni bir toplumsal çevreye yerleşme sürecinde geçirdiklerini düşündükleri değişime dair önemli

¹⁹ "If I had a temporary home, I wouldn't invest it in anyways. I wouldn't care about making friends with my neighbors so much. [...] I want to host people at my home. I do more hosting here than in my home in New York and in our rental apartment with my ex-husband. I'd meet my friends elsewhere. [...] When I moved here, I wanted to host people, because it's nice. It's comfortable. So, I think having a home allows you do things with friends more, feel better, feel safe, feel comfortable, relaxed more. It's more relaxing if things are familiar than if you don't have things familiar around you. That how I feel, my experience."

²⁰ "I think, a lot of expats in New York and here, move because their company move on a three/two year contract. And so often, also my friends, they move to places with furniture in there, so it's not their choice of furniture. [...] You know – it's rented as temporary. There's not a lot of sense in getting attached to things particularly. Because they still have their home back in the UK or wherever they're from. And because there's a tension they will move back there at some point. So they don't completely get their roots here. But expats here that I know, who have been for many years here or are married to Turks, their homes, I think, are different. [...] That's their only home, that's it. I'm also a bit older than 47. I'm not just starting out in life. [...] I am not buying second hand things, because it's cheap. I am just building my home, I can just sell them anytime, it doesn't matter. I love my home and my furniture. I want something I love and that's comfortable. So it lasts a long time. I have been an expat for 18 years now. I don't want anything temporary now. Not anymore."

göstergeler taşıdığını ortaya koymaktadır. Her iki kadın için de yaşadıkları yer İstanbul'da kurmak istedikleri yaşam biçiminin önemli bir göstergesidir; özellikle Mia için yaşadığı yeri bir ev, kendini ait hissedebileceği bir mekân haline getirmek, İstanbul'daki yeni yaşamının temellerini atmak anlamına gelmektedir. Burada her iki kadının da "ev senin için neresi?" sorusuna verdikleri cevaplar da anlamlıdır. Mia, İngiltere'yi hâlâ evi gibi bildiğini, ama çocukluğunu geçirdiği evin artık ailesine ait olmadığını, dolayısıyla tutunabileceği bir yerin yokluğunda İngiltere'nin 'bir yer olarak ev'den daha çok 'bir kavram olarak ev'i ifade ettiğini; kendini hayatında en çok Türkiye'de evinde hissettiğini belirtmiş ve bunu burada seçimlerini kendisinin yapmış olmasına, her şeyden önce cesaretle yeni bir hayat kurmaya karar vermiş olmasına bağlamıştır.²¹ Anna ise hem İtalya'da ailesinin yaşadığı yer, hem New York, hem de İstanbul'u ayrı ayrı 'ev' olarak gördüğünü, fakat nihayetinde 'ev'in onun için bedensel ve tinsel olarak "şimdi bulunduğu yer" olduğunu söylemiştir.²² Kuşkusuz bu tanımlar da İstanbul'da yaşadıkları yerlere yerleşme, ev kurma biçimleriyle doğrudan ilişkilidir.

3.4.2 Ashley, Diana, Matilde, Camile, Holly, Janina, Emma, Johannah, Alexandra

Bu gruptaki kadınlar İstanbul'a çalışma, eğitim veya macera amacıyla gelen ve halen yalnız yaşamakta olan kadınlarla evlerini erkek arkadaşları ya da başkalarıyla paylaşan, çoğu 25-35 yaşlarında genç kadınlardır. Bu kadınların yaşadıkları mekânlarla aralarındaki bağ, İstanbul'da yalnız yaşasalar dahi, geçmişten gelen ev paylaşma deneyimleri açısından da düşünülmelidir. Hemen hepsi ev paylaşma konusunda tecrübelidirler. Ashley ve Diana hem kendi ülkelerinde, hem de İstanbul'da farklı semtlerde ev paylaşmışlardır. Matilde, Camile, Emma, Johannah ve Alexandra da üniversite çağında ailelerinin yanından ayrılıp arkadaşları veya erkek arkadaşlarıyla ev paylaşmışlardır. Holly ve Janina için de aynı durum geçerlidir. Holly, İstanbul'a gelmeden önce Ankara'da da eski erkek arkadaşıyla birlikte yaşamıştır. Janina da, kendisiyle yapılan ilk söyleşi sırasında Beşiktaş'ta üç kişiyle ev paylaşırken, ikinci söyleşi öncesi İstanbul'a taşındığında yanına yerleştiği erkek arkadaşının Avcılar'daki evine geri dönmüştür. Söyleşiler sırasında Ashley, Diana, Matilde ve Camile yalnız yaşamakta, Johannah, Holly ve Janina erkek arkadaşlarıyla birlikte yaşamaktadırlar. Alexandra erkek

²¹ "I call home still the UK. "Going home"... But I don't have my childhood home there anymore, that's been sold. So I don't actually have a place to connect to. It's home, because it's the name and it's not a place. So, I've made home here. And like I said, it was very conscious. Home was never America. I had a beautiful apartment. I had what I wanted. But it was never home, whereas here I would say is home. I do feel very comfortable. I am not sure why particularly. But I do feel more here at home in Turkey than I was in America. I haven't kind of figured out what it is. I don't know whether it's my state of mind as I moved here. The things I did take care of myself when I moved here. The decision to move and build something new. I was very conscious of all those things. Maybe that's why."

²² "There are parts of me that feel so at home in New York. [...] Another part feels the town where my family is from is home. There is a part of me that feels that Istanbul is home. I think that ultimately I feel where I am is my home. Where I am - the body, the soul, the spirit, is my home."

arkadaşı ve Suriyeli bir erkekle Beşiktaş'ta bir apartman dairesini paylaşmakta, Emma ise kendi yaşlarında bir Türk kadınla Cihangir'de, yine bir apartman dairesinde yaşamaktadır.

Önceki bölümde de belirtildiği gibi, Janina dışında bu kadınların hepsi için yaşadıkları konutların mekânsal niteliklerinden çok kent içerisindeki konumu önemlidir. Hatırlanacak olursa, İngilizce öğretmenleri olan Ashley ve Emma ile çalıştıkları şirketlerce belirli bir süre için İstanbul'a gönderilen Camile ve Matilde, Avrupa Yakası'nda merkezde, 'expat mahalleleri' olarak nitelendirilen ve kendileri gibi expat'lerle sosyalleşebildikleri Cihangir ve Tophane çevresinde yaşamayı tercih etmişlerdir. Camile ve Matilde için, kendi şirketlerinden daha önce İstanbul'da bulunmuş iş arkadaşlarının önerilerine kulak vererek, Tophane ve Cihangir'de kısa süreli kullanım için restore edilmiş ve döşenmiş, kiralarının da şirketleri tarafından ödendiği dairelerde yaşamak cazip bir seçenek olmuştur. Ashley ve Emma gibi İngilizce öğretmeni olan Diana da çalıştığı okulun ona sağladığı konut imkânından yararlanmakta, okulun hemen yakınındaki Ataköy'de bir konut sitesinde, tek odalı küçük bir dairede yaşamaktadır. Janina, İstanbul'a erkek arkadaşıyla beraber olabilmek için gelmiş, fakat Avcılar'da yaşadıkları site Nişantaşı'ndaki iş yerine çok uzak olduğundan bir süre Beşiktaş'ta 3 odalı bir daireyi başkalarıyla paylaşmış, hem burada sorunlar yaşadığı hem de erkek arkadaşından uzak olmak istemediği için kısa süre sonra Avcılar'a geri dönmüştür. Holly de, İstanbul'da Avrupa Yakası'nın farklı semtlerinde yaşadıkdan sonra erkek arkadaşıyla Kadıköy'e taşınmıştır. Johannah doktorasını bitirmek üzere olduğu bir dönemde erkek arkadaşıyla kentin kalabalığından ve gürültüsünden uzaklaşabilmek için Heybeliada'ya taşınmış, Alexandra ise yine iş yerine ve sosyalleştiği yerlere yakın olduğu için Beşiktaş'ta yaşamayı tercih etmiştir.

Daha önce tanımadıkları, İstanbul'da ev paylaşmak yoluyla tanıştıkları insanlarla aynı konutta yaşayan Emma ve Alexandra, üzerinde tek söz sahibi olmadıkları, daha uygun başka bir yer bulduklarında taşınabilecekleri bu mekânlarda kendi istek ve beğenilerine uygun herhangi bir değişim yapmayı anlamlı bulmadıklarını belirtmişlerdir. İstanbul'da daha ne kadar süre yaşayacakları konusunda da net bir fikirleri olmayan bu kadınlar için, minimum konfor şartlarına sahip, fazla masraf yapmadan yerleşebildikleri hazır mobilyalı konut mekânları yeterli ve uygundur. Onlar için 'ev' büyük oranda kendi yatak odalarından ibarettir. Kişiselleştirebildikleri tek mekân bu olduğu gibi, mahremiyetleri de konutun içerisindeki bu küçük alanla sınırlıdır. Dolayısıyla onlar için mekânı kişiselleştirebilmekten çok daha önce tanımadıkları insanlarla aynı mekân içerisinde olumlu ilişkiler kurabilmek önemlidir. Erkek arkadaşının evinden ayrılıp işine yakın olduğu için bir süre Beşiktaş'ta ev paylaşmayı

deneyen Janina, tekrar erkek arkadaşının evine geri dönmüş olmasını da buna referansla açıklamıştır:

Oradan ayrıldım çünkü ev arkadaşların öğrenci gibi yaşıyorlardı. Bilirsin, tuvalet kağıdı biter, kimse almaz; kimse mutfağı temizlemez, bulaşıklarını yıkamaz. Bu gibi şeyler. [...] Ve paylaşım diye bir şey de yoktu. Herkesin ayrı yaşamları vardı. [...] Ortak bir mekân da yoktu. Yani oturma odası gibi bir mekân. Sadece yatak odalarımız ve mutfak, ki o da çok küçüktü – bir masa dahi yoktu. Bu önemli bir problemdi. Çünkü biriyle konuşmak istesen, onun yatağına gidip oturmak zorundasın. Yani sanki gerçekten çok yakınmışsınız gibi. Ya da birini evine davet etsen yatağından başka oturabileceğiniz bir yer yok.²³

Anlaşılacağı gibi, Janina için sadece iş yerine yakın olduğu için seçtiği ve hafta içi akşamlar dışında (hafta sonlarını bu süre boyunca erkek arkadaşıyla geçirmiştir) vakit geçirmediği bu evde, herkesin ev işlerindeki sorumlulukları paylaşmamasının yanı sıra, ev arkadaşlarının birlikte vakit geçirebilecekleri, bir paylaşım ortamı oluşturabilecek ortak bir mekânın olmaması da problemdir. Alexandra da, benzer biçimde, ortak bir kullanım mekânının önemini vurgulamıştır. Daireye taşındığında ev sahibiyle ilişkileri kuran ve göreceli olarak evde daha çok söz hakkı olan ev arkadaşı başka bir yere taşınır taşınmaz, ev sahibiyle ilişkilerin yönetimini devralan genç kadın, artık daha fazla söz hakkı olduğunu hissederek girişteki sofa niteliğinde ortak kullanım mekânındaki sevmediği eski mobilyaların bazılarını atıp diğerlerinin de yerlerini değiştirerek mekânı ferahlatmaya, bir araya gelebilecekleri bir ortam haline getirmeye çalışmıştır (Şekil 8). Emma da, yaşadığı apartman dairesinin giriş holünde Türk ev arkadaşıyla beraber yemek yiyebilecekleri bir masanın bulunmasının ve birlikte vakit geçirebilecekleri bir oturma odasının varlığının önemli olduğunu belirtmiştir (Şekil 9).

Buradan da anlaşılacağı gibi, bu kadınlar, yaşadıkları mekânlar üzerinde pek söz sahibi olmasalar ve başkalarının seçtiği eşyalar arasında yaşasalar dahi, bu mekânlar onlar için birer otel odasından ibaret değildir. Birlikte yaşadıkları insanlarla vakit geçirip sosyalleşebilmek onlar için önemlidir. Ayrıca, yine Janina'nın söylediklerinden de anlaşılacağı gibi, eve başkalarını davet edebilmek, dolayısıyla misafirleri geldiğinde onları ağırlayabilecekleri bir mekânın olması da önemlidir. Bu Alexandra ve Emma tarafından da

²³ "I moved out also because they lived like students and we had issues like... you know, typical toilet paper finished, and no one is buying. You know, no one is cleaning the kitchen. And no one is washing the dishes and stuff and like that. [...] And there was not so much sharing at the same time. Flat mates had separate lives. [...] There was also no common space there. There was no, how can I say, living room. We had only bedrooms and the kitchen was really small without even a table or anything. So that was a problem, because if you want to talk with someone, you have to go and sit on her bed. This was like, you really have to be close with that person to have a conversation. You know that, you're inviting someone to your place, and then you have to sit on your bed."

vurgulanmıştır. Alexandra, yaptığı yeni düzenlemeden sonra artık kullanılabilir hale gelen girişteki ortak kullanım mekânında arkadaşlarını da ağırlayabildiğini söylemiştir. Kadın ayrıca, burası için küçük bir masa, sandalyeler ve döşemesi eskimiş kanepenin için masanın rengine uyumlu bir örtü alarak mekânı daha kullanışlı bir hale getirmeye ve kişiselleştirmeye çalışmıştır.

Yukarıda da sözü edildiği gibi konut mekânlarını başkalarıyla paylaşan bu kadınlar için kişiselleştirebilecekleri tek yer kendi yatak odalarıdır. Odaları da hazır mobilyalı olarak kiralamış olsalar da, bu mekânlarda kendilerini yansıtmaya çabaları rahatlıkla görülebilir. Örneğin Alexandra, yatak odasındaki perdeleri değiştirmiş ve duvarları posterlerle kaplayarak erkek arkadaşıyla paylaştığı bu odayı kişiselleştirmeye çalışmıştır. Bu posterlerin çoğu ona arkadaşlarının hediye ettiği şeylerdir; dolayısıyla sembolik değerleri yüksektir. Öyle ki, posterlerin arasında arkadaşlarının ona doğum günlerinde verdikleri hediyelerin paket kağıtları bile yerlerini almıştır (Şekil 10). Bunların dışında, yatak odasındaki komidinin hemen üstünde Yunanistan'dan en yakın olduğu 3 kız arkadaşıyla birlikte severek izledikleri dizilerin dvd'lerini ve yine arkadaşlarından gelen başka hediyeleri sergiliyor oluşu da Alexandra'nın bu odayı kendisine ait bir yer haline getirmek için çaba sarf ettiğini göstermektedir. Yine yatak odasının duvarındaki, şimdiye kadar gezip gördüğü yerleri işaretlediği dünya haritası ise İstanbul'dan sonraki durağının ne zaman ve nerede olacağını bilmeyen bu kadın için onu en çok yansıtan şeydir (Şekil 11). Alexandra, bir kısmını Yunanistan ve İskoçya'dan yanında taşıdığı, bir kısmını da İstanbul'da hayatına giren insanların ve yerlerin anılarını yansıttıkları için topladığı bu nesnelere buradan sonraki yolculuklarında da yanında taşıyacağını belirtmiştir. Bu taşınabilir, hafif fakat sembolik değeri yüklü nesnelere, bundan sonraki mekânlarında da geçici bir süreliğine de olsa bir aidiyet duygusu kurmasına yardımcı olacaktır.

Emma için ise başkalarıyla paylaştığı bir mekânın 'ev'in yüklendiği anlamları taşıması zordur. Kadın, yaşadığı evden çok kentte kaldığı süre uzadıkça İstanbul'la bir aidiyet bağı kurduğunu, burada yerleşmeye başladığını hissettiğini ve evinin de bu bağı ve yerleşme hissini bir parçası olduğunu ifade etmiştir. Türk ev arkadaşının o taşınmadan önce zaten döşediği evdeki eşyalardan memnundur. Sadece yatak odası için bir dolaba ihtiyaç duymuş, fakat bundan sonraki seyahatlerinde yanında taşıyamayacağı bir dolap için masraf yapmak yerine elbiselerini asabileceği bir çerçeve alıp üstünü bir örtü ile örterek pratik ve ucuz bir çözüm bulmuştur (Şekil 12). Onun odasını kişiselleştirmek için kullandığı şeyler ise arkadaşlarının ve seyahat ettiği yerlerin fotoğraflarıyla seyahatleri sırasında farklı yerlerden topladığı nesnelere ve arkadaşlarının ona gönderdiği tebrik kartlarıdır. Bunların bazılarıyla

yatak odasındaki aynasının etrafında bir çerçeve yaratan kadın, seyahat etmenin en sevdiği şey olduğunu ve seyahatleri sırasında topladığı küçük şeylerin ve fotoğraflarının gördüğü yerlerin anılarını sakladıkları için çok değerli olduğunu belirtmiştir. Bu taşınabilir şeyler ve fotoğraflar dışında nesnelere ve eşyalarla bir bağ kurmadığını söyleyen Emma için mobil bir hayat zaten bunun için uygun değildir:

Benim için en değerli şeyler arkadaşlarımla fotoğrafları ve seyahatlerim sırasında aldığım şeyler. Küçük küçük bir dolu şey var – takılar, fotoğraflar. Fotoğrafları çok seviyorum. İnsanların ve yerlerin fotoğrafları... Çünkü yerleri hatırlamayı seviyorum, seyahat etmek en sevdiğim şey. Dolayısıyla bunları kaybetsem çok üzülürdüm. Genelde küçük şeyler alıyorum yanımda rahatça taşıyabilmek, bir yerden bir yere götürebilmek için. Ama başka hiçbir şey. Birşeyler toplayan biri değilim. Sadece çok fazla hareket ettiğimden. Birşeyleri yanımda taşımam zor. Benim için önemli olan fotoğraflar dışında nesnelere güçlü bir bağ kuruyorum.²⁴

Diana, Camile ve Matilde gibi genç kadınlar da yaşadıkları mekânları ve bu mekânlardaki eşyaları olduğu gibi kabul etmişlerdir. Daha önce de belirtildiği gibi Diana'nın evi bir lojman niteliğindedir. Camile ve Matilde ise çalıştıkları şirket tarafından kendileri için kiralanmış hazır mobilyalı dairelere taşınmışlardır. Üçü de bir oda ve bir salondan oluşan oldukça küçük mekânlarda yaşamaktadırlar. Her üçü için de, kısıtlı bir süre yaşayacaklarını bildikleri mekânlara maddî bir yatırım yapmak gereksizdir; sadece bavullarıyla girip yerleşebilecekleri ve vakti geldiğinde aynı şekilde çıkıp gidebilecekleri küçük daireler onlar için en uygun seçeneklerdir. Özellikle Matilde için yaşadığı daire bir otel odasından hemen hemen farksız gibidir (Şekil 13). Fotoğraflarına bile bakmaya ihtiyaç duymadan yaşamaya karar verdiği bu yerde yemek yapmamakta, sosyalleşmemekte, televizyon seyretmemektedir. Burası sadece gece uyumak için döndüğü bir yerdir ve minimum konfor şartları onun için yeterlidir. Yine de, Matilde, görüşmenin ilerleyen safhâlarında İstanbul'da kısa bir süreliğine kalacağını bilmesinin de yaşadığı yeri kendisine ait bir yer gibi hissetmesini engellediğini belirtmiştir. İstanbul'dan sonra Fransa'da yapacağı üç senelik görevi sabırsızlıkla beklemesinin nedenlerinden biri de bu daha uzun süre zarfında kendisine ait bir yeri olduğunu hissedebileceğini düşünmesidir:

²⁴ "The most important things I got are my photos of my friends, and the things I've bought from travelling. I've got a lot of little things, jewelry, and pictures. I really like pictures. Pictures of scenes with people, of places... Because I like to be reminded of places, and travelling is one of my favorite things. So I would be really sad if I lost any of these things. I usually have small things so that I can carry around. [...] I take them with me around. But nothing else. I don't really collect stuff, and I don't really like to have lots of stuff. Just mainly because I move so much. It's just more hassle than it's worth. Apart from these pictures which are very important for me, I don't have a strong attachment to things."

Sence burayı daha çok bir otel odası gibi mi görüyorsun?

Kesinlikle. Bir arkadaşşıma söylüyordum – bu yüzden Fransa'ya gitmeyi çok istiyorum. Çünkü orada 3 yıl kalacağım. Bir apartman dairesinde yaşayacak ve oraya “benim dairem diyebileceğim.” Orayla daha fazla haşır-neşir olacak, daha fazla umursayacak ve birşeyler alacağım. Fakat burada [her birşeyler almayı düşündüğümde] “a” diyorum, “yakında gidiyorsun”.²⁵

Camile ve Diana'nın durumları da Matilde'nin İstanbul'da kalacağı süre ile yaşadığı mekânla arasında oluşan bağ arasında kurduğu doğrudan ilişkinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Camile şirketinin onu İstanbul'a öncelikle 6 ay için gönderdiğini ama kalacağı sürenin yakın zamanda 6 ay daha uzatıldığını ve daha sonra da uzatılabileceğini öğrenmesiyle birlikte, tek odalı küçük mekânında değiştirmek istediği şeylerin yavaş yavaş listesini çıkarmaya başladığını söylemiştir (Şekil 14). Fransa'dan gelen misafirlerinin kendisiyle rahatça kalabilmeleri için yeni bir kanepa, yatak odası için bir gardırop ve salon için yeni bir halı almak istediğini ifade eden genç kadın, şirketin bu tür görev uzatma durumlarında ihtiyaç duyulan yeni eşyalar için bir bütçe sağladığı bilgisini de vermiştir. Buna ek olarak, Camile, dairenin girişindeki tuğla duvarın ona Kuzey Fransa'daki evini hatırlattığını, Kuzey Fransa'da evlerin dış cephelerinin dokusuyla bu duvarın çok benzer olmasının ona bir tanıdıklık hissi verdiğini, mekânı kendisine yabancı hissetmediğini de belirtmiştir (Şekil 15). Bu evin fotoğraflarını da söyleşiler sırasında gösteren kadın, bu dijital fotoğrafları Fransa'daki ailesinin ve arkadaşlarının fotoğraflarıyla birlikte bastırıp salonda fotoğraf çerçevelerinden oluşan bir köşe yaratmak istemektedir. Hali hazırda mekâna yaptığı tek katkı ise bir futbol maçı sırasında Türk izleyicilerden birinin ona verdiği, kendisinin de yatak odasındaki aynanın yanına astığı T.C. bayrağıdır (Şekil 16). Camile, bu bayrağı İstanbul'dan ayrılırken burada tanıştığı tüm arkadaşlarına imzalatmayı düşünmekte ve hayatı boyunca kaybetmemeyi ummaktadır.

İki senedir İstanbul'da yaşayan Diana ise, iş değiştirmesiyle birlikte Avcılar'dan taşındığı Ataköy'de bir sitedeki dairesinden genelde memnundur (Şekil 17). Diana için burası hem ülkesi İrlanda'da hem de çalıştığı başka ülkelerde birçok kez ev paylaştıktan sonra ilk defa tek başına yaşadığı yer olduğu için önemlidir:

²⁵ *You've seen this place as a hotel room maybe?*

Exactly. So I was just saying to my friend - I really want to move to France for this reason. Because France, it will be for three years. I will live in an apartment and I will feel that it is *my apartment*. I would take more care about it and about purchasing things. But each time here, it is like “ah, you are leaving soon”...

Üniversitedeyken bile her yıl bir evden bir başkasına taşındım. Bitirdiğimde bir seneliğine Japonya'ya gittim. Sonra Londra'ya taşındım. Sonra buraya geldim. Ve geçen yıl Avcılar'dan buraya taşındım. Şu anda “yaşasın, iki yıldır burada yaşıyorum” diyebilmek çok güzel. Anlıyor musun? Yani bir ev haline getirebiliyorum. Çünkü başkalarıyla yaşadım hep ve evim yapabileceğim tek yer kendi yatak odamdı.²⁶

Diana da, özellikle de Türk bir erkek arkadaşının olmasıyla birlikte, İstanbul'da kalacağı sürenin uzayabileceğini düşünmektedir. Bu durum Camile gibi onun için de yaşadığı mekâna daha büyük bir titizlikle yaklaşmasını ve kişiselleştirmeye yönelik çabaları beraberinde getirmiştir. Dairedeki eşyaları başlangıçta kabullenmiş olsa da artık beğenmeyen kadın, salon için bir halı, döşemelerini sevmediği kanepeler ve koltukların üzerine örtü ve yastıklar almayı ve bir yıldır çalışmayan televizyonunu tamir ettirmeyi düşünmektedir. Bunun yanı sıra, erkek arkadaşının kendisine hediye ettiği bir Galata Kulesi ve bir de kırsal bir peyzaj resmini, üzerine bir nazar boncuğu asarak salonunun duvarına asmıştır. Şu ana kadar bir kutu içinde sakladığı ailesinin ve arkadaşlarının fotoğrafları, arkadaşlarından gelen tebrik kartları ve kendisi için anlamlı olan olay ve etkinlikleri hatırlatacak biletler, davetiyeler gibi biriktirdiği birçok şeyi ise büyük bir çerçeve içerisinde bir kolaj olarak organize edip, “bir hafıza nesnesi” (*a memory thing*) olarak nitelendirdiği bu çerçeveyi yine salonunun duvarına asmayı planlamaktadır. İrlanda'dan sadece bir ülke bayrağı ve geleneksel dans ayakkabılarını getirdiğini söyleyen Diana, bayrağı yanına bir Türk bayrağı da ekleyerek çerçeveletmeyi ve uygun bir yere asmayı düşündüğünü, yanyana duracak bu bayrakların erkek arkadaşıyla beraberliğine işaret edeceğini ifade etmiştir. Bu da, ilişkisinin ciddileşmesi durumunda Türkiye'de kalabileceğini söyleyen kadının kendi mekânsal sınırları içerisinde şimdiden bir stabilite yaratmaya çalıştığının göstergesi olarak yorumlanabilir:

Yine bir İngilizce eğitmeni olan Ashley'in bu grupta yalnız yaşayan kadınlar arasında yaşadığı mekânı en çok kişiselleştiren, sahiplenen katılımcı olduğu söylenebilir. Ashley, hem ülkesi İngiltere'de hem de İstanbul'da başkalarıyla ev paylaştıktan sonra tek başına yaşadığı Cihangir'deki apartman dairesinin onun için çok özel olduğunu, İstanbul'da daha ne kadar kalacağını bilmediği halde bu mekânın ilk defa 'evi' olarak nitelendirebildiği yer olduğunu,

²⁶ “Yeah, even when I was in UCC, University College Cork in Ireland, I moved every year to a new apartment or a new house. [...] I did that, and then when I finished UCC, I moved to Japan. I got a place in Japan for a year. And when I finished in Japan I moved to London. Then when I finished in London, I moved here to get a place here. And then last year I moved from Avcılar to here, so I had to sort all that out. It's nice to be able to have now, to say like “oh yeah, I live here for two years”. You know what I mean? I make it home. Because I lived with people, the only room that I could make was my bedroom.”

İngiltere ziyaretleri sırasında da burayı “döneceği yer” olarak düşündüğünü ve buranın kimliğini yansıttığına inandığını belirtmiştir:

Herhangi bir yere ait olduğunu düşünür müsün hiç? ‘Ev’ diye nitelediğin bir yer var mı?

Üniversitedeyken yaşadığım yeri öyle görmüyordum. Londra’da yaşıyordum ve başkalarıyla ev paylaşıyordum. Burası ilk defa sanırım. Kendimi biraz daha büyümüş hissediyorum. Evet, buradaki şeyler benim. Hepsini ben buraya getirdim. Sanırım burayı evim olarak görüyorum.

O zaman burayı...?

İki kalbim var. Bazen ev-ev olan İngiltere’de... Buraya ‘evim’ diyorum – ‘eve geri dönmek’ deyince... Belki daha önceleri bunu söylemezdim. [...] Evet, burası benim evim. Kimseyle paylaşmıyorum artık. Daha önce yaptım bunu. Şimdi gelip elimdeki herşeyi rahatça yere atabilirim. Bu iyi.

Buranın senin kimliğini yansıttığını düşünüyor musun?

Evet, sanırım öyle.²⁷

Bu alıntıdan da anlaşılacağı gibi, Ashley’in yaşadığı yerle kurduğu bu güçlü bağda yaşının ilerlemesiyle kendine ait bir yeri olması gerektiği inancının etkisi vardır. Bunun yanı sıra kadın, İstanbul’da yaşadığı süreyle burayı evi olarak görmesi arasında da bir ilişki kurmaktadır. Mekânla arasında kurduğu bağ, buraya yerleşme sürecinde harcadığı emeğin yoğunluğundan da okunmaktadır. Bu süreçte arkadaşlarının da kendisine yardım ettiğini belirten Ashley, kendisinden önceki kiracı tarafından kaplanan özgün ahşap parkeyi tekrar ortaya çıkarmak için üzerindeki kaplamayı sökmüş ve parkeyi cilalayarak bakımını yapmış, kirli veya rengi hoşuna gitmeyen duvarları boyamıştır. Daha önce Tophane’de oturduğu daireden getirdiği eşyalara internetten ve Cihangir’deki ikinci el mobilyacıardan aldığı eşyaları da ekleyen kadın, bunları dünyanın farklı yerlerinden ve Türkiye’de gezip gördüğü yerlerden topladığı örtüler ve yastıklarla süslemiş, duvarları da yine farklı yerlerden topladığı resimler ve nesnelere dekore ederek kendini yansıttığını söylediği oldukça renkli bir mekân yaratmıştır (Şekil 18, 19, 20). Bu mekânda İngiltere’deki arkadaşlarından gelen kartları çerçeveletip sergilediği bir köşe de yaratan Ashley, Diana gibi, aile fotoğraflarını da bastırıp aynı köşeye yerleştirmeyi düşündüğünü fakat dijital çağda, sosyal medya ve Skype gibi iletişim kanalları üzerinden ailesiyle sık sık görüştüğü bir zamanda bunun garip olup

²⁷ “Do you feel like you belong to a certain place? Is there this one place that you would call home?

I guess when I was at the university, I didn’t really see that as my home. Living in London... I shared with quite few people. So I guess here, and this is somehow the first time, I feel a little bit more grown up. Yeah, these are my things, I brought them all here. So I guess, I feel like this is my home.

So you would call this place...?

I have two hearts, I mean sometimes if I’m home-home in England, I say like... I call this place ‘home’, “going back home”... Maybe before I wouldn’t say that. [...] Yeah, this is my home. I don’t share with anyone. I have shared before. I can just come in and just throw things on the floor. This is so good.

Do you think that this place reflects your identity?

Yeah, I think so.”

olmayacağına da kafasını kurcaladığını eklemiştir. Kadın geçmişinden pek az şeyi attığını, çocukluğundan kalan kitapları ve nesnelere hep biriktirdiğini ve bir kısmını ailesinin evindeki odasında sakladığı bu şeyleri de İngiltere'ye ziyaretlerinden dönerken 2011'de bir bavul ve sırt çantasıyla geldiği İstanbul'daki evine taşımaya başladığını da belirtmiştir.

Gruptaki diğer üç kadın ise erkek arkadaşlarıyla yaşayan kadınlardır. Bunlardan Holly için yaşadığı konutun kentteki lokasyonu diğer pek çok şeyin önünde gelmektedir. Daha önce de aktarıldığı gibi, kadın Avrupa yakasının farklı semtlerinde yaşamış, fakat buralardaki yapılaşmanın yoğunluğu, yeşil alanların ve özellikle koşabileceği alanların eksikliği nedeniyle Kadıköy'e, Yoğurtçu Parkı'na bakan üç odalı bir apartman dairesine taşınmıştır. Bağımsız gazeteci olarak çalışan bu kadın için de, Anna gibi, yaşadığı yeri çalışma mekânı olarak kullanabilmek önemlidir. Çalışma odası dışında kullanabileceği geniş ve bol ışık alan, parka bakan salonun ve daha önce yaşadığı yerlerdeki gibi hemen karşısında, mahremiyetini zedeleyen başka bir pencerenin olmayışı ve çiçek ve sebze yetiştirebildiği ufak bir balkonunun olması yaşadığı yeri benimsemesinde önemli unsurlardır (Şekil 21, 22, 23).

Daha önce yaşadığı Kurtuluş'taki evini mobilyasız kiralamış olduğunu anlatan Holly, orası için bir yatak aldığını, diğer eşyaları ise İstanbul'dan ayrılan arkadaşlarından toplayarak daireyi yavaş yavaş döşediğini anlatmıştır. Kadıköy'de erkek arkadaşıyla yaşadığı daire de bu evden gelen eşyalarla doludur. Burada kendisi için en özel şeyin kitapları olduğunu belirten kadın, eşyaların bir çoğunun kendi zevkine göre olmadığını belirtmiş, fakat İstanbul'daki geleceği konusunda henüz bir karara varmamış olduğundan bu durumu en azından şimdilik önemsemediğini aktarmıştır. Geçici, hafif, plastik nesnelere, kalıcı, ağır, ahşap nesnelere arasında İstanbul'dan gitmek veya burada kalmaya karar vermek açısından yaptığı karşılaştırma ilginçtir. Ona göre salonundaki kitaplık gibi yeni, kalıcı, ahşap bir mobilyayı almış olması burada yerleşip yerleşmemek üzerine yaptığı muhakeme açısından anlamlıdır. Mobilya almak, yerleşmek konusunda bir taahhüt anlamına gelmektedir ve o bunu yapmak isteyip istemediğinden henüz emin değildir:

Buradaki her şey ikinci el. Yeni şeyler varsa mutlaka ucuzdurlar. Bu oda için yapılan en büyük masraf şuradaki üç kütüphane. Çünkü daha önce sallanan, metal birşeylerimiz vardı. Çok fazla kitabımız var. Buradaki kitaplar benim kitaplarımın tamamı bile değil. Erkek arkadaşımın ve benim kitaplarımın sadece 2/3'ü. [...] Bizim gibi çok seyahat eden iki insan için gerçekten ciddi bir durum bu. [...] Diğer her şey ihtiyaçlarla ilgili. Kurtuluş'taki evimi sıfırdan döşemiştım. Sonra [erkek arkadaşım] ve ben buraya taşındık. Birşeyler daha aldık, ama fazla değil. Sandalyeler, masa vs. Eskiden ülkeden ayrılan insanlardan toplardım eşyaları. Sanırım eski evim için aldığım tek şey şilteydi... Buranın benim zevkimi yansıttığını söyleyemem. Ama bence OK. Bazı şeyler ahşap örneğın. Bazıları da

plastik, ki onları sevmiyorum. Ama anlarsın, burada kök salıp salmayacağıma dair bir karara varmadım henüz. Bunu düşününce, kitaplıklar gibi kalıcı eşyalar almış olmam da bir şey söylüyor tabii... İstanbul'da çok uzun bir zaman mobilya almadan yaşadım. Henüz yerleşip yerleşmeyeceğimi gerçekten bilmiyorum. Mobilya almak kalmaya dair bir taahhüt bence.²⁸

2006'dan beri, yani bu gruptaki kadınlardan çok daha uzun süredir İstanbul'da yaşayan Holly, İngiltere'deki ailesinin evinden de bazı nesnelere bugün yaşadığı yere taşımıştır. Bunlar annesinin verdiği yastık kılıfları, bir kilim, fotoğraflar ve tablolarıdır. Sanat meraklısı ve ince zevkleri olan anne-babasının sayesinde çocukluğunda güzel nesnelere ve duvarlarda güzel tabloların arasında büyüdüğünü anlatan kadın, kiracı olduğu için duvarlara zarar vermekten çekindiğinden tablolarını asmadığını, kedileri zarar verir diye de kilimi kullanmadığını anlatmıştır. Yine de, özellikle kitaplarının buranın onun mekânı olduğunu gösterdiğini düşünen Holly, bu kadar çok sayıda kitabın kendi mekânını diğer expat'lerin mekânlarından ayırdığını düşünmektedir. Aslında kendini mekâna yansıtmak için yapabileceği daha bir dolu şey olduğunu, örneğin masayı yeniden boyayabileceğini veya bir dikiş makinası olsa perdeler dikebileceğini söyleyen kadın, bunların da burası için harcamayı düşündüğü yatırımdan daha fazlası anlamına geldiğini, çünkü burada kalıp kalmayacağından hâlâ emin olmadığını tekrar vurgulamıştır. Yapabileceği şeyler düşünüldüğünde, Holly'in maddî değil duygusal bir yatırımdan, mekâna kendini ait hissetmeye yönelik bir çabadan bahsettiği açıktır.

Erkek arkadaşlarıyla yaşayan kadınlardan Alman Johannah ise, yine daha önce aktarıldığı gibi, Heybeliada'da iki katlı eski bir evin üst katında yaşamaktadır. İstanbul'un gürültüsünden ve kalabalığından uzaklaşmak ve sosyal aktivitelerini mümkün olduğunca kısıtlayıp akademik çalışmalarına odaklanmak isteyen çift için burası bir kaçış noktası olmuştur. Johannah hem Heybeliada'yı, hem de yaşadığı evi çok sevmekte, burada yaşayabilmenin kendisi için büyük bir şans olduğunu düşünmektedir (Şekil 24, 25, 26). Evin eski bir yapı olması, geçmişten bir hayatın izlerini barındırması onun için önemlidir. Ev sahibinin bir Rum olması ve geride bıraktığı eski eşyalar onun için deniz manzaralı bu evi daha da özel kılmaktadır. Öyle ki, eski

²⁸ All of these things are second hand here. The new things must be cheap things. The single biggest expenditure in this room was these three bookshelves. Because before that we had wobbly metal things. We have so many books. This even is not all of my books. This is the 2/3 of my boyfriend and I at the moment. [...] It's quite remarkable. For two people, who travel a lot, this is a huge number. [...] Everything else was part of necessity. I had furnished my flat in Kurtulus from zero. Then Jo and I moved in here. We got a few more things, but not many. Chairs and tables and such things. I used to get them from people who moved out from the country slowly slowly. I think what I bought new when I moved to my old house was the mattress... I can't really say that this place is furnished according to my taste. But it's OK. There are some things of wood. There are some plastic stuff, which I don't like much. But you know, I hadn't made the decision to settle my roots down here properly. And in that respect that was a good move in terms of buying permanent big furniture like the bookshelves. [...] For a long time, I lived in Istanbul without buying any furniture. I really haven't decided to stay. I think getting furniture is a commitment in willing to be.

ahşap parkelerin aralarında yaşayan tahta kuruları ve evin kışın ısınmasını engelleyen eski büyük pencere doğramaları dahi kadını rahatsız etmemektedir. İstanbul'un birçok yerinde artık yitirilmiş olan kozmopolit yapının adada hâlâ az da olsa yaşadığını düşünen Johannah, evi de bu kültürün bir parçası olarak görmekte ve bunu biraz nostaljik ve turistik bir durum olarak görse de, kendisi gibi birçok expat'ın yaşamak isteyeceği bir yer olduğunu düşünmektedir.

İstanbul'a gelmeden önce Berlin'de hep hazır mobilyalı evlerde yaşamış olan Johannah, kendi mobilyalarının olmadığını, sahip olduğu şeylerin kitaplarından ibaret olduğunu söylemiştir. Erkek arkadaşıyla İstanbul'da yaşamaya ve ileride evlenmeye de olumlu bakan kadın, annesinin evinden de ufak tefek şeyleri artık burada, Ada'daki eve taşımaya başladığını aktarmıştır. Bunlar kupalar ve çocukluğundan kalan eski ev örtüleridir. İstanbul'a küçük bir bavulla geldiğini söyleyen kadın, sahip olduğu şeylerin sayısının arttığını ama bugün bile bir otomobilin içini dolduracak kadar eşyasının olmadığını anlatmıştır. Johannah, mümkün olduğunda Almanya'da İkinci Dünya Savaşı sırasında büyükbabasının Ruslar'ın talanından korumak için evinin bahçesine gömdüğü, daha sonra ailesi tarafından yerlerinden çıkarılıp tamir edilen ve bazıları bugüne uyarlanan eşyalardan bazılarını Ada'daki eve taşımak istediğini, o eşyaların yüksek tavanlı ve yine eski hikâyeleri barındıran buradaki diğer eşyalar arasında yerlerini bulacağını düşündüğünü belirtmiştir. Fakat buraya yeni eşyalar getirmekten çok ahşap parkeler ve doğramalar gibi evin özgün yapısal parçalarını ve evin eski sahibinden kalan eski, antika niteliğindeki eşyaları korumak, bunun için sürekli bakımlarını yapmak Johannah için daha önemlidir. Çocukluğunda evlerindeki hemen her türlü tamirat işini yapan annesinden bu tür işleri öğrendiğini anlatan Johannah evin girişindeki sofa niteliğindeki mekânda kendisi için bir kitaplık yapmıştır (Şekil 26). Bunların yanı sıra, bahçe işleriyle de uğraşmayı seven kadın, alt kattaki komşularından izin isteyerek onların bahçesinin bir köşesinde kendi kullanımları için sebze yetiştirmektedir.

Avcılar'da bir sitede yaşayan erkek arkadaşının yanına taşınan Polonyalı Janina ise, yukarıda bahsedilen hazır mobilyalı evlerde yaşayan veya evlerini başkalarıyla paylaşan kadınlar gibi mekânı içindeki eşyalar ve kendine ait olmayan şeylerle kabul etmiş ve şu ana kadar pek az katkı yapmıştır (Şekil 27). Taşındığında mutfak için bir mikser almış, daha sonra da yatak odaları için yeni bir yatağı erkek arkadaşıyla birlikte seçip almışlardır. Yakın zamana kadar evde bilgisayarıyla çalışabilmek için salondaki kanepeyi kullanmak zorunda kaldığını, daha sonra yatak odasına küçük bir masa ekleyerek bu soruna ortalama bir çözüm bulduklarını anlatan kadın için evde kendine ait, çalışabileceği bir mekânı olmaması büyük bir sorundur. Evde yapılması gereken başka değişiklikler de vardır. Örneğin duvarlar kirlidir

ve boyanmaları gerekmektedir; pencere kenarına çiçekler koyulmalı ve salon daha canlı bir mekân haline getirilmelidir. En önemlisi, hâlâ bir gardırobu olmadığı için kıyafetlerini düzenli bir şekilde saklayamamaktan şikayetçidir. Yine de, o da yukarıda bahsedilen genç expat kadınlar gibi, İstanbul'da daha ne kadar kalacağını bilmediğinden bu eve maddî veya duygusal yatırım yapmak konusunda tereddütlüdür. Erkek arkadaşıyla ilişkilerinde de bir geçiş sürecinde olduklarını belirten Janina'nın yaşadığı mekânla kurduğu bağ da bu sürecin nasıl sonuçlanacağına ve dolayısıyla İstanbul'da yaşamaya devam etmekle ilgili alacağı karara bağlıdır.

Janina, Polonya'daki evinden bu eve sadece büyükannesinin mutfakta kullandığı, kendisinin çocukluğundan beri görüp bildiği bir havluyu getirmiştir (Şekil 28). İstanbul'a yerleşmeye karar verirse aile fotoğraflarını ve çocukluğundan beri sakladığı, anıları olan diğer bazı nesnelere de getirip mekânı kendi açısından kişiselleştirmek istediğini de belirtmiştir. Hali hazırda ise mekânda Janina'yı temsil eden şeyler yerine onun erkek arkadaşıyla ilişkisine göndermeler yapan kısıtlı sayıda nesnelere görmek mümkündür. Bunlar Polonya ve Türkiye arasındaki ilişkilere dair kitaplar ve erkek arkadaşının bir dolap kapağını sökerek Janina için yapıp yatak odalarında bir duvara astığı Polonya bayrağı şeklindeki bir not tahtasıdır (Şekil 29). Erkek arkadaşının annesinin eşiyle evlendiklerinde aldığı ve yakın geçmişte yatak odalarına sermeleri için kendilerine verdiği küçük halı da Janina için anlamlıdır.

3.4.3 Binge, Nina, Judyta ve Mercedes

'İstanbul'da evi kurmak' başlığı altında tartışılacak üçüncü gruptaki kadınlar ise aileleri ile birlikte İstanbul'a gelip yerleşen kadınlardır. Kadınlardan üçü, Binge, Nina ve Judyta, daha önce de belirtildiği gibi, uluslararası göç literatüründe '*expat wives*' olarak anılan, eşlerinin yurt dışı görevlendirmelerinde onlara eşlik eden ve bu süreçte evi kurmak ve aileye korumakla yükümlü olan kadınlardır. Yine daha önce belirtildiği gibi, Binge ve Nina daha önce eşlerinin görevleri dolayısıyla farklı ülkelerde de yaşamışlardır. Katılımcılar arasında ileri yaşlarda olan bu iki kadın aynı zamanda mobilite deneyimleri de en fazla olanlardır. Her iki kadın da ilk çocuklarını eşlerinin daha önceki görevleri için buldukları ülkelerde dünyaya getirmişler (Nina 2. çocuğunu İstanbul'da dünyaya getirmiştir) ve İstanbul'daki yaşamları, en azından ilk yıllarda, çocuk yetiştirmek ve çocuklarının eğitimi üzerinden şekillenmiştir. Yine de bu kadınların İstanbul ve daha önceki yabancı ülkelerdeki deneyimleri düşünüldüğünde, hayatlarının eşlerinin peşinden gittikleri yerlerde evi kurmak ve çocuk yetiştirmekten ibaret olduğunu söylemek yanlış olur. Her iki kadın da, İstanbul ve geçmişte eşlerinin görevleri için buldukları diğer yerlerde çeşitli işlerde çalışmışlardır. Tarih alanında doktora derecesi olan

Binge, İstanbul'da bir Alman kültür enstitüsünde çalışmaktadır. Nina ise 2009'da İstanbul'da kendi firmasını kurmuştur. Bu kadınların her ikisi de yabancı bir ülkede yeni bir yaşam kurabilmek için büyük çaba sarf eden eğitilmiş ve güçlü kadınlardır. Aileleri için evi kurmak da bu çabanın önemli bir parçasıdır.

Gelir seviyeleri oldukça yüksek olan Binge ve Nina, denizle ilişkisi olan, İstanbul'daki gelir düzeyi yüksek grupların yaşadığı, yoğun kent merkezlerinden, gürültü ve trafikten uzak yerleri tercih etmişlerdir. Onlar için hem büyük ve konforlu bir evde yaşamak, hem de İstanbul'da olduklarını hissedebilmek – Boğaz'a yakın, manzaralı bir yerde yaşamak – önemlidir. Nina Emirgan'da, Binge ise Üsküdar sırtlarında yaşamaktadır.

30 yıla yakın bir süredir ülkesi Almanya'dan uzakta, yabancı ülkelerde ailesi için konut mekânını bir aidiyet mekânı haline getirme görevini üstlenen Binge, 9 sene önce İstanbul'a gelmeden önce Beyrut'tan savaş nedeniyle kaçmak zorunda kaldıklarını anlatmıştır. Lübnan'da savaş önceleri ülkenin güneyindedir; fakat daha sonra Lübnan'da kendileri gibi expat ailelerin yaşadığı bir yerde yaşayan Binge ve ailesi savaşın kendileri doğru ilerlemesiyle ülkeden acil bir kaçış planı yapmışlar, diğer ailelerin de olduğu bir konvoyla buldukları yer bombalanmadan birkaç gün önce arabalarıyla Türkiye'ye geçiş yapmayı başarmışlardır. Binge, Lübnan'dan hemen ertesi gün kaçmaya karar verdikleri gece özel otomobilleriyle evlerinden neleri Türkiye'ye taşıyacakları konusunda uzun bir süre düşündüklerini ve sonunda eşinin, oğlunun ve kendisinin büyük bir kutuyu birkaç seferde, her seferinde kendileri için en değerli şeyleri tek tek, sırayla kutuya koyarak doldurmalarına karar vermişlerdir. Binge, kutunun ilk birkaç seferde sadece en dibindeki bir karışık kısmının dolduğunu ve o noktada durmaya karar verdiklerini anlatmıştır. Bu kısım aile fotoğraflardan ibarettir. Üçü de, yıllarca yaşadıkları Beyrut'taki evlerinden fotoğrafları dışında hiçbir şey almaya gerek görmemişler, konuşmadan başka hiçbir şeyin önemi olmadığı konusunda anlaşmışlardır. O anın aile için çok önemli bir deneyim olduğunu, hayatı sürdürmek ve yeni bir yerde yeni bir ev kurabilmek için çok şeye ihtiyaçları olmadığını farkettilerini söyleyen Binge,²⁹ daha sonra, eşi çalıştığı şirketin İstanbul şubesindeki görevine atandığında, şirketin yardımıyla şans eseri bombalanmaktan kurtulan Beyrut'taki evlerinden tüm eşyalarını İstanbul'a getirebildiklerini anlatmıştır.

Binge ve eşi, oğulları üniversite eğitimi için Fransa'ya gittikten sonra Tarabya'dan Üsküdar sırtlarında 4 odalı, deniz manzaralı bir apartman dairesine taşınmışlardır (Şekil 30). Bu daire,

²⁹ "That was a very good experience for all of us; we understood at that point that one doesn't need many things to live and to make a home."

ailenin Almanya'daki geçmişinin ve ülkeden ayrıldıktan sonra yaptıkları tüm yolculukların, yaşadıkları her evin izlerini taşıyan eşya ve nesnelere dolu bir müze gibidir. 30 yıldan fazla bir süre önce, henüz eşyle evlenmeden Almanya'da aldıkları Filipin orijinli bir vitrinden (Şekil 31), Çin'de yaşadıkları evden getirdikleri ahşap vitrin-dolaplar (Şekil 32); kadının ailesinin Almanya'daki evlerinden yaşadığı tüm yerlere ve sonunda İstanbul'a da taşıdığı büyük bir mutfak dolabı; Singapur'da yaşarken aldıkları Endonezya yapımı kanepeler; Binge'in babaannesinin evinden taşıdığı başka bir kanepesi; yine Singapur'daki evlerinden taşıdıkları fil biçiminde sehpa; onların birinin üzerine yerleştirilmiş Endonezya yapımı bir çalgı aleti ve diğerinin üzerindeki Malezya yapımı tepsi; Binge'in İstanbul'da Kapalıçarşı'dan aldığı Türk halıları ve salonunun ortasında duran el yapımı ahşap sehpa; İstanbul'a taşınmadan önce Beyrut'ta yaşarken aldıkları nesnelere; yolculukları sırasında tanışıp sevdikleri insanların onlara verdikleri süs eşyaları ve Almanya'daki ailenin çerçevesiyle fotoğrafına (Şekil 33) kadar, evdeki hemen her şey Binge ve ailesinin yolculuklarında onlara eşlik etmiş, Binge'in bu yolculukların her durağında ailesi için yeniden kurduğu mekânları tanıdık mekânlar haline getirmiştir. Kadın, tıpkı Mia gibi, bu nesnelere mekânı bir kimlik ve aidiyet mekânı olarak yeniden tanımladığının, yaşadıkları apartman dairesini kendi evi yaptığının da farkındadır. Binge'in salonundaki eşya ve nesnelere anlamları üzerine yaptığı yorumlar, onun ülkesinden uzak olduğu tüm bu yıllarda ev, aidiyet ve kimlik üzerine düşündüğü, hatta bir anlamda kendi felsefesini oluşturduğu izlenimini vermektedir:

Bu oda sizin tarihiniz bir anlamda, değil mi?

Evet, ama sadece tarihimiz değil, ama özellikle bunu sorduğun için, burası aynı zamanda bizim kendimizi evde hissettiğimiz yer. Tabii taşındığında IKEA'ya gidip mobilya almak ve başka yere gideceğinde onları etrafa dağıtmak, gittiğin yerde bir daha IKEA'ya gidip yeniden herşeyi ucuza almak ve onlarla yaşamak çok daha kolay olurdu. Fakat biz sürekli bir yerden bir diğerine gittiğimiz için bir kimliğe ihtiyacımız var. Kendi kanepede, her zaman senin olan kanepede uzanmak... Yani demek istiyorum ki, her gittiğimiz yeni yerde sil baştan yeni kimlikler yaratamıyoruz, bilirsin.

Tüm bu şeyler size bir süreklilik hissi mi veriyor?

Evet. Bir süreklilik hissi. Zaten bu ev demek, biliyorsun. Tamamıyla süreklilikle ilgili.

Evinizi taşıdınız her seferinde...

Evet, öyle yaptım. Ama nostaljik nedenlerle değil. Tüm bunların arasında kendimi rahat hissettiğim için.

Anlıyorum. Her seferinde yeni bir yerde evi kurmak zor olmalı...

Hayır zor değil. Bu yaşamını zenginleştiren bir şey. Benim için zor değil, yaşamını zenginleştiren bir deneyim.

Ve yanınızda taşıdığınız tüm bu şeyler size yardımcı oluyor...

Evet... Yani belki zor olurdu, çünkü aynı zamanda değişiyorsun da. Herkes değişiyor, hareket etmese bile. Ama yine de bir kimliğe ihtiyacın var... 30 yıl önceki kimliğimle bugünkü aynı olmasa bile. Ama şeyin olmadığı zaman... Fransızların "patrie" dedikleri şey, İngilizlerin de "home", aynı şey değil halbuki. Çünkü Fransızlar bütün bir millete referans verirken İngilizler "benim evim, benim

kalem” derler. Ve benim anadilim de Almanca. Ama Almanya dışında gayet rahat yaşayabiliyorum. Çünkü evimi kurabiliyorum. Hiçbir zaman vatan hasreti çekmedim.

Peki Almanya’yı da hâlâ bir ‘ev’ gibi görüyor musunuz?

Hayır. Ev benim yaşadığım yer.

Yani Türkiye mi?

Hayır, burası. Burası benim evim, Türkiye değil. ‘Ev’i hiçbir zaman bir millete, ülkeye ya da kente atfetmezdim. Burası, bizim yerimiz ‘ev’. Burası bizim evimiz.³⁰

Bu alıntıdan da anlaşılabilirceği gibi geçmişteki evlerinden Üsküdar’daki dairesine taşıdıkları eşya ve nesnelere Binge’in ailesi için tanıdık, bildik ve kendilerini rahat hissettikleri bir ortam sağladıklarından değerlidir. Binge, tüm bu nesne ve eşyaları nostaljik nedenlerle veya sembolik değerleri için taşımadıklarını, sürekli hareket halinde olan diğer birçok expat’in yaptığı gibi global bir kimlik ifade eden IKEA eşyalarıyla bir mekân kurup her seferinde onu geride bırakmaktansa, yeni evini tanıdık şeylerle kurmayı tercih ettiğini ifade etmiş ve bunu her ne kadar zamanla değişen bir şey olsa da, her birey için bir süreklilik ihtiyacını da barındıran kimlik olgusuyla ilişkilendirmiştir. Katılımcılar arasında mobilite anlamında en zengin tecrübeye sahip olan Binge’in bu yorumları, sonuç bölümünde de tartışılacağı gibi, küresel hareketliliğin kimlik ve yer arasındaki ilişkiyi yok etmediğini ve ‘ev’ olarak

³⁰ “*So this room is kind of... why? It’s kind of your history furniture, right?*

Yeah, it’s not only our history, but because you asked, where we are feeling home, this is where we are feeling home. [...] Of course, it would be much easier to go when you’re moving, to go to IKEA, and buy your furniture and just give them away, and then go to another place, and buy again at IKEA your things and whatever, cheap things and live with it. But because we are moving always around, you need some identity. [...] It is just nice to lie on your sofa, which has always been your sofa... I mean, because we are not creating at every new place a new identity, you know.

Do you think all these things provide you with a sense of continuity?

Yes. A sense of continuity. It is... it’s just home, you know. It’s all about continuity.

You have carried your home with you each time again...

Yes, I did. And not for nostalgic reasons. I am comfortable with all these things.

I understand. It must be hard to build your home everytime you move to a new place.

No, I would not consider that it is hard, it is enriching. I would consider it enriching - not hard, no.

And all these things help you in that sense...

Yes... I think it would be maybe hard, because, of course, somehow you are changing. Everybody is changing, even when they are not moving. But somehow you need a certain identity for yourself... Even if my identity is now definitely not anymore the same as 30 years ago. But, when you don’t have any... how the French call it - “patrie”, how you call it in English is home, but it is not the same. Because the English say “my home, my castle”. But the French say that it’s their whole nation, you know. Well, I have a German passport. And of course, German is my mother language. But I can live very well outside Germany. Because I can make my own home. I have never felt homesick.

You said that you have been away from Germany for 26 years.

Yes.

So do you still call it ‘home’ too?

Well, no actually, well home... home is for me where I live.

So it’s Turkey now?

No, it’s this. This is my home, not Turkey. I would not locate it to a nation or country or city. It is here our place. This is our home.”

adlandırılabilir bir mekânla duyulan ihtiyacı, maddî bir mekânla bir bağ kurma isteğini azaltmadığını göstermektedir. 2015 yazında eşinin yeni görevi nedeniyle Malezya'ya taşınacak olan Binge, evindeki tüm eşyaları oradaki yeni evine de taşıyacağını belirtmiştir. Beyrut'tan ayrıldıklarında yapmak zorunda kaldıkları gibi, şartlar el vermediğinde sadece fotoğraflarını bir kutuya koyup ayrılmanın da mümkün olduğunu, o vakit eşi ve kendisi için yine konforlu ve rahat bir mekân yaratmak için çabalayacağını, bunu hayata bakışlarını zenginleştiren bir deneyim olarak gördüğünü anlatan kadın, yine de alıştıkları, bildikleri eşyaların ve nesnelerin evin ve ailesinin sürekliliğini ifade ettiğine inanmaktadır. Binge, aynı zamanda, 'ev' dendiğinde ne kendi ülkesi Almanya'yı ne de yaşadığı ülkeyi veya kenti değil, nerede olursa olsun eşyle ve ailesiyle paylaştığı domestik mekânı anladığını da vurgulamıştır. Ana dilindeki 'Heimat' ve 'heim' kelimelerinin taşıdığı çok anlamlılık ve çok ölçeklilik de göz önüne alındığında, 'ev'i aileyle ve konutla sınırlayan bu anlayış da mobilite, kimlik ve ev arasındaki ilişki açısından son derece ilginçtir.

Binge için yeni bir yerde bir aidiyet mekânı kurabilmek ve kendini evinde hissedebilmek, sadece nesne ve eşyaların sağladığı süreklilikle değil, gündelik hayatın rutinlerinin sürekliliğini kurabilmekle de ilgilidir. Ailenin günün belli vakitlerinde birlikte zaman geçirebilmeleri, eşyle senelerdir yaptıkları gibi her gece salonlarında oturup kitap okuyabilmeleri, özellikle de bir araya gelinen yemek vakitlerinin düzeninin aksatılmadan sürdürülebilmesi, yukarıdaki alıntıda bahsettiği sürekliliğin ve ev hissinin yaşatılabilmesi için çok önemlidir. Ve bunda en büyük rolün kendisine düştüğünü de bilmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi tarih alanında bir doktora derecesi olan, İstanbul'da yarı-zamanlı olarak bir kültür kurumunda çalışan ve bunun yanında yoga ve yemek yapmak gibi hobilerine de zaman ayıran bu kadın için yabancı ülkelerde ailesi için ev mekânını kurmak şikayet etmeden üstlendiği bir görevden öte, hayatının en önemli amacı ve kimliğinin de en ön plana çıkan parçası gibidir.

Nina ise eşi ve 9 ve 11 yaşlarında iki çocuğuyla birlikte Emirgan'da üç katlı, altı odalı eski bir yalıda oturmaktadır. Daha önce Kandilli'de daha da büyük bir evde yaşayan aile, dört sene önce Nina'nın kendi firmasını kurması ve eşinin de onunla çalışmaya başlamasıyla birlikte kira desteğini kaybetmiş ve kendilerine daha uygun şartlar sunan bu eve taşınmışlardır. Burada mutlu olduklarını söyleyen Nina, önceleri evi restore edip satın almayı düşündüklerini, fakat Türkiye'de politik ve kültürel iklimin değişmesiyle birlikte son iki senede çocuklarının buradaki geleceğiyle ilgili kaygılar duymaya başladıklarını ve 2016 yaz aylarında Hollanda'ya geri dönmeye karar verdiklerinden evi restore edip satın alarak buraya yerleşmek fikrinden de caydıklarını aktarmıştır. Yine de, hem kış hem de yaz aylarında

dışarıda vakit geçirmeyi çok seven çift, evin arkasındaki oldukça büyük fakat ev iç mekânlarından ulaşamayan bahçeyle giriş katındaki mutfağı ilişkilendirebilmek için bir mimarın da yardımıyla mutfak duvarının kırdırarak dışarı açılan bir kapı yerleştirmiş ve iki mekânı birbirine bağlayan dış mekânla birlikte tüm bahçenin de peyzajını yeniden düzenlemiştir (Şekil 34). Tüm bunlar ve eski evin boyanması ve bakımı için oldukça ciddi bir masraf yaptıklarını anlatan Nina, bundan pişmanlık duymadığını, yakında ayrılacaklarını bilseler bile yaşadıkları, çocuklarının büyüdüğü mekânı daha yaşanılır ve konforlu bir mekân haline getirmenin çok önemli olduğunu belirtmiştir. Mia gibi, Nina da ülkesinden uzakta yaşadığı zamanın kendisine nerede yaşarsa yaşasın o yeri bir ev haline getirmenin çok önemli olduğunu, bunun mobilitenin yol açtığı zorlukların üstesinden gelmeye yardımcı olduğunu öğrettiğini ifade etmiştir:

Bu ev ve bahçe için çok para harcadık ve hâlâ sonuca ulaştığımızı söyleyemem. Ama benim Hollanda'dan uzak yaşadığım yıllarda öğrendiğim bir şey var – eğer nerede olursan ol kendi evini kurmuyorsan, bu tecrübe çok zor olabilir. Burası cennetin, vahan, ve mutlu hissetmeye ihtiyacın var. Ve burası çocukların yeri, onların yaşamlarının sürdüğü yer. Dolayısıyla harcadığımız paraya acımıyorum.³¹

Binge ve Mia gibi, Nina için de İstanbul'da yaşadığı konut mekânını evi olarak nitelendirebilmek önemlidir ve o da bunda geçmişten bugüne taşıdıkları, aralarında yaşamaya alışık oldukları eşya ve nesnelerin önemli rol oynadığını düşünmektedir. Dolayısıyla eşinin çalıştığı şirketin Hollanda'da eşiyile yaşadıkları ilk evden Nijerya'ya, sonra da Nijerya'dan Türkiye'ye İstanbul'a tüm eşyalarıyla taşınmalarını sağlamış olmasının kendileri için büyük bir şans olduğuna inanmaktadır. Aşağıdaki alıntıdan da anlaşılacağı gibi, evdeki çoğu şey ailenin Hollanda'dan ve Nijerya'daki evlerinden getirdikleri, çoğu özgün, hem maddî anlamda hem de geçmişteki yaşamlarından izler taşıdıkları için manevi anlamda değerli nesne ve eşyalardır (Şekil 35, 36, 37). Nina, İstanbul'da yaşadıkları süre boyunca bunlara burada yemek odalarındaki IKEA kitaplık gibi yenilerinin de eklendiğini, İstanbul'dan ayrılırken bu tür eşyaları geride bırakıp anı değeri olan ve 'çağdaş' olarak nitelediği kendi zevk ve beğenilerini yansıtanları, çocuklarının alışkın olduğu, dolayısıyla onlara bir süreklilik hissi verecek olan eşyaları mutlaka bundan sonraki evine de götüreceğini söylemiştir:

³¹ "We have spent a lot of money on the house and the garden as well, and we are not even close to finishing it... But what I have learned in my years living away from the Netherlands, if you don't make your home, wherever you are, this city or other cities or other countries, it can be tough on you. This is your haven, this is your oasis, and you need to feel happy. And this is the place for the kids, it is where their lives is. That's why I don't mind the money we have spent."

Buradaki herşeyi bundan sonraki evinize de taşıy mısınız?

Sanırım seçici olacağım. Bir IKEA kitaplık veya masa kalabilir. Ama bunca yıldır taşıdığım şeyleri götüreceğim... Dolap, sandalyeler, kanepeler... Bunlar tarihimiz. Ve Afrika'dan aldığım resimler. Ve tabii çocukların fotoğrafları ve odaları, çünkü bunlara alışıklar ve onlara bir süreklilik hissi veriyor bu eşyalar. Yani değerli olan ve bizim için bir süreklilik hissi yaratan şeyler. Onları mutlaka götüreceğim. Tabii buradan da yeni şeyler almak istiyorum, burayı hatırlatacak şeyler.³²

Yine Binge gibi, Nina için de ailesi için önemli olduğunu söylediği süreklilik ve stabiliteyi yaşatabilmekte domestik rutinlerin de rolü büyüktür. Aile özellikle akşam yemeklerini birlikte yemeğe, haftanın belli akşamları için belirledikleri "pizza ve film geceleri" gibi belli aktiviteleri sürdürmeye, dostlarıyla evde sosyalleşmeye önem vermektedir. Bunların yanı sıra Nina için çocuklarının Hollanda'daki rutinlere alışmaları ve belli gelenekleri öğrenmeleri de önemlidir. Örneğin akşam yemeğini erken bir saatte yemek ve erkenden uyumak ona göre Türkiye'de pek geçerli olmayan, kendi ülkesine özgü bir pratiktir. Noel ve Paskalya yortusu kutlamalarını da evinde yapmaya özen gösterdiğini paylaşan kadın, çocuklarına bu gelenekleri öğretmek ve sürekliliklerini sağlamak için onları özendirmek üzere özel bir çaba harcadığını da sözlerine eklemiştir.

Nina, tüm bu gündelik rutin ve geleneklerin yanı sıra evdeki birçok nesnenin, özellikle de mutfak dolaplarının üzerine yanyana dizilmiş Hollanda evleri (Şekil 38) şeklindeki küçük bibloların (Şekil 38) evin Hollandalı bir aileye ait olduğuna işaret eden göstergeler olduğunu düşünmektedir:

Bu evleri KLM'de business uçuşlarında verirlerdi. O zaman sürekli Afrika'da bir aşağı bir yukarı uçardık. Bu tipik Hollanda. İçinde de likör var aslında. Rakının Hollandalısı. Tipik bir Hollanda içkisi. Bu tam anlamıyla Hollanda işte. Mutfağımıza giren herkes anlar bunu.³³

Binge ve Nina'dan çok daha genç, 31 yaşındaki Polonyalı Judyta ise, önceki bölümde de belirtildiği gibi bir 'expat wife' olarak ilk deneyimini İstanbul'da yaşamıştır. Söyleşiler sırasında

³² "Will you carry them all to your next place?"

I think I will be selective. If an IKEA bookshelf or a table stays, it's fine. But I will take the other things I bought along the way... Again the cupboard, the chairs, the couch... Those are history. And paintings which we bought in Africa. And all the pictures of course, and kids' rooms too, because they are used to it, it forms sort of stability for them. So items that are valuable and that form stability for us all. Those are items which I would definitely carry on. And I will also buy some additional stuff here, which I want as memoirs."

³³ "This is what you used to get on business class on KLM every flight. Because we flew up and down in Africa a lot. This is very typical Dutch. And there is liquor inside them, actually. Dutch form of raki, typical Dutch drink. I would say that's definitely Dutch. Everybody who enters our kitchen would know that."

birkaç hafta içerisinde yine eşinin uzun süreli bir görevlendirilmesi nedeniyle Kahire'ye gideceklerini belirtmiştir. Polonya'da iken eşiyile aynı şirkette çalışan kadın, İstanbul'a kocasıyla birlikte gelebilmek için işini bırakmış ve eşine düzenli bir ev yaşamı sağlama rolünü üstlenmiştir. İstanbul'da yeniden çalışmaya başlamamış, ancak uzun zamandır hobi olarak ilgilendiğini söylediği aşçılık üzerine üç aylık bir kursa katılmıştır. Ülkesindeki işini, sosyal çevresini ve yaşadığı yeri bırakıp eşinin işi nedeniyle farklı ülkelere gidecek olması konusunda ne hissettiği sorulduğunda, eşiyile evlendiği an zaten onunla hep birlikte olmak konusunda da bir taahhüt verdiğini, dolayısıyla bundan gocunmadığını, tam aksine, nerede ve ne zaman olursa olsun beraber olmaları gerektiğine inandığını ifade etmiştir. Bununla birlikte, eşinin İstanbul'daki görevinin sadece bir yıl sürmesi, Judyta'nın burada diğer katılımcılar gibi geniş bir sosyal çevre edinmesine engel olmuş, buradaki yaşamını, aldığı kısa süreli aşçılık kursunun dışında, ev mekânına ve eve odaklı bir biçimde geçirmesine sebep olmuştur. Kadın, gündelik yaşantısını anlatırken, ev işleri, alışveriş ve akşam yemeği için hazırlık gibi, Binge ve Nina'dan farklı olarak, hemen hemen tamamıyla domestik işlerden ve rutinlerden oluşan bir çerçeve çizmiştir.

İstanbul'da oldukları süre boyunca Bomonti'de birbirine çok yakın iki farklı rezidansta yaşamış olan çiftin burada kendilerine ait eşyaları da yoktur (Şekil 39). Judyta birkaç kitap ve kıyafetleri dışında yanlarında hiçbir şey getirmediklerini, mobilyasız, boş bir eve taşınmayı asla düşünmediklerini söylemiştir. Bunu burada kısa bir süre kalacak olmalarına ek olarak kendi ülkesindeki ev sahipliği ve ev kiralama pratiklerine referansla açıklamaya çalışan kadın, Polonya'da ev sahipliğinin çok önemli olduğunu, insanların, daha çok genç yaşlardan itibaren gelecekte bir ev sahibi olmak ve o evi kendi beğenilerine göre döşemek hayali kurduğunu ve ev kiralamanın öğrencilik hayatını tamamlayıp bir yetişkin olan herkesin ancak geçici bir süre için kabullenebileceği bir durum olduğunu aktarmıştır. Bu tür durumlarda insanlar bir gün bırakıp gidecekleri yerler için oraya uygun eşyalar almayı da gereksiz bulmaktadırlar. Dolayısıyla mobilya almak, eve sahip olmakla doğrudan bağlantılı bir pratiktir. Judyta ve eşi de kendi ülkelerinde öğrencilik ve gençlik yaşamlarında kiralık evlerde, başkalarının mobilyaları arasında yaşamışlardır. Bu anlamda, İstanbul'da "bir otel odasından farksız" bulunduğu rezidans dairesinde yaşamak onun için yabancı olduğu ve kendisini özellikle mutsuz eden bir durum değildir.

Tanıdık nesnelere ve eşyaların yokluğunda, Judyta için yaşadığı otel odasıyla tek bağı Polonya'dan yanında getirdiği kedisi gibidir. Kediyi bundan sonraki yolculuğunda Kahire'ye de götüreceğini söyleyen kadın, İstanbul'da bir sene yaşadıkdan ve bu süre zarfında Polonya'ya çok kısa süreli birkaç ziyaret yaptıktan sonra kendisini ne oraya ne de buraya ait

hissetmediğini, sanki dünyada bir yeri yokmuş gibi hissettiğini söylemiştir. Kendisini en iyi hissettiği zamanlar yemek yaptığı zamanlardır. Fakat dairedeki mutfakın küçüklüğü ve birçok mutfak aletinin burada olmaması da bu durumu zorlaştırmaktadır. Eşinin çok uzun saatler çalışması ve rezidans dairesinde günün büyük bir kısmını tek başına geçirmesi de Judyta için İstanbul'daki yaşamını sıkıcı hale getirmektedir. Yine de, o da Binge ve Nina gibi, yabancı bir yerde yaşarken alıştıkları gündelik hayat rutinlerinin sürekliliğini sağlamanın önemine inanmakta ve özellikle, hem ailesinden öğrendiği, hem de eşiyle Polonya'daki yaşamlarında olduğu gibi mümkün olduğunca her akşam eşiyle kendi yaptığı ev yemekleriyle sofraya oturmaya özen göstermektedir.

Bu gruptaki son kadın ise İstanbul'a gelmeden önce Suriyeli eşi ve iki kızıyla birlikte Suriye'de yaşamış ve ülkedeki iç savaş sırasında, 2012'de, ailesiyle ülkeden kaçarak İstanbul'a yerleşmiş İtalyan Mercedes'dir. Daha önce de belirtildiği gibi, bir aile oteli işleterek Şam'da yaşamaktayken, Suriye'deki savaş ortamı kendileri için de korkutucu olmaya başladığında aile güvenli yeni bir yer arayışına girmiş, İtalya ve Türkiye arasında seçim yapmak durumunda kalmışlar ve şanslarını İstanbul'da denemeye karar vermişlerdir. İlk aylarında Anadolu Yakası'nda yaşayan aile, daha sonra Balat'a yerleşmiştir. Söyleşiler sırasında Balat'taki ikinci evinde, İtalyan bir mimar tarafından geçen yüzyılın başlarında tasarlandığı düşünülen, hem sokak hem deniz cepheli, üç katlı bir sıra evler dizisinin birinin ikinci katında iki senedir yaşamakta olan Mercedes için, yüksek tavanlı, deniz manzaralı ve sıkışık bir doku içerisinde de olsa arkasındaki bahçeyle kendi mahrem alanını da yaratan, tarihi nitelikleri bozulmamış bu binada yaşamak çok değer verdiği bir deneyimdir (Şekil 40). Öyle ki, üç katlı özgün yapının her katının zaman içerisinde ayrı bir konuta dönüştürülmüş olması nedeniyle ciddi mekânsal problemleri olan bu evin bazen kendisinin olmasını ve onu renove edebilmeyi dilediğini söyleyen Mercedes, burada mutlu olduğunu ve mekânı evi olarak gördüğünü ifade etmiştir:

Çok mütevazı bi rev ama çok hoş bir manzarası var. Ve içerisi ışık dolu.
Burada kendini evinde hissediyor musun?
Evet, oldukça! Bazen benim olsa diyorum. Renove etmek çok hoş olurdu. [...] 20.
Yüzyılın başında yapılmış. Ve bir İtalyan mimar tarafından. Ve eski sokaklar da –
onlar da İtalyan işi. Ve çok güzel, çünkü uyuduğunda deniz tarafında uyuyorsun.
Sürekli suyun sesini duyuyorsun.³⁴

³⁴ "It's a very humble house but has a very nice view. And it's full of light.

Do you feel at home here in this place?

Yes, quite so! Sometimes I wish it was mine! When you look at the house, it would be nice to renovate it. [...] It was built in the beginning of the 20th century. And by an Italian architect. And the old streets - it's an Italian job. And it's beautiful, because when you sleep you sleep on the sea side. There is water. You hear the water all the time."

Mercede, eve taşındıklarında şimdiki haliyle bulduklarını, sadece duvarları boyadıklarını anlatmıştır. Üst katında outran ev sahibi yığma yapının özgünlüğü konusunda çok hassastır. Yapının zarar görmemesi için duvarlara herhangi bir şey asmaları yasaktır. Mercede, ışık almayan küçük mutfağı ve son derece küçük tuvaleti genişletmek üzere bir renovasyon çalışması yaptırmak istemiş, ev sahibine depozito vermek yerine bu işin masraflarını ödemeyi teklif etmiş, ama kabul ettirememiştir. Mekândaki tek problem tuvalet ve ışık almayan mutfak da değildir. Girişte, evin özgün halinde büyük bir sofa alanı olarak kullanıldığı belli olan hol de iki cephe evin orta alanında olduğu için ancak açıldığı odalar üzerinden ışık alabilmektedir. Ayrıca bu hol odalara oranla oldukça büyüktür ve yer kaybına sebep olmaktadır. Mercede, buraya büyük bir yemek masası koyarak bir giriş-yemek odası haline getirmiştir (Şekil 41). Odaların birini kızları, bir diğerini ise eşiyle kendisi yatak odaları olarak kullanmaktadırlar. Diğer oda ise hem ailenin oturma odası, hem de Suriye'den Avrupa'ya geçiş yapmaya çalışan arkadaş ve akrabalarının sık sık gelip uydukları yerdir. Mercede, eve girdiğinde deniz cephesindeki manzarayla karşılaşmayı, yine bu cephedeki hatırı sayılır ölçülerdeki verandada oturmayı çok sevdiğini, bazen daha büyük bir eve ihtiyaç duyduklarını düşünüp yeni ev arayışlarına girse de buranın kendisine geçtiğine inandığı olumlu enerjisinden vazgeçemediğini ifade etmiştir.

Bu pozitif yaklaşımı, Mercede'nin alıştığı yaşam biçiminden de birçok ölçüde feragat etmesine, ev yaşamını evin mekânsal koşullarına uyarlamasına sebep olmaktadır. Örneğin, kendisine kendisine ait bir mekâna ihtiyacı olup olmadığı sorulduğunda, bunun aslında çok önemli olduğunu, çünkü Şam'da yaşadıkları oldukça büyük evin ailedeki herkesin kendilerine yettiğinden de fazla mekân tanıdığını, eşi ve kendisinin evin içinde farklı mekânlarda arkadaşlarıyla ayrı ayrı sosyalleşip kendi mahremiyetlerini de kurabildiklerini aktarmıştır. Dolayısıyla Balat'taki evlerine ilk taşındığında, Şam'daki evlerine oranla oldukça küçük olan bu evde yaşamaya alışamayacaklarından korkmuştur. Ama bu duruma da olumlu yaklaşan kadın, en azından kapılarını kapatıp tek başına vakit geçirebilecekleri üç odanın olmasının da onlara yettiğini ifade etmiştir. Aynı pozitif yaklaşım ve yaşamını eve uyarlama durumu küçük ve ışıksız mutfağın kullanımı için de geçerlidir. Mutfak kapısının tam dışına, deniz cephesindeki odadan dolayı da olsa ışık alabilecek bir masa yerleştiren kadın, bunun problemi çözdüğünü, böylece mutfağında hemen hemen her şeyi pişirebildiğini aktarmıştır.

Yine de Mercede, hem İtalya'da hem de Suriye'de severek yaptığı bazı şeyleri burada yapamıyor olmasının kimliğinin de bir parçasını yokettiğini ifade etmiştir. Bunlardan en

önemlisi evinde insanları ağırlayabilmek, büyük arkadaş grupları ve aile için yemek davetleri verebilmektir:

Peki yemek davetleri ve özel günler? Burada insanları ağırlıyor musun?
Eğer mekân uygun olsa yapardım. Çok isterdim. Ama burada onu yapmak çok zor. Ama evet, insanların gelip evimde vakit geçirmesini dışarı çıkmaktan daha çok seven biriyim ben. Roma'daki hayatım da öyleydi.
İtalyanlar bunu seviyor değil mi? Misafirleri için yemek yapmayı, büyük yemek partileri vermeyi seviyorlar...
Evet, bu hayattan zevk almamızın nedeni. [...] Sevginin yemek yaparak ve insanları evde apırlayarak gösterildiğini öğrendik biz. Yemek yapmak bir aşk işi. Roma'da bir dolu misafirim olurdu. Hem Roma'da hem de Şam'daki evlerimde çok insan için yemek yaptım. Burada zor. Bir parçam ben olamıyor bu yüzden.³⁵

Mercede kimliğinin bir parçası olarak gördüğü bu gibi alışkanlıkların ve sevdiği şeylerin yanı sıra, tüm ev eşyalarını da geride bırakmıştır. O ve ailesi, Binge'in durumundaki gibi savaştan kaçıp İstanbul'a yerleştikten sonra eşyalarını buraya getirtme imkânı bulamamışlardır. Kadın, eve taşındıklarında hiçbir mobilyalarının olmadığını, bugün kullandıkları eşyaların bir çoğunu ikinci el mobilya dükkanlarından aldıklarını ve eşinin Balat'ta sokağa bırakılmış bazı eşyaları da toplayıp temizlediğini ve kullanılır hale getirdiğini anlatmıştır. Eski bir evde yaşamaktan zevk aldığı gibi, tarihleri olan eşyalar arasında yaşamaktan da hoşnut olduğunu, bu eşyalarda tanımadığı insanların hikâyelerini duyup enerjilerini hissedebildiğini belirtmiştir:

Bütün bu mobilyalar – size mi yoksa ev sahibine mi ait?
Hayır, geldiğimizde mekân tamamıyla boştu. Dolayısıyla ikinci el dükkanlarından aldık ve sokaktan da. Facebook'ta bir grup var, Foreign Women of Istanbul. Bunu oradaki bir kadından aldım.
Kanepe mi?
O sokaktan. Sandık?
Eşim onu sokakta buldu. Ve holdeki ayakkabı dolabını da. İnsanlar sokaklara birçok şey bırakıyorlar Balat'ta.
Yani başkalarının kullandığı bu şeyler arasında yaşamaktan gocunmuyorsun...
Hayır. Şunu hayal et. Şimdi çoktan ölmüş bir kadın bu kanepede otururdu eskiden. Ne çok hikâyesi var. Bir sıcaklığı, anlatacak ne çok şeyi var...
Çok ilginç. Söylediğin çok hoş.

³⁵ “*And what about dinners and celebrations? Do you entertain people here?*

If I had the space, yes, I would love that. Here it's really difficult to do this. But yes, I'm the kind of person who like people to come and spend time together at my place instead of going out. This used to be my life in Rome.

Italian people are like that, no? I know very well that they like cooking for visitors, and big dinner parties...

Yeah, this is why we enjoy life, yeah. [...] We are taught that you show love through cooking and hosting people. Cooking is an act of love. In Rome I would have many visitors. Every day. Every weekend. I will show you the pictures of my house in Rome. I had many visitors, cooked for many people in both houses, in Rome and in Damascus. Yes, here it's very difficult. A part of me cannot be herself.”

Hem ev hem de mobilyalarda bunu seviyorum. Zor bir şey bu. Ama mimar olduğun için sen beni anlarsın. Çünkü yeni ve boş bir eve girdiğinde hiçbir şey hissetmezsin. Ama eski bir yerde her taraftan titreşimler gelir... Duvarlardan, evin geçmişinden. [...] Birşeyler hissedersin ve bu senin enerjinle birleşir.³⁶

Sanata ve mimarlığa büyük ilgisi olan ve hem İstanbul'da hem de Roma'da sanatçı arkadaşlarından oluşan geniş bir sosyal çevresi olan Mercede'nin Şam'dan taşıyabildiği birkaç nesneden biri oturma odasının duvarındaki resimdir (Şekil 42). Eski bir Roma iç mekânını temsil eden resim kadının yakın bir arkadaşı tarafından yapılmıştır. Bir Roma iç mekânını, İstanbul'da, İtalyan bir mimarın tasarladığı evin iç mekânına taşımış olmasının, kendisini ve ait hissettiği mekânları ifade eden bir pratik olduğuna inanan kadın, bunun dışında yine sanatçı arkadaşları tarafından yapılmış birkaç duvar örtüsü ve perdeyi de Balat'taki evine taşımıştır. Bunlardan bir tanesi, kapısı olmayan mutfağın girişini kapatmak için kullandığı perdedir (Şekil 43). Roma'daki, başkalarına kiralayarak bıraktığı evinde bunun gibi birçok nesne olduğunu belirten Mercede, söyleşi bittikten sonra bu evin ve bahsettiği nesnelerin de fotoğraflarını göstermiş, bu nesnelere şimdiki evine taşımayı düşünmediğini, çünkü bunun Roma'daki evin ruhunu zedeleyeceğine inandığını söylemiştir. Yerin tarihine, onun deyimleriyle ruhuna olan inancı Roma'daki ev için de geçerlidir.

Kendi evini İstanbul'da tanıdığı diğer expat'lerin evleriyle karşılaştırması istendiğinde verdiği cevaptan ise, Mercede'nin Şam'da yıllardır aralarında yaşadığı nesne ve eşyalardan Balat'taki evinde yoksun kalmış olmasından dolayı bir burukluk hissettiği anlaşılmaktadır:

Benim tanıştığım insanların maddî durumları çok iyi. Büyük şirketlerle kontrat yaparak gelmişler. Yani en az 4000 euro'luk bir kiradan bahsediyoruz. Nişantaşı veya Cihangir gibi yerlerde çok havalı ve manzara gören mekânları var. Ve taşıma parası ödemedikleri için bütün eşyalarını getirebilmişler. [...] Tüm kitaplarını, tüm mobilyalarını, sahip oldukları her şeyi. Getirebildikleri için de bu

³⁶ "So, all these furnitures belong to the landlord or are they yours?"

No, the space was empty when we moved. So we got all the second hand stuff from the shops and the street mainly. There's a group on facebook, which is called foreign women of Istanbul. So I took this from one of the ladies there.

The couch?

That's from the street.

The dowry chest? Sandık?

Yes, my husband found it on the street. And the shoe cabinet in the entrance hall. People leave many things on the street in Balat [...]

So you don't mind that these were all used by other people...

No. Imagine this. It's old... Imagine that a woman who is dead now used to sit on the couch. It has so many stories. It has a warmth, it has so many stories to tell...

That's so interesting... What you're saying is very nice.

I appreciate this all in the house as well as in the furniture. It's something difficult. But you are an architect, so you know what I mean. Because when you enter a house which is empty and new, you don't feel anything. But in an old place, vibrations come from everywhere... from the walls, from the history of the house. [...] You feel something, which mixes with your energy."

mekânlar gerçekten evleri olabiliyor. Çok mutlular; burada çok mutlular. Yani paran olunca, her yerde olduğu gibi, rüyalarındaki evde yaşama lüksün olunca... Senin olmasa bile, eğer içinde sahip olduğun her şey varsa, belki geride bıraktığın evden daha bile tatmin edici olabilir... çok mutlu insanlar!³⁷

Fakat içinde bulunduğu koşullara genelde olumlu yaklaştığı son derece açık olan kadının, ev işleri konusunda bir yardımcısı olup olmadığı sorulduğunda, kendisini İstanbul'da tanıdığı expat'ler kadar yakından bildiği Suriyeli mültecilerle de karşılaştığı ve şanslı saydığı görülmektedir. Bunda kızları ve eşiyle aynı çatı altında ve güvende olmalarının rolü açıktır:

Hayır hayır, gerçekten, bana önceki konuşmamızda maddî durumumuzu sorduğunda... Yani Suriyelilere bakınca zorlandığımızı söyleyemem. Zorlanmıyorum. Ama hayatımı başka expat'lerin hayatlarıyla karşılaştığımda, evet zorlanıyorum. Tüm gün çalışıyorum. Eve geldiğimde de başka bir işim var, çünkü yemek ve temizlik yapan da benim. Başkasına bunun için para veremem. Dolayısıyla, bir anlamda zorlanıyorum. Ama başka bir anlamda iyiyim. Ev işinin çoğunu ben yapıyorum. Zaten çok kötüyüm bu konuda, çünkü çok dağınık biriyim. [...] Ve gördüğün gibi fazla eşyamız, ortalıktaki şeyleri kaldırıp koyacak yerimiz de yok. Kızlar da benim gibi dağınıklar. Ama bana yardımcı olmak için ne yapabileceklerini soruyorlar. Ve eşim de ev temizliğinde fena değil. Yani iyiyiz aslında.³⁸

Tüm bunlardan da anlaşılacağı gibi, Mercedes'in Balat'ta yaşadığı yerle kurduğu bağ, evin tarihi ve mimari niteliklerinin de ötesinde, olumsuz birçok koşula rağmen ve savaştan kaçan ailesinin maddî durumunun el verdiği ölçüde, mutlu olmak ve ailesinin güvenli ve huzurlu bir ortamda yaşayabilmeleri için çabalamasıyla da yakından ilgilidir. O da, İtalyan Anna gibi, evin nesnelere ve eşyalardan çok yaşadığı yerden aldığı enerjiyle ilişkili olduğuna inanmaktadır. Kızlarının ve eşinin birçok Suriyeli ailenin yaşadığı Balat'ta, yabancılığ hissetmeden ve kendi dillerini konuşarak yaşayabilmelerine verdiği önem de, onun 'ev' olarak nitelediği mekânın, Binge'in aksine, domestik mekânın sınırlarını aşan bir yer olduğunu göstermektedir.

³⁷ "The ones that I come across are quiet well-off people. I mean with a contract with big companies. So, we are talking about minimum 4.000 € rent. Very fancy places in Nisantasi or in Cihangir with a beautiful view. And they have all their furniture with them cause they don't have to pay to transport them over here. [...] All the books, all the furniture, everything they have. They can bring it here, so it's really home. They're happy, they're so happy here. I mean, because when you have money, like everywhere, you have money to live in the house of your dream. Even if it's not yours, if you have everything inside, which probably fulfil better than it used to be in your place... very happy people!"

³⁸ "No, no, no... Really, when you asked me the first time about our financial situation... I mean, I can say with respect to the Syrians, I'm not struggling. But if I compare my life with the life of many other expats here, then of course, I'm struggling. I work all day. And when I come home I have another job, because I cook, and, as much as I can, I clean the house. I can't pay somebody for that. So in a sense I'm struggling. But in another sense, I'm ok. I do most of the job. I do it in a very bad way, because I'm a very disorganized person. [...] And as you can notice, we don't have furniture and not many places to put things. And my girls are like me, disorganized. But they ask what they can do to clean the house. And my husband is good enough in cleaning. So we are OK."

3.4.4 Jade, Agata, Rachelle, Sofia ve Kylie

Yaşadıkları mekânlarda ev kurma pratiklerine odaklanılacak son grup ise Türkiye'ye farklı nedenlerle gelmiş olsalar da, burada Türk erkekleriyle evlenip İstanbul'a yerleşmiş olan kadınlardan oluşmaktadır. İspanyol Sofia da, söyleşiler sırasında nişanlısıyla evlilik hazırlıkları yapıyor olması ve evlendikten sonra da aynı konutta ikamet edeceklerini belirtmesi nedeniyle İngiliz Jade, Cezayir asıllı Fransız Rachelle, Polonyalı Agata ve İngiliz Kylie'in de bulunduğu bu gruba dahil edilmiştir.

Hatırlanacağı gibi İngiliz Jade, 1990 yılında, henüz çok gençken ülkeye gelmiş, Antalya'da tanıştığı bir Türk erkeğiyle yuva kurmuş, iki çocuk annesi olmuş, ve onunla birlikte kurdukları bir inşaat şirketinde çalışarak uzun süre Antalya'da yaşamıştır. Daha sonra eşini kaybeden kadın, çocuklarının İngiltere'ye uyum sağlayamayacaklarını ve Türkiye'deki iş olanaklarını İngiltere'de bulamayacağını düşündüğünden Antalya'da yaşamaya devam etmiş, bir süre sonra ise İstanbul'da yaşayan bir Türk erkeğiyle tanışıp onunla ikinci evliliğini yapmış ve İstanbul'a taşınmıştır. Yine hatırlanacağı gibi, yaşamının yarısından fazlasını Türkiye'de geçirmiş olan Jade, kendisini hâlâ bir '*expat*' olarak tanımlamakla birlikte buradaki yaşama son derece iyi adapte olmuştur ve Türkiye'den ayrılmayı düşünmemektedir.

Nina ve Binge gibi gelir seviyesi yüksek olan katılımcılara benzer bir şekilde Jade de İstanbul'da yoğun kent merkezlerinden ve trafikten uzak, deniz ve yeşille ilişki kurabildiği bir yerde yaşamak istemiştir. Anadolu Hisarı'nda dört katlı ve beş odalı müstakil bir evde yaşayan üç çocuklu kadın için güvenlik ve kendilerine ait bir bahçenin olması da son derece önemlidir. Yaşadığı müstakil evlerden oluşan siteyi çocukları için güvenli bir ortam olarak görmekte ve büyük yeşil alanları ve çocuklar için oyun alanları olan bir sitede yaşamının özellikle küçük yaşta bir kızı olduğu için önemli olduğunu düşünmektedir. Kadın, siteyi ilk gördüğünde evleri ve çevresindeki yeşil alanları İngiltere'de kent merkezleri dışında, kendisinin de geçmişte yaşadığı yerlere benzettiği için de burayı sevdiğini ve kendisini evinde hissettiğini dile getirmiştir. Çocuklarının her birinin kendi odalarına sahip olmalarının yanı sıra, İngiltere'den kendisini sık sık ziyarete gelen annesinin de rahatça kalabileceği bir misafir yatak odasına sahip olmak da Jade'nin yaşadığı mekânı benimsemesinin ardındaki önemli faktörlerden biridir.

Jade, bu eve taşındıklarında evin durumu pek de kötü olmasa da gerekli olduğunu hissettikleri boya ve tadilat işlerini gerçekleştirdiklerini ve bakımsız buldukları bahçeyi nitelikli

bir dış mekân haline getirmek için yıllara yayılan büyük bir çaba gösterdiklerini ifade etmiştir. Bunların yanı sıra, uzun yıllardır resim yapan kadın, evin üçüncü katındaki ortak kullanım mekânını kendisi için bir resim atölyesine çevirdiklerini anlatmıştır (Şekil 44). Bu mekânı çocukların gürültüsünden uzak, çalışmak için konsantre olabileceği bir mekân olarak kullanabilmek de kadın için son derece önemlidir. Bu mekân aynı zamanda onun tek başına kalabildiği, ailenin sorumluluklarından nadir de olsa kaçabildiği bir mekân olması açısından da Jade için değerlidir.

Jade de, Mia gibi, daha önce Antalya'da yaşadığı yerlerden getirdiği eşyalarla birlikte İstanbul'dan aldığı yeni eşyalarla evini kendi zevkleri doğrultusunda dekore etmiştir. İlk raporda da belirtildiği gibi, bu evde en dikkat çeken şey, evin hemen bütün duvarlarını Jade'nin kendisinin yaptığı resimlerle birlikte İngiltere'deki annesinin yaptığı resimler ve tasarladığı dekoratif nesnelere, yine İngiltere'deki ailenin diğer bireylerinden gelen sanatsal nitelikteki çalışmalar ve bunların yanı sıra eşinin ve çocuklarının yaptıkları eskizler, tasarım öğeleri, karikatürler ve resimlerin kaplıyor oluşudur. Jade ayrıca İngiltere'den de birçok nesneyi bu eve taşımıştır. İlk erkek arkadaşıyla çıktığı bir Brighton seyahatinde aldıkları eski bir mücevher kutusu, annesinin çocukken ona verdiği ilk öykü kitabı, büyük annesinin hediye ettiği biblolar ve o öldükten sonra evinden aldığı brandy bardakları ve 16 yaşındayken aldığı plakçalarla gençliğinde dinlediği tüm plaklar da bunlar arasındadır (Şekil 46). Henüz bebekken büyük annesinin kendisi için ördüğü ejderha motifli battaniyeyi de önceleri ailesini koruyacağını düşünerek atölyesinin duvarına asan Jade, bu battaniyenin şimdi küçük kızının odasının duvarında asılı olduğunu belirtmiştir. Bu nesnelere, oldukça genç yaşta Türkiye'ye gelip yerleşen ve burada bir aile kuran kadın için çocuklarına kendi ülkesindeki yaşamının izlerini hissettirebileceği nesnelere de Jade de, Mia gibi, ev-kurma eylemini kendi beğenilerinin yanı sıra kişisel tarihini, ailesini ve onun için önemli olan bağları simgeleyen yaratıcı bir süreç olarak görmektedir.

Jade de, aileleriyle İstanbul'a gelip yerleşen çocuklu diğer kadınlar gibi, ailesi için mümkün olduğunca düzenli bir gündelik yaşam kurabilmek adına sabah, öğlen ve akşamları evde yemek hazırlamayı asla ihmal etmemektedir. Fakat çocuklarının okul saatlerinin ve eşinin işe gidiş ve dönüş saatlerinin uyumlu olmaması yüzünden hafta içi açık büfe tarzında yemek hazırladığını, herkesin dilediği vakitte yemeğini yediğini, mutfak mekânının ve hemen mutfağa açılan salonun da bu tür bir kullanıma uygun olduğunu belirtmiştir. Aile, hafta sonlarında bahçe katındaki salonlarındaki yemek masasında birlikte kahvaltı etmeye ve yine birlikte akşam yemeği yemeye büyük özen göstermektedir. Kadın, bunların dışındaki alışkanlıklarının ve domestik rutinlerinin ise İngiltere'deki yaşamından sonra, ayrıralı oldukça

uzun süre geçmesine rağmen, pek değişmediğini, fakat bunların Türkiye’de öğrenip benimsediği başka ufak alışkanlıklarla birleştiğini, örneğin hâlâ sabah kalktığında yaptığı ilk şeyin sütlü çayını içmek olduğunu, ama bunun yanı sıra artık eve girerken ayakkabıların çıkartılması ve bulaşıkların deterjanla yıkandıktan sonra durulanmasının da gerektiğini bildiğini anlatmıştır:

Rutinlerimi 19-20 yaşındayken İngiltere’de bıraktım. Orada yetişkin, domestik, çalışan kadın rutinlerim yoktu. Yani en büyük fark bu. Ama bazı şeyler de hâlâ aynı. İngiliz olmamla ilgili olanlar – hâlâ sabah kalktığımda ilk işim sütlü çayımı içmek. O değişmedi hiç. Sanırım bazı şeyler de bayağı Türk usulü. Eve girerken ayakkabıları çıkarmak mesela, ve bulaşığı deterjanla yıkadıktan sonra durulamak gerektiğini de biliyorum şimdi... Çok büyük bir değişim yok aslında bu anlamda.³⁹

Jade, İstanbul’a yerleştiğinden beri oldukça domestik bir karakter haline gelmiş olduğunu anlatmış ve bu özelliğinin onu diğer expat’lerden ve evini de diğer expat’lerin evlerinden farklı kıldığını düşündüğünü ifade etmiştir. Evdeki gündelik hayatın sürekliliğini sağlamanın yanı sıra, evine karakterini veren birçok şeyin, duvarlardaki resimlerin çoğunun, hatta çocuklarının odalarındaki perdelerin bile kendi el emeği olduğunu anlatan kadın, özellikle eşyalarını, geçmişlerini saklayan nesnelere yanlarında getirmeden yabancı bir ülkede yerleşen insanların durumlarını anlamasının çok zor olduğunu belirtmiştir. Onun için ‘ev’ bir mekânı kişiselleştirmek, kim olduğunu oraya yansıtmaktır ve kendisinin bu anlamda becerikli olduğuna inanmaktadır. İngilizlerin “evimiz bizim kalelerimizdir” (*our home is our castle*) sözünü hatırlatan Jade için, evine atfettiği büyük önem de hep duyarak büyüdüğü bu sözün ifade ettiği kültürü hâlâ yaşattığının göstergesidir:

Biz İngilizler için evlerimiz kalelerimizdir. Ve biz kalelerimizin krallarıyız. Ve doğrudur da. Öyleyiz. Bir İngiliz’in evine gittiğinde mutlaka kişisel bir şey bulursun. Bilirsin, buna önem verirler çünkü. Bu yer bizi belirleyen şeydir.⁴⁰

Türk eşi ve iki çocuğuyla Nişantaşı’nda kendilerine ait dört odalı bir apartman dairesinde yaşayan Rachele ise, katılımcılar arasında ev sahibi olan tek kadındır. Bu durumun verdiği serbestiyete paralel olarak, Türk eşi ve iki küçük çocuğuyla yaşadığı ev, araştırmada ziyaret

³⁹ “I left my routine in England when I was 19-20. So I didn’t have an adult, domestic, working woman or another routine I do now. So that’s the big difference. I think, there are some things which are very much the same. My routine, you know, the English things I do - I get up and have my tea with milk in it. You know... that hasn’t changed. I suppose, some other things are very Turkish. When we take out our shoes in the house and now I know the rinsing with the dishes... I don’t think that there are really big changes.”

⁴⁰ For us English people, the home is our castle. And we are kings in our castles. And it’s true. We are. When you go to an English person’s house, you will find something personal. You know, this is something that they care about. This place is our marker.

edilen evlerden en kapsamlı mekânsal müdahaleler geçirmiş olanıdır. Evde antrenin ayrı bir mekân olarak değil de salonla doğrudan ilişkili bir mekân haline getirilmesi için duvarların yıkılması, banyo ve mutfak mekânlarının birbirinin yerine geçirilmesi için yapılan masraflı ve kapsamlı müdahaleler ile daire hemen hemen yeni bir mekânsal yapıya kavuşmuştur. Rachelle tüm bu müdahalelerde kendi sözünün de geçtiğini, eşiyile ve eşinin ailesiyile birlikte bir uzlaşma süreci içerisinde mekânı dönüştürdüklerini aktarmıştır (Şekil 47).

Evindeki atmosferin ve yaşam biçiminin kendi beğeni ve ilkelerine uyumlu olması konusunda oldukça titiz olduğunu ifade eden Rachelle'in hikâyesinde ön plana çıkan, onun bunu gerçekleştirme çabalarında şimdiye değin eşinin ailesinin, özellikle de kayınvalidesinin yarattığı problemlerdir. Rachelle, kayınvalidesiyle ilk defa evlenmeden önce, eşiyile Amerika'da öğrenciyken beraber yaşadıkları evlerine misafir gelmesiyle birlikte tanıştığını söylemiş ve kadının o vakitten beri yaşadıkları tüm mekânlar ve ev yaşamları üzerinde otorite kurmaya çalıştığını anekdotlarla anlatmıştır. Kendi deyimiyle bu 'gelin-valide muhabbeti', Brooklyn'de yaşadıkları, eşyalarını sokaktan topladıkları öğrenci evinden bugün yaşadıkları eve kadar şiddeti hiç azalmadan devam etmiş, kayınvalidesi onu her zaman yeterince temiz ve zevkli olmamakla, ev yaşamında gereken düzeni sağlayamamakla suçlamıştır. Rachelle eşinin ailesinin, gündelik yaşamını sürdürdüğü bu evi 'Amerika'da okumuş' oğullarının başarı hikâyesinin bir göstergesi, bir statü sembolü haline getirmeye çalıştıklarına, kendisinin ise evde daha çok rahatlık ve konfora önem veren biri olarak bunu gerçekleştiremediği için hep 'yabancı gelin' olarak kalacağına inanmaktadır. Ona göre, ailenin akıllarında yarattıkları 'oğullarının evi'ne dair imgeyle Rachelle'in evinde yaratmak istediği imgenin sürekli çatışma halinde olması, kadının mekânı ne istediği gibi modern ve rahat mobilyalarla döşeyebilmesine, ne de çocuklarının gün boyunca evin diledikleri yerinde diledikleri gibi oynayıp koşturabilmelerine müsaade etmiştir. Rachelle, İstanbul'da yaşadığı, içinde en fazla hissettiği kültürel farklılık ve yabancılık duygusunu, eşinin ailesiyile evi üzerine yaşadığı bu çatışmalarda hissettiğini, çoğu zaman yapmak istedikleriyle eşinin ailesinin kendileri için planladıkları ev yaşamı arasında sıkışıp kaldığını ifade etmiştir. Evinin tanıdığı başka expat'lerin evlerinden farklı olup olmadığı konusunda ne düşündüğü sorulduğunda verdiği cevap, sürekli hissettiği bu kültürel farklılığın, yabancılığın da ifadesidir:

Evinin tanıdığın diğer expat'lerin ya da yabancı kadınların evlerinden farklı olduğunu düşünüyor musun?

Evet ve hayır. Çünkü eşimin annesine göre hepimiz aynıyız. Evin her yerinde oynayan, yemek yiyen çocuklar. Çok benzer. Hiçbir şey pırl pırl değil. Evet, benzerlik bu. Ama bu işin Türk usulüyle görülen kısmı. Çünkü bir Fransız seni evine davet etse, önüne basit bir tabak koyar ve bunun kötü bir anlamı yoktur.

Normaldir. Ama Türk usulü olan, eğer Türk arkadaşlarım gelirlerse, basit şeyler koymam. Gümüş tepsimi çıkarırım. Türk usulü yaparım.⁴¹

Fakat Rachelle'in tüm bu çatışmalardan yenik çıktığını söylemek de mümkün değildir. Rachelle, eşinin annesinin özellikle evin dekorasyonu anlamında hemen herşeye müdahale etmesinden şikayetçi olmak ve Türkiye'de bu durumun 'gelin-kayınvalide' arasındaki ilişkinin bir parçası olduğunu kabullenmekten başka bir şansı olmadığını aktarmakla beraber, bu çatışma süreçlerinden kendi isteklerinin bir nebze de olsa gerçekleşmesi anlamında başarıyla çıktığını düşünmektedir. Örneğin kayınvalidesinin hediye ettiği salondaki kristal avizenin taşlarının yarısından fazlasını çıkararak daha sade bir avize haline getirmiştir (Şekil 48). Aynı şekilde, kendisi hiç istemediği halde kayınvalidesi tül perde üzerinde ısrarcı olduğunda, alabileceği en sade tül perdeyi almak üzere onu ikna etmeyi başarmıştır. Rachelle'in bu ve benzer hikâyeleri, Türk erkekleriyle evlenen yabancı kadınların aile dinamikleri içerisinde kendi özgürlük alanlarını nasıl yarattıklarını ve daha genel anlamda da evin bir huzur ve konfor alanı olduğu kadar, çatışmaların da sahnesi haline gelebilen bir mekân olduğunu göstermeleri açısından önemlidir.

Rachelle de, katılımcılar arasında aileleriyle yaşayan diğer kadınlar gibi evinde kendi ailesinin evinden, geçmişinden nesnelere barındırmanın ve bunların hikâyelerini çocuklarıyla paylaşmanın önemine değinmiştir. Doğduğu ve ailesiyle Fransa'ya göçüp Fransız vatandaşlığına geçmeden önce çocukluğunu geçirdiği Cezayir'den getirdiği birkaç dekorasyon nesnesi kadının salonunda sergilenen diğer nesnelere arasında yerlerini almıştır. Bunun yanı sıra Cezayir'deki çocukluk evinden ailesiyle birlikte Fransa'ya giden ve Rachelle'in oradan İstanbul'daki evine taşıdığı bir lamba, bir tablo ve kadının bebekken oynadığı ilk oyuncak da evdeki yaşamın sahnesini oluşturan diğer nesnelere arasındadır (Şekil 49).

Yine Türk erkekleriyle evli olan diğer kadınlar gibi, Rachelle de ailenin gündelik hayattaki düzenini sürdürmeye önem vermekte, yemeklerin belli zamanlarda ve beraber yenebilmesine önem vermektedir. Evin temizlik ve diğer tüm işlerinden de sorumlu olan kadın, ailesi için yaşadıkları mekânı bir ev haline getirebilmesinde yaptığı yemeklerin de önemli olduğunu

⁴¹ "And do you think that's it's different than the homes of other expats you know or the foreign women you know? Is it different in any sense?"

Yes and no. Because from his mother's perspective, we have similar taste. Kids playing in the living room, kids eating everywhere. It's very similar. Nothing like piri piri everything. So this is yes, the similarity. But because it's a Turkish part of it, because if a French invites you, they put simple plate, but it doesn't mean a bad thing. You know, it's natural. But the Turkish thing, if I have Turkish friends, I will not put a simple thing. I will take my gümüş tepsi. I will do it the Turkish style."

düşünmektedir. Rachele, özellikle son zamanlarda pişirmeye başladığı geleneksel Cezayir ve Fransız yemekleriyle kendi geçmişinden hatırladığı tanıdık tat ve kokuları çocuklarının da tanıyıp öğrenmeleri için çabaladığını, bu tat ve kokuların kendisine de geride bıraktığı ve özlediği diğer evlerini hatırlattıkları için bir güvenlik ve süreklilik hissi verdiklerini belirtmiştir.

Bu gruptaki üçüncü kadın, Polonyalı Agata ise, Türk eşiyle henüz evlenmeden birlikte yaşamaya başladığı Fenerbahçe’de bir apartmanın giriş katındaki iki odalı evde evlendikten sonra da yaşamaya devam etmiştir. Odaları, banyosu ve mutfağı oldukça küçük olan bu ev, Agata’nın da dikkat çektiği gibi bir konuttan ziyade garaj olarak tasarlanmış mekânın bölünmesiyle elde edilerek kiralanan bir yer gibidir. Odalardan birini sadece bir giysi dolabı gibi kullanabilen çift, yatak odalarına da ancak çift kişilik yataklarını sığdırabilmişlerdir. Yemek yapmayı çok sevdiğini, ama çok küçük ve karanlık olan mutfaklarında bunun zevkli bir iş olmaktan çıktığını anlatan Agata için, evin salonunun apartman bahçesine açılması ve bu cepheden gün boyu ışık alması, yaşadığı yeri kabul edilebilir bir mekân haline getirmektedir. Ayrıca oldukça nezih bir semt olduğunu düşündüğü Fenerbahçe’de, sokak kotunda yaşamalarına rağmen sokaktan geçen kimsenin dönüp içeri bakmaması da mahremiyetleri konusunda, Agata’nın deyimiyle “Türk olduğu için” fazlasıyla endişelenen eşi için önemlidir.

Agata dairenin küçüklüğünden fazla şikayetçi değildir ve bunu Polonya’da yaşadığı konutların çok daha küçük olmasına, dolayısıyla mekân bolluğu içerisinde yaşamaya zaten alışık olmamasına bağlamaktadır. Kadın, Polonya’dan ailesi veya arkadaşları geldiğinde evin, özellikle de diğer mekânlara göre hatırı sayılır ölçülerde olan salonun büyüklüğüne, İstanbul’dan Türk arkadaşları geldiğinde ise aynı mekânın küçüklüğüne şaşırdıklarını, burada nasıl yaşayabildiklerini merak ettiklerini belirtmiştir.

Oldukça mütevazı, çoğunluğu IKEA’dan alınmış eşyalarla yaşayan çiftin yatak odalarındaki çift kişilik yatak da Agata’nın eşinin paletlerin üzerine bir şilte yerleştirerek yaptığı bir yataktır. İstanbul’da bir ev alabilmek için para biriktirdiklerini ve bu yüzden yatak için para harcamak istemediklerini söyleyen Agata’nın bu durumdan da şikayeti yoktur. O da, yine Polonyalı Judyta gibi, ülkesinde ev sahibi olmanın çok önemli olduğunu, kendisinin de bu düşünceyle büyüdüğünü, ev sahibi olduklarında eşyalarını da o evin mekânlarına uygun bir biçimde yenileyebileceklerini belirtmiştir.

Agata için evindeki en değerli şey, eşiyle Polonya’daki düşünlerinden sonra ikisi de emekli pilot olan annesi ve babasının yardımıyla girebildikleri havaalanında, uçuş pistinin kenarında

çektirdikleri düğün fotoğrafıdır (Şekil 50). Salondaki duvarların birinde asılı olan bu siyah-beyaz fotoğrafın dışında da ülkesinden Polonya'ya özgü dekoratif nesnelere getirmek istediğini belirten kadın, annesi ve anneannesinin evinde bu tür birçok nesne olduğunu ve Polonya'ya bir dahaki gidişinde bunlardan bazılarını getirmeyi umduğunu söylemiştir. Fakat Agata için, nereden geldiğinin ve geride bıraktığı ailesine olan bağlılığının göstergesi olan şey bu dekoratif nesnelere değil, salonlarındaki büyük, açıldığında çift kişilik bir yatağa çevrilebilen çek-yat kanepedir. Evde estetikten çok kullanışlılığa önem verdiğini söyleyen Agata, Polonya'dan ailesi geldiğinde onların mutlaka burada, kendi evinde kalmaları gerektiğine inanmaktadır. Kaç kişi gelirse gelsin, aile üyelerinin kendi evinden başka bir yerde kalmalarının içinde büyüdüğü kültüre göre asla doğru olmadığını söyleyen Agata, eşine de bunu sürekli hatırlattığını aktarmıştır:

Sadece dekoratif olan çok şeye ihtiyacım yok. Ben daha pratik şeyleri önemsiyorum. Mesela mutlaka insanlar buraya geldiğinde kalabilecekleri, uyuyabilecekleri bir çek-yat kanepem olmalı. Bunu eşime de her zaman söylüyorum. Nereye gidersek gidelim, bunun gibi bir kanepemiz olacak. Çünkü ailem bizi ziyarete geldiğinde, tek bir odamız olsa bile, onları evimizde ağırlamak zorundayız. Eşime her zaman söylüyorum – aile otellerde kalmaz. Buraya gelirler ve bu kanepede uyurlar. Aile evin çatısı altında kalır.⁴²

Buradan anlaşılacağı üzere Agata'nın hikâyesinde ön plana çıkan ve içinde büyüdüğü toplumun kültürüyle ilişkilendirdiği iki tema da evi ve aileyi mekânda sabitlemek, güvenli ve tanımlı bir alan oluşturmakla ilgilidir. Evlenmeden önce kendisi başkalarıyla ev paylaştığı eş de ailesiyle yaşadığı için hiç mobilyaları olmamış, ihtiyaçları olan minimum eşyayı alarak şimdiki evlerine taşınmak zorunda kalmışlardır. Ev sahibi olana dek geçici olduğunu düşündüğü bu evde ve eşyalar arasında onun için kalıcı ve sabit olan tek şey Polonya'dan ailesi ziyaret ettiğinde onları yine aynı mekânda tutacak çek-yat kanepedir.

Rachelle'in eşinin annesiyle yaşadığı sorunları Agata yaşamamıştır, fakat onun da bir 'yabancı gelin' olarak Türkiye'de kayınvalideler ve gelinler arasında yaşanan otorite çatışmalarından haberi olmuş ve eşiyi yaşamaya başladıkları ilk zamanlarda bu konuda tedirginlikler yaşamıştır. Özellikle kayınvalidesinin kendisi tam-zamanlı çalıştığı için ev işlerine ayıracak yeterli vakti olmadığını düşünüp, kendi evini temizleyen yardımcısını

⁴² "I don't need that many things that are only for decoration. I look for more practical things. For instance for sure I will need a sofa that can be adjusted for people to sleep on. And this I always tell my husband. Wherever we go, we will have a sofa like this one. Because when my family comes to visit, I mean, even if we have one single room, we have to accommodate them in our place. I always tell my husband they won't stay at hotels. They will come, they will sleep on the sofa. The family stays in the house."

Agata'nın evine de göndermeyi teklif ettiğinde, çevresinin de etkisiyle gelecek olan kadının evi temizlemeye değil de "casusluk" yapmaya geldiğini düşünmüş, fakat sonra bunun kötü niyetli bir düşünce olduğuna, kayınvalidesinin kendisine gerçekten yardım etmeye çalıştığına inanmıştır. Hikâyeyi yorumlamaya devam ettiğinde ise, Agata Türkiye'de kadının evin tüm yükünden sorumlu tutulmasından yakınmış, Polonya'da erkeklerin de ev işlerinden paylarına düşeni üstlenmeye başladıkları bu zamanda Türkiye'de hâlâ bunun beklenmediğini, bunun yerine kadına destek olması için eve yardımcı gönderilmesinin kendisine garip geldiğini ifade etmiştir:

Eşimin ailesi hiçbir zaman haber vermeden gelmez buraya. Biz davet ederiz ve o zaman gelirler. Dolayısıyla evin temiz ve düzenli halini görürler. Ve evlerimizi temizleyen kadın aynı kadın. Kayınvalidem gönderdi onu buraya. Başlangıçta beni gözlemeye, casusluk yapmaya geliyor olabileceğini söyledi insanlar. Ama belli ki bu konuda endişelenmeme gerek yok, çünkü belli ki tam-zamanlı çalıştığım için evle uğraşmaya vaktim olmadığını düşünüyor. Yani kimse beni bunun için yargılamıyor. Bu iyi, çünkü Polonya'da olsam evimin işini başkasına yaptırıyorum diye kesin yargılardı... Ve Polonya'da bugün erkekler evde daha fazla zaman geçiriyorlar ve mümkün olduğunca işleri paylaşmaya çalışıyorlar gibi. Ama burada, kimse eşimin bana yardım etmesini beklemiyor. Polonya'da ise kadının dışarıdan yardım alması beklenmez. Senin evin, senin işin. O yüzden biraz garip geliyor doğrusu. Kadın ilk geldiğinde o gelmeden önce temizlik yapmayı düşündüm. Temizlik yapmaya gelmeden önce!⁴³

İstanbul'da nişanlısının yanında yaşayan ve söyleşiler sırasında evlilik hazırlıkları yapan İspanyol Sofia ise, nişanlısının Bomonti'de bir apartman dairesinin çatı katında yaşadığı tek odalı stüdyo dairesine yerleşmiştir (Şekil 51). Sofia küçük de olsa evlendiklerinde de, bir çocukları olana kadar yaşayacaklarını düşündüğü bu dairede yaşamaktan hoşnuttur. Sıkışık kent dokusu içinde yüksekte kaldığı için çevresindeki diğer yapıların cepheleriyle karşı karşıya olmaması mahremiyet problemini çözdüğü için şanslı olduğunu düşünmekte, fakat evdeki tüm zamanını geçirdiği salonun penceresinden baktığında tek bir yeşil alan ya da ağaç görememenin sıkıntısını da vurgulamaktadır. Hem kendisinin hem de nişanlısının iş yerlerine İstanbul ölçeğinde oldukça yakın olan bu semtte yaşamak Sofia için şimdilik uygun

⁴³ "[My parents-in-law] never come unannounced. It's always... if we invite them, then they come. So they see the place in a clean and orderly fashion. And the cleaning lady who cleans our homes is the same. My mother-in-law sent her. At first, we were told that she could be coming to spy on me, that that's why she had recommended. But it seems that I really don't have to worry about this, because his mom thinks that since I work full-time, I have no time to take care of the house. So nobody is judging me for this. That's good. I guess in Poland I would be more judged for having somebody to help me out... Eventhough it seems that in Poland more and more men are in the house nowadays, they share too, you know, as equally as they can. But here in Turkey, nobody expects my husband to help. But then in Poland, nobody would expect the woman to get help. It's your home, your business. So it's a little weird, really. The first time when we had the lady coming I thought I needed to tidy up and clean, before she came to clean!"

olmakla birlikte, ailelerini genişletmeyi düşündüklerinde mutlaka daha yeşil ve insancıl bulunduğu Anadolu Yakası'na taşınmayı düşünmektedir.

Sofia evin sıcak bir atmosferi olduğunu, aslında mobilyalarda daha sıcak ve kırsal, rustik bir stili tercih ettiğini ama maddî durumları elvermediği için nişanlısının hemen hemen tamamını IKEA'dan aldığı eşyalarla şimdilik mutlu olduğunu belirtmiştir. Ona göre Türkiye'de kendileri gibi genç çiftlerin eğer modern tasarım ürünleri ve gerçek ahşap malzemeye güçleri yetmiyorsa tek şansları evlerini IKEA'dan döşemektir, çünkü sarı pirinç kaplama kolçaklı ağır koltuklar ve kanepeler, abartılı sehpa ve yataklar dışında bir alternatifleri yoktur. Sofia'ya göre gitgide daha popüler olduğunu hissettiği Osmanlı dizileri toplumun mobilya beğenisini de değiştirmekte, konfordan ziyade gösterişe odaklı, kendisinin 'Sultan stuff' diye nitelendirdiği bir beğeni kültürü oluşturmaktadır. Onun için ise iç mekânda konfor, sadelik, ama mutlaka renk önemlidir. O yüzden IKEA'nın sade, düz renklerdeki mobilyalarını renkli yastıklar, pencerenin önüne koyduğu çiçekler, İspanya'dan getirdiği resim çerçeveleri, el işlemeli ahşap kutular, aynalar ve benzer nesnelere canlandırmaya, kendi beğenilerini ufak dokunuşlarla mekâna yansıtmaya çalışmaktadır.

Sofia, bu çabanın İstanbul'da kendisine ait bir köşe yaratma ihtiyacıyla doğrudan ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Buraya taşınmadan önce İspanya'da kendi mekânında yaşayan bu kadın için kişiselleştiremediği, "benim" diyemediği bir mekânın olmayışı özellikle ilk aylarda sorun olmuştur. İş yerinde kendisine özel bir ofisi olmayan kadın, bu küçük apartman dairesinde de ona ait bir oda olmayışına uzun süre alışamamış, fakat daha sonra salonun bir köşesinde kendi çalışma ortamını yaratarak geçici bir çözüm bulabilmiştir (Şekil 52). Ne kadar küçük olursa olsun, kendi masasını seçip koyduğu, kütüphanesine kendi kitaplarını yerleştirdiği bu köşenin "kendi kenti" olmayan ve buraya seyahatleri sırasında yabancılaştığını ve giderek emniyetsiz hissettiği İstanbul'da onun bir yeri kişiselleştirme ihtiyacını tatmin ettiğini ve evde çalışmasını kolaylaştırdığı gibi kendisini burada daha iyi hissettirdiğini ifade etmiştir:

En son aldığın mobilya hangisi?

Şu masa. Şu gri olan. Ayaklarını burada IKEA'da bulamadık ama nişanlımın ailesi Bursa'da buldular.

Yani Bursa'dan mı geldi?

Sadece ayaklar. Çünkü o ayaklar olsun istedim ve burada bulamadık. Oradaki IKEA'da buldular.

OK. Orada çiçeklerin de var. Çok hoş. Odada kendi köşeni yaratmışsın.

Özellikle buraya ilk geldiğim aylarda benim olan tek bir yere gerçekten ihtiyaç duydum. Çünkü İstanbul benim şehrim değil.

Halen böyle mi hissediyorsun?

[...] Başlarda zordu. İstanbul'a alışık olduğum halde, 7 yıl boyunca gidip geldiğim halde. Ama bu seferinde, tamamıyla taşınınca, İstanbul'un ne kadar değiştiğini gördüm. Yani taşındığımda her yerde dilenen Suriyelileri görmek çok zordu. Gerçekten zordu. Ve daha fazla trafik, yedi yıl önce okumaya geldiğim zamankinden çok daha fazla insan. Tedirgin hissettim.⁴⁴

Sofia da yaşadıkları yerin dekorasyonu konusunda tıpkı Rachelle gibi nişanlısının annesiyle özellikle ilk zamanlarda bazı sorunlar yaşadığını, fakat zamanla bunların aşıldığını anlatmıştır. Sofia, kadının evleri için sürekli kendisinin beğeneceğini düşündüğü şeyler aldığını ve müstakbel eşinin de buna karşı çıkmadığını, onun annesiyle konuşarak bu durumu durdurması için uzun süre mücadele verdiğini aktarmıştır. Sofia'ya göre evlerinde kullandıkları her şey kendi mahremiyetlerinin bir parçasıdır ve müstakbel kayınvalidesinin iyi niyetle de olsa yaptığı şey aslında bu mahremiyetin sınırlarını aşmaktır. Özellikle tekstil endüstrisinin merkezlerinden biri olan Bursa'da yaşayan kadının kendi yatakları için çarşaf ve battaniyeler alması kabul edilebilir değildir. Eşinin ailesinin Bursa'da yaşıyor olması bu yüzden bir şanstır:

Bu evin tarsi, mobilyalar vs. konusunda müstakbel kayınvalidenle çatıştığın oluyor mu hiç?

Şimdi iyi ama başlarda onu durdurmak zorunda kaldım. Çünkü her şeyi kendisi almak istedi. Ve kendi zevkine göre almak istedi. Aslında o da değil, benim beğeneceğimi düşündüğü şeyleri.

Nasıl bilebildi ki bunu?

Nişanlım ben taşınana kadar bir süre yalnız yaşayacaktı. O zaman çiçekli perdeler almak istedi. Nişanlım çiçekli şeyleri sevmiyor, neden bunu yaparsın ki? Ve annesine "hayır" diyemiyordu. Bu yüzden Türkçe öğrenmeyi her zaman çok istedim, çünkü bazen nişanlım... Ama şimdi öğrendi. Gerçekten, çok büyük bir kavgaydı. Çünkü annesine "hayır" diyemiyordu. Annenin her söylediği en doğrusu. O zaman "hayır, onun söylediği herşey en doğru değil. Annen de bir insan ve mükemmel değil" dedim. Anneye hayran olma hikâyesi işte, bilirsin.

Anlıyorum.

⁴⁴ "What is the last piece of furniture that you bought?

That table. This grey table. We couldn't find legs in Ikea here in Istanbul so my fiance's parents bought them in Bursa.

Aha, this came from Bursa?

Only the legs. Because I wanted those legs, but we couldn't find it here. So, they found them in IKEA there.

Ok, ok, and you have flowers there too. I like it. You created your own corner in the room.

Especially the first months when I was here I needed one place that was my place. Because Istanbul is not my city.

Do you still feel like that?

[...] At the beginning it was very difficult. Although I'm very used to Istanbul, coming and going for seven years. But it has changed, Istanbul in this time. I mean when I moved for good. It was really hard to see a lot of Syrian people on the street begging... Really, it was really difficult. Also, so much traffic, so many people, there is more people than seven years ago, when I first came to study. I felt insecure."

Çok büyük bir problemdi bu. Ama şimdi çözüldü. Onu durdurabiliyorum. Ama Bursa'ya her gittiğimizde çok fazla şey almış oluyor. Yine de artık aralarından seçebiliyoruz.

En azından.

Herşeyi buraya taşımak zorunda kalmıyoruz artık en azından. Çünkü "peki, beğenmezsen ben kendime saklarım" diyor. İyi. Ama önceleri... Ev zaten çok küçük. Onun aldığı herşeyi buraya getirirsem ben kendim bir şey alamam. Yani allah aşkına, bunu almış, şimdi ben almak zorunda değilim artık. Ama aldığı şeyi de beğenemiyorum.

Ne tür şeyler alıyor?

Battaniyeler. Bir dolu. Çarşafklar. Ve bu benim için bir mesele. Onların üzerinde uyuyacak olan biziz. Belki ben pamuklu istiyorum... Ya da kirli çamaşır şeyi mesela... Bu tür şeyler. Özellikle de tekstil ürünleri. Çünkü Bursa'da o var. [...] Perdeler, havlular... [...] Durdurmak zorunda kaldım.

Onlar burada yaşamıyor diye mutlu musun?

Evet. Yani şimdi mahremiyetimize beklediğimden daha çok saygı duyuyorlar. Türkiye'ye gelip de her ay onları burada İstanbul'da ağırlamak durumunda kalacağım diye çok korkmuştum. Hayır. Lütfen! ⁴⁵

Dikilitaş'ta 2 odalı bir apartman dairesinde eşi ve küçük oğluyla yaşayan Kylie söyleşilerimiz sırasında ikinci oğluna hamiledir. Küçük oğlu doğduğundan beri tam-zamanlı çalışmayı bırakan ve şu anda sadece özel İngilizce dersleri veren kadın, bunun hayatında önemli bir

⁴⁵ "Do you ever negotiate with your future *mother-in-law* about the taste of this place? About your furniture and things?"

She's OK now but at the beginning we had to stop her. Because she wanted to buy everything. And she wanted to buy her taste. Actually, she wanted to buy not her taste, what she thought I would like.

And how did she know that?

[My fiancé] was going to live alone [until I moved]. And she wanted to buy curtains with flowers. And Hakan doesn't like flowers. Why do you... and he wasn't able to say "no" to his mom. So, that's why I always want to learn Turkish, because sometimes... now he learned. Really, it was a big fight for us. Because he's not able to say "no" to his mom. He wasn't. Whatever his mom says is the best. So, it's like "No, it's not the best. You know, your mom has some imperfections, and that's ok, she's a human being." Yeah, I mean, admiration to his mom... you know.

Yeah, I can understand.

That was a big issue. But then... now it's OK. I can stop her. But whenever we go to Bursa, we find that she has bought many stuff. Now we choose, now we are able to choose.

At least.

We don't have to bring everything, at least. Because she's like "if you don't want this, I keep it for myself." OK. But before... The place is so small. If I bring all the things she buys, then I cannot buy my stuff. I feel like, come one, she bought this, I don't need to buy a new one now. But I don't like the style she bought.

So, what kind of stuff does she buy?

Blankets. Many. Sheets for the bed. And for me it was an issue. We are going to sleep on those things. I want cotton maybe, or whatever, but... or the thing to put the dirty clothes... for example, these kind of things. Especially, yes, textile. Because in Bursa, textile is very common. [...] Curtains, towels... [...] I had to stop her.

Are you happy that they are away?

Yes. I mean, now, I'm thinking that they respect our privacy more than I expected. I was afraid to come to Turkey and be like... having them all... I mean, once a month in Istanbul. No, please!"

değişime sebep olduğunu, bazen kendisini bir orta-yaş krizinin eşiğindeymiş gibi hissettiğini, fakat bir yandan da aslında her zaman ev hayatına düşkün biri olduğunu belirtmiştir. Kylie, yaşadığı mekânın kendisini yansıtıp yansıtmadığı sorulduğunda, yarısı çocuk oyuncaklarıyla dolu salonuna bakarak sadece şu anki durumunu yansıttığını ifade etmiştir (Şekil 53). Burası yeni eşyalar alarak yerleşebildiği ilk ev olduğu halde artık eşyalarını beğenmemektedir. Hepsinden rahatlıkla vazgeçebileceğini söyleyen kadın, kendisi için burada değerli olan tek şeyin çocukları olmadan önce, kendi deyimiyle eşyle “özgür” oldukları zamanlarda yaptıkları seyahatlerde farklı ülkelerden aldıkları ve şu an salonunun duvarında asılı olan birkaç objeden ve İngiltere’den getirdiği, yine duvarlarında asılı olan resimlerden ibaret olduğunu söylemiştir (Şekil 54). Kylie evinden de memnun değildir. Özellikle banyonun ve mutfuğun çok küçük olduğunu, buzdolabının ve çamaşır makinasının bu mekânlara sığmadıkları için koridorda durduklarını ve onun için ayrı bir odaları olmadığından ikinci oğulları doğduğunda büyük ihtimalle daha büyük bir daireye taşınmak zorunda kalacaklarını düşünmektedir.

Salonda yıllar içinde bir ‘bricolage’ şeklinde bir araya gelmiş olan eşyalardan bir kısmının kendilerine ait olmadığını söyleyen Kylie, tavandaki avizenin ev sahibi tarafından burada bırakıldığını ve bu zamana kadar değiştirmediklerini, ‘*English country*’ tarzı bir zevki olduğu halde eve taşındıklarında maddî durumları ancak IKEA’dan alışveriş yapmaya elverdiği için renk kullanmadığını, kendi deyimiyle bu “bej hayat”ın da zamanla hediye edilen, fakat hiçbiri kendi zevklerine uymayan eşyalar ve nesnelere dolduğunu eklemiştir. Mekânın kendi kontrolünden çıkmış olduğunu ve onu mutsuz ettiğini hissettiren bu sözlerden sonra ise, o da Rachelle ve Sofia’nın durumlarına benzer biçimde, kayınvalidesinin bu ev için aldığı şeylerin kendisinde her gün “bu ben değilim” hissini yarattığını anlatmıştır:

Sanırım başka bir ortamda çok mutlu olabilirdim. Bir İngiliz kır evinde mesela. Ama buraya taşındığımda renk kullanmadım nedense. Sonra da “bu bej bir hayat, bir IKEA hayatı” dedim. [...] Belli parçalarla başladık ama sonra değiştirmeyi düşünüyorduk. Ama ödünç verilen şeyler, hediye edilen şeyler geldi sonra... Ve hiçbiri benim zevkime göre değil.

Hoşlanmıyorsun bunlardan?

Yatak odamdaki halı... Taşındığımızda kayınvalidem aldı – pembemsi çiçekli bir halı. Tamam, ama bu benim için alışılmadık bir şey. Çünkü benim annem olsa “sana para vereyim halını al, ya da ne istersen onu al” derdi. Oysa kayınvalidem alıp hediye etti. Ve pahalı bir halı, kaldı yani. Yani “bakamıyorum, nefret ediyorum” gibi değil. Ama “bu ben değilim” gibi. Her gün – “bu ben değilim”.⁴⁶

⁴⁶ “I think it’d be most happy in another setting, in an English country house. But I didn’t use colour, when we moved. Then I thought, it’s a beige life, an IKEA life. [...] We started with some pieces because we kind of thought to change them. And then things that have been lent, and then presents that have been given... But they are really not my taste.
You don’t like them?”

Kylie'in eşyalarına karşı hissettiği bu yabancılık hissini Türkiye ve İstanbul için de geçerli olduğu söyleşiden yapılan aşağıdaki alıntıda okunmaktadır:

Kendini bir 'expat' olarak görüyor musun?

Bence ben her zaman bir yabancı oldum. İlla ki bunu tercih ettiğim için değil. Bilmiyorum. Türkleşmek istemiyorum. Çünkü insanlar sorup duruyorlar, özellikle de eşimin ailesi, "ne zaman vatandaşlık için başvuracaksın?" diye. Hayatımı kolaylaştıracağı için tabii. Biliyorlar ki oturma izni almak için çok uğraşıyoruz. Her iki senede bir, hatta şimdi her sene. Ama yine de o adımı atamam. Bürokrasinin ötesinde, Türkiye'nin bir vatandaşı olmak istemiyorum. Pardon, niye buraya gelmiştim... Ha, tamam, kendimi 'expat' olarak görüyor muyum... Ama değilim ki... Düşünüyorum da, eğer tekrar İngiltere'de yaşasaydım çabucak daha İngiliz olabilirdim. Ama ziyarete gittiğim zamanlarda da birçok şeyin değiştiğini görüyorum. Hissediyorum bunları. Ve orada hoşlanmadığım şeyleri de görüyorum. Kısacası, benim gibi uzun zamandır yurdundan uzakta yaşayanlar iki kültür arasına sıkışıp kalıyorlar.

Anladığım kadarıyla kendini buraya ait hissetmiyorsun? Yani ailen burada tabii, ama...

Hayır, hissetmiyorum. Sadece eşime ve oğluma ve bu yeni gelecek olana ait hissediyorum kendimi. Bir ülkeye aitmiş gibi hissetmiyorum. Bu ülkeye karşı bir tutkum var. Hislerimin çoğu İstanbul'a dair, ama artık İstanbul'dan da bıktım. İstanbul'u yarın terk edebilirim. [...]. Eğer daha yeşil, sakin bir yerde yaşasaydım, belki... Ama İstanbul'da insanların çok kaba olduklarını düşünüyorum ve burada olmak çok yorucu, çok bezdirici...⁴⁷

Anlaşılacağı üzere, Kylie ailesiyle yaşadığı evi ait olduğu yer gibi hissetmemektedir ve bunda hem yaşadığı apartman dairesindeki mekânsal problemlerin hem de mekânın artık kendisini

There's a bedroom carpet, which is like... When we moved in, my mother-in-law bought us a carpet with pinkish flowers. It's OK, but this is just very different to me, because my mother would have said "I am going to give you some money to buy a carpet, or what you would like". She just bought it for us. Well, it's an expensive carpet, then it's there. It's not like, "I can't look at it, I hate it". But it's like "it's not really me". Every day, "it's not really me".

⁴⁷ "Would you call yourself an 'expat'?"

I think, I've always been a foreigner. Not necessarily choosing it. I don't know. I don't want to be Turkish. Because people keep asking me, especially [my husband]'s family, "when are you going to get citizenship?" Just because it's easier. They know, that we get through a lot of hassle to get residency. Every two years, and now every year we have to do that. But I can't really take that step. Apart from all the bureaucracy, which is awful, I don't really want to be a citizen in Turkey. Sorry, why did I start... ha, ok, if I call myself an *expat*... But I'm not really... I think if I lived in England again, I could quickly become more English. But going back to visit, I feel lots of differences. I feel them now. And I also see things that I don't like in England. So I think, people who live abroad for a long time, gets stuck between two cultures.

As far as I can understand, you don't feel you belong here. You have your family here of course, but...

No, I don't feel. I feel like I belong to [my husband] and [my son] and then this one [showing her belly]. But no, I don't feel like I belong to the country. I have great affection for the country. Like I think a lot of my feelings are about Istanbul, and at the moment I had enough of Istanbul. I could leave Istanbul tomorrow [...]. So maybe if I lived somewhere greener, quieter, somewhere... But I find people in Istanbul are very rude in general and it's tiring, exhausting to be here..."

yansıtmamasının önemli rolü vardır. Yine de, sadece eşine ve çocuklarına ait olduğunu, ne Türkiye, İstanbul, ne de İngiltere için artık bir aidiyet hissetmediğini anlatan kadının artık hiçbir yerle arasında bir aidiyet bağı olmadığı, mekânda hiçbir noktanın onun için özel bir anlamı olmadığı yargısına varmak da mümkün değildir. Söyleşinin geçmişte yaşadığı evlerle ilgili olan bölümünde Kylie, çocukluğunu geçirdiği, 19 yaşında üniversiteye gitmek için ailesinden ayrılana dek yaşadığı müstakil, bahçeli evi ve oradaki yaşamını tasvir ettikten sonra, babasını kaybettikten sonra annesinin bu büyük evde tek başına yaşadığını ve onu da kaybettiğinde boş kalacak olan o evin büyük ihtimalle satılacağını söylemiş, evin hayatından çıkma ihtimali düşüncesiyle birlikte aslında kendisi için anlamının ne kadar büyük olduğunu farkettiğini aşağıdaki cümlelerle ifade etmiştir:

Bir gün yine orada yaşayabileceğini düşünüyor musun?

Hayır. Sanırım annem öldüğünde satılır orası. Ama bunu konuştuk ve üzücüydü. Ne vakit olduğunu hatırlamıyorum, sanırım Ağustos'ta oraya gittiğimde, "babamın külleriyle ne yapacaksın?" diye sordum, cenazesi yakıldı çünkü. O da "bilmiyorum, benim için hiçbir şey ifade etmiyorlar, onlar baban değil" dedi. Çıkıp külleri etrafa savuracak veya bir şöminenin üzerinde saklayacak biri değil. Sonra "sen ne yapmak istiyorsun?" diye bana sordu. Ve o zaman "bilmiyorum, geri dönecek bir yer olması hoş olurdu" dedim. Çünkü annemle böyle konuşabiliyoruz, bu çok iyi. Ona "sen de gittiğin zaman bu ev burada olmayacak. Benim için geri dönecek hiçbir yer kalmayacak" dedim.

Anlıyorum.

Garip... Çünkü o ev İngiltere'ye gittiğimizde gittiğimiz yer.

Senin için bir çapa gibi mi orası?

Evet, kesinlikle öyle. Hatta öyle ki... Arka kapıdan bahçeye çıktığında, garajın önünde bir atölye vardır, ve orada beyaz boyalı bir duvar parçası var, küçük bir duvar parçası. 7 yaşındayken yazdığım şey hâlâ üstünde duruyor. Babam bir şey yapmamı istemiş. Ben de "peki babacığım" yazmışım. Hâlâ orada duruyor.⁴⁸

Türk erkekleriyle evlenip İstanbul'a yerleşen bu kadınların mekânları ve deneyimleri de, tıpkı expat eşlerine eşlik ederek İstanbul'a yerleşmiş kadınların çoğunun durumunda olduğu gibi, yoğun bir mekânı kişiselleştirme çabası ortaya koymaktadır. Fakat onların durumunda dikkat

⁴⁸ "Do you think, at some point, you might go back and live there? In that house?"

No, I think when my mom dies, it will get sold probably. But we had a discussion and it was sad. I can't remember when it was, this time in August I guess, when I was there, I went, "what are you going to do with my father's ashes?", because he was cremated. She said "I don't know, they don't mean anything to me, they're not your father." She's not the kind of person to scatter them or keep them on a mantelpiece. Then she said, "what do you want to do?" and I said, "I don't know, it'd be nice to have something to come to".

Because we can talk like this with my mom, it's quite good. I said, "when you go, this house won't be here. There'll be nothing for me to come back to." [...]

Yeah, I understand...

It's strange, because that's the place we go back to when we go to England.

Do you feel it's like an anchor for you?

Yeah, definitely. And even... you step outside the back door, and there's a little workshop before the garage. And on that, there's a white painted piece of wall, a very small piece of wall. My writing is there from seven years old. My father wrote something there for me to do something and I wrote "OK, daddy". And it's still there."

eken, Jade dışındaki kadınların hepsi için, bu çabanın eşlerinin aileleriyle, özellikle kayın valideleriyle sürekli bir çatışma süreci içerisinde biçimlenmesidir. Rachele'in Türkler ve Fransızların evlerindeki ikram kültürünü karşılaştırdığı noktada en net biçimde ortaya çıktığı gibi, bu çatışma süreci apaçık bir kimliklerin atışması sürecidir. Bu çatışmada kaybeden taraf, Kylie'in durumunda olduğu gibi, zamanla yaşadığı mekânın kendisini yansıtmadığı düşüncesiyle mekânla bağlarını da koparmaktadır. Evinden bahsederken kendisini değil, sadece hayatının şu andaki durumunu yansıttığını söyleyen Kylie'in, onun için en değerli nesnelere geçmişte rahatça seyahat edebildiği zamanlarda farklı ülkelerden aldığı şeyler olduğunu belirtmesi, o döneme duyduğu özlemi açık açık ortaya koymaktadır. Fakat kendisini ne İngiltere'ye ne de Türkiye'ye ait hissetmeyen bu kadının, mekânsal deneyimindeki ilk noktayı, yerini çok iyi hatırladığı, üzerinde hâlâ babasına yazdığı notun durduğu duvara da referansla çocukluk evini, "bir gün dönebileceği yer" olarak betimlemesi, bu kadının da mekânsal ve imgesel anlamlarıyla evle ilgili bağlarından kendini tümüyle koparmadığını göstermektedir.

Şekil 1. Anna'nın evi; salon

Şekil 2. Mia'nın evi; salon

3. Anna'nın evi; salonda sergilenen nesnelere

Şekil 4. Anna'nın evi; altar

Şekil 5. Mia'nın evi; salon

Şekil 6. Mia'nın evi; salon

Şekil 7. Mia'nın evi; salonda bir köşe

Şekil 8. Alexandra'nın evi; giriş holü

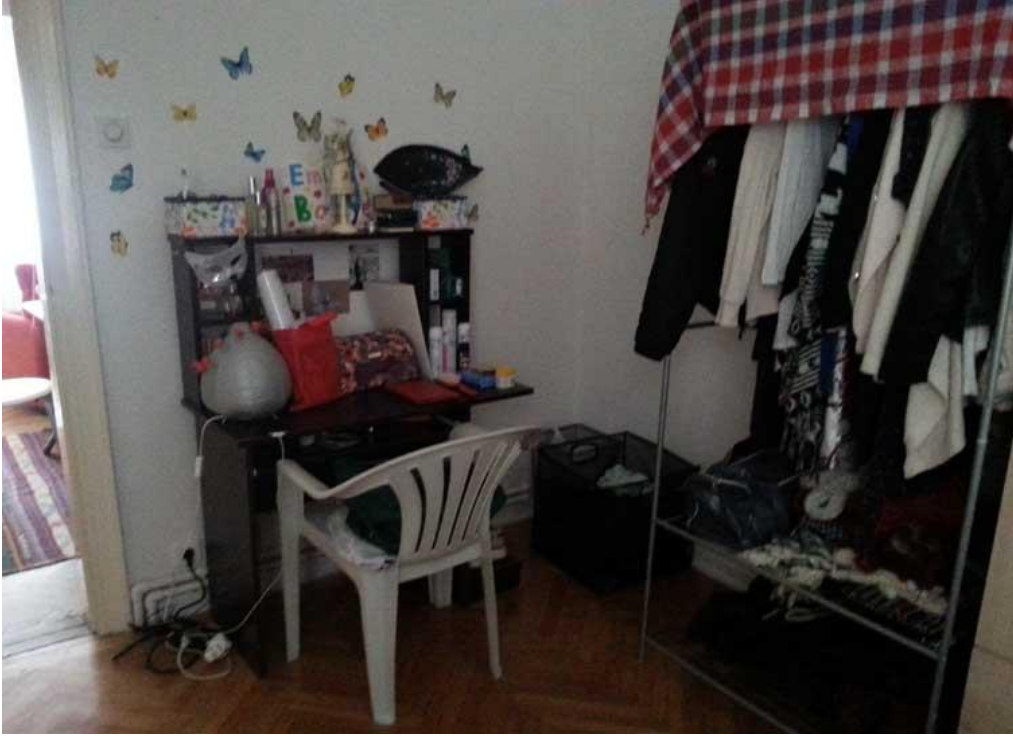
Şekil 9. Emma'nın evi; giriş mekânı

Şekil 10. Alexandra'nın evi; yatak odası

Şekil 11. Alexandra'nın evi; yatak odasında seyahat haritası

Şekil 12. Emma'nın evi; yatak odası

Şekil 13. Matilde'nin evi; salon

Şekil 14. Camile'in evi; salon

Şekil 15. Camile'in evi; girişte tuğla duvar ve Kuzey Fransa'daki evi

Şekil 16. Camile'in evi; T.C. bayrağı

Şekil 17. Diana'nın evi; salon

Şekil 18. Ashley'in evi; salon

Şekil 19. Ashley'in evi; salonda yemek bölümü

Şekil 20. Ashley'in evi; salonda bir köşe

Şekil 21. Holly'in evi; salon

Şekil 22. Holly'in evi; salon

Şekil 23. Holly'in evi; salon

Şekil 24. Johannah'nın evi; giriş/sofa

Şekil 25. Johannah'nın evi; oda

Şekil 26. Johannah'nın evi; giriş/sofa'da kitaplık

Şekil 27. Janina'nın evi; salon

Şekil 28. Janina'nın evi; büyükannesinin mutfak havlusu

Şekil 29. Janina'nın evi; yatak odasında "Polonya bayrağı"

Şekil 30. Binge'in evi; salon

Şekil 31. Binge'in evi; salonda dresuar

Şekil 32. Binge'in evi; salonda dolap

Şekil 33. Binge'in evi; salonda sergilenen fotoğraflar

Şekil 34. Nina'nın evi; bahçe

Şekil 35. Nina'nın evi; girişte sergilenen nesnelere

Şekil 36. Nina'nın evi; girişte dolap

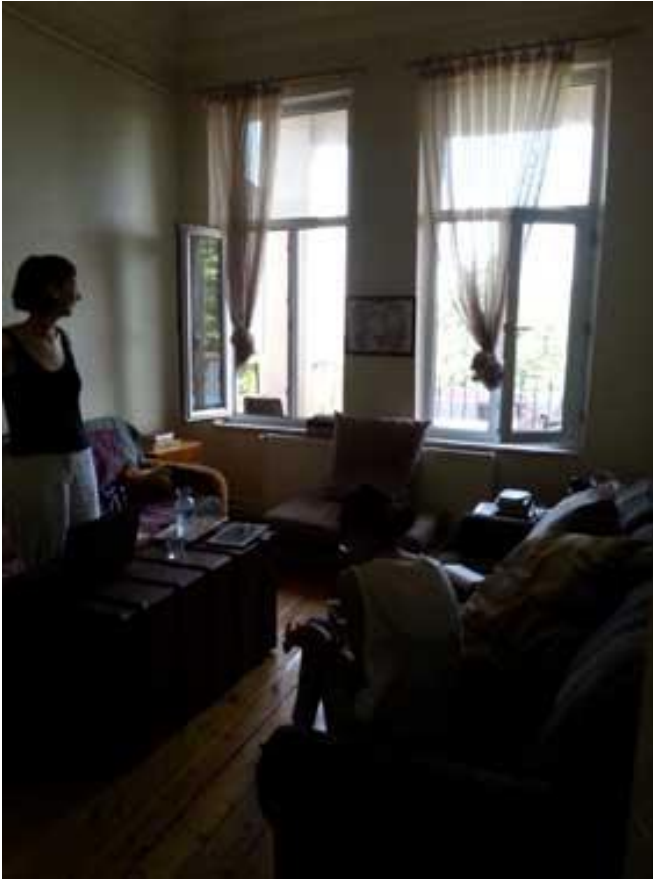
Şekil 37. Nina'nın evi; oturma odasında vitrin

Şekil 38. Nina'nın evi; mutfakta "küçük Hollanda evleri"

Şekil 39. Judyta'nın yaşadığı rezidans dairesi

Şekil 40. Mercede'nin evi; oturma odası

Şekil 41. Mercede'nin evi; giriş holü

Şekil 42. Mercede'nin evi; oturma odasında resim

Şekil 43. Mercede'nin evi; mutfak perdesi

Şekil 44. Jade'nin evi; resim atölyesi

Şekil 45. Jade'nin evi; duvarlardaki resimler

Şekil 46. Jade'nin evi; mücevher kutusu

Şekil 47. Rachele'in evi; salon

Şekil 48. Rachele'in evi; salondaki avize

Şekil 49. Rachelle'in evi; dekorasyon öğeleri

Şekil 50. Agata'nın evi; salondaki kanep ve evlilik fotoğrafı

Şekil 51. Sofia'nın evi; salon

Şekil 52. Sofia'nın evi; salondaki çalışma köşesi

Şekil 53. Kylie'in evi; salon

Şekil 54. Kylie'in evi; salondaki dekoratif objeler ve resimler

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma, küreselleşmeyle birlikte dünyada giderek artan göç ve hareket yoğunluğunun insanlar, kimlikler ve yerler arasındaki bağları zayıflattığına dair ve özellikle bir aidiyet mekânı olarak 'ev' kavramını sorgulayan tartışmalardan yola çıkmıştır. İnsanlar ve sınırlarla belirli coğrafyalar arasında neredeyse doğal bir bağ olduğunu savunan 'özcü' yer ve kimlik anlayışları ele alınmış, bunların yerini Yirminci Yüzyılın ikinci yarısında daha 'mobil' yer ve kimlik anlayışlarının aldığı, fakat bunların çoğunda 'yer' ve 'ev'in ya maddî bileşenlerinden koparılmış, yere bağlı ve değişime direnç gösteren kimlikleri tanımlamak için kullanılan mekânsal metaforlar olarak, ya da göç sürecinde geride bırakılan ve nostaljiyle hatırlanan coğrafyaları simgeleyen kavramlar olarak karşımıza çıktıkları tartışılmıştır. Göç, kimlik ve yere dair güncel tartışmaların çoğunun mekânda sabitlik ve hareket, kalıcılık ve değişim, kökler ve yollar gibi ikili karşıtlıklara saplandığı ve bu süreçte 'yer' ve 'ev' kavramlarının maddî ve mekânsal bileşenlerinden koparılırken, aynı zamanda, genelde 'hareket' özelde ise 'göç' kavramlarının mekân içerisinde tanımlı bir alan anlamında 'yer' ve 'ev' kavramlarıyla karşı karşıya getirildiği, 'hareket' ve 'göç'ün 'yer'in ve 'ev'in antitezleri olarak tanımlanmaya başlandığı savunulmuştur.

Kısaca özetlenen bu çerçeveye referansla, çalışma 'tersine göç' olgusuna odaklanarak, kendi istekleriyle, eğitim, çalışma, macera veya ailevi nedenlerle, İstanbul'a göç eden Avrupa ülkeleri vatandaşı 20 kadının konut mekânlarına odaklanmış ve bu gündelik yaşam mekânlarının kadınlar için ne ifade ettiğini; geçici bir süre için de olsa bu mekânların bir aidiyet mekânı olarak tanımlanması sürecinde hangi pratiklerin, hangi nesnelere rol oynadığını; mahremiyetin sınırlarının nasıl kurulup korunduğunu; bu mekânlara kimliklerin nasıl yansıdığını anlamaya çalışmıştır. Çalışma aynı zamanda, Yirminci Yüzyılın ikinci yarısında etkili olan ve sosyal bilimlerdeki göçmen kadınlar üzerine çalışmaları da yönlendirdiği düşünülen 'ev' karşıtı feminist söylemlere de referansla, hareket özgürlüğü olan ve alıştığı, bildiği coğrafyaları geride bırakarak göç eden kadının 'ev' kavramının ifade ettiği anlamları ve bağları da geride bırakıp bırakmadığını anlamayı amaçlamıştır.

Önceki bölümlerde kadınların detaylarıyla aktarılan deneyimleri göz önüne alındığında, çalışmanın en çarpıcı bulgusunun kadınların kendi yaşam deneyimleri çerçevesinden göçlerine verdikleri anlamla İstanbul'daki konut mekânlarına atfettikleri anlamlar arasında güçlü bir ilişki olduğudur. Anna ve Mia örneğinde olduğu gibi, geçmişte olumsuz deneyimler yaşayan ve İstanbul'a gelişlerine büyük anlamlar atfeden, burada yeni bir yaşam kurmaya

çalışan kadınlar, konut ve konutun yakın çevresindeki yaşamlarına da çok önem vermekte ve kimliklerini mekâna yansıtmak için çaba harcamaktadırlar. Anna ve Mia göç deneyimlerinin benzerliğine, yaşlarının birbirine yakın olmasına ve gündelik yaşam mekânlarına attıkları anlamların da benzer olmasına rağmen, bu anlamların mekânda farklı pratiklerle yaratıldığını göstermeleri açısından da iki iyi örnektir. Mia, sahip olduğu, hatta çocukluk evinden, birçok nesne ve eşyayı buradaki evine taşıyıp ‘yeni hayatını kurmaya başladığı yer’ olarak evi maddileştirirken, Anna, geçmişte yaşadığı sorunları ve mutsuzluğunu tüketim alışkanlıklarına bağladığı için, onun için bir dönüm noktası olduğunu söylediği İstanbul’daki hayatını kendisine ait olmayan şeylerin arasında geçirmeyi tercih etmektedir. Fakat burada, Anna’nın materyal bir coğrafya olarak eve önem vermediği anlamı da çıkmamaktadır. Kadın, aktarıldığı gibi, yaşadığı sokağı sevmekte, dairenin her iki cepheden ışık almasını bir şans olarak görmekte ve zamanının çoğunu burada çalışarak geçirmekten mutlu olduğunu söylemektedir. Anna, ‘ev’ mekânı üzerine yerleşik bir anlayış olan duygusal yatırım ile maddî yatırım arasında doğrusal bir bağlantı olduğu anlayışının tersine bir tutum sergilemektedir.

Bahsedilen ilişki, özellikle çalıştıkları şirketlerce bir yıl gibi kısa bir süreliğine İstanbul’a gönderilen genç kadınların durumunda da ortaya çıkmaktadır. Camile ve özellikle Matilde, katılımcılar arasında yaşadıkları mekânları neredeyse otel odaları gibi kullanan kadınlardır. Yine de Camile’in dairesinin iç cephesindeki çıplak tuğla duvarla Fransa’da aile evinin olduğu bölgedeki konut yapıları arasında ilişki kurması ve bunun kendisi için bir tanıdıklık ve süreklilik sağladığını söylemesi, Matilde’nin ise yaşadığı yeri kişiselleştirebilmek, kendisine ait bir mekân haline getirebilmek için daha uzun bir görevlendirmeyi dört gözle beklediğini anlatması, bu maceracı, seyahat etmeye düşkün genç kadınlar için de evin hem bir imge hem de maddî bir mekân olarak anlamını koruduğunu göstermektedir. Hem onların durumu, hem de Ashley’in İstanbul’da yaşadığı süre uzadıkça içinde yaşadığı mekânı da kişiselleştirmek için daha fazla çaba harcamaya başlaması, hatta bunun da ötesinde, İngiltere’ye, ailesinin evine yaptığı ziyaretlerde buradaki mekânından ‘döneceği ev’ olarak bahsetmesi ve oradan buraya eski eşyalarını taşımaya başlaması da kayda değerdir. Burada Ashley’in Cihangir’deki evinin tek başına yaşadığı ilk yer olduğunu, kadının mekânla bağını hem buna hem de artık “büyüdüğünü hissetmesine” dayandırdığını da hatırlamak gerekir.

Buna paralel olarak, yaşadıkları mekânları başkalarıyla paylaşan kadınların ev ölçeğinde, temizlik, ev işlerinin paylaşılması gibi temel prensiplere önem verirken, tek sözün kendilerine ait olmadığı bu mekânlarda kişiselleştirme şansları da pek yoktur. Alexandra ve Emma örneklerinde hissedildiği gibi, bu kadınlar yatak odalarında kendileri için değerli olan ufak tefek şeyleri sergileyerek bu mekânları kişiselleştirme çabası göstermektedirler. Fakat yine

Alexandra'nın evdeki ortak kullanım mekânını ev arkadaşlarıyla sosyalleşebileceği ve burayı arkadaşlarını davet edebileceği bir yer haline getirme çabası, kişiselleştirmenin sadece eşyalar ve nesnelere üzerinden değil, alışılan yaşamın evdeki sosyal pratiklerle tekrar kurulması üzerinden de gerçekleştiğini göstermektedir. Janina'nın da, Beşiktaş'ta başkalarıyla paylaştığı ve işine çok yakın olan apartman dairesinden ayrılıp, çalıştığı yere iki saatlik bir otobüs yolculuğu kadar uzak olan Avcılar'daki erkek arkadaşının evine geri dönmesinin nedenlerinden birinin, o mekânda herhangi bir paylaşım ve sosyalleşme alanının olmaması olduğunu söylemesi bunun kayda değer bir örneğidir.

Genç, seyahat etmeye düşkün olan ve yaşamlarının en azından bir bölümünü daha farklı yerlerde yaşayarak geçirmek isteyen kadınların durumunda mekânların kişiselleştirilmesi amacıyla kullanılan nesne ve eşyaların küçük ve hafif olması da dikkat çekicidir. Emma'nın anlattığı gibi bir yolculuktan başka birine önemli bir yük yaratmadan rahatlıkla taşınabilen bu eşyaların geçici de olsa bir kimlik mekânı kurulması için kullanılması, hafif nesnelere 'ev' gibi anlam yüklü bir kavramın bu mekânlarda çakışması çok ilginçtir. Holly'in, yıllar boyunca dilediği zaman vazgeçebileceği ikinci el ve geçici eşyalar aldıktan sonra salonuna yeni aldığı ahşap kitaplığın İstanbul'da kalıp kalmamak arasındaki kararsızlığı açısından bir anlam ifade ettiğini söylemesi de, 'hafif' seyahat etmeyi seven bu kadınlar tarafından mekânda yerleşmenin kalıcı, dayanıklı ve ağır eşyalarla ilişkilendirildiğine işaret etmektedir. Aynı şekilde, kıyafetlerini asabilmek için bir gardırop çatkısı alıp üzerini örtüyle örten Emma örneğinde olduğu gibi, genç kadınların ihtiyaçları olduğu halde gardırop gibi büyük ve ağır eşyalar almaya çekinmeleri de anlamlıdır. Bu kadınlar İstanbul'da geçici bir süre yaşayacaklarını bilseler de, ayrılırken aldıkları eşyaları expat çevreleri ve sosyal medyadaki expat grupları vasıtasıyla rahatlıkla satabileceklerini bilmektedirler. Dolayısıyla geçici bir süre için kullanılacak eşyalara maddî yatırım yapmamak gerektiği düşüncesi kadar, kadınların kendileriyle özdeşleştirdikleri, seyahat eden, 'sürekli mobil olan kadın' kimliğinin domestik mekâna duygusal yatırım yapmakla ters düştüğü gibi bir yargı da bu mekânlarla ilişkilerinde etkili gibidir.

Özellikle Mia ve Binge'in evlerine referansla anlaşılabilen gibi, araştırmada görüşülen kadınlar arasında bir üst yaş grubunu oluşturanlar, evlerindeki eşya ve nesnelere de özel anlamlar yüklemektedirler. Bu kadınlar, özellikle kendi göç deneyimleri çerçevesinde evi kuran nesne ve eşyaların yeni yerlerinde kimliklerini kurmakla doğrudan ilişkili olduğunun da bilincindedirler. Nina ve Jade için de bu böyledir. Nina'nın Emirgan'daki evi de, Binge'in evindeki kadar çok sayıda olmasa da, anlamlı, geçmişini yansıtan eşya ve nesnelere barındırmaktadır. Jade de, onlar gibi daha önce yaşadığı yerlerden getirdiği eşyalarla birlikte

kendi geçmişini anlattığını, kim olduğunu gösterdiklerini düşündüğü birçok nesne, İngiltere'deki ailesinin evinden taşıdığı nesne ve eşyalar, aile üyelerinin ona verdiği hediyeler, yaptıkları resimler, çizimler ve daha birçok şeyi evini ve bu mekânda kimliğini kurmak için kullanmıştır. Binge'in söylediği gibi, hayatları hareketle yönlendirilmiş olsa da, vardıkları her yeni yerde yeni bir kimlik kurmak mümkün değildir. Bu grupta dikkat çeken bir diğer tema da hem Binge hem de Nina'nın, eşlerinin expat görevlerinde onlara eşlik ederek farklı coğrafyalarda evi kurmak konusunda gruptaki en tecrübeli iki kadının, sahip oldukları nesne ve eşyalarını taşımalarının, koruyup saklamalarının sebebinin nostaljide aranmaması gerektiğini vurgulamış olmalarıdır. Young'ın nostalji ve anımsama arasındaki farka dikkat çekerken vurguladığı gibi, bu kadınlar kaybedilen bir eve özlem duymamaktadırlar; geçmişlerini barındıran nesnelere ve eşyalar yoluyla kim olduklarına ve nerede olduklarına dair sağlam bir güven örebilmekte, onları İstanbul'a taşıyan şeylerin ayırıcılığına varabilmektedirler (2001: 275).

Expatriate eşlerine eşlik eden kadınlar grubundan ve Türk erkekleriyle evlenerek kente yerleşen kadınlar grubundan iki Polonyalı kadının, Judyta ve Agata'nın, konut mekânlarıyla bağlarını daha çok kendi ülkelerindeki kültüre gönderme yaparak anlattıkları ev sahipliği ideolojisine bağlamaları da ilginçtir. Bu kadınlar nerede olurlarsa olsunlar, kirada yaşadıkları sürece göçebe gibidirler. Eşya almak, eşyalara maddî yatırım yapmak, ancak ev sahibi olduklarında anlamlı olacaktır. Türkiye'deki durumdan oldukça farklı gözükse de bu durum, evin kişiselleştirilmesine yönelik pratiklerin ev sahipliği ve kiracılık eksenleri üzerinden farklı kültürel bağlamlarda çözümlenip tartışılabileceği karşılaştırmalı araştırmaların gerekliliğine işaret etmektedir.

Mekânlara yerleştirilen nesnelere ve eşyalar yoluyla mekânın kişiselleştirilmesine yönelik çabanın kuşkusuz evde sosyalleşme pratikleriyle de yakından ilgisi vardır. Alexandra'nın evinde arkadaşlarını da çağırabileceğini düşündüğü ortak mekân için masa ve sandalyeler alması, duvarlara resimler asma bu bunun iyi bir örneğidir. Emma, Matilde ve Camille'in durumunda bu tür ufak yatırımlara çok daha az rastlanır olması ev mekânlarını sosyalleşmek için kullanmamalarıyla da ilişkilendirilebilir. Bunun tersine, eve bağlılıklarını açıkça ifade eden ve bu mekânda kendilerini anlattığını düşündükleri şeyleri sergileyen kadınlar, evde arkadaşlarını ağırlamaya, onlar için yemek yapmaya büyük önem vermekte ve mekânsal düzenin getirdiği kısıtlama ve kolaylıkların da altını çizmektedirler. Mia, konutun geniş sayılabilecek ve mutfakla doğrudan ilişkisi olan bir salonu olmasının bu tip pratikleri kolaylaştırdığını belirtmekte, fakat mutfağının kalabalık bir gruba yemek yapabilmek için yeterli büyüklükte olmamasından şikayet etmektedir. Anna ve Holly de eve sık sık

arkadaşlarını çağırıklarını ve yemekli toplantılar organize ettiklerini belirtmişlerdir. Her iki kadın için de salon ve mutfak mekânlarının bu tür organizasyonlar için müsait olması önemlidir. Jade ise bahçe katındaki mutfak ve salondan oluşan mekânın evde sosyalleşebilmek için son derece uygun olduğunu söylemektedir. Mekânın genişliğinin ve bahçeye açılıyor olmasının Noel kutlamaları ve doğum günü partileri için uygunluğu, onun da yaşadığı evi benimsemesinde önemli faktörlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı durum Nina için de geçerlidir. Kendileri gibi expat ailelerin özellikle yaz aylarında sık sık ziyarete geldiğini söyleyen kadın, tadilat yaparak mutfakla doğrudan ilişki kurmasını sağladıkları bahçenin bu ziyaretler için en ideal mekân olduğunu belirtmiştir. Mekânların el vermediği durumlarda evde sosyalleşememenin mutsuzluğa yol açtığı da görülmektedir. Mercedes'in durumunda olduğu gibi, özellikle yemeğe misafir çağırmanın, insanları evde onlara yemek pişirerek ağırlamanın yerleşik bir kültürel norm olduğu ve bundan mahrum kalındığı zaman, kimliğin de bir parçası eksilmiş gibi hissedilmektedir.

Sosyalleşmede olduğu gibi, konut mekânında gerçekleştirilen gündelik yaşam pratiklerinin de mekânla bir bağ kurmak açısından önemli olduğu, burada da konutun mekânsal niteliklerinin, kolaylaştırıcı ve kısıtlayıcı özelliklerinin önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Bu anlamda dikkat çekici olan özellikle yeme-içme pratikleridir. Yalnız yaşayan Anna ve Mia çoğunlukla evlerinde yemek pişirip yemekten mutlu olduklarını, bunun bir gündelik yaşam düzeninin kurulması ve konutun bir yuva olarak benimsenmesi açısından önemli olduğunu belirtmişlerdir. Holly da, mutfağının yeterli ışık almamasından, yeterli tezgah alanı bulunmamasından ve koyu ahşap mutfak mobilyalarını kasvetli bulmaktan şikayet etmekle birlikte, erkek arkadaşıyla birlikte yemek yapıp evde yemenin ev yaşamının çok önemli bir parçası olduğunu anlatmıştır. Alexandra, mutfağı son derece küçük ve eski eşyalardan oluşan bir evde yaşadığından hemen hemen hiç yemek yapmadığını, çoğunlukla erkek arkadaşıyla dışarıda yediklerini veya dışarıdan yemek ısmarlayıp paylaştıkları yatak odasında yediklerini belirtmiş ve bunun kendi ülkesinde yaşayıp alıştığı gündelik hayat düzeninden oldukça farklı olmasından yakınmıştır. Expatriat görevinde eşine eşlik eden, İstanbul'a ev yaşamlarını eşiyile sürdürebilmek için gelen Judyta da, kaldıkları rezidans dairesindeki mekânın yemek yapmak için yetersizliğinden, alıştığı mutfak eşyaları ve aletlerinin de burada olmamasından şikayet etmiştir.

Evde yeme-içme pratikleri doğal olarak özellikle ailesi ve çocuklarıyla yaşayan kadınlar için önemlidir. Kendi ülkelerinde özellikle akşam yemeğini aileyle birlikte yemenin önemli bir rutin olduğunu belirten bu kadınlar, İstanbul'da da bu pratiği yaşatmak için çaba göstermektedirler. Binge, eşi işten geç saatlerde de gelse mutlaka evde yemek yaptığını ve eşiyile birlikte

yediğini belirtmiştir. Nina da özellikle akşam yemeğini birlikte yemenin aile için önemine değinmiş, akşam yemeği saatlerinin yıllardır belli olduğunu, bu saatin bütün ailenin aynı sofrada bir araya gelip telefonların ve televizyonun kapandığı bir ritüel olarak yaşandığını söylemiştir. Bu durum hali hazırda çalışmayan Jade, Judyta, Kylie ve Rachele için de geçerlidir. Judyta'nın da eşiyle Polonya'da alıştıkları gibi akşam yemeğinde birlikte, kendi yaptığı yemekleri yemelerinin önemine vurgu yapması ve öğleden sonra önemli bir vaktini yemek için alışveriş ve yemek yapmaya ayırdığını belirtmesi ise, onunki gibi oldukça geçici durumlarda mekânla bağın sadece yeme-içme gibi ailenin aynı çatında olmasını simgeleyen rutinler üzerinden kurulduğu söylenebilir.

Ev mekânının bir aidiyet mekânı olarak sembolik anlamına geri dönülecek olursa, çalışmanın en ilginç çıktılarında birinin katılımcılar arasında en uzun süredir ülkelerinden uzakta yaşayan, mekânda sabitlikten çok hareketliliğin hayatlarına yön verdiği Mia ve özellikle Binge gibi kadınların ev mekânlarıyla en güçlü bağları kuran ve kimliklerini bu mekânlarla ilişkilendiren kadınlar olmasıdır. Bunda kuşkusuz yaşın önemli bir etkisi vardır. Mia artık bir expat gibi yaşamaktan yorulduğunu, 40'lı yaşlarına girdiğinden beri bir yere ait hissetme ihtiyacı duyduğunu, bunun için İstanbul'da kalıcı bir çevre kurmak ve expat'lerle şimdiye kadar yaşadığı geçici arkadaşlıklardan kaçınmak istediğini ve bu aidiyet sürecinin yaşadığı yeri bir ev olarak kurmakla başlayacağına inandığını ifade etmiştir. 43 yaşındaki Ashley de, apartman dairesini 'ev' olarak nitelediğini belirtirken artık büyüdüğünü hissettiğini de eklemiştir. Binge ise, hatırlanacağı gibi, kendini ait hissettiği tek mekânın ailesiyle yaşadığı domestik alan olduğunu birçok kez vurgulamış, ne ülkesine, ne Türkiye'ye, ne de İstanbul'a karşı bir aidiyet hissi olmadığını açıkça belirtmiştir. Hem Mia'nın, hem Binge'in, hem de Nina'nın, expat'ler için gittikleri farklı ülkelerde yaşadıkları mekânı bir ev olarak kurmanın önemine dair söylemleri de, bu çalışmanın başında belirtildiği gibi göçün ve hareketin çoğu zaman bir yere ait olma arzusunu da beraberinde getirdiğini göstermektedir. Kendisini herhangi bir mekâna aidiyetle tanımlamaktan kaçınan, yaşadığı mekânda onun için anlam ifade eden nesnelere sadece serbestçe hareket edebildiği, seyahat edebildiği zamanlarda gittiği yerlerden topladığı şeyler olduğunu ve onun için 'ev'in oğlu ve eşinden ibaret olduğunu söyleyen Kylie'in bile, çocukluk anılarını saklayan İngiltere'deki evine referansla, bir gün geri dönebilecek bir yerin varlığının önemli olduğunu söylemesi de bunu desteklemektedir.

Çalışmanın ev mekânı üzerine önemli bir başka çıktısı da, bu mekânın her zaman bir konfor ve huzur mekânı olmadığını, başta belirtildiği gibi çatışmaların da sahnesi olduğunu göstermektedir. Özellikle kendilerini "yabancı gelin" olarak niteleyen, Türk erkekleriyle evli kadınların eşlerinin anneleriyle kendi kimlikleri, zevkleri ve beğenilerini mekâna yansıtılabilmek

için girdikleri çatışmalar kuşkusuz birer kimlik çatışmasıdır. 'Yabancılık' üzerinden kurulan bu çatışmalara dair söylemlerle bu kadınların hikâyelerinde kimliğin bu derece öne çıkarılmasının sebebi ise kuşkusuz kimliğin ilişkisel (*relational*) bir olgu olmasıdır. Bu durum, kadınların çoğunun, özellikle de daha yaşlı olanlarının, söyleşilerin daha ilk dakikalarında 'expat'lerin yaşadığı ve sosyalleştiği yerlerden uzak durduklarını söylemelerinde, kendi konutlarını tanıdıkları başka expat'lerin konutlarıyla karşılaştırırken kurdukları cümlelerde ve çalışmanın elde ettiği bulguların daha bir çoğunda net bir biçimde okunmaktadır.

Çalışmanın bir başka önemli çıktısı da, başında belirtildiği gibi, evin çok anlamlı bir mekân olduğu kadar çok ölçekli de bir mekân olduğu ve domestik mekândaki bir çok pratiğin, nesnenin ve eşyaların anlamlarının ancak farklı ölçeklerde başka coğrafyalarla kurulan ilişkiler üzerinden anlaşılabilirliği. Bu özellikle göçmenlerle ilgili çalışmalar için önemlidir. Bu çalışmadaki kadınların gündelik yaşam pratikleri, aksamaması için çaba sarfettikleri domestik rutinler, yanlarında taşıdıkları nesnelere ve eşyalara dair anlatılarının çoğunda, geride bıraktıkları veya bundan sonra yaşayacakları yeni coğrafyalara referanslar vardır. Dolayısıyla evdeki yaşam, mekânın anlamı ve kimliği, mekânın sınırlarıyla sınırlı değildir. Öte yandan, özellikle genç kadınların mahremiyetlerinin sınırlarını kurmak için aynı çatı altında yaşadıkları komşularıyla ilişkilerini minimumda tutmaya çalışmaları, hatta Agata, Sofia ve Johannah örneklerinde olduğu gibi, yanlarında yaşadıkları erkeklerle evliymiş gibi davranmaları, evin sınırlarının farklı bağlamlarda, farklı nedenlerle nasıl sürekli esnetilip daraltıldığını da göstermektedir.

Kısaca özetlemek gerekirse, kadınların konut bölgesi ve konut tipi tercihlerinden mekân kullanım biçimlerine, mekânlarında hoşnut olmadıkları niteliklere ve eşyalara ve nesnelere yükledikleri anlamlara kadar araştırmada ele alınan herşey, mümkün olduğunca kadınların ağzından aktarılmaya çalışılan her hikâyeye, onların kendileriyle, kendilerini yeni bir toplumsal çevreye yerleştirme sürecinde yaşadıkları değişim ve dönüşümlerle, başkalarıyla ilişki kurma biçimleriyle, tarihleri, yaşam felsefeleri ve inançlarıyla yakından ilgilidir. Bu anlamda çalışma, yakın dönemde sayıları hızla artan ve ev mekânının bireysel ve toplumsal değişim süreçlerini anlamak için ne kadar zengin bir kaynak olduğunu gösteren sosyal ve beşeri bilimlerdeki diğer çalışmaları desteklemektedir. Öte yandan, tüm bu mekânlar, nesnelere, eşyalar ve hikâyeler, kadınların İstanbul'a gelme sebepleri ve göç deneyimlerini şekillendiren faktörlerle ve İstanbul'daki yaşamlarına attıkları anlamlarla da doğrudan ilişkilidir. Bu anlamda odaklanılan konut mekânları, Türkiye'de yeni bir göç biçimi olarak ortaya çıkan 'tersine göç'ün, farklı bireylerce nasıl yaşandığı hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bunun yanı sıra araştırma, İstanbul'da ve yaşadıkları konutlarda geçici olduklarını bilen kadınlar için dahi

konut mekânının kişiselleştirilmesinin, eldeki kısıtlı olanaklarla bile kişilerin kendi kimliklerini, deneyimlerini ve yaşam felsefelerini bu mekânlara yansıtmaları yoluyla bir aidiyet hissi oluşturulmasının ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, çalışmanın başında da öne sürüldüğü gibi göçün, yere bağlılığı, yerle ilişkiyi koparan bir süreç değil, yeni yerlerin ve geçici süreliğine de olsa yere aidiyet hissini kurulumasını da beraberinde getiren bir süreç olduğunu söylemek mümkündür.

Çalışma, henüz yeni yeni gelişmekte olan 'tersine göç' üzerine çalışmalardaki önemli bir eksikliğin giderilmesine gündelik yaşama çok yakından bakarak, İstanbul'da yaşayan Avrupalı kadınların yaşamlarının ve mekânlarının dokusunu betimleyerek katkıda bulunmaya çalışmıştır. Çalışmada elde edilen verilerin, aktarılan hikâyelerdeki farklı temaların izlerinin sürülmesiyle geliştirilecek farklı ölçeklerde araştırmalar, hiç kuşkusuz yanyana yaşadığımız halde halen 'yabancı' olduğumuz Avrupa ülkelerinden gelip kentlerimize yerleşen bireyleri daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

REFERANSLAR

- Ahmed S., Castaneda C., Fortier A-M., Sheller M. 2003. "Introduction: Uprootings/Regroundings: Questions of home and migration. Uprootings/Regroundings: Questions of Home and Migration. Editörler: Ahmed, S., Castaneda, C., Fortier, A-M., Sheller, M. Oxford: Berg. 1-19.
- Ahmed, S. 1999. "Home and away: Narratives of migration and estrangement", *International Journal of Cultural Studies*, 2(3): 329-347.
- Al-Ali N., Koser K. 2002. "Transnationalism, international migration and home". *New Approaches to Migration? Transnational Communities and the Transformation of Home*. Editörler: Al Al-Ali N., Koser K. London: Routledge.
- Anderson, B. 1991. *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Anthias F. 1999. "Beyond unities of identity in High Modernity", *Identities*, 6(1): 121-144.
- Anthias F. 1998. "Evaluating 'diaspora': Beyond ethnicity?", *Sociology*, 32(3): 557-580.
- Appadurai, A. 1991. "Global ethnoscapes: Notes and queries for a transnational anthropology". *Recapturing Anthropology: Working in the Present*. Santa Fe: School of American Research Press.
- Appadurai, A. 1996. *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Bahloul, J. 1996. *The Architecture of Memory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bammer, A. 1992. "Editorial", *New Formations*, 17: vii-xi.
- Bammer, A. 1994. "Introduction". *Displacements: Cultural Identities in Question*. Editör: Bammer, A. Indiana: Indiana University Press.
- Baumann, G. 1996. *Contesting Culture: Discourses of Identity in Multi-Ethnic London*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bell Hooks, 1990. *Yearning: Race, Gender and Cultural Politics*. Boston: South End Press.
- Berger, J. 1984. *And our Faces, My Heart, Brief as Photos*. London: Writers & Readers.
- Bhabha, H. 1994. *The Location of Culture*. London: Routledge.
- Blunt, A. 1999. "Imperial Geographies of Home: British Domesticity in India, 1886-1925", *Transactions*, 24: 421-40.
- Blunt, A. 2002. "Land of Our Mothers: Home Identity and Nationality for Anglo-Indians in British India", *History Workshop Journal*, 54: 49-72.
- Blunt, A. 2005. "Cultural geography: cultural geographies of home", *Progress in Human Geography*, 29(4): 505-515.
- Blunt, A. and Dowling, R. 2006. *Home*. London: Routledge.
- Bochove, M. ve Engbersen, G. 2013. "Beyond Cosmopolitanism and Expat Bubbles: Challenging Dominant Representations of Knowledge Workers and Trailing Spouses", *Population, Space and Place*.

- Botticello, J. 2007. "Lagos in London: Finding the Space of Home", *Home Cultures* 4(1): 7-23.
- Bourdieu, P. 1981. "Men and machines". *Advances in Social Theory and Methodology: Toward an Integration of Micro and Macro Sociologies*. Editörler: Knorr-Cetina, K. ve Cicourel, A. Boston: Routledge and Kegan Paul.
- Bourdieu, P. 1977. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. 1984. *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Bourdieu, P. 1990. *The logic of practice*. Cambridge: Polity Press.
- Brah, A. 1996. *Cartographies of Diaspora: Contesting Identities*. London: Routledge.
- Browner C. H., King D. L. 1989. "Cross-cultural perspectives on women and migration", *Women's Studies*, 17, 49-51.
- Caglar, A. S. 2002. "A table in two hands", *Fragments of Culture: The Everyday Life of Modern Turkey*. Editörler: Kandiyoti, D. ve Saktanber, A. London: I. B. Tauris & Co. Publishers.
- Casey, E. 1993. *Getting Back into Place: Toward a Renewed Understanding of the Place-World*. Indianapolis: Indiana University Press.
- Chambers, I. 1994. *Migrancy, Culture and Identity*. London: Routledge.
- Chang, J. I., & Kim, K. J. 2015. "Everyday life patterns and social segregation of expatriate women in globalizing Asian cities: cases of Shanghai and Seoul", *Journal of Housing and the Built Environment*, 1-20.
- Chapman, T. ve Hockey, J. 1999. *Ideal Homes?: Social Change and Domestic Life*. London: Routledge.
- Cieraad, I. 1999. *At Home: An Anthropology of Domestic Space*. Syracuse: Syracuse University Press.
- Clifford, J. 1988. *The Predicament of Culture*. Cambridge: Harvard University Press.
- Clifford, J. 1992. *Traveling cultures, Cultural Studies*, Editörler: Grossberg L., Nelson C., Treichler P.A.. London: Routledge.
- Clifford, J. 1994. "Diasporas", *Cultural Anthropology*, 9(3), 302-338.
- Clifford, J. 1997. *Routes: Travel and Translation in the Late Twentieth Century*. Cambridge: Harvard University Press.
- de Beauvoir S. 1952. *The Second Sex*. New York: Random House.
- de Certeau, M. 1984. *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press.
- de Lauretis, T., 1990. "Eccentric subjects: feminist theory and historical consciousness", *Feminist Studies*, 16(1), 115-150.
- Domosh, M. and Seager, J. 2001. *Putting Women in Place: Feminist Geographers Make Sense of the World*. London: The Guilford Press.
- Dovey, K. 1985. "Home and Homelessness". *Home Environments*. Editörler: Altman, I. ve Werner, C. M. New York and London: Plenum Press.

- Duelli Klein, R. 1983. "How to do what we want to do?: Thoughts about feminist methodology". *Theories of Women's Studies*. Editörler: Bowles, G. ve Duelli Klein, R. London: Routledge and Kegan Paul.
- Dumon, W. A. 1981. "The situation of Migrant Women Workers", *International Migrations*, 19, 190-209.
- Düvell, F. 2014. *Transit migration Europe*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Dyck, I. 1993. "Ethnography: A feminist method?", *Canadian Geographer*, 37(1), 52-57.
- Easthope, H. 2004. "A place called home", *Housing, Theory and Society*, 21(3), 128-138.
- Engelbrektsson, U. 1978. *The Force of Tradition. Turkish Migrants at Home and Abroad*. Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Erman T. 1996. "Women and the housing environment: The experiences of Turkish migrant women in squatter (gecekondu) and apartment housing", *Environment and Behaviour*, 28(6), 764-798.
- Featherstone M. 1995. *Undoing Culture*. London: Sage.
- Fielding, T. 1992. "Migration and culture", *Migration processes and patterns*, 1, 201-212.
- Flanders, J. 2014. *The Making of Home*. London: Atlantic Books.
- Fong, Stanley LM ve Peskin, H. 1973. "Sex Role Strain and Personality Adjustment of China-born Students in America: A Pilot Study", *Asian-Americans: psychological perspectives*, 74(5), 563.
- Fortier A. M. 2000. *Migrant Belongings: Memory, Space, Identity*. Oxford: Berg.
- Friedan, B. 1963. *The Feminine Mystique*. Harmondsworth: Penguin.
- Friedman, J. 1994. *Cultural Identity and Global Process*. London: Sage.
- Gabaccia, D. 1991. "Immigrant women: Nowhere at home?", *Journal of American Ethnic History* (Summer), 61-88.
- Ganguly K. 1992. "Migrant identities, personal memory and the construction of self", *Cultural Studies* 6: 27-51.
- Gilroy P. 2000. *Against Race: Imagining Political Culture Beyond the Color Line*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Ginsburg, R. 1998. "Mediations on homelessness and being at home: In the form of a dialogue". *The Ethics of Homelessness*. Editörler: Abbarno, G.J.M. Amsterdam: Rodopi.
- Glick Schiller, N., Basch L., and Szanton Blanc, C. 1992. "Transnationalism: A new analytical framework for understanding migration". *Toward a Transnational Perspective on Migration*. Editörler: Glick Schiller, N., Basch, L. ve Szanton Blanc, C. New York: New York Academy of Sciences.
- Groes-Green, C. 2013. "'To put men in a bottle': Eroticism, kinship, female power and transactional sex in Maputo, Mozambique", *American Ethnologist*, 40(1), 102-117.
- Gupta A., Ferguson J. 1997b. "Beyond 'culture': Space, identity, and the politics of difference". *Culture, Power, Place. Explorations in Critical Anthropology*, Editörler: Gupta A., Ferguson, J. Durham. Duke University Press.

- Gupta A., Ferguson J. 1997a. "Culture, power, place: Ethnography at the end of an era". Culture, Power, Place. Explorations in Critical Anthropology. Editörler: Gupta A., Ferguson, J. Durham. Duke University Press.
- Hadjiyanni, T. 2002. The Making of a Refugee. London: Praeger.
- Hall, S. 1990. "Cultural identity and diaspora". Identity: Community, Culture, Difference. Editör: Rutherford, J. London: Lawrence and Wishart.
- Hall, S. 1995. "New cultures for old". A Place in the World: Places, Culture and Globalisation. Editörler: Massey, D. ve Jess, P. Oxford: Oxford University Press.
- Hannerz, U. 1996. Transnational Connections: Culture, People, Places. London: Routledge.
- Heidegger, M. 1996. Discourse on Thinking. New York: Harper and Row.
- Heller A. 1995. "Where are we at home?", Thesis Eleven, 41, 1-18.
- Hollander, J. 1991. "The idea of home: A kind of space", Social Research, 58(1), 31-49.
- Hondagneu-Sotelo, P. 1994. Gendered Transitions: Mexican Experiences of Immigration. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Honig, B. 1994. "Difference, dilemmas and the politics of home", Social Research 61(3), 563-97.
- Ihlamur-Öner, G., Öner, N.A. 2012. Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar. İstanbul: İletişim.
- Ilcan, S. 2002. Longing in Belonging: The Cultural Politics of Settlement. Westport: Praeger.
- Johnson, L. 1996. "'As housewives we are worms': Women, modernity and the home question", Cultural Studies, 10(3), 449-463.
- Johnson, L. Lloyd, J. 2004. Sentenced to Everyday Life: Feminism and the Housewife. Oxford: Berg.
- Kadioglu, A. 1994. "The impact of migration on gender roles: Findings of field research in Turkey", International Migration, 32(4), 533-560.
- Kaiser, B. 2010. "Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye'nin Yabancılar Mevzuatı ve AB Vatandaşı Göçmenlerin Yaşamları Üzerindeki Etkileri". Türkiye'ye Uluslararası Göç. Editörler: Pusch, B. ve Wilkoszewski, T. İstanbul: Kitap Yayınevi. 57-72.
- Kellett, P. 2005. "The Construction of Home in the Informal City". Transculturation: Cities, Space and Architecture in Latin America. Editörler: Hernandez, F., Millington, M. ve Borden, I. Amsterdam: Rodopi BV.
- Keyder, Ç., 2000. "Arka Plan". İstanbul: Küresel ile Yerel Arasında. Editör: Keyder, Ç. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kılıçkiran, D. 2010. Migrant Homes: Identities and Cultures of Domestic Space among Kurdish and Turkish Women in North London. Unpublished PhD. Thesis. University of London (University College London).
- Kılıçkiran D. 2013. "Woman, Home, and the Question of Identity: A Critical Review of Feminist Literature", Kadın / Woman 2000 – Journal for Women's Studies (Special Issue: 'Women in Space'), 14(1), 1-28.

- Kilickiran, D. 2003. "Féminisme et sens de l'espace domestique des femmes déplacées: Les réfugiées Kurdes a Londres dans leurs appartements". *Espaces Domestique: Construire, Habiter, Représenter*. Editörler: Collignon, B. ve Staszak, J. F. Paris: Bréal.
- Kirby, K. 1996. *Indifferent Boundaries: Spatial Concepts of Human Subjectivity*. New York: Guilford Press.
- Knorr J. ve Meier, B. (eds). 2000. *Women and Migration: Anthropological Perspectives*. Frankfurt: Campus Verlag.
- Kurşunlugil İ. 2010. "Türkiye'ye Yıldızlı Göç: İstanbul'da Yaşayan Avrupa Vatandaşları", *Ege Coğrafya Dergisi*, (19)1, 49-65.
- Kusenbach, M., ve Paulsen. K. E. 2013. "Home: An introduction". *Home: International perspectives on culture, identity and belonging*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Lavie S., Swedenburg, T. 1996a. "Between and among the boundaries of culture: Bridging text and lived experience in the third time-space", *Cultural Studies*, 10, 154-179.
- Lavie S., Swedenburg, T. 1996b. *Displacement, Diaspora and Geographies of Identity*. Durham: Duke University Press.
- Lawrence, R. 1995. "Deciphering Home: An Integrative Historical Perspective". *The Home: Words, Interpretations, Meanings, and Environments*. Editörler: Benjamin, D. N., Stea, D. ve Saile, D. Avebury: Aldershot.
- Leonard, M. P. 2012. *Expatriate identities in postcolonial organizations: working whiteness*. Ashgate Publishing, Ltd.
- Ley D. 2004. *Transnational Spaces and Everyday Lives*, *Transactions of the Institute of British Geographers* 29: 151-64.
- Lorber, J. ve Farrell, S. A. 1991. "Feminist research strategies". *The Social Construction of Gender*. Editörler: Lorber, J. ve Farrell, S. A. London: Sage Publications.
- Lundström, C. 2012. "I Didn't Come Here to Do Housework", *Nordic Journal of Migration Research*, 2(2), 150-158.
- Malett S. 2004. "Understanding home: A critical review of the literature", *The Sociological Review*, 52, 62-89.
- Malkki, L. 1997. "National geographic: The rooting of peoples and the territorialization of national identity among scholars and refugees". *Culture, Power, Place. Explorations in Critical Anthropology*. Editörler: Gupta A., Ferguson, J. Durham: Duke University Press.
- Malkki, L. 1995. "Refugees and exile: From 'refugee studies' to the national order of things", *Annual Review of Anthropology*, 24, 495-523.
- Mallett, S. 2004. "Understanding home: A critical review of the literature", *The Sociological Review*, 52(1), 62-89.
- Massey, D. 1992. "A place called home?", *New Formations*, 17, 3-15.
- Massey, D. 1995. "The conceptualisation of place". *A Place in the World?: Places, Cultures and Globalization*. Editörler: Massey D., Jess P., Oxford University Press.
- Massey, D. 1994a. *Space, Place and Gender*, Polity Press, Cambridge.
- Massey, D. 1994b. "Double articulation: A place in the world". *Displacements. Cultural Identities in Question*. Editörler: Bammer A. Indiana University Press, Bloomington.

- Massey, D. 2004. "Geographies of Responsibility", *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography*, Vol. 86(1), 5-18.
- Massey, D. 2005. *For Space*. London: Sage.
- McDowell, L. 1999. *Gender, Identity and Place: Understanding Feminist Geographies*. Cambridge: Polity Press.
- McHugh, K. E. 2000. "Inside, outside, upside down, backward, forward, round and round: A case for ethnographic studies in migration", *Progress in Human Geography*, 24(1), 71-89.
- Mies, M. 1983. "Towards a methodology for feminist research". *Theories of Women's Studies*. Editörler: Bowles, G. ve Duelli-Klein, R. London: Routledge and Kegan Paul.
- Miller, D. 1998. "Appropriating the state on the council estate", *MAN*, 23, 353-372.
- Miller, D. 2008. "Migration, Material Culture and Tragedy: Four Moments in Caribbean Migration", *Mobilities*, 3, 397-413.
- Miller, D. 2001a (ed.). *Home Possessions: Material Culture Behind Closed Doors*. Oxford: Berg.
- Miller, D. 2001b. "Introduction". *Home Possessions: Material Culture Behind Closed Doors*. Editör: Miller, D. Oxford: Berg.
- Miller, D. 2002. "Accommodating". *Contemporary Art and the Home*. Editör: Painter, C. Oxford: Berg.
- Mitchell, K. 1997. "Transnational discourse: Bringing geography back in", *Antipode*, 29, 101-114.
- Morley, D. 2000. *Home Territories: Media, Mobility and Identity*, London: Routledge.
- Morley, D. ve Robins, K. 1995. *Spaces of Identity: Global Media, Electronic Landscapes and Cultural Boundaries*. London: Routledge.
- Morokvasic, M. 1983. "Women in migration: Beyond the reductionist outlook". *One Way Ticket: Migration and Female Labor*. Editör: Phizacklea, A. Routledge and Kegan Paul.
- Morokvasic, M. 1984. "Birds of passage are also women", *International Migration Review*, 18(4), 886-909.
- Morse, M. 1999. "Home: smell, taste, posture, gleam". *Home, Homeland, Exile*. London: Editörler: Naficy, H. Routledge.
- Nast, H. 1994. "Opening remarks on 'Women in the field'", *Professional Geographer*, 46(1), 54-66.
- Newns, L. 2015. "Homelessness and the refugee: De-valorizing displacement in Abdulrazak Gurnah's *By the Sea*", *Journal of Postcolonial Writing*, 51(5), 506-518
- Nielsen, J.M. 1990. "Introduction". *Feminist Research Methods: Exemplary Readings in the Social Sciences*. Editör: Nielsen, J. M. Boulder Co: Westview.
- Oakley, A. 1984. *The Sociology of Housework*. London: Martin Robertson.
- Olesen, B. 2010. "Ethnic Objects in Domestic Interiors: Space, Atmosphere and the Making of Home", *Home Cultures*, 7, 25-41.
- Olwig, K.F. veHastrup, K. (ed.). 1997. *Siting Culture. The Shifting Anthropological Project*. London: Routledge.

- Olwig, K. F. 1998. "Epilogue: Contested homes: Home-making and the making of anthropology". *Migrants of Identity: Perceptions of home in a world of movement*. Editörler: Rapport, N. ve Dawson, A. Oxford: Berg.
- Oncu, A. ve Weyland, P. 1997. "Introduction: Struggles over lebensraum and social identity in globalizing cities". *Space, Culture and Power: New Identities in Globalizing Cities*. Editörler: Oncu, A. ve Weyland, P. London: Zed Books.
- Pahl, K. 2012. "Every Object Tells a Story: Intergenerational Stories and Objects in the Homes of Pakistani Heritage Families in South Yorkshire, UK", *Home Cultures*, 9, 303-328.
- Painter, C. (ed.) 2002. *Contemporary Art and the Home*. Oxford: Berg.
- Parkin, D. 1999. "Mementoes as transitional objects in human displacement", *Journal of Material Culture*, 4(3), 303-320.
- Pink, S. 2004. *Home Truths: Gender, Domestic Objects and Everyday Life*. Oxford: Berg Publishers.
- Porteous, J. D. ve Smith S. E. 2001. *Domicide: The Global Destruction of Home*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Pratt, G. 1999. "Geographies of identity and difference: Marking boundaries". *Human Geography Today*. Editörler: Massey, D., Allen, J. ve Sarre, P. Cambridge: Polity Press.
- Pusch, B. ve Wilkoszewski, T. (ed.) 2010. "Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye'nin Yabancılar Mevzuatı ve AB Vatandaşı Göçmenlerin Yaşamları Üzerindeki Etkileri". *Türkiye'ye Uluslararası Göç*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Putnam, T. 1993. *Beyond the modern home: shifting the parameters of residence*.
- Rapport, N. ve Dawson, A. 1998b. "Home and movement: A polemic, *Migrants of Identity: Perceptions of Home in a World of Movement*". Editörler: Rapport N. ve Dawson A. Oxford: Berg.
- Rapport, N. ve Dawson A. 1998a. "The topic and the book, *Migrants of Identity: Perceptions of Home in a World of Movement*". Editörler: Rapport N. ve Dawson A. Oxford: Berg.
- Rayaprol, A. 1997. *Negotiating Identities: Women in the Indian Diaspora*. Oxford: Oxford University Press.
- Reinharz, S. 1992. *Feminist Methods in Social Research*. New York: Oxford U P.
- Relph, E. 1976. *Place and Placelessness*. London: Pion.
- Robinson, G. M. 1998. *Methods and Techniques in Human Geography*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Rose, G. 1993. *Feminism and Geography: The Limits of Geographical Knowledge*. Cambridge: Polity Press.
- Said, E. 1992. "Reflections on exile". *Out There: Marginalization and Contemporary Cultures*. Editörler: Ferguson R., Gever M., Minh-ha T. ve West C. New York: The New Museum of Contemporary Art and MIT Press,.
- Sassen, S. 2000. *Guests and Aliens*. The New Press.
- Savaş, Ö. 2010. "The Collective Turkish Home in Vienna: Aesthetic Narratives of Migration and Belonging", *Home Cultures*, 7, 313-340.
- Seller, M. S. (ed). 1981. *Immigrant Women*. Philadelphia: Temple University.

- Smith, D. E. 1987. *The Everyday World as Problematic*. Boston: Northeastern University Press.
- Sommerville, P. 1997. "The social construction of home", *Journal of Architectural and Planning Research*, 14(3), 226-245.
- Stacey, J. 1988. "Can there be a feminist ethnography?", *Women's Studies International Forum*, 11(1), 21-27.
- Stanley, K. ve Wise, A. 1983a. *Breaking Out: Feminist Consciousness and Feminist Research*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Stanley, K. ve Wise, A. 1983b. "Back into the personal' or: Our attempt to construct 'feminist research'". *Theories of Women's Studies*. Editörler: Bowles, G. ve Duelli-Klein, R. London: Routledge and Kegan Paul.
- Thang, L. L., MacLachlan, E., ve Goda, M. 2002. "Expatriates on the margins—a study of Japanese women working in Singapore", *Geoforum*, 33(4), 539-551.
- Thomas, M. 1997. "Discordant Dwellings: Australian Houses and the Vietnamese Diaspora", *Communal/Plural*, 5, 95-113.
- Thomas, M. 1999. *Dreams in the Shadows. Vietnamese-Australian Lives in Transition*. St. Leonards: Allen & Unwin.
- Tolia-Kelly, D. 2004. "Locating processes of identification: Studying the precipitates of re-memory through artefacts in the British Asian home", *Transactions of the Institute of British Geographers*, 29, 314-329.
- Walsh, K. 2006. "British expatriate belongings: Mobile homes and transnational homing", *Home Cultures*, 3, 123-144.
- Walsh, K. 2011. "Migrant masculinities and domestic space: British home-making practices in Dubai", *Transactions of the Institute of British Geographers*, 36(4), 516-529.
- Weil, S. 1949. *The Need for Roots*. London: Routledge, London.
- Western, J. 1992. *A Passage to England: Barbadian Londoners Speak of Home*. London: UCL Press.
- Yeoh B. S. A. ve Huang S. 2000. "'Home' and 'Away': Foreign Domestic Workers and Negotiations of Diasporic Identity in Singapore", *Women's Studies International Forum*, 23, 413-429.
- Young, I. M. 2001. "House and home: Feminist variations on a theme". *Feminist Interpretations of Martin Heidegger*. Editörler: Holland, N. J. ve Huntington, P. Pennsylvania: Pennsylvania University Press.

TÜBİTAK
PROJE ÖZET BİLGİ FORMU

Proje Yürütücüsü:	Yrd. Doç. Dr. DİDEM KILIÇKIRAN
Proje No:	113K155
Proje Başlığı:	İstanbul'da Avrupalı Kadın Ve Ev: Konut Mekânları Üzerinden Bir Kimlik Okuması
Proje Türü:	3501 - Kariyer
Proje Süresi:	24
Araştırmacılar:	
Danışmanlar:	
Projenin Yürütüldüğü Kuruluş ve Adresi:	KADİR HAS Ü. GÜZEL SANATLAR F. İÇ MİMARLIK VE ÇEVRE TASARIMI B.
Projenin Başlangıç ve Bitiş Tarihleri:	01/11/2013 - 01/11/2015
Onaylanan Bütçe:	85770.0
Harcanan Bütçe:	61899.67
Öz:	<p>Bu araştırma projesi, Türkiye'de çok yakın dönemde gelişen ve sosyal bilimler alanında henüz pek az çalışılmış olan tersine göç olgusuna odaklanarak, eğitim, iş, macera amacıyla ya da ailevi nedenlerle İstanbul'a gelip yerleşmiş Avrupa ülkeleri vatandaşı kadınların konut mekânları üzerinden bir kimlik okuması yapmayı hedeflemektedir. Projede, kadınların yaşadıkları konut mekânlarını 'ev' haline getirme, geçici bir süreliğine de olsa kendilerine ait olan, kendilerini yansıtan bir 'yer' duygusu oluşturma - sürecini anlamak ve bu süreçte hem kolektif kimliklere ait öğelerin, hem bireysel yaşam hikâyelerindeki süreklilikler ve kırılmaların, hem de yeni bir toplumsal çevrenin parçası olma sürecinde oluşturulan yeni aidiyet örüntülerinin izleri sürülmeye çalışılmıştır. Kadınların İstanbul'daki deneyimlerini nasıl anlamlandırdıkları; içinde yaşadıkları kentsel çevreye yaklaşımları ve bu çevre içinde kendi mekânsal sınırlarını nasıl belirledikleri; geçmişte yaşadıkları yerlere dair anımsadıkları; gelecek planları; yere bağlı olduklarını düşündükleri ve özellikle mekân kullanım pratiklerini örgütleyen alışkanlıkların göçle birlikte ne kadarını geride bıraktıkları, ne kadarını İstanbul'daki yeni yaşamlarına taşıdıkları ve tüm bunların bir gündelik yaşam ve mahremiyet mekânı olarak evin sınırlarının kurulmasına, mekân kullanımına, sergilenen, korunan ve saklanan nesnelere, özel yaşamın sahnesini oluşturan eşyalara ve onlara verilen anlamlara ve ev içi gündelik yaşam rutinlerine nasıl yansıdığı projenin temel sorularıdır. İstanbul'a farklı nedenlerle gelmiş ve farklı kentsel bölgelerde yaşayan 20 kadınla evlerinde yapılan derinlemesine söyleşiler yoluyla gerçekleştirilen proje, göç, mekân ve kimlik ilişkisi üzerine halen gelişmekte olan disiplinler-arası akademik literatürün yanı sıra, konut araştırmaları, maddî kültür araştırmaları ve toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmaları alanlarına da katkı yapmayı amaçlamaktadır.</p>
Anahtar Kelimeler:	Ev, konut, göç, kimlik, İstanbul'daki Avrupalı kadınlar
Fikri Ürün Bildirim Formu Sunuldu Mu?:	Hayır
Projeden Yapılan Yayınlar:	1- Expat homes: Identities and home-making practices in the case of European expat women in Istanbul (Bildiri - Uluslararası Bildiri - Sözlü Sunum),